

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Γ'

ΜΑΪΟΣ 1954

ΤΕΥΧΟΣ 25

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΟΥ

Τωρά είναι Μάης κι' άνοιξη, τωρά είναι καλοκαίρι,
τώρα φουντώνουν τὰ κλαδιά κι' άνθίζουν τὰ λουλούδια.

Τώρα κι' ό ξένος βούλεται 'ς τόν τόπο του νά πάγη.

Νύχτα σελλώνει τάλογο, νύχτα τó καλλιγώνει,
φκειάνει άσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
βάνει τὰ φτερνιστήρια του, ζώνει καί τó σπαθί του.

Κι' ή κόρη, όπου τόν αγαπάει, κρατεί κερí καί φέγγει,
μέ τόνα χέρι τó κερí, μέ τάλλο τó ποτήρι,

κ' όσα ποτήρια τόν κερνάει, τόσαις βολαίς τοῦ λέγει:

«Πάρε μ' άφέντη, πάρε με, πάρε κι' έμέ κοντά σου,
νά μαγειρεύω νά δειπνάς, νά στρώνω νά κοιμάσαι,
νά γένω γής νά μέ πατάς, γιοφύρι νά διαβαίνης,
νά γένω κι' άσημόκουπα νά πίνης τó κρασί σου,
έσύ νά πίνης τó κρασί κι' έγώ νά λάμπω μέσα.

—Κεί ποῦ πηγαίνω λυγερή κορίτσια δέ διαβαίνουν,
έκει είναι λύκοι 'ς τὰ βουνά καί κλέφταις 'ς τὰ δερβένια,
πιάνουν έσένα κόρη μου, καί μένα μέ σκοτώνουν.

Κ' ή κόρη όπου τόν αγαπάει βαρεία τόν καταριέται:

—«Αὐτοῦ ποῦ πάνεις, ξένε μου, πολλ' άκριβειά νά γένη.

Νά πάη τó σάρι χίλια δυό τó ρύζι πεντακόσια
νά πάη ή τιμή τ' άλόγου σου άμέτρητες χιλιάδες.

ΑΝΟΙΞΗ ΚΑΙ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

- Ὁ Μόης καὶ τὸ Χινόπωρο ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουν,
ἀντάμα ἔχουν τὰς μαύρους τους ἔναντα βαλὰ δεμένους,
κι' ἐκεῖ ποῦ τρῶγαν κ' ἔπιναν κι' ἀτοί τους ἔκαυχιῶνταν,
γυρίζει ὁ Μάης καὶ τοῦ λέει, τοῦ λέει τοῦ Χινοπώρου
- Ἐγὼ εἶμ' ὁ Μάης ὁ καλὸς μὲ τὰ πολλὰ λουλούδια,
μὲ τὰς δροσισαῖς καὶ χλωρασιαῖς, μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀηδονία.
Γυρίζει κι' ὁ Χινόπωρος καὶ τοῦ Μαγιοῦ τοῦ λέει
- Ἐγὼ εἶμαι ὁ Χινόπωρος μὲ τὰ καινούρια χιόνια,
ποῦ ρίχνω χιόνια στὰ βουνά καὶ πάχλαις εἰς τοὺς κάμπους,
μαραίνω τὰ λουλούδια σου, μαραίνω τὰ χορτάρια.

Ο ΔΥΟΣΜΟΣ ΚΙ' Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Ὁ δυόσμος κι' ὁ βασιλικὸς καὶ τῶσπο καρυοφύλλι,
αὐτὰ τὰ τρία μαλῶνανε τὸ ποῖο μυρίζει κάλλιο.
Πετιέται τὸ τριαντάφυλλο, τὸ μοσκομουρουδάτο:
«Σωπάτε, βρωμολούλουδα καὶ σεῖς βρωμοβοτάνια,
τί ἐγὼ εἶμαι τὸ τριαντάφυλλο, τῆς ἀνοιξῆς στολίδι,
ποῦ τὸ χειμῶνα κρύβομαι ἔς τῆς ἀγκαθιάς τῆ ρίζα,
τὸ Μάη τὸ μῆνα φαίνομαι σὲ νιοῦ γαμπροῦ κεφάλι,
σὲ παντρεμένης γόνατα, ἔς τοῦ κοριτσιοῦ τὸν κόρφο,
ἔς τῆς χήρας τὸ προσκέφαλο βραδιάζω ξημερώνω».

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Α'.

Τοῦ παιδιοῦ μ' ἐγὼ τὸ γάμο
Μάη κι' Ἀπρίλη θὰ τὸν κάμω
θὰ καλέσω νεοὺς καὶ γέρους
τὸ ἄρχοντιᾶς τοὺς καλυτέρους.
Θὰ καλέσω καὶ τὸν Σπάνια
νὰ τ' ἀλλάξῃ τὰ στεφάνια,
καὶ τῆ Ρήγαινα τὴν ἴδια
νὰ τ' ἀλλάξῃ τὰ δαχτυλίδια.

Β'.

Ἐλα, ὕπνε, κ' ἔπαρέ το
καὶ γλυκαποκοίμισέ το,
Σύρ' το μέσ' τοῦ Μάη τὰνθια
καὶ σ' τοῦ Μάη τὸ περιβόλι,
νὰ τοῦ δώσ' ὁ Μάης λουλούδια
κι' ὁ περιβολάρης μῆλα.
Νάνι, γάνι τὸ παιδάκι
ποῦ κοιμᾶται σὰν τ' ἀρνάκι.
Νάνι τὸ γλυκὸ τ' ἀηδόνι,
τ' Ἀλεξανδρινὸ παγώνι.

ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Χηρευσάσης τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων, λόγῳ θανάτου τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς, τοῦ Θεοκλήτου πιθανῶς (¹), τῇ 30 Ἰουλίου 1632 ἐξελέγη νέος μητροπολίτης ὁ δοσιώτατος ἱερομόναχος Π α ρ θ έ ν ι ο ς (²), ὅστις τὸν θρόνον τῶν Ἰωαννίνων διετήρησε μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου 1639, ὁπότε μετετέθη εἰς Ἀδριανούπολιν, εἶναι δὲ οὗτος ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1644 γενόμενος οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὡς Παρθένιος Β' ὁ Ὁ ξ ύ ς, ἢ ὁ νέος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς Παρθένιον τὸν Α' τὸν Γ έ ρ ο υ τ α (1639—1644) (³).

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰωαννίνων Παρθενίου ἀπελύθη ὑπὸ τοῦ Πατρ. Κυ-

1. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικαὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κ)πόλεως. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τόμ. 1Β' (1937), σελ. 67. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶγόρα, ἢ Ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων, «Ἠπειρ. Χρονικά» τόμ. Γ' (1928), σελ. 28. Κατὰ τοῦτον, ἀποθανῶν θεωρεῖται ὁ κατὰ Ἰούνιον 1632 ἐκλεγείς καὶ μετὰ ἓνα μῆνα ἀποθανών, χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Ἰωάννινα. Ἰωαννίκιος ὁ ἀπὸ Εἰάνθης. Περὶ τοῦ ἀρχιερέως τούτου ὁμοῦ εἰδήσεις παντελῶς ἐλλείπουσι, οὔτε ἐκ πατριαρχικῶν κωδικῶν εἶναι τι γνωστόν. Οὕτως ὁ Σάρδεων ἀποκλείει μετάθεσιν ἀνυπάρκτου Μητροπολίτου Εἰάνθης Ἰωαννίκιου εἰς Ἰωάννινα. Ἐν τούτοις τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰωαννίκιου ὡς Μητρ. Ἰωαννίνων, κατὰ μετάθεσιν ἐκ Εἰάνθης, δὲν δύναται νὰ προσβληθῇ ἐκ μόνου τοῦ λόγου τούτου, διότι πιθανόν νὰ ἐλλείπουσι αἱ μαρτυρίαι τῆς βιοχρείας ἱεροῦ ἐν Εἰάνθῃ ἀρχιερατείας τοῦ Ἰωαννίκιου. Ἐξ ἄλλου Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Ἰωαννίκιος ἀδήλου χρόνου καὶ ἀνευ ἄλλης πληροφoρίας, πλὴν ὅτι τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἦτο Σιακλῆς, σημειοῦται εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐκ Δημητσάνης ἀρχιερέων. Βλ. [Εἰ δ θ. Κ α σ τ ὁ ρ χ η]. Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ πρώτων αὐτῆς διδασκάλων, ἐν Ἀθήναις 1847, σελ. 44. Τάκη Χ. Κανδηλώρου, Ἡ Δημητσάνα, ἱστορικὴ μονογραφία μετὰ βιογραφικῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Γερμανοῦ, ἐν Ἀθήναις 1897, σελ. 25, ἀριθ. 67. — Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Γορτυνία ἐν Πάτραις 1898, σελ. 152, 65ος.

2. Κώδ. Πατρ. Ἀρχιεποφ. Α' 233 (Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 67). Νομ. Συναγωγὴ Ἱεροσολύμων Δοσιθέου, φ. 3136 (Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Β.βλιοθήκη, τόμ. Γ', ἐν Βενετίᾳ, 1872, σελ. 569. — Γεγναδίου Μ., Ἀραμπὰ τζόγλου, Φωτίειος Βιβλιοθήκη, μέρ. Α', ἐν Κ)πόλει 1933, σελ. 100). Ὁ Μ. Seguien, Oriens Christianus, τόμ. II, Παρίσιος, 1740, στ. 152, τοποθετεῖ τὸν Παρθένιον εἰς τὸ ἔτος 1638. ἀνευ ἄλλης πληροφoρίας.

3. Μαν. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, ἐν Κ)πόλει [1885—1890], σελ. 569—574. Γεν. Ἀράμπὰ τζόγλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99, 101, 79 κέξ. Ὑπὸ τοῦ Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶγόρα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 29—31, γίνεταί μὲν ἐκκαθάρισις προτέρων γνωμῶν, ἀλλὰ καὶ σύγχυσις μεταξὺ τῶν δύο ὁμωνύμων Πατριαρχῶν, ἐπὶ δὲ μεγαλυτέρα ὑπὸ τοῦ Τ. Κ. Εὐαγγελίδου ἐν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τόμ. 1θ' (1932), σελ. 691.

οίλλου τοῦ Λουκάρεως κατ' Ἰανουάριον 1634 τὸ συγγίλιον δι' οὗ ἀπενεμήθη εἰς τοὺς κληρικοὺς τῆς πρώτης πεντάδος τῆς Μητροπόλεως του ὁ τίτλος μέγας (4). Διὰ τὸν μετὰ τοῦ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως σύνδεσμον τοῦ Παρθενίου, ἐξωρίσθη οὗτος κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ ἔτους 1638 ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ ἀπὸ Βερροίας, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Παπα—Συναδινοῦ (5). Διάδοχος τοῦ εἰς Μητροπόλιν Ἀδριανουπόλεως μετατεθέντος Παρθενίου ὑπῆρξεν ὁ ἱερομόναχος καὶ πνευματικὸς Καλλίνικος. Ἴδου ἡ σχετικὴ ἀπὸ 7 Ἰουλίου 1639 πρᾶξις ἐκλογῆς αὐτοῦ (6):

- Ἐπειδὴ ὁ πανιερώτατος καὶ λογιώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κυρ—Παρθένιος, ὁ συναδελφὸς ἡμῶν, λόγῳ μεταθέσεως μετετέθη εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, ὡς ἀνήκοντα αὐτῷ, καὶ ἔμεινεν ἡ Μητρόπολις αὕτη ἀπροστάτευτος καὶ δίχα ποιμένος γηγισίου, πρεστάξει τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Παρθενίου, συνήχθημεν ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερεῖς ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ, εἰς ὄνομα τιμωμένῳ τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικὰς δι' αὐτὴν καὶ ἐθέμεθα πρῶτον μὲν τὸν δσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κυρ—Καλλίνικον, ἔπειτα τὸν δσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κυρ—Ματθαῖον, πρωτοσύγκελλον Σερρῶν καὶ τρίτον τὸν δσιώτατον κυρ—Φιλίθεον ἀρχιμανδρίτην. Ὅθεν εἰς δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν κατεστρώθη τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ἔτει σωτηρίῳ αχλθῶ, Ἰουλίου 7, ἰνδικτιῶνος ζης.
- † Ὁ Ἐφέσου Μελέτιος † Ὁ Ἡρακλείας Ἰωαννίκιος † Ὁ Κυζίκου Ἀνθιμος,
 15 † Ὁ Τυρνόδου Μακάριος, † Ὁ Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος, † Ὁ Νάξου Ἀνθιμος, † Ὁ Χαλκηδόνος Παχώμιος, † Ὁ Λαρίσης Γρηγόριος, † Ὁ Σερρῶν Δανιήλ, † Ὁ Βερροίας Ἰωάννης, † Ὁ Ἀθηνῶν Δανιήλ, † Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος, † Ὁ Λακεδαιμονίας Ἰωάσαφ, † Ὁ Φιλιππουπόλεως Γαβριήλ, † Ὁ Ρόδου Μελέτιος, † Ὁ Προύσης Χρῦσανθος, † Ὁ Δρύστρας Ἀντώνιος, † Ὁ Βιζύης Δαμασκηνὸς, † Ὁ Προικονήσου Γρηγόριος, † Ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας Θεόκλητος, † Ὁ Μεσημβρίας Ἀκάκιος, † Ὁ Ἀγχιάλου Μητροφάνης, † Ὁ Σηλυβρίας Σωφρόνιος, † Ὁ Αἰγίνης Δωρόθεος.

4. Κ. Σάθα. Ἀνέκδοτον συγγίλιον τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. «Χρυσάλλης», τόμ. Γ' (1865), σελ. 197—199. - Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρας. ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 29—30, ὑποσ. 3.

5. Σπ. Π. Λάμπροῦ. Τὸ Χρονικὸν τοῦ παπα—Συναδινοῦ, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Β' (1885—89), σελ. 648—649. Πέτροῦ Θ. Πέννα. Τὸ Χρονικὸν τοῦ παπα—Συναδινοῦ, «Σερραϊκὰ Χρονικὰ», τ. Α' (1938), σελ. 62.

6. Κῶδ. τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἀγιοσταφειτικοῦ Μετοχίου, ὑπ' ἀριθ. 4. φύλ. 35α. Ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν οἰκεῖον κατάλογον (Ἱεροσολυμιτικῆ Βιβλιοθήκη. τόμ. Δ', ἐν Πετροῦπόλει 1899, σελ. 16) ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδ. κορ. περιέχεται ὅμως, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν Κῶδ. Β' 69, 79 τοῦ Πατρ. Ἀρχιεπισκοπικίου (Μητρ. Σάρδεων) Ἰεραμανοῦ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 67, ὑποσ. 19). Εἰς τὸ ἔτος 1639 ἄνευ ἄλλων εἰδήσεων καταριθμεῖται ὁ Καλλίνικος καὶ ἐν φ. 302—303 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 10, 46 Λαυρετικῶ ἀγιορειτικοῦ κώδ. κορ. Σωφρονίου Ἐδυστρατιάδου, Μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως, Ἀγιορειτικῶν κώδ. κορ. σημειώματα «Γρ. Παλαμᾶς», τόμ. Α' (1917), σελ. 425.

Ὁ Καλλίνικος ἐποίμανεν ἐπὶ μακρὸν τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ἡ ἀρχιερατεία του ὑπῆρξε τρικυμιώδης καὶ οὐχὶ συνεχῆς. Θὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὴν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν μαρτυριῶν καὶ τῶν περιωθέντων ἐγγράφων, διότι καὶ μόνον ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἱεράρχης δραστήριος καὶ ἄξιος λόγου. Κατὰ τινὰς ἐνδείξεις, ἦτο τέκνον τῆς Ἡπείρου, καταγόμενος ἐκ Λουζατίου τοῦ Δελβίνου καὶ χαρακτηρίζεται ὡς εὐσεβὴς καὶ τολμηρὸς (*).

Πρώτη μνεία τοῦ Καλλινίκου ὡς Μητροπολίτου Ἰωαννίνων εἶναι ἡ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐκλογῆς του ἀρχιερατικῆς προᾶξις συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων Δρυϊνουπόλεως Καλλίστου παραιτηθέντος καὶ Γαβριὴλ τοῦ διαδεχθέντος αὐτόν, ἐν σχέσει μὲ τὰ χρεῖα τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης. Τὴν προᾶξιν, καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, γνωρίζομεν ἐξ ἀντιγράφου τοῦ κώδικος τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως, πιθανῶς δὲ πρέπει νὰ συνετάχθῃ αὕτη κατὰ Σεπτ.

—Δ)βριον 1639 (α). Ἀκολουθῶς ὁ Καλλίνικος ἀπαντᾷ τὸ 1640 εἰς τινὰ ἐνδιαφέρουσαν ἐνθύμησιν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 χαρτώου κώδικος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τῆς μονῆς Βυλίζης, ὅστις περιέχει Νομοκάνονα Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως. Ἰδοὺ ἡ σημείωσις: (*)

«Τὸ παρὸν διβλίον ἐγένετο διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Κερκύρας κυρίου Καλλινίκου καὶ ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἱερέων Γγίλου καὶ Οἰκονόμου τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Πωγωνιανῆς, ἐν ἔτει, ζρμηφ (=1640) μηνί Ἰουλίῳ ιε'».

Μετὰ 4 ἐτῶν ἀρχιερατείαν εἰς Ἰωάννινα ὁ Καλλίνικος ἦλθεν εἰς προστριβάς πρὸς τοὺς ἐπαρχιώτας του, οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ προσφύγουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, παραπονούμενοι διὰ γραπτῶν ἀναφορῶν καὶ προφορικῶς. Δὲν γνωρίζομεν εἰς τί συνίσταντο ἀκριβῶς τὰ παράπονά των, ἀλλὰ πάντως δι' αὐτὰ τὸ Πατριαρχεῖον ἐκάλεσεν ἐπανειλημμένως τὸν Καλλίνικον ν' ἀπολογηθῇ, ἐπειδὴ ὁμῶς ἐκεῖνος «ἐφάνη κατὰ πάντα ἀπειθῆς καὶ ἀνυπότακτος, ὑπεύθυνος ὢν τῶν κατ' αὐτοῦ λαλουμένων», διὰ συνοδικῆς πράξεως ἐπὶ πατρ. Παρθενίου Α' τοῦ Γέροντος καθηρέθη, κατ' Οκτώβριον τοῦ ἔτους 1643, ἵνα οὕτω τῆς χηρευσάσης Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ χειροτονηθῇ ἀρχιερεὺς.

Ἡ ἐν λόγῳ καθαίρεσις τοῦ Καλλινίκου, ἀνέκδοτος ἐν φ. 40α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 Κώδ. τοῦ ἐν Κ)πόλει Ἀγιοταφαιτικοῦ Μετοχίου (*) ἔχει ὡς ἐξῆς:

7. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 31—32. Πρβλ. καὶ τόμ. Δ' (1929), σελ. 16.

7α. Παν. Η. Πουλίτσα, Σύνοψις τοῦ κώδικος τῆς ἐπισκοπῆς Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου. «Ἡπειρ. Χρονικά», τόμ. Ε' (1930), σελ. 91—93. Ἐν τῇ πράξει ἀναγράφεται χρονολογία ὀλογράφως 1609 κατὰ μῆνα Φεβρουάριον. Ἰνδικτικῶνος ἡ. Νομίζομεν ὅτι κατὰ παράλειψιν τῶν δεκάδων τὸ ἔτος δέον ν' ἀποκατασταθῇ εἰς 1639, ὁ δὲ μῆν εἰς Σεπτέμβριον ἕως Δεκέμβριον, ὅποτε θὰ συμφωνῇ ἡ ἰνδικτικῶν καὶ θὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ Καλλινίκου, ἀρξαμένην ἀπὸ Ἰουλίου 1639.

8. Σπ. Π. Δάμπρου, Ἡ μονὴ Βυλίζης καὶ τὰ ἐν αὐτῇ χειρόγραφα, «Δελτίον Ἱστορ. Ἐθνολογ. Ἐταιρείας», τόμ. Δ' (1892—95), σελ. 355, ὑποσ. 4.

9. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16.

Παρθένιος ἔλεψ̄ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἐπειδὴ τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Καλλίνικον ἐγκαλούμενον ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς καὶ δι' ἀναφορῶν πολλάκις ὡς ἀδικούντα τοὺς χριστιανοὺς καὶ πλεονεκτοῦντα καὶ λαμβάνοντα βία καὶ δυναστεία πλείονα τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐμηνύσαμεν καὶ ἡμεῖς διὰ γραμμάτων πατριαρχικῶν καὶ μάλιστα καὶ δι' ὀρισμοῦ Βασιλικοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀπολογηθῆναι αὐτοῖς περὶ ὧν ἐνεκαλεῖτο καὶ αὐτὸς εἰς οὐδὲν ἐλογίσατο οὔτε τὸν Βασιλικὸν ὀρισμὸν, οὔτε τὴν ἀπόφασιν τῶν ἡμετέρων ἐκείνων πατριαρχικῶν γραμμάτων καὶ μάλιστα ὅτι ἐπὶ τούτῳ ἐπέμψαμεν καὶ ἄνθρωπον ἡμέτερον καὶ διεμηνύσαμεν αὐτῷ παραγενέσθαι ταχέως καὶ ἀπαλλάξαι ἡμᾶς τῆς κραυγῆς καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτῶν γογγυσμῶν καὶ ἐφάνη κατὰ πάντα ἀπειθῆς καὶ ἀνυπότακτος, ὑπεύθυνος ὧν τῶν κατ' αὐτοῦ λαλουμένων, τούτου χάριν γράφοντες ἀποφαινόμεθα, γνώμη κοινῇ συνοδικῇ τῶν παρατυχόντων ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ὁ Μητροπολίτης αὐτὸς Ἰωαννίνων Καλλίνικος, ὡς ἀπειθῆς καὶ ἀνυπότακτος τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως καὶ καταφρονητῆς τῶν ἡμετέρων πατριαρχικῶν πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντων συνοδικῶν γραμμάτων καὶ μὴ καταδεξάμενος ἐλθεῖν ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ καὶ ἀπολογηθῆναι τοῖς ἐπαρχιώταις αὐτοῦ περὶ τῶν ἐγκαλουμένων, εἶη καὶ διαμείνῃ καθηρημένος καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἐκβεβλημένος τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῆς ἐστερημένος, ἕτερος δὲ χειροτονηθεῖ ἀναμφιλέκτως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῇ Ἰωαννίνων. Οὕτως ἀπεφηνάμεθα συνοδικῶς εἰς διηγετικῇ δὲ τὴν ἀσφάλειαν ἐγράφη καὶ ἡ παροῦσα αὐτοῦ συνοδικῇ καθαιρέσις καὶ κατεστρώθη ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἔτει αχμγϞ (=1643) ἐν μηνί Ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτικῶνος ιθ'ε.

† Ὁ Καισαρείας Μακάριος

† Ὁ Χαλκηδόνος Παχώμιος

† Ὁ Ἡρακλείας Ἰωαννίκιος

† Ὁ Λαρίσης Γρηγόριος

† Ὁ Λακεδαιμονίας Γαβριήλ

† Ὁ Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος

Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ Καλλίνικου, διὰ συνοδικῆς πράξεως τοῦ ἰδίου πατριάρχου κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1643 τὸν θρόνον τῶν Ἰωαννίνων κατέλαβε διὰ μετathέσεως ὁ Εὐρίπου Ἰωάσαφ (10). Ὡς διαλαμβάνεται εἰς τὴν μακρὰν συνοδικὴν πράξιν, «τοῦ Καλλίνικου νομίμως καὶ κανονικῶς καθαιρεθέντος τοῦ θρόνου καὶ πάσης τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων διὰ πολλὰς αἰτίας...», ἡ σύνοδος διασκεψαμένη εὗρε τὸν ἱερώτατον πρῶν Μητροπολίτην Εὐρίπου Ἰωάσαφ ἀξίον καὶ ἀρμόδιον εἰς προστασίαν λαοῦ...», διὸ καὶ λόγῳ μετathέσεως ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα, λεπτομερῶς δὲ ἀναγράφουσα εἰς συνοδ. συγίλλιον τὰ ἀξιώματα καὶ δικαι-

10. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνων. σελ. 68. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηναγόρα, ἐνθ' σελ. 31. Καίτοι ἀποκαθίστανται παρανοήσεις προηγουμένων, ἐνταῦθα ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Ἰωάσαφ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1640—1644.—Βλ. καὶ Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Θέμελεν. Ἡ ἱερὰ μητρόπολις Εὐρίπου διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Ἀθήναι 1952, σ. 38—39.

ώματα αὐτοῦ καὶ ἀφορισμὸν ἄλυτον ἀπειλοῦσα κατὰ παντὸς ἀντιλέγοντος, περιέβαλε διὰ τῶν ἀνηκουσῶν τιμῶν, ὡς γνήσιον καὶ κανονικὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ ἔξαρχον Κερκύρας (11).

Ἐ τοῦτοις, παρὰ τὰς συνοδευούσας τὸν πρῶην Εὐρίπου Ἰωάσαφ εἰς τὴν νέαν μητροπόλιν πατριαρχικὰς ἐνισχύσεις καὶ εὐχὰς, οὗτος δὲν ἠὺδοκίμησεν ἐκεῖ, εἴτε ἐκ τῆς κακῆς διαγωγῆς τοῦ ἰδίου, εἴτε τῆς ὑπάρξεως τοῦ Καλλινίκου εἰς τὸ περιθώριον, καιροφυλακτοῦντος νὰ τὸν ἐκδιώξη, πρᾶγμα ποὺ ἐπέτυχε μετ' οὐ πολὺ, μόλις τὸν πατριαρχικὸν θρόνον κατέλαβεν ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως Παρθένιος, τὸν ὁποῖον ὁ Καλλίνικος εἶχε διαδεχθῆ τὸ 1639 εἰς Ἰωάννινα. Ὅθεν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1644, καθαιρέθεντος Ἰωάσαφ τοῦ ποτὲ Εὐρίπου, κακογέροντος καὶ ληστρικῶς καὶ ἐπιβατικῶς εἰσπηδήσαντος εἰς τὸν Ἰωαννίνων θρόνον, ἀποκατέστη ὁ Καλλίνικος. Ἰδοὺ ἡ συνοδικὴ πράξις (12).

Παρθένιος ἐλέφ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐπειδὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος συνοδικῶς προκαθημένης, συνεδριάζουσας αὐτῇ καὶ τῆς παρατυχοῦσης ἱεράς συνόδου, τῶν τε ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν, 5 τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ κανονικῶς θεωρούσης τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, προήχθη εἰς μέσον καὶ τῶν Ἰωαννιτῶν ταχιαντζήδων καὶ λοιπῶν διαφορὰ καὶ διένεξις, ἡ οὐσα μεταξὺ αὐτῶν τε καὶ τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κυρ—Καλλινίκου, τοῦ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ, 10 περὶ ἧς καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὅτι πλεῖστα ἐρρήθησαν καὶ ἤλθον εἰς ἐμφάνειαν, κεκαλυμμένα ὄντα τὸ πρότερον ὑπὸ τῆς ἀκυβερνησίας καὶ αἰσχροκερδείας τοῦ πρὸ ἡμῶν ἐξωσθέντος, οἷς κρίμασιν οἶδε Κύριος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου γέροντος Παρθενίου, τοῦ καὶ καθαιρέσει τελεία συνοδικῇ καθυποβληθέντος καὶ τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς τε καὶ χάριτος ὑστερηθέντος καὶ ἀπηλλοτριωθέντος καὶ ἐράνη καὶ ἀπεδείχθη ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς αὐτῆς ἱεράς συνόδου, 15 ὅτι παρὰ κανόνας καὶ ἄνευ ἐγκλήματός τινος κωλύοντος αὐτὸν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ καθάπτοντος κατὰ νόμους ἀρχιερατεύειν ἐξώσθη τῆς αὐτῆς Μητροπόλεως καθαιρέσει καθυποβληθείς, ὡς λέγεται ἐν τοῖς γράμμασι τοῦ γέροντος αὐτοῦ οικονομικῆ τροπῆ γεγονέναι, οὐ μὴν δὲ εὐλόγως καὶ δικαίως καὶ ὑστερήθη 20 μὲν αὐτὸς ταύτης ἀναιτίως, προσεπηδήσατο δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Μητροπόλει ληστρικῶς τε καὶ ἐπιβατικῶς καὶ ἐξῶ παντὸς λόγου τε καὶ κανόνος ὁ ἀσύνητος γέρον Ἰωάσαφ καὶ οἱ αἴφρων καὶ πάσης ἀδολεσχίας καὶ ἀκαταστασίας μέτοχος ἔλαβε τὴν τοῦ Ἰωαννίνων ὀνομασίαν καὶ ἀπελθὼν ἐκείσε τάχα προστάτης τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἐγένετο καὶ ἐλογίσθη, μηδὲ ὅπως εἰς νοῦν θέμενος τὴν τῶν ἱερῶν νό-

11. Γεωργ. Π. Κρέμου, Φωκικά. Ἱστορία τῆς ἐν τῇ Φωκίᾳ μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκά, τοπικῆλην Στειριώτου, τόμ. Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1880, σελ. 6—8. Ἀρχιμ. Χρυσ. Θεοφ. ἔνθ' ἄνωτ, σελ. 39.

12. Νομ. Συναγωγῆ, φ. 129β—130α (Κ. Ν. Σ & Θ α, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', σ. 577.)

μων τε και κανόνων παράδοσι, ἦντινα μὴ στέρξασα ἢ ἱερὰ σύνοδος, ἀλλ' οὐ-
 τε δεχθεῖσα τῇ ἰσχύι αὐτῆς ὑστερεῖσθαι τὸν γνήσιον ἀρχιερέα Ἰωαννίνων, τὸν
 εἰρημένον δηλαδὴ ἱερώτατον κυρ—Καλλίνικον, τῆς αὐτῆς Μητροπόλεως και
 τὸν ἐπιβάτην και παρανόμως αὐτῆς δραξάμενον ἰθύνειν αὐτὴν και ἐξουσιάζειν,
 30 και ἐν ἀκριβεῖα πολλῇ και ἐρεύνη διασκεψαμένη τὸ περὶ ταύτης, κοινῇ γνώμῃ,
 ὡς ἐξ ἐνδὸς στόματος ἅπαντα ὤρισατο και εἶπε μηδὲ ὅπως λογίζεσθαι τὴν ὄνομα-
 σίαν ταύτην τοῦ Ἰωαννίνων, τὴν πρὸς αὐτὸν ἢ τὴν μετάθεσιν αὐτοῦ στέργεσθαι
 κατὰ κανόνας, ἀλλὰ μείναι αὐτὸν ὡς και πρότερον ἐν τῇ τῆς Μητροπόλεως
 Εὐδρίπου ὀνομασίᾳ και εἶναι ὑπὸ παντελεῖ καθαιρέσιν και ἀπόδλητον τῆς σειρᾶς
 35 και τοῦ χοροῦ τῶν ἀρχιερέων και δεδιωγμένον τῆς τῶν Ἰωαννίνων Μητροπό-
 λεως, ἅτε μηδεμίαν μετοχὴν νομίμως τε και κανονικῶς κεκτημένον ἐν αὐτῇ,
 δι' ἣν ἐνεδειξάτο καταφρόνησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως και παρακοὴν τῶν
 θεῶν κανόνων, τῶν τρανώς και διαρρήδη ἀποφαινομένων, μηδένα τολμᾶν λαμ-
 βάειν ἐπαρχίαν τινὸς δίχα διορισμοῦ κανονικοῦ και πολλάκις ὅτι μάλιστα νου-
 40 θετηθεῖς παρ' ἀρχιερέων και κληρικῶν ἀποστῆναι τῆς ὁρμῆς ταύτης και τῆς
 ἐπεμβάσεως, ὡς τοῦτο μεγαλοφῶνως πρὸς πάντας εἶπον οἱ εἰρημένοι, οὐκ ἐπέι-
 σθη, οὔτε τὰς αὐτῶν παραινήσεις ἠθέλησε βαλεῖν ἐν τοῖς ὡσὶν αὐτοῦ και κατὰ
 τὴν συνοδικὴν γνώμην τε και ἀπόφασιν και βουλὴν, ἢ μετριότης ἡμῶν διὰ
 ταῦτα πάντα και τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτὸν ἐστέρησε δι' ὠμοφορίου και ἐπιτρα-
 45 χηλίου καθήρασα αὐτὸν και γυμνώσασα πάσης ἀρχιερατικῆς χάριτός τε και
 ἀξίας και ἐκβαλοῦσα αὐτὸν τῆς τῶν ἀρχιερέων δημηγύρωσε και καταλιποῦσα κα-
 λεῖσθαι τοῦ λοιποῦ μόνον Ἰωάσαφ, μηδεμίαν ἀνάκλησιν ἔχοντα εἰς τὸ ἐξῆς και
 τὸν θελήσοντα βοηθῆσαι αὐτῷ οἰωδῆτινι τρόπῳ και ἀρχιερέα καλέσαι εἶναι ὑπ'
 ἀφορισμὸν ἄλυτον και φρικώδη τὸν ἀπὸ τοῦ παντοκράτορος, μεινάσης τῆς αὐτῆς
 50 Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐν τῇ ἐξουσίᾳ και δεσποτείᾳ τοῦ ἱερωτάτου τούτου
 κυρ—Καλλίνικου, τοῦ γνησίου και καθολικοῦ αὐτῆς προστάτου τε και
 ποιμένου· τούτου χάριν ἢ εὐλογος και δικαία αὕτη καθαιρέσεις ἢ συνοδικὴ τοῦ
 κακογέροντος αὐτοῦ ποτὲ Εὐδρίπου Ἰωάσαφ ἐγράφη και κατεστρώθη εἰς διηγε-
 κῆ τὴν ἀσφάλειαν και ἐνδειξιν πάντων ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς
 55 τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ α^ο χ^ο μ^ο δ^ο (=1644)
 ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἰνδικτικῶνος ιγης (1⁸).

Ἐφέσου Παῖσιος, Ἡρακλείας Ἰωαννίνιος, Τορνόδου Μακάριος, Λαρίσης Γρη-
 γόριος, Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος, Χαλκηδόνος Παχώμιος, Βερροίας Ἰωαννίνιος,
 Νικομηδείας Κύριλλος, Φιλιππουπόλεως Γρηγόριος, Τραπεζοῦντος Λαυρέντιος, Διδυ-
 μοτείχου Κλήμης, πρ. Δρύστρας Ἀντώνιος, Μ. Λογοθέτης Χρυσόσκουλος ἱερεὺς, ὁ
 Σακελλίου Γεώργιος, Μ. Ἐκκλησιάρχης Μιχαὴλ, ὁ δικαιοφύλαξ Μιχαὴλ, ὁ πρωτο-
 νοτάριος Φίλιππος, ὁ πρωτοκανονάρχος Δημήτριος.

[Συνεχίζεται]

18. Αἱ ὑπογραφαὶ ἐκ τοῦ παρὰ τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 χειρογράφῳ κώδικι ἀπογράφου ἐν τῇ συλλο-
 γῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κ)πόλεως: Α. Παπαδοπούλου — Κεραμέως,
 Κατάλογος τῶν ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ χειρογράφων βιβλίων ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ Ἑλλην.
 Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κ)πόλεως, Παράρτ. Κ—ΚΒ' (1892) τόμου, σελ. 100.

Η ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ 1584.

B.— Τὸ Κάστρο *

Ἀπὸ ἐλα ὅσα πιδό πάνου εἶπαμε, συμπεραίνεται ὅτι - ἴσως κι' ὀλόκληρο - τὸ ἐξωτερικὸ τεῖχος τοῦ σημερινοῦ κάστρου τῶν Γιαννίνων, εἶναι οἰκοδομημένο ἀπὸ τὸν Ἀλῆ κρατήθηκαν ὁμως κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν, οἱ ὀρίζουσες γραμμὲς τοῦ παλαιοῦ Βυζαντινοῦ, οἱ ὁποῖες σχηματίζουν τὴ σωζόμενη ἀκόμα ἐσωτερικὴ πλευρὰ του. (14)

Μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι σὲ τρία βασικὰ σημεῖα ἐντονων καμπῶν του: κάτω στὸ Μῶλο (τώρα προκυμαῖα Μαβίλη), καθὼς ἀρχίζει τὸ γύρισμα πρὸς τὸ Κέντρο Κυρὰ-Φροσύνη, στὸ Κουρμανιὸ (τώρα Πλατεῖα Νεομάρτυρα), καθὼς γίνεται ἡ στροφή πρὸς τὰ Ψαράδικα, καὶ τέλος, στὰ τελευταῖα αὐτὰ, καθὼς σημειώνεται ἡ ὀξεία γωνία ποὺ σχηματίζεται μὲ τὴν παραλίμνια πλευρὰ του, ὁ Ἀλῆς, ἐφκίασε καὶ τρεῖς προεξέχοντες πολυγωνικοὺς πύργους πλαγιποφλαξῆς.

Ὁ Ἡγούμενος Ἀνανίας, στὴν ἐνθύμησίν του, προσθέτει ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασιάς, μαζὶ μὲ τὸ Κάστρο «... εὐκίασε ντάπηδες χορταρῆνιες ἀπο χόμα γήρο ἡς τρης μεργιές...» Οἱ πύργοι ἐν τούτοις πού προαναφέραμε, εἶναι—τὸ βλέπουμις ἄλλως τε καὶ σήμερα—λιθόκτιστοι: λιθαρῆνοι, καὶ γέμισμένοι μὲ χῶμα. Εἴτε ἄλλως τε ἀπαράδεκτο, σ' ἓνα τόσο γε-

ροχτισμένο καὶ σίγουρο ὀχυρό, τρία ἀπὸ τὰ στρατηγικώτερα του σημεῖα, νὰ εἶχαν φκίασται ἀπὸ χορτάρι (!) καὶ χῶμα. Τὸ νὰ γεμιστοῦν μόνον μὲ χῶμα, εἶναι εὐλογο καὶ εὐδεξήγητο, μιὰ ποὺ πρόκειται γιὰ κτίσμα ποὺ προεξεῖχε ἀπὸ τὴν ὀρίζουσα γραμμὴ τοῦ τεῖχους.

Στὰ τέλη ὁμως τοῦ περασμένου αἰῶνα, στὸ χῶρο ποὺ περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στὰ τεῖχη τοῦ Φρουρίου καὶ τὸ τῶρο τῆς καμπῆς τοῦ παρακάστριου δρόμου πρὸς τὸ θερινὸ κέντρο «Κυρὰ Φροσύνη» ἐκεῖ ποὺ τὸ καλοκαίρι λειτουργεῖ ἄλλο θερινὸ κέντρο (τώρα μπουζούκια, στὰ χρόνια μου, Μῶλος τ' Ἀμπντουλλά, παληόερα, Ἀσκεριῆ), σωζόταν ἀκόμα ντάμπια τοῦ Ἀλῆ, κυκλική, ἐπιχωματωμένη, διάμετρον 15 ἕως 20 μέτρων, μὲ περιτείχισμα γιὰ συγκράτηση τῶν χωμάτων, ἀπάνω στὴν ὁποῖα στεκόταν ἀκόμα ἐγκαταλειμένα τέσσαρα παλαιὰ κανόνια. Παρόμοια ντάμπια, σωζόταν καὶ κάτω στὴ Σιαράδα, στὰ Ψαράδικα, ἐκεῖ ὅπου τώρα ἐγείρεται ἓνα σητάκι δασονόμου. Αὐτὲς φαίνεται πιθανότερο νὰ ἦταν οἱ γήρο ἀπὸ τὸ Κάστρο ντάμπιες τοῦ Ἀνανία. Ἀλλοιῶς, ἂν δὲν πρόκειται γιὰ σφαλερὸ τῆς ἐνθύμησιν διάδασμα, ὁ χρονογράφος, θὰ πρέπει νὰ εἶχε ὕψ' ὄψει του, ὄχι πάντως τοὺς λιθόκτιστους πλαγιποφλακτικοὺς πύργους τοῦ τεῖχους, ἀλλὰ τὸ ἀντίστοιχο τμήμα τοῦ ἀμυντικοῦ

* Συνεχίζεται ἀπ' τὸ προηγούμενο τεύχος
14. Δὲς σχετικὰ, Δ. Εγγυοπούλου, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἰωαννίνων στὰ Ἠπ. Χρονικὰ τοῦ 1920, σελ. 295, καὶ Δ. Σαλαμάγκα Περίπατοι στὰ Γιαννίνα, Γιαννίνα 1950, σελ. 37 (Τὸ Κάστρο).

συστήματος, με τὸ ὅποιο ὁ Ἄλῃς εἶχε συμπληρωματικὰ προικίσει, σὰ μὲ πρώτη γραμμὴ ἀμυνας τὸ Κάστρο τῶν Γιαννίνων, μεταβάλλοντας σὲ προμαχώνες, λοφουσειρὲς τῆς παρυφῆς τῆς πόλης. Τμήματά τους, σώζονται ἀκόμα στὴν κορυφογραμμὴ Μεγάλης Κιάφας—Περίλεφτης, προστάτευαν τὶς ἀπὸ τὸ Γιαννιώτικο κάμπο νότιες προσβάσεις τῆς πόλης, καὶ εἶναι γνωστὲς ὡς «ντάμπιες τοῦ Ἄλῃ».

Νὰ τώρα τί, γιὰ τὰ ἀμυντικὰ αὐτὰ ἔργα γράφει ὁ Λαμπρίδης (15). «κατεσκευάσασε (αὐτὸς) καὶ τάφρον μετὰ προχώματος, ἐνδοτέρων τῆς τοῦ Βαϊμούδου, ἔχουσαν μῆκος πέντε μιλίων καὶ σχῆμα ἡμικυκλίου περίπου, περικλείουσιν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς λίμνης τὰ Β.Δ.Ν. τῆς πόλεως. Εἰργάζοντο δὲ πρὸς κατασκευὴν τῶν δύο τούτων ἔργων (Κάστρου δηλ. καὶ τάφρου, 1798—1799), πάντες οἱ Ἰωαννῖται διὰ τοῦ πύου ἢ καλὰθου, δόντων τὸ παράδειγμα, πρῶτον τοῦ Ἄλῃ, τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν, καὶ τοῦ Μητροπολίτου». Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς ἐπίσης (16), ἱστορεῖ ὅτι στὰ 1820, ὁ Ἄλῃς, «...περιετάφρωσε καὶ τὴν πόλιν (τὴν ἔξω δηλ. ἀπὸ τὸ Κάστρο) κατὰ τὸ δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος, ἐν ὧς τὰς δύο τάφρους—πιθανῶς τοῦ 1799—διὰ προτειχίσματος ἰδρυμένου ἐπὶ τῶν κορυφῶν τοῦ βουνοῦ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ (σήμερα βουνὸ Καραβατιάς).

Γιὰ τὶς ντάμπιες αὐτὲς τῆς παρυφῆς τῶν Γιαννίνων, κάνει λόγο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Διαμάντου Τζουκαλάς, ὁ ὅποιος, σ' ἓνα μακρότατο στιχοῦργημά του (17), τραγουδάει τὴ ζωὴ καὶ τὶς περιπέτειες τοῦ Ἄλῃ:

Στίχ. 520 «... ἔστειλεν ὁ δεζύρης μὲς στὰ
[χαντάκια αὐτὰ]

στὰς ντάμπιες τῶν Γιαννίνων
[στρατεῦματα ἀρκετὰ]

καὶ πιδό κάτου:

Στίχ. 580 «...συνάχθησαν χωριάται καὶ
[κλέπται ἀρκετοὶ]
«καὶ καπεταναραῖοι ἀνδρεῖοι δυ-
[νατοὶ]
«ἔρχονται τριγυρίζουν τὰ Γιάν-
[νινα αὐτὰ]
«τὰς φοβεράς τὰς ντάμπιες βα-
[ροῦσι δυνατὰ».

Αὐτὰ δὲ κατὰ τὸ στάδιο ἐκεῖνο τῶν κατὰ τοῦ Ἄλῃ ἐπιχειρήσεων, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ Σουλτανικοὶ, δὲν εἶχαν ἀκόμη προχωρήσει στὰ ἐνδότερα τῆς ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη πόλης.

Τάφρος (χαντάκι), ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ στὰ ἔγγραφα τοῦ Ἡπειρ. Ἀρχείου Σταύρου Ἰωάννου. Τὸ Μάη τοῦ 1820, τεχνίτες καὶ ἰσνάφια, δουλεύουν ἀγγαρεῖα στὸ Χαντάκι, ἀλλὰ καὶ στὴν Κούλια τῆς Λιθαρίτσας (18).

Οἱ καλόγηροι, προσθέτει στὴν ἐνθύμησή του ἐκεῖνη ὁ ἡγούμενος Ἀνανίας, «κουβαλοῦσαν λιθάρια μὲ τὰ καΐκια μῆνας 8» ἀλλὰ ἐπιπρόσθετα τοὺς ἐπέβαλαν καὶ χρηματικὴ εἰσφορά. Ὁ ἄλλος «κόσμος, συνεχίζει, ἐτράβησε βάσανα πολλὰ, χορηγῶν καὶ ἠωαννίνα ἀπὸ ξύλα ἔπου ἐκουβαλοῦσαν καὶ ἀσθέστη καὶ λόγγος».

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη χρονολογεῖται, ὅπως λέγε, καὶ ἡ ἀποψίλωση τῆς πρὸς τὰ Γιάννινα πλευρᾶς τοῦ Μιτσικελιοῦ (19). Τὰ ξύλα καὶ «ὁ λόγγος», χρειαζόταν, τόσο γιὰ τὶς σκαλωσιὲς τῶν ὄσων ἔχτιζαν τὰ τείχη—φαίνονται ἀκόμα οἱ τρύπες τῶν ἐγκάρσιων δοκαριῶν τους—ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀσβεστοποίηση.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν, προσθέτομε καὶ ὅτι,

15. Ὅπου πιδό πάνου.

16. Ὅπου πιδό πάνου, Α', σελ. 326.

17. Δὲς Ἡπειρ. Χρονικὰ 1984, σελ. 5 καὶ ἔπ.

18. Ἡπ. Χρονικὰ 1989, σελ. 44 καὶ ἔγγραφα 126, 181, 187.

19. Ἀραβ. Β', σελ. 249.— I. Λαμπρίδη, ὅπου πιδό πάνου, σελ. 14.— Ἐφημερίδς Ἰωάννινα—

ἐκτός ἀπὸ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ Κάστρου καὶ τῶν Πύργων του, ὁ Ἄλῃς ἐφκίασε τότε «καὶ ἕναν τεκὲν καινούργιο ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μετζιτ», — καὶ λέγοντας μετζιτ, ὁ συντάκτης τῆς ἐνθύμησιν ἐννοεῖ τὸ κτίσμα τοῦ τζαμιού Ἀσλάν Πασιά—ὁ ὁποῖος σώζεται καὶ σήμερα, στὸ ἐπίμηκες κτίσμα μὲ τὸν πρόδωμο, ποὺ σχηματίζει ἀψιδωτὴ στοά, καὶ φαίνεται, ἀριστερὰ καθὼς ἀνεβαίνομε πρὸς τὸ τζαμί.

Ἐφκίασε δὲ καὶ «τζηπεανὲ» (τζουπχανὲ, πυριτιδαποθήκη) «ἀπο κάτω εἰς τὸ μάρμαρον ὅπου ἦτον σπήλαιον μέγα». (20) Ἄλλὰ ἔχτισε ἐπίσης ὁ Ἄλῃς καὶ τὸ λεγόμενον Ἴτς—καλὲ (ἑσωτερικὸ φρούριον), τὴν Ἀκρόπολιν δηλ. τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ Βράχου, μὲ τὸ ἰδιαιτέρῳ τῆς τείχος. Μέσα σ' αὐτὴ, ἐγειρόταν, τὰ παλάτια του, ὁ γυναικωνίτης του, τὸ Φετιγιέ Τζαμί· ἀλλὰ τοῦ στάθηκε, καὶ τὸ προτελευταῖο τῆς πολυκύμαντης ζωῆς του καταφύγιον.

Στὸν καιρὸ λοιπὸν τῆς ἐνθύμησιν τοῦ 1584, τὸ «ἄστου» τῶν Γιαννίνων, στεκόταν ἀσφαλισμένο καὶ περιτειχισμένο μέσα στὸ Κάστρο τοῦ Δεσποτάτου, ὅπως εἶχε αὐτὸ διαμορφωθῆ ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἐπισκευὰς ποὺ τοῦ ἔκαμε ὁ Δεσπότης Θωμᾶ Πρελοῦμπος. Εἶχε τὴν ἴδια σχεδὸν ἔκταση, καὶ τὸ ἴδιο σχῆμα μὲ τὸ σημερινὸ.

Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, γράφοντας στὰ 1614 στὸ Μήτροπολίτη τῶν Γιαννίνων Ματθαῖο, γιὰ τὴν προστασία, ποὺ ὁ τελευταῖος εἶχε δώσει τοῦ Διονυσίου τοῦ Φιλόσοφου, στὴν ἀποτυχημένη ἐπανάστασιν τοῦ 1611, τὸν μέμφεται ὅτι ἔγινε ἀφορμὴ νὰ χαλαστῆ τὸ ἐπαινετὸν τοῦ τοῦ Κάστρου (21).

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ «ἐπαινετὸ» ἀκόμα Κάστρο βρέθηκε καὶ ἡ εἰκόνα τὴν ὁποία ἐνυπνιάστηκε ἢ δραματίστηκε, ἢ καὶ κατεῖχε μόνον ἢ καλογραία Παρθενία ἢ μοναχί, ποὺ ἔμεινε στὸ τότε Καμπαναρειὸ του.

Γ'.— Τὸ Καμπαναρειὸ τοῦ Κάστρου

Ποῖο δμως νὰ ἦταν τὸ Καμπαναρειὸ αὐτὸ τοῦ Κάστρου; Νὰ ἦταν τάχα—ὅπως ἀφήνει νὰ ἐννοηθῆ, ἢ σχετικὴ φράση τῆς ἐνθύμησιν—ἕνα μονάχα Καμπαναρειὸ, μέσα σὲ τόσες Μονὰς καὶ Ἐκκλησίαις ποὺ ἐγειρόταν στὸ ἑσωτερικὸ του; Ἡ νὰ ἦταν ἐκεῖ κανένα κωδωνοστάσιον, εἰδικὰ γιὰ χρῆσιν τοῦ φρουριακοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος τῆς πόλης; Μήπως τυχὸν τὸ Ὁρολόγι του; Ἄλλὰ σὲ τέτοια περίπτωσιν, γιὰ τὴν κατοικοῦσε σ' αὐτὸ μιὰ μοναχί; Καὶ τάχα αὐτὴ νὰ ἦταν ἡ μόνη τοῦ Κάστρου καὶ τῶν μοναστηριῶν του καλόγηρα;

Θὰ φαίνονταν ἀπίθανο, οἱ τόσοι Ναοὶ καὶ Μονὰς τοῦ Κάστρου, νὰ εἶχαν ἕνα μονάχα κοινὸ Καμπαναρειὸ. Ὅταν τὸ Κάστρο συνθηκολόγησε, ἀνάμεσα στὰ προνόμια ποὺ ζήτησαν νὰ ἐξασφαλίσουν μὲ τὴν χωρὶς ἀντί-

σταση παράδοσίν τους, οἱ Καστρινοὶ, ἦταν καὶ τὸ νὰ χτυποῦν ἀνεμπόδιστα τὶς καμπάνες ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίας τους. Λογικώτερον λοιπὸν θὰ ἦταν νὰ σκεφθοῦμε ὅτι, μέσα σὲ ὅλα τὰ σήμαντρα καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν Ναῶν καὶ Μονῶν, ἕνα θὰ ἦταν τὸ πιὸ μεγάλο καὶ τὸ πιὸ ἐπίσημο· ἔτσι ποῦ, γιὰ τοὺς σύγχρονους τοῦ συντάκτη τῆς ἐνθύμησιν νὰ μὴ γεννιόταν ἀμφιβολίαι γιὰ τὸν καθορισμὸ του, ὅταν τότε κανένας μιλοῦσε γιὰ Καμπαναρειὸ τοῦ Κάστρου.

Ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινὸ, ἀληθινὰ (1), συμπέπει νὰ ἀναφέρεται—καὶ κάπως νὰ περιγράφεται—ἕνα τέτοιο ἐπίσημον κωδωνοστάσιον: Τὸ Καμπαναρειὸ τοῦ Παντοκράτορα, τοῦ Μητροπολιτικοῦ τοῦ Κάστρου Ναοῦ, τὸ ὁποῖον ἦταν «κτίσμα ὑψηλὸν ἐκ πλίνθων ἐψημμένων» καὶ ἐσώζετο καὶ ἐ-

20. Δὲς Δ. Σαλαμάγκα, Σηθαιολογικὰ σύμμικτα, στὸ περιοδικὸ Ἑπειρ. Ἐστία, τευχ. Σεπτέμβριου 1953.

21. Δὲς Ἀρχιεπ. Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, Διονυσίος ὁ Σκυλόσοφος, Ἑπειρ. Χρονικὰ 1938 σελ. 182.

1. Χρονογραφία τῆς Ἑπείρου, Β', σελ. 248

φαίνεται μέχρι τῶν μέσων τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος· πιθανότατα ἴσαμε τὰ 1635, χρονιὰ κατὰ τὴν ὁποία καταλύθηκαν καὶ τὰ τελευταία προνομιακὰ δικαιώματα ποῦ εἶχαν κληρονομήσει οἱ Καστρινοὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς συνθηκολόγησής τῶν προγόνων τους, καὶ ἀπειλητικὸς κατόπι σκέπασε τοὺς πολίτες τοῦ Κάστρου ὁ μανδύας τοῦ ἐξισλαμισμού. Κατὰ χειρόγραφη δμῶς διήγησιν ποῦ πιστεύεται ὅτι ἐγίνε ἀπὸ τὸν Διδάσκαλο Κοσμᾶ Μπαλαῖνο (*) τὸ πλίθινο αὐτὸ καὶ ὑψηλὸ κωδωνοστάσι τοῦ Καθεδρικοῦ τοῦ Κάστρου Ναοῦ, καταδαφίστηκε πολλὰ χρόνια ἀργότερα, ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασά.

Νὰ ὑπῆρχαν δμῶς Μοναστήρια καλογραιῶν μέσα στὸ Κάστρο; καὶ τάχα, μιὰ μονάχα ἀπ' αὐτῆς νὰ κατοικοῦσε στὸ Καμπαναριὸ του;

Στὰ χειρόγραφα τοῦ Γερμανοῦ Μαρτίνο Κρούσιου (1526—1607) Καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστήμιου τῆς Τυβίγγης, περιλαμβανόταν καὶ ἔργο τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά (**), «ὁδοιπορικὸ» ὀνομαζόμενον, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ ὅτι «...πρὸς τὴν Ἡπειρον ἐν Ἰωαννίνοις καὶ τοὺς γειτνιάζοντας,—κατὰ τέλος τοῦ 16ου καὶ τὴς ἀρχῆς τοῦ 17ου αἰῶνα—μοναστήρια τριακόσια...» Ἀλλὰ κι' ὁ διογράφος τοῦ Νεοκάρου Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, λέγει ὅτι (***) (κατὰ τὴν ἴδια αὐτῆ ἐποχῇ), «ἡ Ἡπειρος ἦταν πλήρης Ἰερῶν Μονῶν, καὶ τὰ Γιάννινα εἶχαν ὄψιν Μοναχοῦπόλεως...» «μοναχῶν γὰρ ἐμπέπλησται θεσπεσιῶν καὶ ἁγίων μοναζουσῶν καὶ μυρίοις ἄλλοις εὐθνεῖται τοῖς ἀγαθοῖς.»

Ὁ Λαμπρίδης, ἀναφέρει ὅτι (****), μέσα μὲν στὸ Κάστρο, «...πλὴν πολλῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν κτιρίων, ἦσαν, Μοναὶ μὲν 7, ἐκκλησίαι δὲ 21» καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἐπα-

νάστασιν τοῦ Διονύσιου τοῦ Φιλόσοφου, καταδαφίσθησαν—χωρὶς καὶ εἰδικὰ νὰ τοὺς κατονομάσῃ—πάντες οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ναοὶ καὶ μοναὶ.

«Ἀλλὰ, συνεχίζει, κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ δέκα ἕτεροι (ναοὶ καὶ μονῆς) ἐν τοῖς προαστεῖοις» μετὰ τῶν ὁποίων καὶ οἱ: τῆς Παναγίας Ταράκη, τοῦ Ἁγίου Ἀχιλίου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, εἶχαν δὲ σωθῆ μόνον οἱ μονῆς τῆς Περιθλέπτου καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρείου. Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προστεθοῦν, οἱ ἀπὸ ἄλλα κείμενα τοῦ ἴδιου ἱστοριοδίφῃ γνωστοί, τῆς Ἁγία—Τριάδας καὶ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ποῦ δμῶς εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὸ 15ο αἰῶνα, καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου—Γιάννου τῆς Μπουνίλας (ἡ ὁποία, δὲν ἀναφέρεται μὲν ἀπ' αὐτὸν μετὰ τῶν παλαιῶν, ἐπιγραφῆ δμῶς ποῦ διαβάζεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ναοῦ τῆς, (o) τὸν φέρνει ἀρχικὰ κτισμένο «ἐκ θεμελίων» τὸ ἔτος 1473. Στὸ τμήμα τοῦ τοῖχου τοῦ Ἁγίου Βήματος, διακρίνονται κομμάτια τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ).

Ὁ Ἀραβαντινός, (v) σημειώνει ἐντὸς τοῦ Φρουρίου «ναοὺς ἱκανοὺς, ὡς ἔπειτα: Ἁγία Τριάς, Ἁγιος Βάρβαρος, (Παναγία χωρὶς ἄλλο) Κυριώτισσα, Ἁγιος Ἰωάννης, (Παναγία) Ἐλεούσα, Ἁγιος Σπυρίδων, Ἁγιος Ἀνδρέας, ὁ Σωτήρ, ὁ Ἀρχάγγελος Μχαήλ, Ἁγιοὶ Ἀνάργυροι, Ἁγία Παρασκευῆ, (Παναγία) Παντάνασσα, Ἁγιος Νικόλαος (τοῦ Στρατηγόπουλου), Ἁγιος Γεώργιος, Ἁγιος Μηνᾶς, Ἁγιος Ἀθανάσιος, (Παναγία) ἡ Πηγαδιώτισσα, ὁ Παντοκράτωρ (Μητρόπολις), τὸ ἔτος 18. «Ἡ ἐποχὴ στὴν ὁποία ἀναφέρεται ἐδῶ ὁ Ἀραβαντινός, εἶναι ὁ καιρὸς τῆς κατάντησής τοῦ Κάστρου. Κι' αὐτὸ τεκμαίρεται ἀπὸ τὸ περιστάτικὸ ὅτι, γιὰ ἕναν ἀπὸ τοὺς Να-

2. Δὲς Α. Εἰγγοπούλου, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ἰωαννίνων στὰ Ἡπ. Χρονικὰ 1926, σελ. 296

3. Δὲς Ἀθηνάγορα Παραμυθίας, Πολύτιμοι πληροφορίαι περὶ Ἡπείρου κατὰ τὸν 12 αἰῶνα, στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἑλλοπία» σελ. 199.

4. Ὅπου ἀμέσως πρὸ πάντων, καὶ Ἡπ. Χρον. 1936, σελ. 64.

5. Περιγραφὴ Ἰωαννίνων, σελ. 25 καὶ 42.

6. Δὲς Α. Σαλαμάγκα, Περιπατοὶ στὰ Γιάννινα, στὴ Γιαννινοῦτικὴ Ἐφημερίδα «Κραυγὴ» φύλλο 22—7—1940,

7. Ὅπου πρὸ πάντων Β, σελ. 242.

ους αυτούς, ειδικώτερα του Ἀρχάγγελου Μιχαήλ, ὁ αὐτὸς ἱστορικός προσθέτει ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, εἰς καταληφθεὶ ἀπὸ τοὺς καινούργιους ἀφεντάδες, τοὺς Τούρκους.

Ἐξ ἀπὸ τοῦ Κάστρο ἀναφέρονται ἀπ' αὐτὸν (8) σωζόμενοι στὸν ἴδιο αὐτὸ καιρὸ: Ἡ Θεοτόκος, ἡ Ἁγία Παρασκευῆ, ἡ Ὑπαπαντῆ, ἡ Ἁγία Τριάδα, ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ὁ Ἅγιος Ἀχιλῆϊος, ὁ Ἅγιος Θεόδωρος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, ὁ Ἅγιος Συμεὼν ὁ Σταυράτης. «Ναὶ προσθέτει δέκα, μεθ' ὧν οὐκ ἀναφέρονται ὁ τοῦ Ἀρχαιοτάτου Ἀρχιμανδρείου, ὁ Ἅγιος Νικόλαος εἰς Κο-

πάνους, ἡ Περιβλεπτος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Προδρομος εἰς Βουνίλαν, ἅπαντες οὗτοι σωζόμενοι, λέει, καὶ σήμερον (μέσα 19ου αἰῶνα), ἴσως διότι ἀφίσταντο πολὺ τῆς πόλεως, ἐνῶ οἱ προαναφερθέντες ἔκειντο ἐκ τῶς καὶ πλησίον τῶν ἔξω τοῦ Φρουρίου συνοικίων».

Ἐναφέρονται προσέτι ὡς σύγχρονα, συνεχίζει, καὶ τὰ Μοναστήρια ταῦτα κείμενα ἐντὸς τοῦ Φρουρίου: ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ὁ Ἅγιος Λουκάς.»(9)

8. Ὅπου πρὸ πάνου Β. σελ. 243.

9. Δυστυχῶς, δὲν ἔχομε ὑπ' ὄψιν τις πηγὰς ἀπὸ τις ὁποῖες, τόσο ὁ Λαμπρίδης, ὅσο κι' ὁ Ἀραβαντινός, ἔχουν ἀντλήσει τις πληροφορίες τοὺς αὐτές. Ἀπὸ τῆς μιᾶς γιὰ νὰ δοκιμάζαμε νὰ ἀποκτήσωμε κατὰ τὸ ἱστορικὸ βεβαίωτον, γιὰ τὸ πόσο καὶ ποιοὶ ἀκριβῶς ναὶ σωζόταν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ Κάστρου στὸν καιρὸ τῆς ὑποτέλειας (1388) καὶ τῆς κατάρτησης (1430) αὐτὸ θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε εἰς θετικὰ κάπως συμπράγματα, γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τὸ μέγεθος τῶν κατὰ τις ἀντίστοιχες ἐποχὰς ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο χριστιανικῶν συνοικισμῶν τῶν Γιαννίνων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, θὰ μᾶς ἐπέτρπε νὰ ξεκαθαρίσωμε, μὲ ὅση μπορούσε περισσότερη ἐπιτυχία, τις ἀσυμφωνίας ποὺ παρατηροῦνται στὸ θέμα αὐτὸ ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς Ἡπειρώτες ἱστορικούς, καὶ τις ἀνακολουθίας ποὺ συμβαίνουντα στὰ ἀντίστοιχα πληροφορικὰ τοὺς στοιχεῖα.

Ἀπὸ τοὺς Ναοὺς π.χ. τοὺς ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο ποὺ ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης, δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινός, ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Ἁγίου Στέφανου. Κ' ἀντίθετα: Οἱ Ναοὶ τῆς Ὑπαπαντῆς, τοῦ Ἁγίου Θεόδωρου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσόστομου, τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, καὶ μακρυνότεροι τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κοπάνου, καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου Μπουνίλας, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινός, δὲν ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Λαμπρίδη. Ὁ Ναὸς τῆς Θεοτόκου ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινός, δὲν ἔξωμε ἂν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸ Ναὸ τῆς Παναγίας Ταράκη τοῦ Λαμπρίδη. Ἐπίσης δὲν ἀναφέρονται ὡς ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, οὔτε ἀπὸ τὸν Λαμπρίδη, οὔτε ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινός, οἱ Ναοὶ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδας, ἡ ὑπαρξὴ μὲν ταῦτα καὶ ἡ θέση ἀκόμα τῶν ὁσίων, προσδιορίζονται ἀπὸ ἄλλη σημεῖα τῶν ἱστορικῶν τοὺς ἐργασιῶν. (Αὐτὸ, ἴσως γιὰτι οἱ δύο αὐτοὶ Ναοὶ, εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ Τούρκικα κτίσματα, πρὶν ἀπὸ τὸ 1430, στὸ ὁποῖο οἱ ἱστορικοὶ αὐτοὶ ἀναφέρονται ὅταν μιλοῦν γιὰ κατάρτησιν τοῦ Κάστρου).

Γιὰ τοὺς Ναοὺς τῶρα ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός ὅτι ὑπῆρχαν μέσα στὸ Κάστρο, παρατηροῦμε ὅτι—ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ μιὰ, ὅχι καὶ ἀπίθανη περίπτωση, δὲν ὑπῆρχαν ταυτῶνμοι τοὺς καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, κι' ἀπὸ μιᾶς ἄλλης, ἀπίθανότερη ὅμως, τὰ παλαιὰ τεῖχη νὰ ἐπεκτείνονταν πολὺ περισσότερο πρὸς τὴ σήμερα ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο πολὺ, ὥστε νὰ περικλειαν τμήμα τῆς πολὺ μεγαλύτερου ἀπὸ τὸ καθοριζόμενον μὲ τὴ σημερινὰ τῆς—παρατηροῦμε λοιπὸν ὅτι, ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινός ὡς ἔγειρομενοι, μέσα στὸ Κάστρο, Ναοὶ ὅπως π.χ. τῆς Ἁγίας Τριάδας (ἀργότερα Τελεὶς Γαζῆ—Βρονός), τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (ἀργότερα Τζαμί Ναματζικιάχ) Ἁγίου Μηνᾶ (ἀργότερα Μπαϊρακλή Τζαμί) Ἁγίου Ἀθανάσιου (ἀργότερα Μητροπολιτικὸν τῶν Γιαννίνων), γιὰ τοὺς ὁποῖους, ἀπὸ ἄλλου τῆς ἐργασίας τοῦ βεβαίωται ὅτι ἔγειροταν ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Οἱ Ναοὶ ἐπίσης τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Στρατηγόπουλου, παλαιότατα Ἰθρυμένου), τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσας (πρὶν Ἁγίου Νικολάου Γκιουμάτων) καὶ τοῦ Σωτήρος, πιθανότατα πκλαιότατου κι' αὐτοῦ), βρίσκονται στὸ Νησί.

Ἄλλα ἐπίσης ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἀραβαντινός ἀναφέρει—καὶ ὀνομαστικὰ μάλιστα—ὡς σύγχρονα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο, ναῶν, ἐπὶ τὰ ἀκόμα μοναστήρια, ὁ Λαμπρίδης θὰ θέλει—καὶ τὰ ἀναφέρει μόνον ἀριθμητικὰ—μέσα στὸ Κάστρο, μαζὺ μὲ 21 ἐκκλήσιες—ἀντὶ τῶν 18 μόνον καὶ ὀνομαστικὰ ἀναφερόμενων τοῦ Ἀραβαντινοῦ.

Παραμπιπτόντως σημεῖωμεν ἐδῶ ὅτι, ἀπὸ τοὺς μέσα στὸ Κάστρο Ναοὺς τοὺς Ἀραβαντινοῦ, ἡ Κυριότισσα, ποῦναί νὰ εἶχαν ἰδρυθῆ γιὰ νὰ θυμίζῃ τὴν περιφωμῆ ἄλλοτε ὁμώνυμη ἐκκλησία τῆς Κων/πολης, τὴν ἀλλοιῶς Θεοτόκο τοῦ Κύρου, τὴν Ἰθρυμένη, ἀπὸ τὸν Ε' ἀκόμα π.χ. αἰῶνα, ἡ δὲ Παντάνασσα, τὴν ὁμώνυμη, παλαιότερη κι' αὐτῆ τοῦ Μωστρά, τὴν ἀλλοιῶς τοῦ Ζωοδότου Χριστοῦ. Ὁ τοῦ Συμεὼν τοῦ Σταυράτη, θὰ μπορούσε νὰ ἦταν κακὴ ἀνάγνωσις ἡ γραφὴ τοῦ γνωστοῦ στυλιτῆ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Θαυμαστωρῆ.

Ἐνάμεσα τώρα στὶς Μονὲς αὐτὲς τοῦ Κάστρου, νὰ ὑπῆρχαν τὰχα καὶ καλογραιῶν; Βασικά, ἔχουμε γι' αὐτὸ τὴ μαρτυρία ποὺ προαναφέραμε. Στὶς ἀρχές τοῦ 17ου αἰῶνα, τὰ Γιάννινα ὅπως εἶπαμε, ἦταν γεμάτα ἀπὸ μοναχοὺς καὶ ἄγιες μονάζουσες (10).

Εἶναι ἄλλως τε πιθανότερο, ἢ Μοναχὴ Παρθενία, νὰ μὴν ἦταν ἡ μόνη Μοναχὴ τοῦ Κάστρου.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ (14ος καὶ 15ος αἰῶνας), καὶ μέσα σ' ἓνα ἄλλο Κάστρο, ποὺ συνήθως εἶχε κοινὴ τὴν τύχη μὲ τὸ Γιαννιώτικο, στὸ «Ἄστυ», τῆς Θεσσαλονίκης (11), ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν μοναστηριῶν καὶ πολλὰ γυναικῶν. (Ἄγιας Θεοδώρας, Θεοτόκου καὶ ἄλλα.) Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Λαμπρίδη (12) στὸ ἔξω ἀπὸ τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο ἄστυ σημειώνονται ἀπὸ τὸ 15ο ἀκόμα αἰῶνα, μονάζουσες γυναῖκες, οἱ γνωστὲς στὰ Γιάννινα «καλόγρηες» στὸν περίβολο τοῦ Ἀρχιμανδρείου.

Κατὰ τὸ 1887 ποὺ αὐτὸς ἔγραφε, «ἦσαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ἀρχιμανδρείου, μεταξὺ 32 οἰκῶν Χριστιανῶν, τὰ κάτωθι κελλία, ὑφιστάμενα καὶ ἰδρυθέντα ἀπὸ τὰ 1480, (ἢ προϋπάρχοντα ἠγοράσθησαν ἀπὸ πλουσίας παρθένους τῶν Ἰωαννίνων ἀγαμίαν ἐπιλεξαμένας). 1) οἰκογενείας Λυγδά 2) Ἀνθίμου, 3) Σίμωνος, 4) Θεοφάνους (τῶν τριῶν αὐτῶν Μοναχῶν) 5) Κατσάνων, 6) Ἀρτινῶν ἐκ τοῦ τόπου καταγωγῆς τῆς Μεγάλης ὅπως ἐλέγετο ἢ ἠγουμένη πρεΐσταμένη».

Ἡ πληροφορία αὐτὴ—παρμένη πιθανότατα ἀπὸ παλαιὸ κείμενο—σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παρόμοια τοῦ Ἀραβαντινοῦ (13), ὅτι οἱ Τούρκοι τῶν Γιαννίνων, ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ (1480) εἶχαν—ὅπως πλατύτερα θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω—ἐπεκτείνει τοὺς συνοικισμοὺς τοὺς πρὸς τὶς περιοχὰς τῆς Μονῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ἢ πληροφορία

λοιπὸν αὐτὴ τοῦ Λαμπρίδη εἶναι σημαντική.

Ἀπὸ ἐπιγραφὴν ποὺ ἀπομνημονεύθηκε ἀπὸ τὸ Χ.Ι. Σούλη, πιστοποιεῖται ἀληθινὰ ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ κελλιά αὐτὰ, εἰδικότερα τὸ ὀνομαζόμενον τῶν Λυγδατισσῶν, εἶχεν ἀρχικὰ χτισεῖ στὰ 1486 (14) ἢ δὲ οἰκογένεια Λυγδά ἦταν ἀπὸ τὶς παλαιότερες τῶν Γιαννίνων, καὶ ἀπόγονοί της ἀναφέρονται (15) καὶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

Ὁ Ἀραβαντινὸς (16) μνημονεύοντας τὶς μονάζουσες αὐτὲς τοῦ Ἀρχιμανδρείου, χρονολογεῖ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐκεῖ ἐνοίκησής τους, σὲ χρόνον ἀρχαιότερον τοῦ 1486, προσθέτοντας ὅτι εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἐκεῖ, πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτηση, ἐμόναζον μονάχα ἄρρενες.

Ἄν τώρα, προχωρώντας, συνδυάσουμε δλα αὐτὰ, καὶ μὲ τὸ περιστατικὸ ὅτι, μοναχὴ καὶ καλογραία ἦταν ἐκεῖνη ποὺ ἀποκάλυψε καὶ βρῆκε—ἴσως καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια «μετ' ἐπιμελείας» ἀποκρυβεῖσα— εἰκόνα τῆς Ἐλεούσας, δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποκλείσουμε τελείως τὴ σκέψη ὅτι, ἢ Ἄγια Παρασκευή, ἦταν Μοναστήρι μοναζουσῶν, καὶ ὅτι μετὰ τὴν κατὰ τὰ 1480 πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ ἐπέκταση τῶν Τούρκων καταλήφθηκε ἀπ' αὐτοὺς, καὶ οἱ μοναχὲς τοῦ τότε κατέφυγαν στὸ ἀρχαιότατον Ἀρχιμαντρεῖον, ὅπου ἴσαμε τότε—καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν κατάκτηση—ἐμόναζαν μόνον ἄρρενες. Καὶ, ἢ ἔχτισαν ἐκεῖ, ἢ ἀγόρασαν προϋπάρχοντα κελλιά μοναχῶν, ποὺ ὀνόματά τους—Ἀνθίμου, Σίμωνος, Θεοφάνους—ἔφτασαν ἴσαμε τὰ χρόνια μας.

Οἱ μονάζουσες αὐτὲς τοῦ Ἀρχιμαντρείου, ἀναφέρονται καὶ στὴ διαθήκη (6—1—1860) τοῦ Ἱερομόναχου Ἀγάπιου, ὅπου κατονομάζονται εἰδικότερα «κελλία Καστρινῶν καὶ Παυχηανῶν (17) (i).» Γιὰ τὸ ὅτι ὑπῆρχαν στὰ Γιάννινα μοναστήρια κα-

10. Δὲς καὶ ὅπου στὴν ὅσοσ. 4.

11. Δὲς Μιχ. Χατζηγιάννου, Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1881, σελ. 100.

12. Ι. Λαμπρίδη, Περιγραφὴ Ἰωαννίνων, σελ. 61—63

13. Ὅπου, πιὸ πάνω, Β. σελ. 242.

14. Δὲς Ἡπειρ. Χρον. 1934, σελ. 119, ἀριθ. ἐπιγρ. 150

15. Δὲς Ι. Λαμπρίδη, Περιγραφὴ Ἰωαννίνων, σελ. 21.

16. Ὅπου πιὸ πάνω Β. σελ. 264. Δὲς καὶ Ἡπειρ. Χρον. 1934, σελ. 119.

17. Δὲς Διαθήκαι Εὐαγγελίων, Ἀθήναι 1887 σελ. 105 καὶ 107, πιθανότατα, ἀντὶ Παυλιανῶν

λογραιών στα τέλη του 16ου αιώνα, και μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη εἶναι ἡ διαθήκη τοῦ Ζώτου Τσιγαρά (1599) (18), στὴν ὁποία μνημονεύονται «ἄσα Μοναστήρια εὐρίσκονται εἰς τὰ Γιάννινα τῶν ὁσίων μοναζουσῶν» στὰ ὁποῖα ἀρῆναι «δουκάτα ἐξήκοντα».

Μοναχὸς ἀκόμα ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Λαμπρίδη «80 ἱέρειαι (19)» στὴ Μονὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ Σκαμνέλι, καθὼς καὶ στὸ Δοβρίνοβο (20). Ἰσαμε τὰ 1694. Στὸ Μοναστήρι ἐπίσης τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτσας (Μετσόδου, τῆς Κυρᾶς τῆς Κουρσιοβίτσας τῶν Γιαννιωτῶν), ἐμόναζε καὶ ἡ Βασιλικὴ Ζωσιμᾶ, θυγατέρα τοῦ Χρήστου, ἀδελφοῦ τοῦ Παναγιώτη, πατέρα τῆς πεντάδας τῶν Ζωσιμάδων (21).

Πῶς τώρα καὶ γιὰ τὴν ἡ καλογραφα Παρθενία καθόταν στὸ Καμπαναριό — ἴσως τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τοῦ Παντοκράτορα — τοῦ Κάστρου, εἶναι δύσκολο νὰ μαντεύσουμε. Ἦταν τάχα ἐνταλμένη γιὰ τὴν ὑπηρεσία του, καὶ τῆς εἶχαν ἐκεῖ, γι' αὐτὸ τὸ

λόγο παραχωρήσει τόπο διαμονῆς; Ἡ χρησιμοποιοῦσε τάχα αὐτὴ σὰ σκήτη κανένα μικρὸ κελλί του;

Ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζεται ὁ χρονογράφος, τεκμαίρεται ὅτι ἡ μοναχὴ αὐτὴ, ἦταν γνωστὴ, ὡς ἡ καλογραφα Παρθενία, στοὺς Χριστιανούς τῆς ἐποχῆς· καὶ τὸ περιστατικὸ ὅτι αὐτὴ ἔγινε σκευὸς φωτισμοῦ καὶ Θεϊκῆς ἀποκάλυψης ἢ θεματοφύλακας τοῦ κειμήλιου, κάνει ἀκόμα πιθανότερη τὴν τελευταία αὐτὴ ἐκδοχὴ.

Σὲ ποῖο μέρος τοῦ Κάστρου καὶ πῶς βρέθηκε ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσας, δὲ μᾶς λέει ὁ χρονογράφος· περιορίζεται νὰ σημειώσῃ μόνο, τὸ ὅτι βρέθηκε μέσα σ' αὐτὸ ἡ σιὰ χέρια τῆς Παρθενίας. Σύγχρονος τοῦ περιστατικοῦ ποὺ ἱστορεῖ, νόμισε ἴσως περιττὸ νὰ σημειώσῃ κάτι, ποὺ ἦταν κοινὰ γνωστὸ στοὺς συντοπίτες του καὶ ἀρκέστηκε μονάχα στὸ γεγονός τῆς εὑρεσῆς τῆς.

[Συνεχίζεται]

18. Δὲς Ἡπειρ. Χρονικὰ 1936 σελ. 11. Γιὰ τὸ κελλί Δυγδιατίσσης, δὲς στὸ ἴδιο περιοδικὸ συγγραμμά 1934 σελ. 119, ἐπιγραφή 150.

19. Ζαγορισιανὰ Δ. σελ. 48.

20. Ὅπου ἀμέσως πρὸ πάντων.

21. Δὲς Ἡπειρ. Χρονικὰ 1933, σελ. 67.

Η ΛΙΜΝΗ ΠΑΜΒΩΤΙΣ

Όπως ή Ἱστορία τῆς Ἠπείρου, ἔτσι και ή Ἱστορία τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀγνωστη και σκοτεινή. Πολλοί ἀμφισβητοῦν και τήν ὑπαρξιν της ἀκόμα τήν ἀρχαία ἐποχή, γιατί δέν ἔχομε συγκεκριμένες εἰδήσεις.

Πρώτη εἰδησις πού ἀναφέρεται εἰς τόν χώρον τῆς λίμνης, περιέχεται εἰς τοὺς στίχους τοῦ Ἡσιόδου (ἀποσ. 90).

Ἔστι τις Ἐλλοπή, πολυλήϊος ἠδ' εὐλείμων,
ἀφνειή μήλοισι και εἰλιπόδεσσι βόεσιν,
ἐν δ' ἄνδρες ναῖουσι πολύρρηγες, πολυβοῦται,
πολλοὶ ἀπειρέσιοι, φῦλα θνητῶν ἀνθρώπων.
Ἔνθα δὲ Δαυδῶνι τις ἐπ' ἐσχατῆι πεπόλισται...

Όπως φαίνεται ή χώρα τῆς Ἐλλοπίας κατά τόν 8ον αἰῶνα π.Χ. (800—750) εἶναι «πολυλήϊος», «εὐλείμων» και πλουσία εἰς πρόβατα και βόδια.

Ἡ ὑπαρξίς λειμῶνων, προϋποθέτει και ὑπαρξιν νεροῦ, διά τήν διατήρησιν τῆς χλόης. (1). Καί τέτοιοι πλούσιοι λειμῶνες, μόνον εἰς τίς ὄχθες λιμνῶν ή ἐλῶν εἶναι δυνατόν νά ἀναπτυχθοῦν και νά διατηρηθοῦν, ἔπου και κατάλληλον ἔδαφος ὑπάρχει, και ὑγρασία, και ή ὑπογεία ὕδατινῆ στάθμη εἶναι ρηχῆ, και φτάνουν εὐκολα τά φυτά. Ἄλλά και εἰς τίς ὄχθες της ὑπάρχει ἀφθονη τροφή για τά βόδια και βουδάλια, μέσα εἰς τοὺς καλαμῶνες της, και τίς συστάδες ἀπό τά ὑδροχαρή φυτά.

Και σήμερα ἐκεῖ, δέν ξηρασαν νά ὑπάρχουν λειμῶνες και καλαμῶνες, ἔπου βόσκουν πρόβατα και βόδια. (Πέραμα, Κατσικιά κτλ)

Ἐπομένως τὸ «πολυλήϊον» και «εὐλείμων», ὄχι μόνον δέν ἀποκλείει ὅπως πιστεύουν μερικοί, τήν ὑπαρξιν λίμνης, ή κάτι

σχετικοῦ, πού δέν ξηραίνεται, ἀλλά θεωρεῖται και ἀναγκαία προϋπόθεσις, για νά ὑπάρχουν οἱ ιδιότητες αὐτές.

Τήν ὑπαρξιν ἐκεῖ ἐλῶν, τήν πληροφοροῦμεθα ἀπό τόν Στράβωνα, (2) ὁ ὁποῖος σχετικὰ μέ τὸ ὄνομα τῆς Ἐλλοπίας ἀναφέρει: «φησὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ἀπό τῶν ἐλῶν περι τὸ ἱερὸν οὕτω καλεῖσθαι».

Τήν ὑπαρξιν ἐκτεταμένου ἔλους ἀναφέρει και ὁ Πρόξενος. (Ἀποσ. 2) Πιθανόν δὲ και τὸ ἐκτεταμένον ἔλος πού ἀναφέρεται ἀπό τόν Ὑγιῶν (3) νά εἶναι τῶν Γιαννίνων. (4)

Ἄλλη εἰδησις, μὴ ἐξακριβωμένη ἀπολύτως, εἶναι ή ἀναφερομένη ἀπό τόν Προκόπιον. (5) Ἡ εἰδησις αὐτή, ἀν ἀφορᾷ τήν λίμνην τῶν Γιαννίνων ἀναφέρεται εἰς τήν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565 μ. Χ.) και λέγει: «... Ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῶ ἀποθεν λίμνη κέχυται (6) και νῆσος κατά τὸ μέσον ἀνέχει και λόφος αὐτῆ ἐπανέστηκε. Διαλείπει δὲ ή λίμνη τοσοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν εἰσόδου μοῖρα τῆ νήσῳ λελεῖσθαι...»

Μία ἐνδειξις τῆς ὑπάρξεως τῆς λίμνης κατά τὸ 1082 μ. Χ με τήν σημερινὴν περίπου ἔκτασιν, εἶναι και τὸ ὅτι: τὰ δύο ἄκρα τῆς τάφρου τοῦ Βαημούνδου, καταλήγουν και στηρίζονται εἰς τίς ὄχθες της.

Ὁ Εὐστάθιος στὶς «παρεκβολές» του εἰς τόν Ὅμηρον, και σὲ σχόλιο τοῦ 188 στίχου τῆς Ὀδυσσεΐας ἀναφέρει (7): «Νεοπτόλεμος κατά κέλευσιν Θετίδος ἐμπρήσας τὰ ἴδια σκάφη πῆξος ἀνεισι. Χρησθεῖς δὲ ὑπὸ Ἐλένου ἐνθα ἂν ἴδοι οἶκον ἐκ σιδηρείων θεμελίων τοίχων δὲ ξυλίνων και ὄραφου ἔρει»

οὐ· ἔκει μὲν εἰν, ἐλθὼν εἰς τὴν Παραβῶτιν (Παμβῶτιν) λίμνην τῆς Ἠπείρου, καὶ τοὺς ἐγχωρίους εὐρῶν δόρατα πῆξαντας καὶ χλαίνας ἀνωθεν κατασκηνοῦντας, συμβάλλει τὸν χρησμόν καὶ πορθήσας τὴν Μολοσσίαν ἐξ Ἀνδρομάχης ἴσχει Μολοσσὸν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ γένος ἐστὶ τῶν ἐν Μολοσσία βασιλέων, ὡς ἴστορεῖ Ἐρατοσθένης. . . .» Εἰς τὸ σχόλιον αὐτὸ τοῦ 12ου αἰῶνος μ. Χ. ὄχι μόνον ἀναφερετοὶ ἡ λίμνη ὑπάρχουσα κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν, (11ον—12ον αἰῶνα π. Χ.) ἀλλὰ μᾶς ἀναφέρονται καὶ δύο τῆς ὀνόματα, Παραβῶτις καὶ Παμβῶτις.⁽⁹⁾

Ἐμμεσοσ μνεῖα γίνεται καὶ εἰς τὸ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀνδρονίκου (Φεβρουάριος 1319) «ἐκ μακρῶν χρόνων καὶ πρὶν ἢ τὸ πόλισμα τὸν χῶρον εἶναι, θρύων ἐκάστοτ' ἐνταῦθα. . .»

Ἐπίσης εἰς τὸ ἴδιον χρυσόβουλλο ἄλλοῦ . . . «τὸ χωρίον Ἀρμοδίταν (Ἀρδομίστα) καὶ τὰ ἐκεῖσε βιβάρια αὐτῶν».

Εἰς τὸ χρονικὸ τῶν μοναχῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου (1341) ἀναφέρεται πῶς καθαρὰ ἡ ὑπαρξίς τῆς λίμνης, ὅπου γίνονται καὶ ναυμαχίαι.

Τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ Πέραμα μᾶς θυμίζει τὸ γεγονός, πῶς ἡ Μικρὴ λίμνη μετὰ τὴν Λαψίστα, ἦταν ἐνωμέναι, καὶ ὁ κόσμος ποὺ πῆγαινε εἰς τὰ Ζαγόρια περνοῦσε μετὰ βάρκας. Ἐπαυσε νὰ γίνεται αὐτὸ ὅταν ὁ Μπίκας ἔκαμε τὸ γεφύρι τοῦ Λυκοστόμου, καὶ ὁ Μπέης τοῦ Περάματος τὸν γνωστὸ δρόμον μετὰ πολλὰ γεφύρια, ποὺ σκέπασε ἀπὸ τοῦ 1928 ὁ νέος δρόμος τοῦ Μετσόβου.

Πολλοὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν φτώχεια τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων, ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τῆς λίμνης κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ ἱστορικοὺς χρόνους.⁽¹⁰⁾ Ἡ ἀρνήσις αὐτὴ εἶναι ἀδικαιολόγητη. Διότι καὶ οἱ ὀλίγαι αὐτὲς πηγῆς δὲν ἀποκλείουσι κάποια συγκέντρωσιν νεροῦ ποὺ τὴν ὀνομάζουσι ἔλη ἐνῶ ἡμεῖς ἀπὸ ἄλλα ἀδιάφευστα καὶ ἀναμφισβήτητα φυσικὰ στοιχεῖα μπορούμε νὰ τὴν θεωρήσωμε τέλεια λίμνη, μετὰ μεγαλύτερον βάθος καὶ ἔκτασιν ἀπὸ τὴν σημερινήν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τὴν δικήν μας, σκόπιμον εἶναι νὰ κάμωμε τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἔλους καὶ λίμνης, διότι μερικὰ στοιχεῖα εἶναι κοινὰ.

Οἱ μεταξὺ τους διαφορῆς εἶναι εἰς τὸ βάθος,

εἰς τὴν ὑπαρξίν ὑδροχαρῶν φυτῶν, καὶ εἰς τὴν περιοδικὴν ἐτησίαν ἀποξήρανσιν.

Ἄν λάθωμε ὑπόψιν τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν ὅτι ὁ βυθὸς μιᾶς λίμνης ὑψώνεται κάθε χρόνον ἀπὸ τῆς στερεῆς οὐσίας ποὺ αἰωροῦνται καὶ καθιζάνουσι κατὰ ἓνα χιλιόστονον τότε μέσα σὲ τρεῖς χιλιάδες χρόνια, ὁ βυθὸς ἔπρεπε νὰ ἔχη ὑψόμετρον κατὰ 3 μέτρα μικρότερον. Ἐπομένως ἡ λεκάνη τῆς εἶχε τότε 3 μέτρα μεγαλύτερον βάθος.

Ἡ ρηχότης τοῦ βυθοῦ τῶν ὄχθων τῆς, ποὺ προέρεται ἀπὸ τὴν συσσωρευσίν τῶν προσχώσεων τῶν ὑψωμάτων ποὺ τῆς περιβάλλουσι, εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν ὑδροχαρῶν φυτῶν (καλάμων, παπύρων κτλ.), μέχρι βάθους δύο περίπου μέτρων. Ἐτσι στὴν περιφέρειά τῆς ἡ λίμνη παρουσιάζει τὴν ὄψιν ἔλους, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἐλευθέρη.

Ἡ ἀνύψωσις τοῦ βυθοῦ τῆς, καὶ ἡ πτώσις τῆς στάθμης τῆς γιὰ τοὺς λόγους ποὺ θὰ ἀναφέρωμε, συνετέλεσαν ἡ περιφέρειά τῆς νὰ γίνῃ πῶς μικρὴ καὶ οἱ ὄχθαι τῆς νὰ προχωρήσουσι πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς, παρασύροντας καὶ τοὺς καλάμωνας καὶ τὰ ἄλλα φυτὰ, καὶ ἀποκαλύπτοντας τῆς γύρω ἐκτάσεις (λαχανόκηποι, λειβάδια καὶ χωράφια βαρῆκα Περάματος, Κατσικῆς, Ἀρδομίστας, Λαψίστας κτλ.). Ἡ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῶν ἐκτάσεων αὐτῶν, ἔχει χαρακτηριστικὰ τοῦ βυθοῦ ἔλους (χοῦμος, ρίζες κτλ.).

Εἰς τὸν κάμπον τῆς Ραψίστας (Πεδινηῆς) ποὺ ἀποτελοῦσε κάποτε ἓνα ἀνεξάρτητον τμήμα τῆς λίμνης, ὁ Ρουμάνος Νικολέσκου βρῆκε ἔλην ἀρχαίαν καλάμωνον, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀνωτέρω ἀποψίν. Τὸ ἐλῶδες δὲ αὐτὸ τμήμα ἀπέχετο μόλις 6 χιλιόμετρα (εὐθεῖα) ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῆς Δωδώνης, καὶ εἶχε δίκαιον ὁ Στράβων λέγοντας «ἀπὸ τῶν ἐλῶν τῶν περὶ τὸ ἱερὸν»⁽¹¹⁾.

Ἡ περιοδικὴ ὀλικὴ ἀποξήρανσις αὐτῆς κάθε χρόνον, διὰ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔλος ἀποκλείεται ἐντελῶς, διὰ τοὺς δύο φυσικοὺς λόγους, ποὺ τότε ἴσχυαν περισσότερο. 1) Ἐνεκα τοῦ μεγάλου βάθους τῆς λεκάνης τῆς ποὺ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν μεγαλύτερο, ὅπως εἶπαμε, καὶ 2) καὶ σπουδαιότερον, ἡ ὑψηλότερα θέσις τῶν στομίων τῶν καταβοθρῶν τῆς ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦ βυθοῦ τῆς,

πράγμα που δὲν ἐπέτρεπε ποτέ τὴν τελείαν κένωσιν τῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἄρνησις τῆς ὑπάρξεώς της κατὰ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ, ἐξ αἰτίας τῆς σιωπῆς τῶν πηγῶν δὲν ἐπιτρέπεται, διότι ἴσως οἱ περιηγητὰὶ νὰ μὴ τὴν ἐπισκέφτηκαν.

Τὸν Πausανίαν δὲν τὸν ὑπολογίζομε, γιατί δὲν ἔχομε τὰ σχετικὰ ἔργα του.

Ὁ Στράβων ἀφοῦ περιέπλευσε τὴν Ἡπειρωτικὴν παραλία ἀπὸ τὸ Βουθρωτὸ, σταμάτησε στὴν Ἀμδρακία (Ἄρτα) παράλιον τότε. Ἐκεῖ πληροφορήθηκε φαίνεται, τὴν ἀθλία κατάστασιν στὴν ὁποία βρισκόταν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἡπείρου, ἐξ αἰτίας τῆς καταιστροφῆς τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, καὶ περιορίσθη καὶ τὴν περιγραφήν ἀπὸ πληροφορίες ποὺ τοῦ ἔδωσαν ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ περιγραφή του εἶναι τόσο φτωγὴ, καὶ ὄχι σὰν τῆς Θεσσαλίας ποὺ εἶναι λεπτομερεστάτη. Μὴ ἐπισκεφθεῖς, ὅπως φαίνεται, τὸ ἐσωτερικὸ τῆς περιορίσθηκε στὰ ὀλίγα ποὺ ἀκουσε καταλήγοντας στὰ ἐξῆς γιὰ τὴν Ἡπειρο:

«... Ὅμως εὐάνδρει ἢ τε Ἡπειρος πᾶσα καὶ ἡ Ἰλλυρίς νῦν δὲ τὰ πολλὰ ἐρημία κατέχει, τὰ δ' οἰκόμενα κωμηδὸν καὶ ἐν ἐρειπίοις λείπεται... Ἐκλείπει δὲ πῶς καὶ τὸ μαντεῖον τὸ ἐν Δωδώνῃ, καθ' ἅπερ τ' ἄλλα...», καὶ συνεχίζει τὴν ἱστορίαν τοῦ Μαντείου.

Ἄν ἀναφέρῃ τὴν λίμνην τῶν Λυχνιδῶν τὸ κάνει γιατί εἶναι πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν Παμβώτιδα, καὶ γνωστοτάτη, γιατί θρῖσκόνταν κοντὰ εἰς τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν. Ἐνῶ ἡ Παμβώτις εἶναι ἀσυγκρίτως μικροτέρα καὶ ἀπομονωμένη μακριὰ ἀπὸ περάσματα, καὶ χωρὶς σοβαρὴ παραγωγὴν.

Ἄν καὶ μὲ ὅλη τὴν φτώχεια τῶν ἱστορικῶν εἰδήσεων μπορούμε νὰ εἰκάσωμε τὴν ὑπαρξίν μιᾶς κάποιας συγκεντρώσεως νεροῦ μὲ μορφὴν ἔλους καὶ λίμνης, οἱ φυσικὲς ἀποδείξεις ποὺ ὑπάρχουν, οἱ ἀδιάφυστες καὶ ἀναμφισβήτητες, μᾶς ἀναγκάζουν ὄχι μόνον νὰ παραδεχτοῦμε τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀνέκαθεν, ἀλλὰ καὶ νὰ καθορίσωμε, ἐν μέρει τὸ ὕψος τῆς στάθμης τῆς, τὴν ἔκτασίν της, καὶ νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἐξέλιξιν τῆς διαμορφώσεώς της.

Τὰ φυσικὰ αὐτὰ στοιχεῖα χρησιμοποιοῦνται γιὰ πρώτη φορά, καὶ μπορούν εἰς

τὰ χέρια ἐνὸς εἰδικοῦ, νὰ δώσουν πληρέστερα, ἀκριθέστερα, καὶ πιδ συγκεκριμένα συμπεράσματα καὶ πορίσματα.

Ὡς μὴ εἰδικὸς, περιορίζομαι νὰ χρησιμοποίησω αὐτὰ σὲ γενικὲς γραμμὲς καίχρονδρικῶς, πράγμα ποὺ δὲν βλάπτει τὴν προσθαθεῖά μου. Γιατί σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ δώσῃ ἀφορμὴν νὰ προωθηθῇ τὸ θέμα αὐτὸ περισσότερο ἀπὸ εἰδικούς.

Ἡ λίμνη τῶν Γιαννίνων Παμβώτις ἢ Παμβώτις, σχηματίζεται ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν τῶν νερῶν μιᾶς λεκάνης ἀπορροῆς ἐκτάσεως 500 περίπου τετρ. χιλιομέτρων. (1) Ἡ λεκάνη αὐτὴ συγκεντρώνει κάθε χρόνον, μὲ ὕψος βροχῆς 1,50 μ. περὶ τὰ 750 ἑκατομμύρια κυβικά μέτρα νερὸ. Ἡ ποσότης αὐτὴ ἂν μπορούσε νὰ συγκεντρωθῇ ὁλόκληρος εἰς τὴν λεκάνην τῆς λίμνης, θὰ ἀνέβαζε τὴν στάθμην τῆς περὶ τὰ 12,50 μ. περίπου.

Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει, διότι 1) μεγάλη ποσότης ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς λεκάνης ἀπορροῆς, 2) ἐξατμίζεται, καὶ 3) ὅταν συγκεντρωθῇ, διαφεύγει ἀπὸ τὶς καταβόθρες.

Οἱ καταβόθρες, τὰ σπήλαια, τὰ σπηλαιώδη κοιλώματα, καὶ οἱ ἐπιφανειακὲς διαθρώσεις, ἀποτελοῦν καρστικὰ φαινόμενα κοινῆς μορφῆς, τὰ ὁποῖα φανερώνουν τὴν διαθρωτικὴν ἢ διαλυτικὴν ἐνέργεια τοῦ νεροῦ μέσα στὶς ἀσβεστολιθικὰ μάζες, ἢ εἰς τὴν ἐπιφάνειά τους, μέσα εἰς μίαν μεγίστην ἔκτασιν χρόνου. Τὰ φαινόμενα αὐτὰ παρουσιάζονται σὲ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος (Κωπαῖδα, Κεφαλληνία κτλ.), ὅπου ἡ ἀσβεστολιθικὴ ἢ δολομιτικὴ σύστασις τοῦ ἔδαφους ἐπιτρέπουν τὴν μηχανικὴν ἢ χημικὴν ἐνέργεια τοῦ νεροῦ στὶς μάζες αὐτὰς.

Ὅταν τὸ νερὸ ποὺ διεισδύει μέσα εἰς τὴν γῆν, εὑρεθῇ μεταξὺ ἐνὸς ὑδροπερατοῦ καὶ ἐνὸς ὑδατοστεγοῦς πετρώματος, διαθιρόσκοντας τὸ ὑδροπερατὸ στρώμα, κατορθώνει κάποτε νὰ βρῇ διέξοδον εἰς τὴν ἐπιφάνεια, καὶ τότε ἔχομε τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς καρστικῆς πηγῆς (Βελτόιστα, Χανόπουλο, ὄρυς Ἀγνανάκη Πάργας μέσα στὴν θάλασσα, πηγὴς Πέτρας Λούρου κτλ.)

Καταβόθρες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Παμβώτιδος εἶναι οἱ ἐξῆς:

1) Τοῦ Ροδοτοβίου, ὅπου γίνεται καὶ ἡ ἀποξηραντικὴ σήραξ.

2) Ἡ ἀπένατι αὐτῆς, εἰς τοὺς πρόποδας (Δ) τοῦ ὑψώματος τῶν χωρίων Λαψίστες καὶ εἰς τὴν θέσιν «χωνεῦτρες». Καὶ οἱ δύο δέχονται διοχετευόμενα τὰ νερά τῆς λίμνης Λαψίστας, ἄλλοτε μέρος τῆς Παμδωτίδος, πού ἀποκόπηκε ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ Μετσικελιοῦ στὸ πολὺ στενὸ μεταξὺ τους.

3) Μιὰ μικρὴ στοὺς πρόποδας τοῦ Μετσικελιοῦ, 1500 μ. Β.Δ. τοῦ χανιοῦ Πόρος. Τὰ χεῖλη τῆς ἐφάπτονται τῆς ἄκρας τῆς λίμνης, καὶ δὲν μεσολαβεῖ χαντάκι. Λειτουργεῖ μόνον τὸν χειμῶνα πού ὑψώνεται ἡ στάθμη τῆς λίμνης καὶ φτάνει τὰ χεῖλη τῆς.

4) Ἡ Μ π ο ὶ ν ἰ κ ο β α, ἡ πιὸ μεγάλη ἴσως, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὑψώματος τῆς Καστρίτσας. Τὰ νερά τῆς, λέγεται, πῶς βγαίνουν εἰς τὸ Χανόπουλο. Ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν νερῶν πού διαφεύγουν ἀπ' ἐκεῖ, λειτουργεῖ καὶ ὁ νερόμυλος, τοῦ Βεήπ—Ἐφένδη⁽¹²⁾, τὸ καλοκαίρι, γιὰ τὸν χειμῶνα καταποντίζεται ἀπὸ πλημμύρα πού δημιουργεῖ ἡ ἀνύψωσις τῆς στάθμης τῆς λίμνης. Τὸ νερὸ ὡς ἐκεῖ φτάνει μὲ χαντάκι, ἐνῶ κατὰ τὶς μεγάλες ἀνυψώσεις τῆς στάθμης τὰ χεῖλη τῆς λίμνης σχεδὸν ἐφάπτονται.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς θεωροῦμε σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμε καὶ τὶς ἐξῆς πού ἀνοίγονται εἰς τοὺς Δ. πρόποδας τοῦ Μπιζανίου καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες στραγγίζει ἡ κοιλάδα τῆς Ραψίστας μέχρι τὸ Χάνι Ροβλιαστο (18 χιλ.) Ἡ κοιλάδα αὐτὴ ἐξ αἰτίας τοῦ μικροῦ τῆς πλάτους καὶ μεγέθους, ἀνυψώθη ἀπὸ τὶς προσχώσεις τῶν γύρω ὑψωμάτων τὸ ὑψόμετρον τῆς ἐπιφανείας τῆς, καὶ ἔφασε τὸ ὕψος τῶν χειλῶν τῶν καταβοθρῶν τῆς. Ἔτσι ἡ ἄλλοτε ἐκεῖ⁽¹³⁾ λίμνη, καὶ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔλος, ἀποξηράθηκε καὶ σήμερα σχεδὸν ἀποστραγγίζεται ὀλόκληρος ἀπὸ τὰ νερά τῆς βροχῆς πού τὴν πλημμυρίζουν.

Οἱ καταβόθρες αὐτὲς εἶναι: 1) Τῆς Πάφρας, 2) ἡ περὶ τὸ 12 χιλ. πλάϊ εἰς τὸ δρόμο, καὶ 3) ἡ περὶ τὸ 14 χιλιόμετρον.

Οἱ δύο λίμνες εἰς πολὺ μακρινὴν ἐποχὴν πιθανὸν νὰ ἐπικοννοῦσαν ἀπὸ τοὺς δύο ἀρχαίους πού ἀφήνησάν τὸ ὑψωματάκι «Καλοῦσι» πού εἶναι ψηλὰ ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον τῆς Κατσικᾶς, καὶ ἀπὸ τοὺς πρόποδας

τοῦ ὁποίου περνάει ὁ δρόμος ἀπὸ Κατσικᾶ πρὸς Πάφρα.

Ἄλλες καταβόθρες δὲν ἔχω ὑπόψιν μου. Ἀπ' αὐτὲς σπουδαιότερες εἶναι τοῦ Ροδοτοβίου καὶ ἡ Μπαινίκοβα⁽¹⁴⁾.

Οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τῶν καταβοθρῶν αὐτῶν εἶναι τὰ ἐξῆς:

1) Εὐρίσκονται ὅλες στὴν περιφέρεια τῆς λίμνης, ὅπου ἐφάπτεται, ἢ ἐφαπτονταν μὲ ἀσβεστολιθικοὺς ὄγκους.

2) Τὰ στόμια αὐτῶν δὲν εὐρίσκονται εἰς τὸν βυθὸν ἀλλὰ εἰς ἕνα ὑψόμετρον πού συμπίπτει, ἢ εἶναι λιγάνι μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν σημερινὴ τῆς μέση στάθμην. Γιὰ τοῦτο τὰ νερά διοχετεύονται ἐκεῖ μὲ χαντάκια. Τοῦτο ἔχει σπουδαιότητα σημασία γιὰ τὴν καταρρίπτει τὴν ἐκδοχὴν, ὅτι ἡ λεκάνη κάποτε ἔχει ἐκκενωθεῖ.

Ἡ ἄλλη καρστικὴ ἐκδήλωσις, τὰ σπήλαια καὶ τὰ σπηλαιώδη κοιλώματα, ἀντιπροσωπεύονται πλουσιώτατα, ἰδίως ἀπὸ ἀπόψεις ποιότητος, εἰς τὴν λεκάνην αὐτῆ. Ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρομε τὰ σπουδαιότερα, πού εὐρίσκονται κοντὰ εἰς τὴν ἐπιφάνεια τῆς λίμνης, καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Ἡ σπηλιὰ τοῦ Σκυλοσόφου, κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τοῦ Τζαμιῦ τοῦ Ἀσλάν Πασᾶ (Δημ. Μουσεῖον), καὶ εἰς τὸ ἴδιο μέρος ἀπὸ τὴν Ν. πλευρὰ, τὸ σπήλαιο ὅπου τὰ «μπιντρούμια» τοῦ Ἀλῆ, ὅπου σώζονται νομίμως τὰ θεμέλια τῶν κελιῶν τῶν φυλακισμένων καὶ τὰ τζάκια. Τὸ συγκρότημα αὐτὸ, περιφραγμένον μὲ πανύψηλον τοῖχο ἀπὸ τὴν Α. πλευρὰ, καὶ σκεπασμένον μὲ πλάκες, φωτίζεται μὲ ἕνα φεγγίτην σὰν τροῦλλον ἐκκλησίας πού φαίνεται ἀκόμη καὶ σήμερα. Εἰς τὸ νησί εἶναι ἡ σπηλιὰ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος, ὅπου κρύφτηκε ἡ Κυρὰ Βασιλικὴ καὶ δὲν πρόφτασε νὰ τὴν σκοτώσῃ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὴν στιγμὴν πού τὸν ἐκτελοῦσαν εἰς τὴν κρεββάτα τῶν κελιῶν. Ἡ σπηλιὰ (παλαιὰ σκῆτη) τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, παραπλεύρως τῆς προηγούμενης, καὶ τέλος μία εἰς τὸν Μύτικα.

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως καρστικὴ ἐκδήλωσις εἶναι, ἡ σπηλιὰ τοῦ Περάματος, μοναδικὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα⁽¹⁵⁾.

Τὸ χαρακτηριστικὸν ὄλων αὐτῶν εἶναι ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὸ ἴδιο περίπου ὑψόμετρον (περὶ τὰ 480 περίπου μ.). Τοῦτο εἶναι

ἀπόδειξις τῆς προελεύσεώς τους ἀπὸ κοινήν αἰτίαν, τὰ νερά τῆς λίμνης.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἔντονα αὐτὰ καρστικά φαινόμενα, καὶ πάρα πολλές περιφερειακὰς διαδρώσεις, μᾶς βοηθοῦν νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἐπιφανειακὴν διαδρωτικὴν ἐνέργεια τῶν νερῶν τῆς λίμνης εἰς τὶς ἀσβεστολιθικὰς τῆς ὄχθες.

Οἱ Β.Δ. πρόποδες τῆς Καστρίτσας, ὅπου ὁ Μύτικας, Οἱ πρόποδες τοῦ Μετσικελίου, ἀπὸ Μονῆς Ντουραχάνης μέχρι σχεδὸν τῆς Ντραμπάτοβας (Ντόμπρο βόντα—καλὸ νερὸ). Οἱ πρόποδες τῆς Γορίτσας τοῦ Περάματος, ὅπου καὶ τὸ Σπήλαιον. Οἱ βράχοι τῆς Λαψίτσας, καὶ τέλος ὁ βράχος τοῦ κάστρου, ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἐπιφανειακῆς διαδρώσεως. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως εἶναι ὅτι οἱ μεγαλύτερες διαδρώσεις εὐρίσκονται πρὸς τὴν Β.Α. κατεύθυνσιν, πού τὴν χτυπάει ὁ συνηθέστερος ἄνεμος τῆς λεκάνης καὶ ὁ καιότερος, ὁ «Βοργιάς», ὅπως λέγεται εἰς τὰ Γιάννινα.

Ἡ Β.Δ. κἀθετος ἐπιφάνεια τοῦ Βράχου τοῦ Μουσείου, ἀποτελεῖ πῖνακα, ὅπου διαβάσει κανένας τὴν ἐξελικτικὴν πτώσιν τῆς στάθμης τῆς.

Οἱ πρῶτες διαδρώσεις παρουσιάζονται περὶ τὸ ὑψόμετρον 485—490 μ. Ἐντονα φαίνονται καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κάτω αὐλὴν τοῦ Μουσείου, εἰς τὶς καμάρες, κάτω ἀπὸ τὸ κτίριον τοῦ τζαμιού, ὅπου ἡ ξηρὴ Τουρκικὴ βρύση. Ἴσως, μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς, πῶς ὡς ἐκεῖ ἔφτανεν ἡ πρώτη στάθμη τῆς λίμνης, πρὶν δημιουργηθοῦν οἱ καταδόθρες, ἀπὸ τὶς ὅποιες ἔφευγε ἀργότερα τὸ νερὸ πού περίσσειε.

Εἰς τὸ ὑψόμετρο τῶν 480 περίπου μέτρων (περὶ τὸ Σπήλαιον τοῦ Σκυλοσόφου,) διακρίνομεν ἐντονώτατες διαδρώσεις. Τοῦτο μαζὺ μὲ τὴν ὑπαρξίν τῶν σπηλαίων πού ἀναφέραμε εἰς τὸ ἴδιον περίπου ὑψόμετρον μᾶς ὁδηγεῖ νὰ συμπεράνωμε, πῶς ἡ στάθμη, ἔπειτα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν καταδοθρῶν καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν τῆς θαθμιαίαν πτώσιν, ἐσημείωσε μίαν σταθεροποίησιν μακροτάτου χρονικοῦ διαστήματος, διότι ἐπῆλθε κάποια ἰσορροπία μεταξύ ἐτησίου ἐμπλουτισμοῦ τῆς καὶ τῶν ἀπωλειῶν τῆς.

Τὸ διάστημα τοῦτο, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, ἂν ὑπολογι-

σθῇ ὁ χρόνος πού χρειάστηκε ἡ φύσις νὰ κἀμῆ τὸ θαυμάσιον σπήλαιον τοῦ Περάματος, μὲ τὴν γοητευτικὴν του διακόσμησιν. Καὶ ὅπως φαίνεται τὸ διάστημα αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου μικρὸν.

Ἡ στάθμη ὅμως αὐτὴ δὲν ἔμεινε ἀπολύτως σταθερὰ, ἀλλὰ ἐσημείωνε καὶ κάποια ἐτησίαι συνεχῆ πτώσιν, διότι ἡ διατομὴ τῶν καταδοθρῶν δὲν ἔπαυε νὰ εὐρύνεται, καὶ ἐπομένως ἡ ἀπώλεια τοῦ νεροῦ νὰ αὐξάνη.

Ἡ ἐξάφάνισις ὅμως τῶν γύρω δασῶν κατὰ καιροὺς καὶ τέλος ἡ πυρπολήσιμους ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, ἔγινεν αἰτία νὰ πέσῃ τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς, νὰ ὀλιγοστεύσῃ τὰ νερά πού εισρέουν εἰς τὴν λεκάνην, καὶ ἔτσι νὰ πέσῃ ἡ στάθμη τῆς λίμνης χαμηλότερα ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν στομίων τῶν καταδοθρῶν τῆς. Πρᾶγμα πού ἀνάγκασε τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ ρίξουν τὴν στάθμην τῆς λίμνης καὶ νὰ ἀποκαλυφθοῦν οἱ γύρω ἐκτάσεις, νὰ κάμουν χαντάκια καὶ νὰ διοχετεύουν μὲ αὐτὰ τὰ νερά ὡς τὶς καταδόθρες.

Ἀπὸ αὐτὸ καὶ μόνον γίνεται φανερόν πῶς ἡ λεκάνη οὐδέποτε ἐξεκενώθη, διότι τοῦτο εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον, ἀφοῦ τὰ στόμια τῶν καταδοθρῶν εὐρίσκονται εἰς μεγαλύτερον ὑψόμετρον τῆς ἐπιφανείας τῆς. Θὰ μπορούσε νὰ κενωθῇ ἡ λεκάνη, ἂν τὰ στόμια θρῖσκόταν εἰς τὸν θυθὸν τῆς λίμνης, πρᾶγμα πού οὔτε συμβαίνει οὔτε μπορούσε νὰ συμβῇ. Γιατὶ εἰς τὸν θυθὸν οὔτε ὑπάρχουν, ἀφοῦ δὲν παρατηρήθησαν τέτοιες, ἀλλὰ καὶ οὔτε μπορούσαν νὰ ὑπάρχουν, γιατί τὸ στρώμα τῆς λάσπης τοῦ θυθοῦ, ἀπομονώνει τὰ πετρώματα, καὶ τὸν στεγανοποιεῖ.

Τὴν ἐκκένωσιν τῆς λεκάνης δύο πράγματα μπορούσαν νὰ πετύχουν:

1) Ἡ ἀνομβρία, καὶ ἡ τελεία ἐξάτμησις τοῦ νεροῦ. Τοῦτο ὅμως καὶ σπάνιον εἶναι καὶ ὀλιγοχρόνιον. Διότι μετὰ τὴν καταπαυσιν τῆς ἀνομβρίας, τὰ νερά θὰ ἐπανερχόταν εἰς τὴν προηγουμένη τους θέσιν, ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια.

καὶ 2) Ἡ ἐπιφανειακὴ διοχέτευσις. Διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη κάποια ἐπιφανειακὴ ἐξοδος τῆς λεκάνης, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἔφευγαν τὰ νερά. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει, διότι ἡ λεκάνη εἶναι κλειστὴ ἀπὸ παντοῦ, καὶ ὁ χαμηλότερός της ἀχένας (Χαροκόπου ὕψ. 570 μ.) εἶναι περὶ τὰ

ἐκατὸν μέτρα ψηλότερος ἀπὸ τὴν σημερινή της ἐπιφάνεια. Οὐδέποτε δὲ ἔφτασε ἡ στάθμη τῆς εἰς τὸ ὑψόμετρον αὐτὸ, διότι ἂν ἔφτανε θὰ τὸν ἔσπαζε, ὅπως στὰ Τέμπη ἡ ἀρχαία λίμνη τῆς Θεσσαλίας καὶ θὰ χυνοῦταν εἰς τὸν Ἄραχθον.

Ἐπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχτοῦμε πῶς ἡ λεκάνη τῆς λίμνης οὐδέποτε ἐξεκενώθη, καὶ οὐδέποτε ἡ συγκέντρωσις τῶν νερῶν αὐτῶν ἐξέλιπε.

Ἄρα ὑπῆρχε πάντοτε μία λίμνη τοῦλάχιστον εἰς τὸ μέγεθος τῆς σημερινῆς.

Τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Σωτηρίου Δάκαρη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Καστρίτσας, δὲν μᾶς ἀπεκάλυψαν μόνον τὴν ὑπαρξίν τοῦ προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ, ἐπεκτείνοντας καὶ ἀπὸ ἄλλη πλευρὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν μέχρι τῶν προϊστορικῶν χρόνων (10), ἀλλὰ μᾶς δοῦν νὰ καθορίσωμεν κατὰ προσέγγισιν καὶ τὸ περιθώριον γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον κυμαίνονταν ἡ μέση στάθμη τῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὀρίζοντας ἕνα ἀνώτατον ὄριον τῆς.

Ἀπὸ τὸν χάρτην (κλ. 1:100.000) φαίνεται πῶς ὁ χώρος τῶν ἀνασκαφῶν, εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ὑψομετρικῆς καμπύλης τῶν 480 μ. Ἄν ἀφαιρεθῇ τὸ πάχος τῶν προσχώσεων, ποῦ κυμαίνεται εἰς τὰ 3 μ. (11) τότε τὸ ἐπίπεδον τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ ὀρίζεται εἰς τὸ ὑψ. τῶν 477 μ. περίπου. Ἄν ἀπὸ τὸ ὑψόμετρον αὐτὸ, ἀφαιρέσωμε ἕνα ἀσφαλιστικὸν περιθώριον 2 μ. διὰ τὴν κυμαινομένην ἐτησίαν ἀξομείωσιν τῆς στάθμης τῆς λίμνης, διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς κατακλύσεως τοῦ συνοικισμοῦ, τότε ὡς ἀνωτάτη στάθμη τῆς λίμνης πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ ὑψόμετρον τῶν 475 μ. περίπου. Διότι ἂν προσδιορίσωμε μεγαλύτερον θὰ ἐκινδύνευε νὰ κατακλυσθῇ ὁ συνοικισμὸς.

Ἐπομένως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ στάθμη τῆς λίμνης ἔπρεπε νὰ κυμαίνεται μετὰ τῶν 470 μ. κατὰ τὸ ὑψόμετρον τῶν καταβοθρῶν (περὶ τὰ 470 μ.) καὶ τοῦ ὑψομέτρου τῶν 475 μ. ποῦ καθορίσαμε. (12)

Ἄνακεφαλαιώνοντας ὅσα εἶπαμε, μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξωμε πῶς ὑπῆρχεν ἀνεκαθεν μιὰ λίμνη περιτριγυρισμένη ἀπὸ ἔλη, ποῦ εἶχε τὴν σημερινὴ μορφή ἀλλὰ μεγαλύτεραν ἔκτασιν, καὶ ἔφτανε σχεδὸν μέχρι τὶς παρυφῆς τῶν ὑψομάτων ποῦ τὴν περικλείουν. Ἡ λίμνη αὐτὴ κάποια μακρυνὴ ἐποχῇ, χωριζόταν σὲ δύο τμήματα. Στὸ ἕνα ποῦ περιλάμβανε τὴν σημερινή, τὴν Λαψίστα καὶ τὸν μεταξὺ τὸς χώρον, καὶ τὸ δεύτερον ποῦ ἐκάλυπτε τὸν κάμπον τῆς Πεδινῆς (Ραψίστας). Ἀργότερα τὸ τελευταῖον ἀποξηράνθηκε γιὰ τοὺς λόγους ποῦ ἀναφέραμε, καὶ ἔγινε κατὰ τὴν ἐποχὴν Ἴσως τοῦ Μαντείου, ἔλος, καὶ ἀργότερα πεδιάδα ὅπως εἶναι σήμερα. Τὸ πρῶτον τμήμα ἐξ αἰτίας τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ὕψους τῆς βροχῆς ἔχασε τὴν ἀρχικὴν του στάθμην, τελικὰ χωρίστηκε στὰ δύο μέρη. Εἰς τὴν μικρὴν καὶ μεγάλην λίμνην ποῦ φέρει τὸ ὄνομα Παμβώτις καὶ εἰς τὴν Λαψίστα. Τὰ μεταξὺ τὸς ἔλη ἀποξηράνθηκαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1913, νομίζω ἀπὸ τὸν Βασιλειάδη, καὶ σήμερα οἱ δύο λίμνες ἐπικοινωνοῦν μόνον με ἕνα μεγάλο χαντάκι (Μάνα).

Γιὰ τοὺς λόγους ποῦ ἐκθέσαμε, οὔτε μποροῦσε νὰ μὴ ὑπάρχη (ἔλλειψις ἐπιφανειακῆς διαφυγῆς), οὔτε νὰ εἶχε κενωθῇ (ἀνώτερον ὑψόμετρον στόμιων τῆς ἀπὸ τὸ ὑψ. τῆς). Τὰ πλούσια ἄλλωστε καρστικά φαινόμενα ποῦ ὑπάρχουν κατὰ μῆκος τῶν ὄχθων τῆς, μᾶς ἀποδεικνύουν ἀναμφισβήτητα καὶ ἀδιάψευστα, τὴν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου ὑπαρξίν τῆς.

Ἐκεῖνοι ποῦ ἀρνοῦνται τοῦτο, ἐθελοτυφλοῦν, κλείνοντας τὰ μάτια τοὺς στὰ ἀδιάψευστα αὐτὰ τεκμήρια, ποῦ μᾶς φωνάζουν, καὶ γυρίζουν πίσω στοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς καὶ περιηγητὰς νὰ τοὺς πληροφορήσουν ἂν ἦταν ἡ ὄχι ἡ λίμνη. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνοι σιωποῦν ἢ τὰ μασοῦν ἡμεῖς τὴν σδύνομε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

Ὅσο ὁμως εὐκολα τὴν διαγράφομε ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν μας χάρτην τόσο δύσκολα εἶναι νὰ σδύσωμε ὅτι αὐτὴ χάραξε ἀνεξίτη-

λα στις χιλιετηρίδες που υπάρχει.

Και εις τήν μάταια αὐτή προσπάθις αὐτῶν, αὐτὴ γελᾷ, ἀνοίγοντας διάπλατα

τὰ στόματα τῶν σπηλαίων τῆς, πού σμίλευε τὴν ἐποχὴ πού τῆς ἀρνούμαστε τὴν ὑπαρξίν.

Σημειώσεις

1. Σωτηρίου Δάκαρη, Ἰωάννινα ἢ Νεώτερη Εὐβοία. Περ. Ἠπ. Ἑστία τευχ. 6ον σ. 551.
2. Στράβωνος, «Ἡπειρωτικά» Ζ. 10.
3. Poeticon Astronomicon II 23.
4. Ὅπου σημ. 1, σελ. 551.
5. Ὅμοιος.
6. Μήπως ἀναφέρεται εἰς τίς καταδόθρες τῆς Μπότνικοβας;
7. C. Carapanos. Dodone et ses tuine σελ. 154.
8. Τὸ ὄνομα Παραβῶτις μερικοὶ τὸ ἐξηγοῦν «παρὰ τὸν Ἄδον ποταμὸν» Ἐπίσης τὸ ὄνομα Παμβῶτις, τόπον βόσκοντα (τρέφοντα) τὰ πάντα; κατὰ τὸ Σύβοτα...
- Ἄλλὰ ἂν εἶναι ὀρθὴ ἡ ἐξηγήσις τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχαίου δήμου τῶν Ἀθηῶν, «Παμβωτῆσαι» ὡς τόπον συγκεντρώσεως ποιμῶνων, τότε καὶ τὸ ὄνομα Παμβῶτις, θὰ σημαίη τὸ ἴδιο πρᾶγμα, πού δὲν ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ τόπου, (πολυλήϊος, εὐλείμων).
9. N. Hammond «Ἠπ. Ἑστία» τευχ. 16ον σ. 789, καὶ ἄλλοι.
10. Μεγάλος ἄξων μεταξὺ ὑψωμάτων χ. Ἑλληνικοῦ καὶ χ. Χρυσορράχης 40 χιλιόμετρα. Μικρὸς ἄξων μεταξὺ ὑψ. χωρ. Μάρμαρα καὶ κορ. Μετσικέλι, 12 χιλ. (Χάρτης 1:100.000)
11. Ἀπὸ χ. Πετσάλι μέχρι Καστρίτσα 20 χιλ. καὶ μέσον πλάτος 3 χιλ. Δὲν ἀναφέρω τὰ νερά τῶν πηγῶν (160 κατὰ τὸν Ν. Τσιγαρᾶν) πού ἐμπλουτίζουν τὴν λίμνην, διότι πρόέρχονται ἀπὸ τὰ νερά πού ἀπορροφῶνται.
12. Σχετικῶς «Ἡπειρ. Χρονικά» 1929 σ. 47.
13. Κατὰ τὸν Ρουμάνον Νικολέσκο, πού ἐμελέτησε τὴν γεωλογικὴν τῆς σύστασιν καθὼς καὶ τὴν σύστασιν ὁλοκλήρου τῆς περισχῆς, ἐκεῖ ὑπάρχουν λείψανα ἀρχαίων καλαμώνων.
14. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Γιαννιωτῆς, γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν ἕναν ἀχόρταγον τὸν ὀνομάζουν «Μποτνίκοβα».
15. Κων. Κασβίτη. Ἐνα παραμυθένιο Παλάτι κτλ. Περ. «Ἠπ. Ἑστία» τευχ. 6ον σ. 581. Δημ. Σαλαμάγκα. Σπηλαιολογικὰ Σύμμικτα. «Ἠπ. Ἑστία» τευχ. 17ον. σελ. 937. Σ' αὐτῇ τῇ μελέτῃ βρίσκονται πολλῆς ἐνδιαφερούσας λεπτομέρειες γιὰ πολλὰ σπήλαια τῆς Ἡπείρου.
16. Σωτηρίου Δάκαρη. Ἀνασκαφαὶ εἰς Καστρίτσαν. Π.Λ.Ε.Τ. ἔτ. 1952 σελ. 173.
17. Ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 175.
18. Τὸ σχέδιον πόλεως τοῦ 1928 τοῦ Γ. Μελιγγάνου σημειώνει μέσην στάθμην λίμνης 474. 30 μ., ἐνῶ ὁ χάρτης 1:100.000 470. Νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν αὐτὴ ἡ διαφορὰ ἀπ' ἐκείνους πού θ' ἀπασχοληθοῦν σχετικῶς. Κατὰ τὸ σχέδιον πόλεως ἡ μέση στάθμη τῆς λίμνης ἔπρεπε νὰ κυμαίνεται μεταξὺ, 474, 30 μέχρι 479, 30.

Κ. Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΝΙΚΟΛ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ

ΕΞΕΛΙΞΙΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (*)

Σημειωτέον ἔνταῦθα ὅτι σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς δυναστείας, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ 1896, διεξήγαγε καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Γενναδίου, Ἀναστάσιος Γεννάδιος (1840—1911) διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἡ Σωτηρία», καλῶν ἀναφαιρῶν τὸν Βασιλέα Γεώργιον «προδότην» (1).

Ἡ ἐπιρροή μάλιστα τοῦ Ἀναστ. Γενναδίου, κατὰ τὰς ἐκλογὰς πρὸ ἔγιναν πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ἦτο τοιαύτη, ὥστε, ἄνδρες ὅπως ὁ Γεω. Βῶκος, Ζαχ. Παπαντωνίου, Σπ. Θεοδωρόπουλος, Περ. Γιαννόπουλος καὶ ἄλλοι νέοι, εἶχον σχηματίσει ἀνεξάρτητον ἐκλογικὸν κέντρον μὲ ἔνθερον ὑποστήριξιν τοῦ Ἀναστ. Γενναδίου, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρύξει πόλεμον λυσσώδη κατὰ τοῦ παλαιοῦ κομματι-
μοῦ καὶ τῆς συναλλαγῆς.

Ἡ ἔνθερος ἐκείνη ὑποστήριξις τοῦ Ἀν. Γενναδίου, τόσον πολὺ ἀνησύχησε τότε τοὺς ἀπικτήτορας, ὥστε νὰ θεωροῦν οὗτοι τὴν νίκην τοῦ Γενναδίου ὡς κτύπημα κατὰ τῆς κομματικῆς των παντοκρατορίας.

Ἡ ὑποστήριξις τοῦ Γενναδίου τότε ἦτο τοιαύτη, ὥστε κατὰ χιλιάδας ἐκυκλοφόρουν λιθογραφηθεῖσαι αἱ φωτογραφίαι τοῦ ἀνδρός, αὐτοσχέδιος δὲ ποιητῆς εἶχε συνθέσει τότε καὶ ποίημα ὑπὲρ τοῦ Γενναδίου εἰς τὴν Ἀλβανικὴν, διανεμηθὲν εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς (2).

Πρὸ τοῦ Γενναδίου ὅμως καὶ τοῦ Ζωγράφου, ἐπιφανῆ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους (σελ. 365)

1. Γ. Φρακούδη: Τὸ Ρωμαϊκόν. Ἀθήναι σελ. 111. Πρβλ. καὶ Π. Κορολιῆ: Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τόμ. Ζ' σελ. 363. Κ. Παπαρηγόπουλος: Ἐνθ. ἀνωτ. 7B σελ. 85.

2. Ἀριστείδου Κυριακοῦ: «Ἡ Νέα Ἑλλάς», Ἀθήναι 1910, σελ. 26. Ὑπὲρ τοῦ Γενναδίου εἶχε κυκλοφορήσει τότε ποίημα καὶ ὁ μόνος ἀρξάμενος τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ἀποκαλύπτει μὲ στίχοις τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει τότε ἡ χώρα ἀπὸ τὸν κομματισμὸν.

Παρὰ τὴν Γεννάδειον Βιβλιοθήκην, πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν καὶ τὴν «Συρράκειον Βιβλιοθήκην» ἐκ 10.000 τόμων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου, τὴν ὁποίαν ὁ φιλόπατρις Μπούντας ἀπὸ τὸ Συρράκιον προσέφερεν εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν τῆς Ἑλλάδος.

τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, κατέχει ὁ Ἰωαννῆτης Λέων Μελάς (1812—1879) (1) ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς καὶ ἀρχιτέκτονας τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843.

Ὁ Λέων Μελάς, φιλόπατρις καὶ ἐκαταπόνητος πρὸς διαπαιδαγώγησιν τοῦ Ἔθνους καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας, χαρακτηρὸ χαλύβδινος καὶ μὲ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, εἶνε ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Γεροσταθῆ» βιβλίου, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἀπέβλεπε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν νεολαίαν ὑψηλὸν αἴσθημα ἠθικῆς καὶ πατριωτισμοῦ, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ τῆς διανοίας καὶ μόρφωσιν τῆς καρδίας, βιβλίου τέλος, μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ὡς ὁ παιδαγωγὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ὁ Λέων Μελάς ὅμως, ὄχι μόνον ὡς συγγραφεὺς καὶ ἰδιώτης ἔχει προσφέρει ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ὡς πολιτικὸς, ἀναλαβὼν δις τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Τῆς ἐκλογῆς ὅμως τοῦ ἀνδρὸς ὡς ὑπουργοῦ εἶχε προηγηθῆ ἡ φήμη τῆς εὐγλωτίας του, νομομαθείας του, ὁ εὐσταθῆς καὶ πιστὸς χαρακτὴρ του εἰς τὰς ἀρχὰς ποὺ ἐπρέσβευεν, ἡ εὐσιμότης καὶ εὐστροφία του εἰς τὰς συζητήσεις, ἡ ῥητορικὴ τοῦ ἐτοιμότης καὶ ἡ πειστικότης τῶν λόγων του. Ἡ δρᾶσις τοῦ Μελά ὡς ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀσχηματίστου ἐκείνης κοινωνίας, ποὺ ἐσπαράσσετο ἀπὸ τὰ κομματικὰ πάθη, ἦτο ἰδεώδης.

Ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης (1843) ὁ Μελάς ἐζήτηε ἀπο ὅλους «ἀδελφικὴν ἐνότητα καὶ εὐταξίαν καὶ τὴν ἀμερόληπτον ἐφαρμογὴν τῶν νόμων». Ὅσον διὰ τοὺς διορισμοὺς τῶν ὑπαλλήλων, ὁ Μελάς ἔγραφεν ὅτι «πρέπει νὰ γίνωνται, ὄχι μόνον χάριν τῶν διοριζομένων, ἀλλὰ χάριν τῆς ὑπηρεσίας».

Εἰκόνα τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τοῦ Μελά εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν ποὺ ἔκαμεν οὗτος ὡς εἰσηγητὴς τῆς Ἐπιτροπῆς συντάξεως σχεδίου Συντάγματος, κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος «κατείχετο ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος». Ἡ εἰσηγητικὴ ἐκείνη ἔκθεσις, ἀναγνωσθεῖσα τὴν 7)1)1844 ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιγῆς, ἐμπνέεται ἀπὸ πνεῦμα μετριοφροσύνης, φιλοπατρίας, ἀφοσιώσεως εἰς τὸ καθῆκον, πίστιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πατρῶαν θρησκείαν καὶ κατείχετο ἀδιακόπως ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος.

Δυστυχῶς, μὴ δυνάμενος ὁ φιλόπατρις ἐκεῖνος ἀνὴρ νὰ συνδυάσῃ τὴν χυρστότητα καὶ ἀρετὴν τοῦ χαρακτῆρος του μὲ τὴν συναλλαγὴν, τὴν δημαγωγίαν, τὴν φαυλακρατίαν, καὶ τὰ κομματικὰ πάθη τῆς ἐποχῆς, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῆ τῆς πολιτικῆς «συναισθανόμενος ἑαυτὸν ἄχρηστον καὶ πάσχοντα ἠθικῶς καὶ εὐρισκόμενος ὑπὸ τὸ κράτος ἀηδίας, ἀτελεισίας καὶ θλίψεως», ὅπως ἔγραφεν ὁ ἴδιος ἀργότερον ἀπὸ τὸ Λονδίνον.

Καὶ ἰδιωτεύων ὅμως ὁ Μελάς, δὲν ἔπαυε προσφέρων τὰς ὑπηρεσίας του εἰς κάθε ἐθνικὸν ζήτημα.

Διεξήγαγεν οὕτω σφοδρὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν Κοιμαϊκὸν

1. Διὰ τὸν Α. Μελάν βλ. Α. Βι κ ε λ α: Ἡ Ζωὴ μου.—«Ἐφημερίς» 9]10]1879.—«Παλιγενεσία» 9]10]1079.—«Ἐστία» 1880.

πόλεμον (1853) διακηρύττων ὅτι «ἡ ἀσθένεια τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους δὲν ἐπιδέχεται θεραπείαν, διὰ αἱ Σλαβικαὶ φυλαὶ ἔχουσιν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοῦστων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας καὶ ὅτι ἡ μόνη ἀληθῆς καὶ συμφέρουσα λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, εἶνε ἡ ἴδρυσις Ἑλληνικοῦ Κράτους μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Λαμβάνων ἀργότερον ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Μεγάλου Βεζύρη πρὸς τὸν Σουλτάνον, διὰ τὰ αἷτια τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐκδίδει περισπούδαστον μελέτην γαλλιστί, εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἀναιρεῖ ἔν πρὸς ἔν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βεζύρη, διακηρύττει ὅτι ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἔχει ὡς αἰτίαν τὰς κακουργίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἐνδύμυχον ἐπιθυμίαν τῶν κατοίκων νὰ ἐνωθῶν μὲ τὴν Ἑλλάδα, συνιστῶν τέλος εἰς αὐτὸν νὰ παύσῃ νὰ θεωρῇ τὴν ἔνωσιν ὡς οὐτοπία, διότι παρομοίᾳ ἀντίληψις εἶνε ἀντίδροσις εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους.

Εἰσάγεται, τὸ 1866, τὸ μάθημα τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Φιλελευθερευτικῆς Ἐταιρείας, καὶ εἰς τὸν Λέοντα Μελᾶν, τὸν πρῶν Εἰσαγγελεῖα τοῦ Ἀρείου Πάγου, «τὸν ἐθνικὸν αὐτὸν παιδαγωγὸν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», ἀντίθεται τὸ βαρὺ καὶ ἐπιμοχθὸν ἔργον τοῦ καθηγητοῦ, ἡ ἀκαταπόνητος δραστηριότης καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ὁποίου, πρὸς ἠθικὴν διάπλασιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ἡ λεπτὴ μόρφωσις του καὶ ἡ ἀληθῆς εὐγένεια τοῦ ἥθους του, καθίσταν τὰς παραδόσεις του ἐπὶ ἐξαιτίαν ὀλόκληρον, ὄχι μόνον ἀπλῶς ὠφελίμους, ἀλλὰ καὶ τερπνάς καὶ εὐχαρίστους.

Ἡ μνημόνευσις τοῦ Μελᾶ ὡς Εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, μᾶς φέρει εἰς τὴν μνήμην, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου Προέδρου τοῦ θεσμοῦ τούτου. Τὸν Χριστόδουλον Κλωνάρη (1788—1849) ἄνδρα πνευματώδη, ἀνεξαρτήτου χαρακτῆρος, ἀκαταβλήτου τόλμης, καὶ τελείας νομικῆς καταρτίσεως, ποὺ κατέλαβε διάφορα ἀνώτατα ἀξιώματα, ἦτοι μέλους τοῦ πρώτου Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, Ἐφόρου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου, Συνηγόρου τοῦ «ἀνεκκλήτου δικαστηρίου» καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ πρώτου Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπου μὲ τὰς νομικὰς του γνώσεις, τὸ ἦθος του, συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν δημιουργίαν δικαστικῆς παραδόσεως. Χαρακτῆρ ὅμως ἀτεγκτος εἰς τὸ καθῆκον του δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν θέσιν ταύτην, μὴ ἀνεχόμενος διὰ πολιτικούς λόγους, νὰ παρεκτραπῇ τῶν καθηκόντων του, εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ αὐθαιρεσία καὶ τὸ συμφέρον τοῦ νομοθέτου ἀπετέλουν τὸν γνώμονα τῆς δικαστικῆς κρίσεως, ἡ δὲ ἐλευθερία, ἡ τιμὴ, ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν πολιτῶν, καθίσταντο ὄργανον τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας.

Καὶ ἀργότερον ὅμως ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, παρητήθη, μὴ ἀνεχόμενος, νὰ ὑπηρετῇ εἰς κυβέρνησιν ἡ ὁποία μὲ τὴν καταδίωξιν τοῦ τύπου, τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰς ἐκλογὰς, τὴν διαστροφὴν τῶν νόμων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν σύμπληξιν πά-

σης δυνάμεως εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν παγίωσιν κυβερνήσεως πανισχύρου καὶ διαρκοῦς (*).

* * *

Ἀναφέροντες ὁμῶς ἀνωτέρω τὸν Μελάν ὡς παιδαγωγόν, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐνθυμηθῶμεν, μὲ εὐγνωμοσύνην, τὰ ὄνόματα ἐπιφανῶν συμπατριωτῶν μας ἀνδρῶν μὲ σπανίαν, διὰ τὴν ἐποχὴν των μόρφωσιν, οἱ ὅποιοι προσέφερον εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας ὡς ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐπιστήμονες συγγραφεῖς, ἄνδρες ποὺ ἐκόσμησαν τὰς ἀκαδημαϊκὰς ἔδρας καὶ συγκλητικούς τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου, τὸ ὅποιον κατὰ τὰ ἑκατὸν πρῶτα ἔτη ἀπὸ τῆς συστάσεως του εἶχεν ὡς Πρυτάνεις, ἐπὶ δέκα ἔτη ἡπειρώτας καθηγητὰς (*).

Μνημονεύομεν μερικὰ ἀπὸ τὰ ὄνόματα ταῦτα, ποὺ κατέστησαν ἤδη ἐπιφανῆ καὶ σεβαστὰ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον, ὡς στρατιῶται τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

Ν. Δούκας (1760—1845) ὁ πολυμαθέστατος, διὰ τὸν ὅποιον ὁ Δ. Βερναρδάκης ἔγραφεν ὅτι «ὁ ἑλληνισμὸς ὑπῆρχεν ὀλόκληρος ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ». Γ. Γεννάδιος (1786—1854), ποὺ μὲ τὴν διδασκαλίαν του «ἠλέκτριζε τὴν νεαρὰν Ἑλλάδα», καὶ τὸν ὅποιον ὁ μαθητὴς του, καὶ μετέπειτα Πρωθυπουργὸς Ἄλ. Κουμουνδοῦρος ἐκάλει «μυθώδη διδάσκαλον, στρατιῶτην ἥρωα, εὐεργέτην καὶ σωτῆρα τῆς Πατρίδος» (*). Ἀναστάσιος Πάλλης (1800—1883) καὶ Μπαλάνοι ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα (*). Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος (1790—1872) καὶ Χριστόφορος Φιλιπῆς (1787

1. Διὰ τὸν Κλωνάρην βλ. ἡμέτερον ἄρθρον εἰς «Ἡπειρ. Μέλλον» Ἀθηνῶν 27]6]1949. Ἐφημ. «Ἐλπίς» 21]3]1849. Νεκρολογία Κλωνάρη. Τετρσέτη: «Ἀπαντα» Β' σελ. 193. Ἐφημ Σοφ. τῆς Βουλῆς Περ. Ε. Συνεδρ. 28]2]1874 σελ. 65.

2. Π. Βιζοῦ κ ε ἰ δ ο υ: Ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡπειρ. Χρον. 1937 σελ. 1—10.

3. Ε σ ν. Ἀ ν α σ τ α σ ι ἄ δ ο υ: Γεωργίου Γενναδίου Βίος. Παρίσιοι 1926. Τόμοι δύο. Ἐκτὸς τοῦ Κουμουνοῦρου μαθηταὶ τοῦ Γενναδίου ἦσαν καὶ οἱ ἴθρ. Ζαῖμης, Χαρ. Τρικοῦπης Γεώργ. Μαυροκορδάτος καὶ οἱ πλείστοι τῶν μέχρι τοῦ 1890 διακριθέντων. Τακτικὸς ἀκροατὴς τοῦ Γενναδίου ἦτο καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Ὁ Γεννάδιος εἶνε ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρείας, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, καὶ συνέβαλεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

4. Μνημονεύοντες τοὺς Μπαλάνους, καὶ παραβιάζοντες τὴν ἀρχὴν μας, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητοῦ Δ η μ η τ ρ ῖ ο υ Μ π α λ ἄ ν ο υ (1877—) διὰ τοὺς ἀγῶνας ποὺ διεξήγαγεν οὗτος ὑπὲρ τῆς πανεπιστημιακῆς αὐτοτελείας, φρονῶν ὅτι χωρὶς τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἐλευθερίαν εἶνε ἀδύνατος ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπτυξις ἀληθοῦς ἐπιστήμης. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν εἰς τὴν κυβέρνησιν Κ. Δεμερτζῆ τοῦ ἐπροτάθη τὸ Ἰν-πουργ. Παιδείας (7]4—8]11]1935) ὡς ὄρον συμμετοχῆς του ἔθεσεν ὁ Μπαλάνος τὴν αὐτοτέλειαν τῶν ἱδρυμάτων ποὺ εἶχον καταστῆ ἄξια πανελληνίου σεβασμοῦ καὶ ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων εἰς βάρος τῶν ἱδρυμάτων τούτων, κατὰ τὸ παρελθὸν ἀδικημάτων. Παρητήθη δὲ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰνπουργοῦ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἐφαρμόσῃ ὡς Ἰνπουργὸς ἀρχὰς ποὺ δὲν ἀσπάζεται ὡς ἐπιστήμων. Βλ. Δ. Μ π α λ ἄ ν ο υ: Τὸ Πανεπιστημιακὸν ζήτημα ἐπὶ τῆς Ἰνπουργίας μου 1936. Πρβλ. ἐπίσης «Ἐστία» 2 Δεκεμβρ. 1935 καὶ 3 Νοεμβρ. 1936, «Πρῶτα» 15 Ἰαν. 1936, «Καθημερινή» 22 Ἰαν. 1936, «Ἀκρόπολις» 26 καὶ 27 Νοεμβρ. 1909, «Πρωτεύουσα» 15 Νοεμβρ. 1921, «Ἐστία» 22 Μαΐου 1935.

—1867) ἀπὸ τὸ Γραμμένον, Δημήτριος Στροῦπος (1806—1890) ἀπὸ τὸ Κουκοῦ-
 λι, Ν. Παπαγιαννόπουλος (1859—1926) ἀπὸ τὴν Δόλιανην. Δημήτριος Σεμιτέλος
 (1830—1898) ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι, ἡ μνημειώδης ἔκδοσις τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σο-
 φοκλέους ἐκ μέρους του (σελ. 716) εἰς τὴν Ζωγράφειον Βιβλιοθήκην τοῦ Φιλολ.
 Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, θὰ παραμείνῃ πάντοτε τὸ ἀπαραίτητον ἐρμηνευ-
 κὸν καὶ κριτικὸν βοήθημα πρὸς κατανόησιν τοῦ μεγάλου τραγικοῦ τῆς ἀρχαιότη-
 τος (*). Χρῆστος Χατζημιχάλης (1783—1908) ἀπὸ τὸ Σοῦλι. Γεώργιος Ἀναγνω-
 στόπουλος (1884—1936) ἀπὸ τὸ Πάπιγγον, λαογράφος καὶ γλωσσολόγος, διάδοχος
 τοῦ μεγάλου Χατζηδάκι, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν (*). Σπύρος Λάμπρος
 ἀπὸ τὸ Συρράκον. Δημήτριος Σάρρος (1870—1938) ἀπὸ τὴν Βίτσαν τοῦ Ζαγορίου (*).

*
 * *

Εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ παραγωγικὸν τομέα, δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσω-
 μεν καὶ τὸν θεμελιωτὴν τῆς πρώτης σοβαρᾶς σιδηροδρομικῆς ἐκμεταλλεύσεως, κα-
 τασκευῆς καὶ βαθμιαίας δλοκληρώσεως τοῦ σιδηροδρομικοῦ μας δικτύου τὸν Ἰω-
 ἀ ν ν η ν Δ ο ῦ μ α ν ἀπὸ τὸ Καπέσοβον τοῦ Ζαγορίου, καθὼς καὶ τὸν συνεχιστὴν
 τοῦ ἔργου τούτου, υἱὸν του Γεώργιον Δούμαν (1870—1935) τὸν μεγαλύτερον συγ-
 κοινωνιακὸν ὄργανωτὴν τῆς Ἑλλάδος, συνεχιστὴν καὶ ἐκτελεστὴν τῶν γενικῶν γραμ-
 μῶν τῆς συγκοινωνιακῆς πολιτικῆς τοῦ Χαριλάου Τρικούπη.

Ὡς μηχανικὸς ὁ Γ. Δούμας ὑπολογίζεται ὅτι ἐξετέλεσε τὰ περισσότερα, ἀπὸ
 ἀπόψεως διατεθέντων κεφαλαίων, ἔργα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπου ἂν ἐζητήθησαν αἱ
 ὑπηρεσίαι τοῦ Δούμα, οὗτος μὲ τὸ θάρρος τῆς γνώμης του, τὸν εὐθὺν χαρακτήρα
 του, τὴν πίστιν του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος, ἐνεφύσησε παντοῦ ὅπου ἐκα-
 λεῖτο, πνεῦμα πλήρους ἐξυπηρετήσεως τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀναγκῶν,
 τὰς ὁποίας ἡ ὑπηρεσία ἐκαλεῖτο νὰ προαγάγῃ.

Ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κράτους εἰς τὸν Δούμαν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἦτο οὗτος
 μόνιμος σύμβουλος κάθε ἐπιτροπῆς ποὺ συνιστάτο διὰ τὴν μελέτην γενικωτέρων συγ-
 κοινωνιακῶν ζητημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Δούμας ἀνεγνωρίζετο αὐθεντία, ἡ δὲ πα-
 ρουσία του εἰς αὐτὰ, ἦτο πάντοτε πολῦτιμος καὶ διαφωτιστικὴ.

Ὁ Δούμας, ὅμως, μὲ τὴν πολὺπλευρον τεχνικὴν του μόρφωσιν, τὴν οἰκονομι-
 κὴν καὶ κοινωνικὴν του πείραν προσηλωμένος πάντοτε εἰς τὸ ὄραμα τῆς ἀπελευθε-
 ρώσεως τῶν ὑποδούλων τότε ἑλληνικῶν ἔδαφῶν καίτοι εὐθὺναι καὶ πολυσχιδῆς
 πρακτικῆ δρᾶσις τὸν ἀπερρόφων, ἐν τούτοις δὲν ἔπαυσεν οὗτος νὰ ἀναμειγνύεται
 ἐνεργῶς εἰς κάθε προσπάθειαν ποὺ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διατήρησιν ἀκεραίου τοῦ
 ἔθνικοῦ φρονήματος (*).

1. Παράρτ. Α. Ἡπειρ. Χρον. σελ. 50—57.

2. Ἡπειρ. Χρον. 1937 σελ. 261—273.

3. Ἐλευθερον Βῆμα Ἀθηνῶν 8[11]1936. Ἡπειρωτικῶν Μέλλων 11[11]1936.

4. Βλ. Ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ Γεωργίου Δούμα. Ἐκδοσις Λέσχης Ἑλλη-
 νῶν Σιδηροδρομικῶν Ἀθῆναι 1936.

* *

Εἰς τὸν τομέα τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολεμικῆς ἐν γένει προόδου τῆς χώρας εἶναι ζήτημα ἂν ὑπάρχει ἑλληνικὴ οἰκογένεια πού νὰ προσέφευρεν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τόσας ὑπηρεσίας ὅσα ἡ οἰκογένεια τῶν Μ π ο τ σ α ρ α ῖ ω ν ἀπὸ τὸ Σοῦ-λι καὶ Σ π υ ρ ο μ ῆ λ ι ο υ ἀπὸ τὴν Χειμάραν, τὰ δύο αὐτὰ ἐργαστήρια ὅπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιᾶς ἐσφυρηλατεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἰδέα.

Ὁ ἀτρόμητος οὕτω Νότῃ Μ π ό τ σ α ρ η ς (1756—1841) ὁ γεννάρχος τῶν Μποτσαραίων εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον σεβαστὰς φυσιογνωμίας τοῦ ἐθνικοῦ μας πανθέου, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις εἶχε προικίσει μὲ βαθεῖαν σύνεσιν, ἄτρομον καρδίαν, χαρακτῆρα ἀτάραχον, προσόντα πού συνεπληροῦντο μὲ μίαν πολύτιμον πείραν.

Διῆλθεν ὀλόκληρον τὴν περιπετειώδη πολιτικὴν καὶ πολεμικὴν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος, ἀκατάβλητος καὶ ἀκούραστος εἰς κάθε πολεμικὸν ἔργον. Προσωπικότης σπανίων ἀρετῶν, στρατιώτης ἀγνὸς καὶ τέλειος, ἀνεξάντλητος εἰς στρατηγήματα καὶ σοφοὺς ὑπολογισμοὺς, ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ δρᾶσις του εἶναι πασίγνωστος.

Ὁ Νότῃ Μπότσαρης εἶναι ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον ἐξελέξεν ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀ' Ἐθνοσυνέλευσις, ἵνα «ὑπὸ τὴν ἔμφρονα ὀδηγίαν του ἔχει νὰ δώσῃ αἰσίαν μεταβολὴν εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸν πόλεμον τῆς ξηρᾶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος» ὅπως ἔγραφε τὸ σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ του, ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τὸν Θ. Νέγγρη, ἀρχιγραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, Μινίστρον τῶν Ἐξέσεων, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῶν Μινιστρῶν⁽¹⁾. Τὴν ἐκλογὴν ὁμως ἐκείνην τοῦ «μινιστερίου τῶν πολεμικῶν τῆς Ἑλλάδος», δὲν ἐδέχθη ὁ γηραιὸς πολέμαρχος τοῦ Σουλίου, λόγῳ τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας.

Ὁ υἱὸς τούτου Δημήτριος Νότῃ Μπότσαρης (1808—1892) χαρακτῆρ ἀδάμαστος, πρότυπον ἀρετῆς, ἦτο ἓνας πραγματικὸς Σουλιώτης, εἰς τὰ στήθη τοῦ ὁποῖου διέλαμπεν ἀληθῆς ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, πίστις καὶ ἔρως πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ δὲ φιλοπατρία του ἡμιλλᾷτο μὲ τὴν ἐγνωσμένην γενναιοῦτητα τοῦ Σουλιώτου. Ὁ Δ. Μπότσαρης περιβλήθεις νεώτατος τὴν πολεμικὴν πανοπλίαν, ἠγωνίσθη εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, δεκαεπταετῆς δὲ ἀνέλαβεν τὴν διοίκησιν σώματος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Δ. Μπότσαρης ἐ χρημάτισε διὰ πρώτην φορὰν Ὑπουργὸς τῶν Στρατ., ἐπὶ πρωθυπουργίας Δ. Μιαούλη (Μάιος 1861—1862) διαδεχθεὶς τὸν Σπυρομήλιον διατελέσαντα τοιοῦτον ἐπὶ μικρὸν διάστημα, εἰς τὸ κληθὲν «Ὑπουργεῖον Αἵματος» λόγῳ τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διότι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο, ἀπέδιδεν ἡ ἀντιπολίτευσις τὴν εὐθύνην τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ὁ Ὑπουργ. τῶν Ἐσωτ. Χριστόπουλος, ἀνθρώπος

1. Δ ε ο ν τ ε ρ ο υ : Τὸ Ἀλθαικὸν ζήτημα. Ἀθήναι 1897 σελ. 24—25 ἐνθα δημοσιεύεται καὶ φωτοτυπία τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλογῆς του ὡς ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν.

ισχυρᾶς θελήσεως, ὁ Μπότσαρης καὶ ὁ Ε. Σίμος ἀπετέλουν τὴν τριανδρίαν ποῦ συνεισφέρει ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν πολιτικὴν ἔναντι τῆς ἀντιπολιτεύσεως(1).

Ἡ δρᾶσις τοῦ Μπότσαρη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἀρκετὰ ἀποδοτικὴ. Ἐπέφερον οὗτος ἀρκετὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ στρατιωτικόν. Ἐπανάφερον ἐν πρώτοις τὸν θεσμόν τῶν εὐζωνικῶν ταγμάτων ποῦ εἶχε καταργήσει ὁ Καλλέργης.

Εἰσήγαγεν τὸν λόχον τῶν παίδων, ποῦ διετήρουν εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ ἐννάτου ἔτους τῆς ἡλικίας, ὅπου ἐξεπαιδεύοντο πρακτικῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην ἐνῶ συγχρόνως ἐμάνθανον καὶ γράμματα. Τὸ θέαμα τῶν παίδων ἐκείνων ἀμιλλομένων εἰς τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ λόχος ἦτο καταφύγιον ἦτο κατὰ τὸ συγκινητικόν. Πολλὰ ὄρανα μὴ ὑπάρχοντος τότε Ὁρσανοτροφεῖου, εἰσήγοντο ἐκεῖ(2).

Ὁ Δ. Μπότσαρης ἐχορημάτισεν ἐκ νέου Ὑπουργ. τῶν Στρατ. καὶ εἰς τὴν ἰσχυροτάτην ἐκείνην Κυβέρνησιν Ἀ. Κουμουνοδούρου (18/12/1886—20/12/1867) εἰς τὴν ὁποῖαν συμμετέσχον ἐξέχοντες πολιτικοὶ ἄνδρες, ὅπως ὁ Χ. Τρικούπης ὡς Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. καὶ Εὐθ. Κεχαγιᾶς τῶν Οἰκον. καὶ ἡ ὁποῖα εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν εἰς μίαν ἐποχὴν ποῦ ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Κρήτην ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἰς ἀκμὴν καὶ πρόοδον.

Ὡς ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν τότε ὁ Δ. Μπότσαρης ἀνεδιοργάνωσε τὸν κατὰ ξηρὰν στρατὸν, κατήρτισε τὰ τάγματα ἐθελοντῶν καὶ μὲ προκαταρτικὴν ἐργασίαν, ἐξησφάλισε τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἐνδεχομένην εἰσβολὴν τῶν Τούρκων ἀπὸ Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον, ἐνθαρρύνας οὕτω καὶ ἀναζωπυρώσας τὸ αἶσθημα τῶν Κρητῶν πρὸς συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἀπὸ τὸ ἐνδοξον Σοῦλι, τὴν πηγὴν αὐτὴν τῶν ἱστορικῶν φυσιογνωμιῶν, κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς ἐπιτελάρχης καὶ ἀρχιστρατήγος τοῦ 1918 Παναγιώτης Δαγκλῆς (1855—1924)(3) ὁ ἐφευρέτης τοῦ λυομένου ὀρειβατικοῦ πυροβόλου τῶν 75 ἑκατ. τοῦ γνωστοῦ ὡς ὀρεινοῦ ταχυβόλου συστήματος «Σναΐδερ—Δαγκλῆ», εἰσαχθέντος εἰς τὸ πυροβολικὸν πολλῶν κρατῶν.

[Συνεχίζεται]

1. Ἐκαλοῦντο οὕτω ὄχι διότι εἰργάζοντο διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὁθωνοῦ, ἀλλὰ διότι ἦσαν οἱ τελευταῖοι ὑπουργοὶ του. Οὗτοι συμμαχήσαντες μὲ τὸν Βούλγαρον τὸν Ε. Δεληγεώργην. Θ. Ζαΐμην καὶ Δ. Χρηστίδην καιροπολέμουν τὸ Ὑπουργ. Κανάρη, χωρὶς μηδεμίαν ἀντιπαρῆχὴν μεταξὺ των συμφωνίαν περὶ Ὁθωνοῦ. (Καρολιδοῦ: Ζ. σελ. 10—11. Πρβλ. Ἐθνικὸν Εἰκονογράφ. Ἡμερολ. Ποικίλη Στοά 1894 σελ. 421—422)

2. Σελίδες τινὲς τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνοῦ σελ. 189—190. Τῆς οἰκογενείας Μπότσαρη ἑτέρου γόνου ὁ Τιμολέων Νότη Μπότσαρη προσέφερε δις τὰς ὑπηρεσίας του ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

3. Ὁ Δαγκλῆς ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀργίλιον. Τὸ 1924, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γονατᾶ, καὶ κατόπιν ἀρνήσεως τοῦ Βενιζέλου νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ἡ προεδρία ἐπροτάθη εἰς τὸν Δαγκλῆν. Μεταπεισθεὶς ὅμως ὁ Βενιζέλος ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς του ἐσχημάτισε Κυβέρνησιν εἰς τὴν ὁποῖαν θὰν συμπεριελήφθη ὁ Δαγκλῆς.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ ΚΑΜΑΡΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1897

Ὁ ἐκπαιδευτικὸς κ. Ἀν. Γεωργαντζῆς δημοσίεψε στὸ τεῦχος τοῦ Ἀυγούστου 1953 τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας μερικὰ ἀπὸ τὸν ἀτυχή πόλεμο τοῦ 1897, τὴ μάχη τοῦ Ζαλόγγου καὶ τὸ χαλασμὸ τῶν γύρω χωριῶν ἐπὶ τῆ βάσει ἀνεκδότων ἱστορικῶν στοιχείων.

Συμπληρώνοντας τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν κ. Γεωργαντζῆ ἀναφέρομε, ὅτι τὸ πιὸ φτωιενὸ σημεῖο τοῦ πολέμου τοῦ 1897 εἶναι ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίσταση τῆς Καμαρίνας ποὺ βρῖσκεται κοντὰ στὸ ἡρωϊκὸ τὸ Σοῦλι.

Στὴν Καμαρίνα λίγοι ἀντιστάθηκαν σὲ πολλοὺς καὶ γυναῖκες ἔπесαν ἀπὸ τοὺς ματοβαμμένους βράχους τοῦ Ζαλόγγου γιὰ νὰ σώσουν τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἐλευθερίαν τους.

Τὸ ἡρωϊκὸ χωριὸ λεηλατήθηκε, πυρπολήθηκε, ἀνασκάφθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὰ τέκνα τῆς Καμαρίνας μετώκησαν τότε κοντὰ στὴ Βόνιτσα σὲ γαῖες ποὺ τοὺς χάρισε τὸ Κράτος.

Συμπληρωματικῶς πρὸς ὅσα ὁ κ. Ἀν. Γεωργαντζῆς ἀναφέρει στὸ προμνησθὲν τεῦχος τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», δημοσιεύομε κατάλογον τῶν Καμαρινιωτῶν ποὺ ἔπесαν ἡρωϊκὰ κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴ τους αὐτὴ δράση.

1) Παπαμιχαὴλ Μιχαὴλ ἱερέας, τοῦ ὁποίου ὁ ἀντάξιος γιυὶς Δημήτριος διακρίθηκε στοὺς ἀγῶνας τῶν ἐτῶν 1908—1912, ὅπως ἄλλη φορὰ θὰ γραφῆ.

2) Ράφτης Βασίλειος δημοδιδάσκαλος.

3) Τζίμας Ἰωάννης διαχειριστὴς τῆς μονῆς Ζαλόγγου.

4—5) Ντουραχάνης Ἀθανάσιος καὶ Κατσούκης Νικόλαος μοναχοί.

6) Κυρίτης Λάμπρος.

7) Ντζόρτσος ἢ Ζαχαράκης Ζώης θείου τοῦ Δημητρίου Παπαμιχαὴλ, ποὺ τὸν κρέμασαν μὲ τὸ κεφάλι κάτω, ἐπάνω σὲ καπνὸ, ἕως ὅτου ἐξέπνευσε.

8) Πλαστήρας Νικόλαος κρεμάστηκε, ὅπως 9) καὶ ὁ Κατσούκης Χρῖστος.

10) Τζεμετζέλης Λεωνίδας.

11) Ἀνωγιάνης Ἀλέξιος καὶ 12) ἡ σύζυγός του Ἀνθούλα ποὺ πήδησε ἀπὸ τὸν γκρεμὸ καὶ καταδικώμενη ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐξαφανίστηκε.

13) Μπύντας Βασίλειος.

14) Ἀντωνίου Σπυρίδων καὶ 15) ὁ γιυὶς του Χαράλαμπος.

16) Ἀντωνίου Ἀπόστολος.

17) Ἀρβανίτης Δημήτριος.

18) Σαρματζῆς Κωνσταντῖνος.

19) Κωσταπήλιος Γεώργιος.

20) Δασκάλας Κωνσταντῖνος.

21) Φώντας Καῖσαρ.

22) Ἀγάθος Χαράλαμπος.

23) Ντοῦσκος Κωνσταντῖνος.

24) Μαρτανιώτης Βασίλειος.

25) Λαμπράκης Δημήτριος.

26) Ντοῦκας Ἀλέκος.

27) Γαζέτας Δημήτριος.

28) Κωτσάκης Μιχαὴλ.

29) Βάσης Κωνσταντῖνος καὶ 30) Γκαγκιούζης Μιχαὴλ.

Ὁλόκληρη τὴν ἀγόρευση, τὸν κατάλογο τῶν πεσόντων τῆς Καμαρίνας, ὡς καὶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι τῆς καταστροφῆς της, τὰ παρεχώρησε ὁ κ. Σπύρος Βαζαλούκας, πρέεδρος τῶν Ἑπειρωτομάχων.

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΝ

ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΚΑΜΝΕΛΙΟΥ

α ψ λ στ' = 1736

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἀνηκόντων ἄλλοτε εἰς τὸν μακαρία τῇ λήξει Ἀρχιμανδρίτην Ἰωαννίνων Μαρινᾶν (κοινῶς Παλαγιάννην) ὅστις ἐχορημάτισεν Ἐφημέριος τῶν Ἱερῶν Μονῶν Ἀγίου Νικολάου καὶ Ἀγίας Παρασκευῆς Σκαμνελίου κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1886—1888 (1), εὐρέθη καὶ ἐν καταστίχῳ τῆς ἐν λόγῳ Ἱεραῆς μονῆς Σκαμνελίου, τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τῆς Μονῆς, καὶ φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γρηγορίου ἐν ἔτει α ψ λ στ' (=1736), ὡς καὶ διαφόρους ἄλλας κατὰ καιροὺς ἐνθυμήσεις.

Δὲν θὰ ξεετάσωμεν ἐδῶ τοὺς λόγους καὶ τὰ αἷτια ἀπὸ τὰ ὁποῖα εὐρέθη τοῦτο ἐν Χιονιάδες, διότι εἰς οὐδὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν. Σκοπὸς τῆς παρουσίας εἶναι νὰ φέρωμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ καταστίχου τούτου εἰς δημοσιότητα, καὶ τίποτε ἄλλο.

Πρωτίστως ὁμως εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἀντίγραφον τοῦ Καταστίχου τούτου εἶχομεν ἀποστείλει καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1931 εἰς τὸν τότε Καθηγητὴν καὶ ἀργότερον Γυμνασιάρχην τῆς Ζωσιμαίας

1. Ἐχομεν εἰς χεῖρας μας καὶ τὸ Ἐνταλτήριον Γράμμα τοῦ Μητροπ. Ἰωαννίνων Σωφρονίου, δι. οὗ μαρτυρεῖται ὅτι προεχειρίσθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης οὗτος εἰς Πνευματικὸν κατὰ τὸ 1886. Ἐπίσης καὶ μία ἐνθύμησις εἰς Ἐξομολογητᾶριον τοῦ 1857 ἀνήκον εἰς τὸν ἴδιον, ἔχει ὡς ἐξῆς: «1886 ἀγούστου 18 ἐν σκαμνέλῃ ἄγινα πνευματικός ἐπί σωφρονίου Ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννίνων»

Χριστὸν Σούλην, τῇ ὑποδείξει τοῦ Σεβ. Ἰωαννίνων Σπυρίδανος, μετὰ τὴν προϋπόθεσιν ὅπως δημοσιευθῇ τοῦτο ἐν τοῖς Ἱππειωτικοῖς Χρονικοῖς. Ἐκ τοῦ Καταστίχου τούτου, οὗτος ἐδημοσίευσεν ὠρισμένας μόνον ἐνθυμήσεις εἰς τὸν Θ' Τόμῳ τῶν Ἱππειωτικῶν τοῦ 1934, καὶ τίποτε ἄλλο.

Κρίνοντες συμφέρουσαν εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου τὴν πλήρη δημοσίευσιν τοῦ Καταστίχου τούτου, καὶ ἔχοντες τὴν γνώμην ὅτι ἡμεῖς οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν νὰ ἀπορρίπτωμεν ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἱστορικὸν τεκμήριον τῆς πατρίδος μας, — ὅσον καὶ ἂν τοῦτο σήμερον κρίνεται ἀσήμαντον, — προβαίνομεν εἰς τὴν δημοσίευσιν τούτου.

Τὸ περιωθὲν Κατάστίχον τοῦτο δι' οὗ μαρτυρεῖται ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐημερία καὶ ἡ ἀνθηρὰ τῆς Μονῆς καταστάσις, φέρει σήμερον ἐν ὅλῳ σελ. 162 ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 94 εἶναι ἀγραφοί. Ἐξωθεν δὲ, φέρει ἐπένδυσιν δερματίνην με ἀποτυπώματα ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως παριστάνοντα τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐντὸς ῥόμβου, καὶ γύρωθεν, δανδλωτὰ καὶ ἄλλα δίκην ἀνθέων ἀποτυπώματα.

Ἐκ τοῦ Καταστίχου τούτου θὰ ἀναφέρωμεν ἐναυθὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν τῆς Μονῆς (2).

2. Ἐκτὸς τῆς πρώτης ταύτης καταγραφῆς τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς Μονῆς, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα δι' ἄλλης χειρὸς καταγραφὴ κινητῆς μόνον περιουσίας ἐκ τῆς ὁποίας ἔλλει-

ὡς καὶ τὰς διαφορὰς ἄλλας κατὰ καιροῦς ἐνθυμήσεις.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, εἰς τὰς διαφορὰς ἄλλας σελίδας τοῦ Καταστίχου, ἀπαντῶμεν καὶ τὰ ὀνόματα 90 χωρίων ἐκ διαφορῶν Ἐπαρχιῶν (*) μὲ πλῆθος ὀνομάτων συνδρομητῶν τῆς Μονῆς ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν. Τὰ χωρία ταῦτα τὰ ὅποια δὲν παρουσιάζουσι καὶ τὴν γεωγραφικὴν τῶν σειρῶν, δὲν πρόκειται νὰ τὰ δημοσιεύσωμεν ἐδῶ, ἵνα μὴ ἐπεκταθῶμεν πολὺ. Πολὺ δὲ περισσότερον δὲν θὰ ἀναφέρωμεν τὰ διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν. Ἐξαιρέσει μόνον θὰ κάμωμεν εἰς τὰ τῶν ἱερωμένων τοῦ χωρίου Σκαμνελίου ἔνθα ὑπῆρχε ἡ Μονή, εἰς τὰ τῆς Ζίτσης ἔνθα αὕτη εἶχε μετόχιον, εἰς τὰ τοῦ Καλπεσόβου ἔνθα ἀναφαίνεται καὶ ὄνομα ἀρχιερέως, ὡς καὶ τὰ τῆς Μοσχοκόλεως, τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τοῦ Μοναστηρίου Βελλᾶς.

Ἐν τέλει δὲ, καταχωροῦντες κατωτέρω τὸ περιεχόμενον τοῦ Καταστίχου τούτου, δηλοῦμεν ὅτι κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν αὐτοῦ διετηρήσαμεν τὴν διακρίνουσαν αὐτὸ ὀρθογραφίαν καὶ διάταξιν, ἐξαιρέσει μόνον τῶν τόνων καὶ διαλυτικῶν, περικλείοντες ἐντὸς παρενθέσεων τὰ στοιχεῖα τῶν συντετημημένων λέξεων.

Σελὶς 1

Τὸ κατάστιχον τῆς Θείας καὶ ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὶ(ὸ)ς Ἡμῶν ἀνικολάου ὁποῦ ὀνομάζεται σκαμνέλι.

ἐκ τῶν Ἰωαννίνων:—(*)

πευσι ἐν ἀρχῇ δύο σελίδες, διὰ τοῦτο δὲν θὰ συμπεριλάβωμεν ταύτην τῇ παρουσίᾳ. Ἡ καταγραφὴ αὕτη ἀνήκει εἰς νεωτέραν ἐποχὴν ὅποτε ἡ εὐημερία τῆς Μονῆς εἶχεν ἐλαττωθῆ σημαντικῶς. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 1450 μικρῶν ζῶων ἀναδιβάξει ταῦτα ἡ πρώτη καταγραφὴ, καὶ εἰς 77 μεγάλων, ἐν ᾧ ἡ δευτέρα ἀναδιβάξει ταῦτα μόνον εἰς 250 μικρὰ, καὶ 6 μεγάλα.

3. Ζαγορίου, Κουρέντων Κονίτσης κ.λ., ἀνὰ ἐν δὲ ἀπὸ τὰς Ἐπαρχίας Λαρίσης, Τρικάλων, Τζουμέρκων, Ἀσπροποτάμου, Ἐηρομέρου καὶ Κολωνίας μὲ τὴν διατύπωσιν λ. χ. «χορίον πᾶσανι να(χαγι)ῆς (α) κολόνια», «=ναχαγιῆς=περιφέρεια.

4. Δι' ἐρυθρᾶςμελάνης.

Σελὶς 5.

Ἐν τῷ Παρόντι Καταστίχῳ Καταγράφοντι(αι) κινητὰ καὶ ἀκίνητα Πράγματα τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου ἐπ' ὀνόματι τιμωμέν(ου) τοῦ ἁγί(ου) Νικολά(ου) διὰ προσταγῆς τοῦ κατὰ τὸ α ψ λ στ' Ἰουλ: 15 Ἐνδημήσαντος Πανιερωτάτου μ(η)τροπολίτου τῆς ἁγιωτάτης μ(η)τροπόλ(εως) Ἰωαννίν(ων) κυρί(ου) Γρηγορί(ου) τοῦ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλ(εως),

Ἱερά σκευή.

Εὐαγγέλιον ἱερὸν περιηργυρωμένον	1
Ἱερὸν Ποτήριον ἀργυροῦν	1
Δίσκος ἱερὸς καλαένιος	1
ἄστερισκος ἀργυροῦς	1
Ἔτερα ποτήρια καλαένια	2
Καλύμματα ἱερά ζευγάρια	3
σταυροὶ ἀργυροῖ	5
Ἔτερος μικρὸς	1
Ἔτερος ξύλινος δωδεκάορτος	1
Θυμιατήριον ἀργυροῦν	1
Κανδήλια ἀργυρᾶ	5

Σελὶς 6

φελόνια μεταξωτὰ	6
στιχάρια	2
ἐπιτραχήλια	10

Χαλκωματικά

Καζάνια μεγάλα	2
Ἔτερα εἰς τὸ μετόχι τῆς ζήτηζας	2
Ἔτερα μικρότερα	2
τεψιὰ μικρὰ μεγάλα	9
Ἔτερα εἰς τὴν ζήτηζαν	3
τεντζεροδέες	6
Κακάβια	4
Τζουκάλια	3
Ἔτερα μικρὰ	2
τηγάνια τζελ(ικένια)	2
τηγάνια χαλκωμ(ατένια)	2
Ἔτερα εἰς τὴν ζήτηζαν χ(αλκωματένια)	2
Ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἕνα εἶναι τεντζεροτήγανον	10
Σαχάνια	10

Σελὶς 7.

Ἀπλάδια καλαένια	
Ἀμπέλια	
Εἰς τὸ σκαμνέλι Ἀμπέλι εἰς τὸ κοστίλοβο	1

Εἰ τὴν ζήτῃσαν Ἄμπélia	5	Εἰς τὴν κρέμενην	1
καὶ τὸ μετόχι εἰς τὴν ζήτῃσαν μὲ ὄλα του τὰ		στὰ λοζανὰ	2
Ἄγγεια		στὸ βαρὺ	3
Καδδία καὶ βαγένα δηλαδὴ		στὴν μπιστεριὰν	3
Καδδία μικρὰ καὶ μεγάλα	4	στὰ βαθουλά	2
βαγένια	7	στὸ μέγαν ἀμπέλι	1
βαρέλλια	6	στὸν κάμπον, τὰ δένδρα παπᾶ σιδέρη	3
Καὶ ἐν τῷ σκαμνελίῳ ἄγγεια		στὸ στάλο ἔμπροσθᾶ	2
Καρούτα	1	στὰ λουτζιά	1
Καδὶ	1	Ἄμπélia στὴν Καστανιὰ χωρ(άφι)	1
βαένια		στὸν ἅγιον ἤλιαν	1
βαρέλλια		στὸ λιγοψηνὸ χοράφι μερο(κάματα) (*)	3
τάλαροι			

Σελὶς 10.

Χωράφια ἐν τῷ σκαμνελίῳ		Εἰς τὰ ποριὰ	1
χωράφ:(ια) εἰς τὴν σελετούραν	6	Εἰς τοῦ ζουσπόπουλου	1
Εἰς τὴν χορσοβίτζαν, τῆς νούκας	8		
Εἰς τὸν γυφτόκαμπον	7	Ζῶα	
Σελὶς 8.		Πρόβατα μικρὰ μεγάλα	850
		γίδια	600

Χωράφια

Εἶν τοὺς κοτζιανάταις	1	γελάδια ἐργκελές	
Εἰς τὸν Κόζακον	2	γελάδια μικρὰ μεγάλα	51
Ἐξ τὸ γεφύρι τὸ κοζιακίτικον	1	Κσματοερά βόδια	
Εἰς τοῦ μιάλου	1	Καματοερά μικρὰ μεγάλα	8
Εἰς τὸ ποτάμι	6	Ἄλογα ἐργκελές	12
Εἰς τὸ κοσίλοβο	2	μουλάρια	5
Εἰς τὸ τζιούμερη	1	Ἄλογον	1
Εἰς τὸ μοναστήρι ὀλόγγυρα μὲ τὸ σεληνὸ	9	Μύλος εἰς τοὺς κοτζιανάταις	1
Καὶ εἰς τὸν ἅγιον ἤλιαν	3	Ἄτερος εἰς τὸ ποτάμι	1
Εἰς τὴν βρύσιν τὴν ἄλγια	1	μπατάνι καὶ νεροτριβεῖον	1
στὸ λοποσέτο	2		
στοῦ τζέριμπον	1	Σελὶς 11.	
στὴ βάλια δὲ σκάρα	1	Πρὸς τοῦτοις	
στοῦ καράνου	1	Χορός	γρόσ(ια) 150
στὴ γκούρα	3		
στὰ καθίσματα (*)	1	Ἔτι μέρη ἀγί(ων) λειψάν(ων).	
στὴ πήκω (*)	1	τοῦ ἀγί(ου) Παντελεήμονος, Κοσμᾶ καὶ μη-	

Σελὶς 9.

Χωράφια

στὴ βοῖδοτλιάσα	1	Ἔτερον τοῦ ἀγί(ου) Χουσοστόμου	1
στὸ πηγάδι	1	Ἔτερον ἀνώνυμον χεῖρ κεχουσωμένη	1
ὀπισθεν τοῦ μοναστηρίου τῆς ἀγί(ας) Πα-	Πα-	† Ὁ ταπεινὸς μ(η)τροπολι(ης) Ἰωαννί-	
ρασκευῆς	1	νων Γρηγόριος ἐπιβεβαιοῖ.	
Εἰς τὴν ζήτῃσαν		Πρὸς τοῦτοις εἰς τὴν ὀσδίνα ἐλαίαις	
Εἰς τὴν γούβαν	1	Εἰς τὴν κουκούτζαν ῥίζαις	70

5. δι' ἐτέρας χειρὸς.

6. ὁμοίως δι' ἄλλης χειρὸς.

Εἰς τὸν κάμπον εἰς ταῖς ἀραποσιταμιαῖς εἶναι ῥίζαις	30
Εἰς τὸν κούτουλον στὸν σεραφιμ ῥίζαις	70
στο ἔλαιοτριβεῖον ῥίζαις	40
στὸ γαλέρι ῥίζαις	50
στὰ φρεστὰ τῆς καλογορηᾶς ῥίζαις	25

Σελὶς 12.

Ἔτι εἰς Ἰωάννινα εὐρίσκεται ἓνα μετόχι, ἥτοι ὀσπήτιον εἰς τὸν μαχαλᾶ σαράγι καὶ ἔχει χαλκωματικά καὶ καπάσαις ὀκάδες (:)
τρεις ἦγουν 3

Ἔτερον Καπάσα ἐν τῷ μοναστηρίῳ 1

1788 (*)

ἡουλίου. 20 ἔδωκεν ὁ δῖμος ῥάμος τοῦ μα-
νοῦσι ἀπὸ τῆ ζιτζα ἓνα χωράφι στὸ στά-
λο μεροκάματα θκαὶ εἶνε σινορίτης ὁ τάφι-
λος τζάτιλας καὶ ὁ γιῶργις πέτζιος καὶ ἔ-
γραψεν τὰ ὀνόματά τους (*).

1780

ἔδωσαν οἱ σιμιτζηδες ἓνα εὐαγγέλιον ἀσι-
μένιον (*)

1788 μαεῖου 3.

ἀγωρᾶσαμε ἓναν μίλον ἥς τὴν γλήζανι.
γρόσια. 1420. ἀπὸ τὸν μουσταφᾶ πέγι (10)
μὲ τὰ κιπάρια του (11) καὶ ἔστω ἥς θιμι-
σιν. (12)

Σελὶς 13

1797 μὴν σεπτεμβρίου 1

ἔδωσε ἡ δέσπο τανίκενα ἓνα χωράφι στὴν
τρέπεστη ἥς τὸ μοναστήρι καὶ ἔγραψε ὀνό-
ματα τρία ἥς τὴν παρισία. (13)

1826 μαῖου 20 ἀφιέρωσαν ὁ γιάνι μότζης
καὶ ζώη φότος σκαμνελίταις, ἓνα φελόνι
χρισὸν εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ἔγραψαν

7. ἀκολουθοῦν αἱ διάφοροι κατὰ καιροὺς ἐνθυ-
μήσεις.

8. Ἐδημοσιεύθη εἰς Ἡπειρ. Χρονικά 1934
σελ. 102 ἀριθ. 76.

9. Ἐδαγγέλιον μὲ ἀργυρᾶν ἐξωτερικὴν ἐπέν-
δωσιν.

10. Μπέη

11. Μὲ τὴν ἔκτασιν ἐνθα ἐκαλλιστροῦντο κῆ-
ποι—κιπάρια.

12. Ἐδημοσιεύθη εἰς Ἡπειρ. Χρονικά 1934
σελ. 102 ἀριθ. 75.

13. Ὅμοιος ὡς ἄνω σελ. 105 ἀριθ. 89.

τὰ ὀνοματὰ τους εἰς τὴν παρισίαν διὰ μνί-
μην αὐτῶν αἰωνίαν. (14)

1826 Ἰουνίου 4 ἀφιέρωσεν ὁ Θωμᾶς κα-
στα μίτζι σκαμνελίτης ἓνα ὀρολόγιον εἰς τὸ
μοναστήριον καὶ ἔγραψεν τὸ ὄνομά του εἰς
τὴν παρησίαν διὰ μνίμην αὐτοῦ αἰωνίαν. (15)
Σημείωσις:

Συνεχίζοντες ἔδω τὴν ἀντιγραφὴν ἐκ
τοῦ Καταστίχου τούτου τῶν διαφόρων ἄλ-
λων ἐνθυμήσεων κ.λ., δηλοῦμεν ὅτι, αἱ ἐλ-
λείπουσαι 15 καὶ 16 σελίδες τοῦ Καταστί-
χου τούτου, ἀπετέλουν τὴν ἀρχὴν μιᾶς δευ-
τέρας καταγραφῆς τῆς κινήτης μόνον περι-
ουσίας τῆς Μονῆς, ἐν συνεχείᾳ δὲ, εἰς τὰς
σελίδας 17, 18, καὶ 19, καταγράφονται τὰ
ιερά βιβλία, ἱερά σκευή, ἐγκόλπια, σταυροί,
κανδήλια, σκονιτικά, μπακχρικά, σιδηρικά,
βαγιένια καὶ ζῶα, τὰ ὁποῖα ὡς καὶ ἐν τῇ
ἀνωτέρῳ ὑπ' ἀριθ. 2 ὑποσημειώσει δια-
λαμβάνομεν, ἀνήρχοντο τὰ μὲν μικρὰ πρόβα-
τα καὶ λοιπὰ εἰς 250, τὰ δὲ μεγάλα εἰς 6.
Ἐν τῇ καταγραφῇ ταύτῃ, ὑπογραφὴ ἢ ἄλ-
λη τις διατύπωσις οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται.

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις περὶ τῆς δευτέρας ταύ-
της καταγραφῆς ἡ ὁποία κατὰ πᾶσαν πιθα-
νότητα ἔλαβεν χώραν τὸ ἔτος 1817 καὶ τὸ
ὁποῖον ἔτος φέρεται ὡς κορωνίς εἰς τὰς ἄ-
νωτέρω σελίδας 18 καὶ 19. Κατόπιν ἐν τῷ
καταστίχῳ ἀκολουθοῦν μερικαὶ ἄγραφοι
σελίδες, καὶ ἀρχίζουσι ἄλλαι ἐνθυμήσεις.

Σελὶς 23.

ἔτους 1764 φεβρουαρίου 20.

ἔδωκεν ὁ δημήτρης ῥάσκος ἀπὸ τὸ χορίον
ζιτζα τὸ χωράφι στὶ γούβα τὸ ἔδωκεν τοῦ
μαναστιρίου(ου) καὶ εἶναι κοντὰ εἰς τὸ χορά-
φι τοῦ μαναστιρίου(ου) καὶ ἔγραψεν ὀνόμα-
τα δύο δημητρίου(ου) καὶ σουσάνας καὶ εἶ-
ναι σινορίτης ὁ προτόπα(πας) ἀπὸ τὸ ἀπά-
νο μέρος ἀπὸ τὸ κάτω μέρος ὁ μανούσις ζό-
γος ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στράτα ἀπὸ τὸ ἄλλο
μέρος εἶναι τὸ χοράφι τοῦ μαναστιρίου(ου)
καὶ θελαγένουν τὰ δύο χοράφια ἓνα (16).

1800 Ἰανίου 20

σωπατζέλη ἔγραψε ἡ ἀκρίβω τῷ τίμοιόν

14 Ὅμοιος εἰς σελ. 114 ἀριθ. 128.

15 Ὅμοιος εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα ἀρ. 127.

16 Ἐδημοσιεύθη εἰς Ἡπειρ. Χρονικά 1934
σελ. 97 ἀριθ. 53.

της ὄνομα καὶ ἔδωσε ἓνα καζάνι καὶ ἔγρα-
φι εἰς τοὺς παρισῆες β.

σωπωτζέλι

1801 Ἰανουαρίου 20 ἔγραψε ἡ λένη τὴν τί-
μοιῶν της ὄνομα καὶ ἔδωσε σανίδια 10

Σελὶς 25.

1808

ἡδοῦ γράφωμε τὰ ὅσα μεροκάματα χορά-
φια εἶναι στὴ ζήτζα.

στὴ γούβα	,μεροκάματα	3
στὶ κορτζ(ι)ὰ τοῦ λούτα	»	2
στὶ κρέμενι	»	3
στὸ καριτζίτικο	»	2
στὰ λοζανά	»	3
τὸ πρικιὸ τοῦ Ἰσου (;)	»	2
στὸν τίχω νοῦ ζαχαρία	»	2
στὶ κορτζ(ι)ὰ τῆς παρθενίας	»	3
στὰ βαθουλά	»	2
ἕτερο στὰ βαθουλά	»	2
στοῦ κοστανίκο	»	2
στοῦ λεόντου τὸ πηγάδι	»	7
στὴν ἁγίαν παρασκευὴ	»	5
στοῦ σουσηνίρι τὴν καργιά	»	2
στὰ βαθουλά	»	2
στὸ βλαχόδρομο	»	3

Σελὶς 26.

στὰ δένδρα	»	6
στὶ στράια στὶ κορτζ(ι)ὰ	»	10
σὺὰ βλοτῶπι	»	9
στὸ παλεόλουτζο	»	2
στὰ ζαραβέλια	»	2
στὸν ἰλία	»	2
στὰ τζαραπέλια	»	2
στὰ πηγάδια	»	3
σιμὰ στὸ μανασίρη	»	2
στὸ πλάη	»	9
ἔξο ἀπὸ τὴν ἀχερόνα	»	2
στὸ φιτολαί	»	2
στὴν καριὰ	»	2
ὅλα ὅλα τὰ μεροκάματα σουμάρουντε	99	

Σελὶς 27 (δι' ἄλλης χειρὸς)

ὅσα κομάτια ἀμπέλια ἔχομε εἰς ζήτζα καὶ
μεριάτικα τὸ κάθε ἀμπέλι, τὸ σιμηόνο κά-
τωθεν:

1: ἀμπέλι εἰς τὸν κάμπο ἀργατικά 40
1: ἀμπέλι στοῦ κόζαρι τοῦ στάβρου ἀργ. 60

1: ἀμπέλι στὶ ράχι (17)

ἀργ. 13

113

(δι' ἄλλης χειρὸς).

ἔτι στὸ λιγοψηνὸ χοράφη 1
ἓνα χοράφη ἢς λησητζινὰ σηνορήτες τὸ κά-
το μέρος...κέ τέτζηκα τὸ ἄλλο μέρος δρόμος
το ἀπάνο μέρος ταγλῆς (18) τὸ ἄλλο μέρος
βακούφηκο.

Σημείωσις.

Ἀκολουθοῦν καὶ πάλιν ἀρκεταὶ σελίδες ἄ-
γραφοί, ἀπὸ δὲ τὴν σελίδα 67, ἀρχίζει ἐν
συνεχείᾳ ἡ καταγραφή τῶν ὡς ἀνωτέρω ἀ-
ναφερομένων 90 χωρίων, ἐκ τῶν ὁποίων
περὶ τὰ 30 ἀνήκουν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Ζα-
γορίου.

Σελὶς 67.

Χορίον σκαμνέλη

παρθενίας μ(οναχῆς) μακαρίου μ(οναχοῦ)
γεοργίου ἱερέος Θεωδώρου ἱερέος γεοργίου
ἱερέος κηρηαζῆ ἱερέος γεομανοῦ ἱερομονά-
χου ματθέου ἱερομονάχου ἀθανασίας μ(ο-
ναχῆς) δημητροῦ ἱερέος εὐγενίου ἱερομο-
νάχου γρηγορίου μ(οναχοῦ).

Σελὶς 68.

Χωρίων ζήτζα

γληκερίας μ(οναχῆς) στήλου ἱερέως χρισί-
δας πρεσβητέρας σταμάτου ἱερέως φλώρας
πρεσβητέρας.

Σελὶς 69.

Χωρήον μοσχώπολης

ρήζου ἱερέος εὐφημίας μ(οναχῆς) δανιὴλ
ἱερομονάχου Θεωδώρου ἱερέος κηράνας
πρεσβητέρας καληνήκου μωνα(χοῦ).

Σελὶς 70.

Ἰωάνενα

νικηφόρου ἱερομονάχου ἰωάνου ἱερέος ἰω-
άσαφ ἱερομονάχου σεραφίμ ἱερομονάχου
γριγορήου ἱεροδιακόνου ἀθανασίου ἱερέος
χρισίδας πρεσβητέρας γεοργίου ἱερέος ἀ-
ναστασίας μ(οναχῆς).

17. Ἐδημοσιεύθη Ἡπειρ. Χρονικὰ 1934 ἀριθ. 53 μόνον ἢ 27 σελίς.

18. Ἀνάγνωθι=Δαγκλῆς.

Σελίς 73.

.....τοῦ ἁγίου νικολάου σκαμινέλη ἔγραψε ἡ βίασὸν ραφοπούλου ὀνόματα σημεῖο-(ν)α παρισί(α;) καὶ τῶν γοννέων καὶ πρόθεσις σημεῖονα καὶ τὸν γοννέον. Παναγιότι δάφνο καὶ τὸν γοννέον.

Σελίς 76.

Χορὴν καπέσοβο

γεοργίου ἱερέος καὶ τὸν τέκνον γερμανοῦ ἀρχιερέος⁽¹⁹⁾.

Σελ. 77

Χορὴν νεγάδες

(δι' ἄλλης χειρὸς κάτωθι τῶν ὀνομάτων) ἔγραψε ἡ στεφανοῦ τὶ θυγατέρα της ρούσα πρόθεσι. ἔγραψεν ἡ πριμικίρενα τὸ ὄνομά

19. Ἴσως ὁ ἀείμνηστος οὗτος Ἱεράρχης Γερμανός νὰ κατήγετο ἐκ Καππεσόδου. Οὐδόλως δὲ παράδοξον νὰ εἶναι οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ καὶ Μυστακίδου ἀναφερόμενος ὡς Ἐπίσκοπος Βελλᾶς καὶ Κονίτσης κατὰ τὰ ἔτη 1723—1729.

της ἥς τὴν παρισί'α ἐλένι. ἔγραψεν ἡ μαρκίνα τὶ θυγατέρα της ἥς τὴν πρόθεσι σταμάτως.

Σελ. 101

τὰ ὀνόματα τοῦ ρουφετήου τὸν σημητζήδων. (ἔπονται τὰ ὀνόματα)

Σημ. Οὔτοι εἶναι οἱ κατὰ τὸ 1780 ἀφιερῶσαντες τὸ Εὐαγγέλιον μέ τὴν ἀγορᾶν ἐπένδυσιν, ὡς καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 9 ὑποσημειῶσει τῆς παρούσης διαλαμβάνομεν.

Σελ. 103.

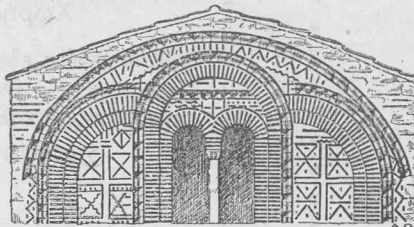
Μωναστήριον βελᾶ.

διωνησίου ἱερομονάχου.

Σελ. 104.

ἰδοῦ πὸν ξανακενίζομεν καὶ τῶν προγεγραμμένων ὀνόματα τῶν περιβόλων τῆς ὁσθίνης. (ἔπονται τὰ ὀνόματα)

Σημ. Αἱ λοιπαὶ σελίδες τοῦ Καταστίχου εἶναι ἄγραφοι, δι' ὃ καὶ περαίνομεν τὴν ἀντιγραφὴν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΟΙ ΓΥΦΤΟΙ (ΡΩΜΗΔΕΣ)

ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ, ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΑ

Όπως σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἡπείρου, ἔτσι καὶ στὴν ἐπαρχία Κονίτσης, εἶναι ἐγκατεστημένοι ἀρκετοὶ γύφτοι, (Ρώμηδες) ὅπως αὐτοκαλοῦνται. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἔχουν σπίτια, γιδοπρόβια, καὶ χωράφια ἀκόμη. Μόλα ταῦτα, διατηροῦν μέσα τους, ἀμείωτο τὸ ἐθνικτὸ τοῦ νωμαδισμοῦ, ὅπως οἱ ἀδερφοὶ των οἱ Τουρκόγυφτοι «Μαντζαραῖοι» (*).

Τὸ καλοκαίρι, συνήθως, ἀγαποῦν νὰ κάθωνται ξεπλωμένοι καὶ νὰ ραχατεύουν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, ὅταν ἔχουν ἐξασφαλίσει τὸ ψωμὶ τῆς ἡμέρας, χωρὶς νὰ νοιάζονται (γιὰ τὴν αὔριον). Τὸ χειμῶνα ὅταν κάνει τὸ κρύο, οἱ γύφτισσες τσαλαβουτοῦν στὰ νερά, γιὰ νὰ φέρουν ἕνα ζαλίκι ξύλα νὰ ζεσταθοῦν, καὶ τὰ γυφτάκια, ξυπόλητα τίς πιδὸ πολλὰ φορὲς, τρέχουν δῶθε κεῖθε νὰ ἐξοικονομήσουν τὸ καθημερινὸ, ζητιανεύοντας ἢ κάνοντας θελήματα.

Ἐπαγγέλλονται συνήθως, σὰν οἱ προγονοὶ των, τὸ σιδηροεργὸν, τὸν πλανόδιον ὀργανοπαίχτη, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς παίζουν καλὸ κλαρίο σὰν ὁ Νικόλας ἀπ' τὴ Βούρμπιανη, ὁ Πέτρος ἀπ' τὴ Μόλιστα, ὁ Ἀντρέας καὶ Φίλιππος ἀπὸ τὸ Κεράσοβο καὶ ὁ Λάζο Τσιούτας ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ποὺ εἶναι ἀρκετὰ καλὸς βιολιστῆς, καὶ ξέρει ὅλα τὰ παλιὰ Ἀρβανίτικα τραγούδια.

Χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς φυλῆς των ἔχουν τὸ ἐλαίτωμα τοῦ ἀλκοολισμοῦ.

πίνουν μὲ τὴν ψυχὴ τους (καπελιάζουν) ὅπως λένε στὴ γλῶσσα τους. Μόλις γυρίσουν ἀπὸ γάμο ἢ πανηγύρι, καὶ μοιράσουν τὰ χρήματα, τὸ στρώνουν στὸ πιτό, μέχρις ἀναισθησίας. Θυμᾶμαι τὸν Ἡλκα ἀπὸ τὴ Βούρμπιανη, καὶ τὸ γιό του τὸ Νάσιο, ποῦ μπορούσαν νὰ πιοῦν πέντε ὀκάδες τσίπουρο οἱ δύο τους.

Οἱ νεώτεροι γύφτοι ὅμως, χάνουν σιγὰ—σιγὰ τὰ παλιὰ ἥθη. Ντύνονται πιδὸ καλά, καθαρίζονται, περιποιοῦνται καὶ νοικοκυρεύονται. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, πῆραν γυναῖκες (μπαλαμές), μὴ ρώμισσες, καθὼς καὶ πολλὰς ὁμορφες γυφτοπούλες, ἔχουν πάρει μπαλαμούς.

Όρισμένοι ἀπ' τοὺς νέους, μαθαίνουν καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, σωφῆρ, ξυλουργοί, οἰκοδόμοι. Σιγὰ—σιγὰ, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀφομοιωθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τὸν ἄλλο πληθυσμὸ. Παράδειγμα οἱ Τσιγγᾶνοι ἀπὸ τὸν Παρακάλαμο (Μαντζαραῖοι) ποὺ βαφτίστηκαν, καὶ ἔχουν Χριστιανικὰ ὀνόματα κτλ.

Τὰ παλιότερα χρόνια, (καὶ τώρα ἀκόμη) οἱ γύφτοι, γιὰ νὰ μὴ γίνονται ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς μπαλαμούς, εἶχαν ἐπινοήσει ἕνα συνθηματικὸ γλωσσάριον, (τὰ ρώμικα) γιὰ νὰ συνεννοοῦνται μεταξὺ των.

Τὰ ρώμικα τῶν γύφτων τῆς Κονίτσης ὁμοιάζουν βέβαια μὲ τὰ Πωγωνίου καὶ τῶν Γιαννίνων ἄλλὰ ἔχουν καὶ ἀρκετὰς διαφορὰς ἀπ' αὐτὰ, γιὰτι ἔχουν πολλὰς λέξεις, ἀπὸ τὰ Μακεδονικὰ ρώμικα, ἐπειδὴ

* Δὲν ἀποκλείεται, ἡ λέξη Μαντζαρος, νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ Οὐγγρικὸ Magyar ποὺ σημαίνει Οὐγγρος ὅπως π.χ. τὸ Γαλλικὸ Bohemien.

οί Κοντσιώτες γύφτοι, ἔρχονται σὲ ἐπαφῇ, μὲ τοὺς Μακεδόνες δημοφύλους των.

Τὸ παρακάτω γλωσσάριο τὸ ἔχω συλλέξει ἀπὸ διαφόρους ρώμηδες τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης. Κυρίως δὲ τὶς περισσότερες λέξεις, τίς ἔχω καταγράψει, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μακαρίτη τοῦ Ἡλκα, τοῦ Τάκη Χαλκιά, τῆς Γιώτενας, τοῦ Νικολάκη καὶ ἄλλων.

Παραθέτω λοιπὸν ἐδῶ, ὀλόκληρο τὸ μι-

κρὸ αὐτὸ γλωσσάριο, πιστεύοντας ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ σὲ κάτι στοὺς εἰδικούς. Οἱ δὲ συμπαθεῖς ρώμηδες, ἐλπίζω νὰ μέ συγχωρήσουν γιὰ τὴν ἀδιακρισίᾳ μου. Δὲν παραλείπω νὰ σημειώσω, ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἐξακολουθοῦν νὰ φυλάγουν ζηλότυπα, τὰ μουσικὰ τῆς γλώσσης των καὶ δὲν τὰ ἐμπιστεύονται στὰ (μπαλαμὲ) Στὸ τέλος δὲ δίνω καὶ μερικοὺς συντόμους διαλόγους στὰ ρώμικα.

Τ Α Ρ Ω Μ Ι Κ Α

Βαντέ (τά)	τὰ αὐγά	Κάστι (τὸ)	τὸ ξύλο, τὸ ὄργανο
Βαρὸ (τὸ)	τὸ ἀλεύρι	Κλέρω (ἡ)	ἡ γρηά
Γιακά (τά)	τὰ μάτια	Κοβέλα (ἡ)	ἡ συνουσία
Γκαβαλιάζω	ζητιανεύω	Κοβελιάζω	συνουσιάζομαι
Γκαβαλιάρης	ὁ ζητιάνος, ὁ διακονάρης	Κοβελιάρα	ἡ κοινὴ γυναίκα
Γκαβαλὸ (τὸ)	τὸ ἀλεύρι. Ἡ πράξις [τοῦ ἐπαιτεῖν]	Κορορὸς	ὁ τυφλὸς
Γκάδι (τὸ)	τὸ σπίτι	Κοτόρι (τὸ)	τὸ κομμάτι τοῦ ψωμιοῦ
Γκαγινὸ (τὸ)	ἡ κόττα	Κούγκουλη (ἡ)	τὴ κολοκύθα
Γκανίκι (τὸ)	τὸ κορίτσι	Κουλμαντᾶ (τά)	τὰ φαγητᾶ
Γκανταλιάζω	ἄχρηστεύω, καταστρέφω	Λατσιὸς	ὁ καλὸς
Γκανταλικὸς	ἄχρηστος, κακῆς ποιότητος	Λιδαντὸς	ὁ ἠλίθιος, ὁ χαζὸς
Γκανταλὸς	ἀξιολύπητος, ἐλεεινὸς	Λιέλα (ἡ)	τὸ πάρισμον
Γκαντήματα	τὰ φορέματα	Λιέσι (τὸ)	τὸ μαλλί (Ἀλβανικ.)
Γκαραδόλα	τὸ κλέψιμο	Λιόμος (τὸ)	τὸ λαμβάνειν
Γκαρήματα	τὰ κάρβουνα	Λοβὲ (τά)	τὰ χρήματα
Γκίβρι (τὸ)	τὸ ἀλεύρι, τὸ σιτάρι	Μακραβντι (τὸ)	τὸ πέος
Γκονό (τὸ)	τὸ σακοῦλι	Μαντακλή (ἡ)	ἡ πίττα
Γκορέλας	ὁ βουκόλος, ὁ γελαδάρης	Μασηνή (ἡ)	τὸ ἀνδρικό μῦριο, τὸ πέος
Γγορέλια	τὰ γελάδια	Μάσι (τὸ)	τὸ κρέα,
Γκουιτᾶ (ἡ)	τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον	Μιντζιὸ (τὸ)	τὸ γυναικ. αἰδοῖον
Γκουρντιάρης	ὁ ἔκφυλος	Μούκλια (ἡ)	ἡ σιωπὴ
Γκουρνιζὼ	συνουσιάζομαι	Μουρντάλα (ἡ)	ὁ θάνατος
Γκουρντιόλα (ἡ)	ἡ συνουσία	Μουρνταλιάζω	ἀποθνήσκω
Γκρόκα (ἡ)	ὁ τάφος, ἡ γούθα	Μουρνταλιασμένος	ὁ πεθαμένος
Καμελιάζω	συνουσιάζομαι	Μπαγκλὸς	ὁ κουτσὸς
Κανιᾶ (τά)	οἱ ἀκαθαρσίες	Μπακρὲ (τά)	τὰ γιδοπρόβατα
Κανιορίζω	ἀποπατῶ	Μπαλαμῆ	ἡ μὴ γύφτισσα
Καντέλα	ἡ πορδῆ	Μπαλαμὸς	ὁ μὴ γύφτος
Καπέλας	ὁ μεθυσμένος	Μπαρήματα (τά)	οἱ ὑπερηφάνειες
Καπελιάζω	μεθῶ, πίνω	Μπέγκας (ὁ)	ὁ βρυκόλακας
Καπλι (τὸ)	τὸ κρασί, τὸ πιστό	Μπέγκης (ὁ)	ὁ γέρος, ὁ πατέρας
Κάσι (τὸ)	τὸ τυρὶ (βλαχικ.)	Μπισιέλα (ἡ)	τὸ καθησιὸ
		Μπισιέλας	ὁ τεμπέλης
		Μπισελιάζω	κάθομαι

Μπλατσιμάτα (τά) τὰ στήθη, οἱ μαστοί
 Μπουκλό (τὸ) τὸ ντουφέκι
 Μπούλη (ἡ) ὁ πρωκτός
 Μπουρή ἡ νύφη
 Μπραχάλα (ἡ) ἡ δουλειά
 Νασιέλα (ἡ) ἡ φυγή
 Νασιεύω φεύγω
 Νταζινῆ ἡ βλάχα
 Νταζινός ὁ βλάχος
 Νταμπές (οἱ) ὁ ξυλοδαρμός
 Νταμπιάζω δέρνω
 Νταράλα (ἡ) ὁ φόβος
 Ντατσιμάτα (τά) τὰ θυζιά
 Ντεκένα βλέπω, κοιτάζω
 Ντελναμάρα ἡ τρέλλα
 Ντελνός ὁ τρελλός
 Ντένα τὸ δόσιμο
 Ντέζαθὸ τὸ τσιγάρο
 Ντζινέλα γνωρίζω
 Ντζιοκέλι τὸ σκυλί
 Ντζιοδρες οἱ ψείρες
 Ντζιουμακιάζω ξυλοδέρνω
 Ντιρέλα ἔχω, ἔχεις, ἔχει κτλ.
 Ντιχλιάζω βλέπω, κοιτάζω
 Ντοσινές οἱ ρόκες τοῦ καλαμπο-
 κιοῦ
 Ντρακά (τά) τὰ σταφύλια
 Παναλή ἡ ρακῆ
 Παρνι (τὸ) » »
 Πασιόμια (τά) οἱ μαστοί
 Πασιαρντέ (τά) τὰ φέμματα
 Πασιό τὸ γυναικ. αἰδοῖον
 Πελιέ (τά) οἱ ὄρχεις
 Πεντακλή (ἡ) ἡ πήττα
 Πεντέ (τά) τὰ πόδια
 Πινέλα τὸ λέγειν
 Πιντιάζω λέγω, ἀνακοινῶ

Πλιακιεύω συνουσιάζομαι
 Ροβέλα φονεύω
 Ροσιανῆ ἡ παππαδιά
 Ροσιανός ὁ παππᾶς
 Ρώμης ὁ γύφτος
 Ρώμικα τὰ γύφτικα
 Σιντίλα (ἡ) ἡ ἐπαιτεία
 Σιντιλιάρης ὁ διακονάρης
 Σιορὸ (τὸ) τὸ κεφάλι
 Σοβέλα (ἡ) ὁ ὕπνος
 Σοβελιάζω κοιμάμαι
 Σοστένι (τὸ) τὸ ἐσώδρακο
 Σούφλισμα (τὸ) ἡ συνουσία
 Σταλιέ (τά) τὰ χρήματα
 Τερτεμπούλης δειλός, ἐλεεινός
 Τζιμουρντή ἡ νύφη
 Τζιορντιόλα (ἡ) τὸ κλέψιμο
 Τσιαδῆ ἡ κοπέλα, ἡ νέα γυναίκα
 Τσιαθὸ (τὸ) ὁ νεαρός
 Τσιαμπλό τὸ ψωμί
 Τσιντέ (τά) οἱ χωροφύλακες, οἱ στρα-
 τιωτικοί
 Τσιντὸς ὁ χωροφύλαξ
 Τσιορέλα (ἡ) τὸ κλέψιμο
 Τσιορωτάρης ὁ κλέφτης
 Τσιόργια (τά) οἱ λησται
 Τσιορορός ὁ χαζός
 Χαβιά (ἡ) τὸ γυναικ. αἰδοῖον
 Χαλιόλα τὸ φαγητόν
 Χάνα τρώγω
 Χαρνὸ τὸ γαῖδοῦρι
 Χασιόγια τὰ φασόλια
 Χλιθασμένος ὁ ἀποπατῶν, ὁ ἀκάθαρτος
 Χλιθάζω ἀποπατῶ
 Χλιθάκος ὁ γέρος

ΡΩΜΙΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ

—Θά λιέλα τὰ κάστια νὰ πᾶ νὰ μπρα χάλα στὰ μπαλαμέ;

Μὴ κάνς σὰ ντελνὸ. Νὰ χαλιόλα πρώ-
 τα, νὰ βάλωμε λατσιὰ γκαντήματα καὶ ἰ
 μπλατσαρήματα κ' ὕστερα.

—Εγὼ θὰ νασιέψω πρώτα, γιὰ νὰ
 μπισιέλα ἐκεῖ, κι' ἔλα κι' ἐπὺ κοντὰ, γιαι-
 τι, ἀμα δὲ μᾶς ντιχλιάσουν τὰ μπαλαμέ

—Θὰ πάρωμε τὰ ὄργανα νὰ πάμε νὰ
 λαλήσωμε στοὺς μὴ γύφτους;

—Μὴ κάνης σὰν χαζός. Νὰ φᾶμε πρώ-
 τα, νὰ φορέσωμε καλὰ φορέματα καὶ πα-
 πούτσια καὶ ὕστερα.

—Ἐγὼ θὰ φύγω πρώτα γιὰ νὰ θρίσκο-
 μαι ἐκεῖ, κι' ἔλα κι' ἐσὺ κοντὰ, γιαι-
 τι, ἀμα

γλήγορα, μπορεί να μας λιέλα να μάζεψιου-μακιάσουν.

—Καλά, νάσι εσύ πρώτα κι' έρχομαι κι' εγώ· αλλά τήρα, να μ' έης τα γιακά δλο στές τσιαβές, και μās ντένα νταμπές τὰ μπαλαμὲ δπως θάναι καπελιασμένα. Μή λιέλα τὸ κάστι, και στὸ τραβήξουν στὸ σι-ορὸ, μὴ μās κυνηγήσουν με τὰ μπουκλὲ.

—Έγώ, ντεκένα τές τσιαβές ἀλλὰ δὲ μπειράζω καμιά, γιατί νταράλα ἀπὸ τὰ μπα-λαμὲ.

δὲν μās δοῦν τ' ἀφεντικά γρήγορα, μπορεί να μās πιάσουν να μās δείρουν.

—Καλὰ πήγαινε σὺ πρώτα κι' έρχομαι κι' εγώ· ἀλλὰ κοίταξε να μὴ τηρās τές γυναικες, και μās δείρουν τ' ἀφεντικά, δπως θάναι μεθυτμένοι. Μὴ ἀρπάξουν τ' ὄργανο, και στὸ τραβήξουν στὸ κεφάλι μὴ μās κυνηγήσουν με τὰ ντουφέκια.

—Έγώ, κοιτάζω τές γυναικες ἀλλὰ δὲν πειράζω καμιά, γιατί φοβάμαι τούς Γκρέ-κους.

Β. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

—“Αειντε ὀρ Δημητροῦλα, λιόμος τὸ γκο-νὸ, να νασιέψωμε και τὰ χωργιά για γκα-βαλὸ.

—Γκανταλιπιάστηκαν τὰ μπαλαμὲ τώ-ρα και δὲ ντένα. Έγώ, μπαγκλή μ' ἕνα κιντὸ, πήγα στὸ Τούρνοβο, και με τὸ στα-νὸ λιέλα δυὸ χουφτες βαρὸ· ἀκολοῦσαν τὰ τζιοκέλια να με χάνα.

—Έ! τότε να κάνομε νάσι για τὸ Ντέν-τσικο, τὰ νταζινὲ εἶναι λατσιώ-τερα. Νά κρίνω και τὸ Λόπη, νάρθ' κι' αὐτὴ για σιντρίλα.

—“Ἡ Λόπ' δὲν ἀδειάζ', θά νασιέψουν για γκαρήματα με τὸν Ἡλκα. “Αειντε οἱ δυὸ μας, να τσιορέψωμε και τίποτε ντσι-νές και ντρακά πουθενά, για να πάμε στίς νταζινές, για να μās ντένα κένα κένα κο-τόρ' τσιαμπλὸ.

—“Αντε ὀρ Δημητροῦλα, πάρε τὸ σα-κουλι, να πάμε στὰ χωριά για να ζητια-νέψωμε.

—Χάλασαν ὁ κόσμος τώρα και δὲν δι-νουν. Έγώ κουτσὴ μ' ἕνα πόδι, πήγα στὸ Τούρνοβο, και μετὰ δ' ἄς μās ἔψα δυὸ φε-υκτες ἀλεύρι· ἀμολοῦσαν τὰ σκυλιὰ να με φάνε.

—Έ! τότε να πάμε για τὸ Ντέντσικο, οἱ βλάχοι εἶναι καλλίτεροι. Νά κρίνω και τῆς Λόπη, ναρθῆ κι' αὐτὴ να διακονη-σωμε.

—“Ἡ Λόπη δὲν εὐκαιρεῖ, θά πάμε για κάρβουνα με τὸν Ἡλκα. “Αειντε οἱ δυὸ μας να κλέψουμε και τίποτε ρόκες ἀπὸ κα-λαμπόκια και σταφύλια πουθενά, να τὰ πάμε στίς δλάχισες, για να μās δώσουν κανένα κομμάτι ψωμί.

Γ. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

—Μουρντάλιασ ἕνα μπαλαμὸ, αειντε στυν' ἔκκλησιὰ να χαλιόλα. Θὰ λιέλα τσιαμ-πλὸ, και θὰ μās ντέτα και τὸ ροσιανὸ κέ-να κοτόρ. Ὑστερα, θὰ πάμε στὸ γκάβι, πού θὰ χαλιόλα τὰ μπαλαμὲ να λιόμοι· κουλ-μαντὰ, παρνί, και καπλί.

—Έγώ, νταράλα να ντιχλιάσω τὸ ν μουρνταλιασμένο, μὴ γέν' μπέγκαλο, κι' ἔρθ' τὴ νύχτα, και μās κάμ και χλιδαστοῦμε.

—Μὴ νταραλιάς ὀρέ ντελνὸ, τὸ μπα-λαμὸ ἦταν λατσιὸ, δὲν ἦταν κανέναν τσι-ορλιάρης, οὔτε γκανταλικὸς, για να μπει-καλιάσ.

—Πέθανε ἕνας Γκρέκος, πάμε στὴν ἐκ-κλησιὰ να φάμε κόλυθα. Θὰ πάρωμε ψω-μί, και θὰ μās δώση κι' ὁ παππᾶς τίποτε κανένα κομμάτι πρόσφορο. Μετὰ, θὰ πάμε στὸ σπίτι, πού θάχουν τραπέζι, να πάρω-με φαγητὰ, ρακὴ και κρασί.

—Έγώ, φοβάμαι να ἰδῶ τὸν πεθαμένο, μήπως γίνη βρουδολακας, κι' ἔρθη τὴ νύ-χτα και μās κάνη και τὰ κάνουμε ἀπάνω μας.

—Μὴ φοβάσαι βρὲ κουτὲ, ὁ ἀνθρωπὸς ἦταν καλὸς δὲν ἦταν κανέναν κλέφτης, οὔ-τε κακὸς ἀνθρωπὸς, για να βρουκολακιάση.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Θ'.—Ουτρες και πιατάντζες — Γκιούμια και σαπλαές.

I

Ο υ τ ρ ά λέγαμε τὸ σ π ά γ γ ο (τὸ ἰταλ. σ π ά γ κ ο)⁽¹⁾, ἓνα εἶδος δηλ. νῆμα, στριφτό, πολὺκλωνο (κατ' ἀντίθετον πρὸς τὸ σ ι - τ ζ ἰ μ⁽²⁾, ἀπὸ τὸ ὁμοίας σημασίας ὁμώνυμο τουρκικὸ, ποὺ εἶναι μονόκλωνο), ἄρκετοῦ πάχους γιὰ τὸ στέρρες ράψιμο, π.χ. τοῦ π ά τ ο υ τοῦ τσαρουχιοῦ (τοῦ πεταιοῦ δηλ. τοῦ κάτω μέρους) μὲ τὸ ἐπάνω του, δηλ. τὴν π ό χ α, μὲ τὴν ὁποία αὐτὸ καὶ μορφοποιεῖται.

Τὸ λευκόχρωμο αὐτὸ νῆμα, (τὸ σιτζίμ, ἦταν μελαψό), πουλιόταν συνήθως κομμένο σὲ κλωστὲς ὠρισμένου μήκους, μιᾶς ὄργυ- ᾶς περίπου ὅσο δηλ. ἔφτανε νὰ τευτώνη τὰ χέρια τοῦ ὁ τεχνίτης, ποὺ ἔραβε μὲ δυὸ ταυτόχρονα βελόνια.

Στὸ Γαλλογραικικὸ λεξικὸ τοῦ Κοραῆ ('Αθήνα 1881), συναντοῦμε τὴ λέξι 'Ο - τ ρ ά⁽³⁾, ὡς ἐξήγηση τῆς ἀντίστοιχης γαλι- κῆς α ἰ γ κ ι γ ἰ ἔ, ποὺ σημαίνει τὸ ὠ- ρισμένου μήκους ἐκείνο νῆμα, ποὺ κάθε

1. Τὸ γ κ, πρὸς τὸ γάμμα. Κατὰ τὸν Κοραῆ (Γαλλο—γραικικὸ Λεξικὸ) πιθανὸν ἀπὸ τὸ ἑλλη- νικὸ σ φ ῆ κ ο ς (ἄσφαικός, σ φ ά κ ο ς) τὸ ὑπο- κοριστικὸ σ π α γ ἰ ἔ τ ο, λεπτὸς σπάγγος, καὶ τὸ γνωστὸ ζυμαρικόν).

2. Ἐνα εἶδος λεπτὸ σ ι τ ζ ἰ μ, χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ραφὴ τῶν παπουτσιῶν καὶ τὸ λένε (ἀπὸ τὴν φόρμα στὴν ὁποία πουλιέται) κ ο υ θ α ρ ἔ τ ο (μὲ ἰταλικὴ ὑποκοριστικὴ κατάληξιν).

3. Κατὰ τὸν Κοραῆ, καὶ Τ ρ ά. Πιθανὸν ἀ- πὸ τὰ γερμανικὰ ν τ ρ ά χ τ καὶ τ ρ ά α τ, ποὺ σημαίνουν κλωστή καὶ γ κ ο λ γ τ—ν τ ρ ά χ τ, χρυ- σόβουρα.

φορὰ χρησιμοποιεῖται, γιὰ ράψιμο, κέντη- μα κ.τ.λ. μὲ βελόνια τοῦ χερίου.

Στὴ ἴδια αὐτὴ λέξι, ὁ Κοραῆς, παρα- θέτει καὶ τὴν ἔννοια « χ ρ ο σ ῆ κ λ ω - σ τ ῆ ». Γνωρίζουμε πόσο στὰ Γιάννινα εἶ- χεν ἀκμάσει ἡ ἀσημο—κεντιστικὴ, ἡ γιω- στη ἐδῶ ὡς συρμακέσ(1) (4). Ἡ τελευταία αὐτὴ λέξι, μπορεῖ νὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ: 1) τὸ τουρκικόν, σ ἰ ρ μ α (ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ σ ύ ρ - μ α) ποὺ σημαίνει χρυσο νῆμα, 2) τὸ περ- σικόν σ ἰ μ, ποὺ σημαίνει ἄργυρος, (ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἄ σ η μ ο ν, τὸ μὴ σημασμέ- νο δηλ., τὸ μὴ σφραγισμένον ἄ ρ γ ὑ ρ ἰ ο ν, καὶ 3) τὸ ἐπίσης περσικόν σ ἰ μ κ ἔ ς, ποὺ σημαίνει χρυσοῦφαντης. (Ἐ ἄ σ η μ ἔ ν ἰ ο ς, περ- σικὰ λέγεται σιμίν).

Ἀπὸ τὴν ὀνοματολογία τῶν λεπτῶν νημάτων ποὺ χρησιμεύουν γιὰ ράψιμο πα- νικῶν, ὄρασμάτων κ.τ.λ., παίρνομε τὸν ὀ- ρ ο ὕ γ ἰ α, ποὺ ἦταν εἰδικὸ ἐγγλέζικον νῆμα· σήμερα ὑπάρχει ἡ ὀ ὕ γ ἰ α τῆς μ η - χ α ν ῆ ς. Τὸ νῆμα αὐτὸ—ὅπως καὶ τὰ ἄλ- λα,—πουλιόταν σὲ τ σ ι κ λ ἰ δ ἰ α (ἕνικὸς τ σ ι κ λ ἰ δ ἰ, ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ματσάκια ποὺ ἀποτελοῦσαν μιὰ μεγαλειότερη δέσμη) ἀπὸ τὸ σ κ ε λ ἰ δ ἰ α, ἓνα ἀπὸ τὰ κομμά- τια τοῦ σκόρδου. Τὸ ξύλινο κ α ρ ο ὄ λ ι στὸ ὅποσον τύλιγαν τὰ ράμματα, τὸ λέγαν γ κ ο ὄ ρ γ κ (ο υ) λ α (ἡ σημερινὴ ρ ἰ - κ ἔ λ α, κ ο υ β α ρ ἰ σ τ ρ α).

4. Ἐ τεχνίτης, συρμακέ(σ)ης (πληθ.—κῆσις), ποὺ ἔγινε καὶ ἐπώνυμο. Ἡ βιοτεχνία αὐτὴ, ἐξα- κολουθῶσα νὰ ἀσκεῖται στὰ Γιάννινα, ἀκόμα καὶ στὰ χρόνια μῆν.

Γιὰ νὰ τυλίγουν καὶ ξετυλίγουν τὸ νήμα, χρησιμοποιοῦσαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνέμη, καὶ τὸ τυλιγάδι καὶ τὴ ζβίγα (ἕνα εἶδος μικρῆς ἀνέμης τοῦ χεριοῦ, μετὸ ὁποῖο τῆς ἔδιναν περιστροφικὴ κίνηση).

Ἐπάρχει ὁμως καὶ παρεμφερῆς λέξη οὐβία μετὴν ὁποία χαρακτηρίζουν τὴν ἄλλης συστάσεως ἢ χρώματος παρυφῆ τῶν ὑφασμάτων (τουρκικά, ὠγια, ἀπὸ τὸ ἐλλινικὸ ὦα).

Τίς λέξεις αὐτὲς τίς συγαντοῦμε σὲ δι-ἀφορες μορφές καί: τὰ κείμενα τοῦ «Κώστα Γραμματικοῦ»: (ὑποκάμισα με οὐβγιας, μεταξωτὲς· σινδόνι με οὐβγιας, ὅπου φαίνεται νὰ εἶναι) μετὴν σημασία τῆς ἄκρας, παρυφῆς. Στὴ Λέσβο: (... οὐγια τοῦ πελάγου), μετὴν σημασία τοῦ γυαλός, περιγιάλι. Στὰ χωριά τῆς Δυτ. Θεσσαλίας (ἠ) οὐγια—οὐγια στὸ Ψευτονήσι μετὴν σημασία τοῦ ἄκρη—ἄκρη.

Μετὴν εὐκαιρία, ἄς ἀναφέρουμε ἐδῶ μερικὰ ἀπὸ σχετικὴ ὀνοματολογία τῶν ὑφασμάτων:

Πανὶ λέγαν τὸ σημερινὸ κάμπο· το. Αὐτὸ πού λέμε τώρα χασέ, τὸ λέγαν χουμάτ (πληθ. χουμαγιά). Τὸ τὸπι τοῦ χουμαγιοῦ, στὸ ἀρχινισμά του, ἦταν σταμπαρισμένο μετὰ γαλαζιόχρωμα ποικίλματα καὶ γράμματα, πού στὴ μέση τους εἶχαν τὴν ἀναπαράσταση ἑνὸς πουλιοῦ με ἀνοιχτὲς φτεροῦγες, ἐπάνω ἀπὸ φλόγες. Μετὴν ἀραβικὴ δὲ λέξη χουμά, ἐκφράζεται ἡ ἔννοια, μυθολογικὸ πτηνὸ, πτηνὸ τοῦ παραδείσου, φοίνικας. Ἐπῆρχε καὶ ἕνα ἄλλο πανί, τραχύτερης ἀπὸ τὸ χασέ ποιότητος, τὸ ὁποῖο τὸ λέγαν τσουττί (πληθ. τουττά) στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁποῖου, μαζὴ μετὰ ἄλλα, ἦσαν—ὅπως καὶ στὸ χουμα?—σταμπαρισμένους ἕνας παπαγάλους. Στὰ τουρκικά, τσουττί, σημαίνει τὸν ψιττακὸ.

Τὸ καλλίτερο ὑφασμα γιὰ (ἀνδρικὰ κυρίως) φορέματα, ἦταν ἡ τσόχα (λέξη τουρκικὴ) καὶ οἱ ὑφασματέμποροι, ἦταν τότε οἱ τσόχατζήδες ἔμποροι μετὰ βαρεῖα ἔμπορικὴ, καὶ κοινωνικὴ ἀκόμα ὑπόληψη.

Στὰ γυναικεῖα πανικὰ, ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ μεταξωτὰ τῆς ἐποχῆς: γκρό (ἀπὸ τὸ ὅμοιο γαλλικὸ γκρό, χονδρὸς παχὺς), καὶ σαυταλιόν. Νομίζω ἀπὸ τὸ γαλλικὸ: σουά (μετάξι) ντε (τῆς) Λυών (πού εἶναι ἡ γνωστὴ γαλλικὴ πόλη). Τὰ μεταξωτὰ αὐτὰ, ἐρῶταν τότε ἀπὸ τὴ Γαλλία, καὶ ἦταν ἐκεῖ ὀνομαστὰ τὰ μεταξουργεῖα τῆς Λυών.

Κοινότερο ὑφασμα τοῦ τύπου τσίτι ἢ φτηνοῦ σημερινοῦ ἐμπριμέ, ἦταν ἡ ἱντιάνα. Ἡ κοινὴ φόδρα «τῆς ἀράδας», λεγόταν σπινάδα, (πιθανῶς ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ σπανάτα, μετοχὴ τοῦ σπιανάρε, ὀμαλίζω ἐπιπεδῶνω, κἀνω λετο, χωρὶς χινοῦδι στὴν περίπτωσι).

Τὰ ρετὰλια τῆς ἐποχῆς, τὰ λέγαν γκαβέτσα. Ἡ λέξη εἶναι ἐκδηλα ἰταλικὴ, καὶ σχέση ἔχει μετὰ πανικὰ, ὑφάσματα καὶ τὰ παρόμοια. (βλ. Ἡπειρ. Χρονικὰ 1935 σελ. 283).

Τὸ τραπεζομάνδηλο, τὸ λέγαμε μεσάλι πιθανῶς ἰταλικῆς καταγωγῆς: μεσά ἰταλικὰ σημαίνει, Δειτουργία (Ἐκκλησιαστικὴ), ἀπὸ τὸ ρῆμα μετερε, βάζω, θέτω· μεσά ἐπίσης ἰταλικὰ, λέμε καὶ τὸ παρατιθέμενο, σεβδριζόμενον φαγητὸ, καθὼς καὶ τὴν παράθεσι του. Ἀπὸ τὸ Δειτουργικὸ λοιπὸν σεντόνι πού σκεπάζει τὴν Ἀγία—Τράπεζα ἢ πιθανότερο ἀπὸ τὴν (ἢ καὶ ἀπὸ τὴν) ἔννοια τῆς παράθεσις τοῦ φαγητοῦ, πῆρε τὸ ὄνομα του καὶ τὸ μεσάλι. Μεσάλε κυρίως ἰταλικὰ σημαίνει τὸ λειτοουργικὸ (βιβλίο, ἢ καὶ κάθε ἄλλο πού ἀνήκει στὴ Δειτουργία). Τὴν πετσέτα τοῦ φαγητοῦ τὴν λέγαμε ντ(ο)υβελ(ι), πιθανότατα ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ τσβαλζουόλο, χειρόμακτρο.

II

Πιατάντζα καὶ πιατέντζα λέγαμε—ὅπως καὶ λέμε ἀκόμα—τὰ Γιάννινα, μιὰ (μεγάλῃ) πιατέλα ὅπως

β. Δὲς Ε. Σούρλα, Κώστας Γραμματικὸς, στὰ Ἡπ. Χρονικὰ 1938, σ. 59 καὶ 60.

β. Δὲς Μαρ. Κλωνάρη, Ἡμεροὶ ἄνθρωποι, Ἄθ. 1968, σελ. 51.

γ. Δὲς Ζήση Σκάρου, Τὰ γερῆκια τῆς Πίνου, Ἄθ. 1968, σ. 83.

λέγαμε τὸ μεγάλο πιάτο (στρογγυλὸ ἢ συνηθέστερα αὐγόσχημο), μὲ τὸ ὅποιο φέραμε στὸ τραπέζι τὸ φαγητό. "Ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις, ἀναφέρονται ἐδῶ μὲ τὴν ἰταλική τους φόρμα· μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι, τὸ πιάτ ἐ λ ο σ τὰ ἰταλικά, εἶναι, ἀντίθετα, ὑποκοριστικὸ· καὶ σημαίνει, τὸ μικρὸ πιάτο, τὸ δὲ πιάτ α ν τ ζ α, προέρχεται ἀπὸ τὸ π ι ε τ ἄ ν τ ζ α, τὸ ὅποιο δὲν ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ πιάτο, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ π ι ε τ ἄ ν τ ζ α, πού σημαίνει εὐτέβεια. Μὲ τὸ π ι ε τ ἄ ν τ ζ α, χαρακτηρίζαν (στὴν Ἰταλία) τὸ σύνολο τῶν ἐπιτραπέζιων σκευῶν μὲ τὰ ὁποῖα σερβιρίζονταν τὸ φαγητὸ σὲ μοναστήρια. Ἀργότερα, κι' αὐτὸ τὸ προσφερόμενο, ἀλλὰ καὶ κάθε φαγητὸ τοῦ τραπέζιου.

Τὸ πιάτο ἔχει γραφῆ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πλατύς. Στὴ γλῶσσα μας ἔχουμε καὶ τὸ ἰταλικὸ μεγεθυντικὸ του, π ι α τ ὄ ν α, π ι α τ ὄ ν ε—μεγάλου πιάτου.

Τίς πιάτ ἐ λ λ ε ς, τίς λέγαμε καὶ λίμπες καὶ λιγγέρες,⁽⁶⁾ τὸ τουρκικὸ λ ι ε γ κ ἔ ρ, σημαίνει τὸ ἴδιο πράγμα.

Τὰ δοχεῖα (καμωμένα, παληὰ ἀπὸ χαλκωμα) μεταφοράς (π.χ. ἀπὸ τὴ Δίμνη μας, στὰ σπήλια ἢ ἀπὸ τὸ πηγάδι στὸ μαγειριό, 7—8 ὀκάδων) νεροῦ, τὰ λέγαμε γ κ ι ο ὄ μ ι α· (ὁ ἐνικός, γ ι ο ὄ μ ι). Οἱ ἑβραῖοι, τὸ προφέραν γ κ ι χ ο ὄ μ ἢ γ κ ι γ ο ὄ μ). Τὰ παληότερα, εἶχαν συνήθως προσαρτημένο καὶ τὸ καπάκι τους. Συγγενικὲς λέξεις καὶ ἔνοιαι εἶναι: Τὸ ἰταλικὸ κ ο γ ὀ μ α, πού σημαίνει ὑδροθερμαντήρ, τὸ ἐπίσης ἰταλικὸ κ ο κ ι ο ὄ μ ε, πού σημαίνει τὸ ξύλινο κάλυμμα τῶν βαρελιῶν, τὴν τάπα· καὶ τὸ ἀραβικὸ γ κ ι ο υ γ ο ὄ μ καὶ κ ο υ ρ κ ο ὄ μ, πού σημαίνει χάλκινη ὑδρία. Ἐνα μικρότερο γ κ ι ο ὄ μ (ι), τὸ λέγαν μ π ρ ἶ κ (ι)· καὶ κάτι πολὺ μικρότερο, κ ο υ κ μ ο ὄ λ α (οἱ ἑβραῖοι).

Τὸν κῆδο ἀντλησης νεροῦ, ἀπὸ πηγάδι κυρίως, τὸν λέγαμε, γ κ (ο υ) β ἄ, ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ κ ο β ἄ ἢ κ ο γ ἄ, κι' αὐτὸ ὑποθέτω ἀπὸ τὸ κ ὄ β ο ς. Ἄλλὰ καὶ τ ζ ι ο ὄ μ α, πού φαίνεται συγγενικὸ μὲ τὸ γ κ ι ο ὄ μ.

Γιὰ ἀντληση νεροῦ ἀπὸ τὸ βάθος καὶ κιοῦ, οἱ νησιῶτες χρησιμοποιοῦσαν ἓνα ξύλινο ἀντλητήρι ἀπὸ σκαφτὸ μοιοκόμματο ξύλο, πού τὸ λέγαν λ α β ο ὄ τ ο (υ)· πιθανὸ γιὰτὶ ἔμοιαζε στὸ σχῆμα, μὲ τὸ δμῶνυμο ἔγχροδο μουσικὸ ὄργανο λ α ο ὄ τ ο (υ).

Τὰ εἰδικῆς μορφῆς ἀπὸ τενεκὲ καμωμένα δοχεῖα μεταφοράς γάλακτος, τὰ λέγαν μ π ι ν ἰ ὄ τ ε ς, πού συγγενεῖ μὲ τὸ ἰταλικὸ π ι ν ἰ ὄ τ ο ἢ π ι ν ἰ ἄ τ α, πού σημαίνει χύτρα, τσουκάλι.

Ἐνα τενεκεδένιο δοχεῖο πόσιμου νεροῦ σὲ σχῆμα μεγάλῃς κούπας, χωρητικότητος μίας ἕως δυὸ ὀκάδων γιὰ ἀντληση, μεταφορά, διανομὴ σὲ ποτήρια, τὸ λέγαμε μ π ι κ ἰ ὄ ν α· πιθανῶς, ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ μ π ι κ ἰ ε ρ ὄ ν ε, μεγεθυντικὸ τοῦ μ π ι κ ἰ ἔ ρ ε,⁽⁶⁾ πού σημαίνει ποτήρι. Ἐνα—χαλκωματένιο—ἐπιτραπέζιο δοχεῖο νεροῦ, εἰδικοῦ σχήματος, τὸ λέγαμε μ π α κ ρ ἄ τ σ ἰ· ἀπὸ τὸ δμοιο πιθανῶς τουρκικὸ, πού σημαίνει ἀντλητήρι, δερμάτινος κῆδος. Ἐπιτραπέζιο ἐπίσης δοχεῖο νεροῦ, ἦταν καὶ τὸ σ ο ο ρ α ἶ, γυάλινο ἢ κρυστάλλινο, σὲ σχῆμα γ α ρ ἄ φ α ς (φιάλῃς), μὲ πλατεῖα ὀμωσ δάση, καὶ ἐξογκωμένο σφαιροειδῶς τὸ κάτω τμήμα, μακρὸ σχετικὰ λαιμῶ, καὶ γυάλινο ἐπίσης βούλωμα. Τὸ δμοιο περσικὸ, σημαίνει φιάλῃ μακρολαιμῃ.

Καὶ ἓνα ἀκόμα δοχεῖο—χαλκωματένιο—εἰδικὰ γιὰ ἀντληση νεροῦ (π.χ. ἀπὸ καζάνι) μὲ μακρὸν ὀμωσ λαβῆ, τὸ λέγαμε σ α π λ α ἦ. Ἀντίστοιχη εἶναι ἡ τουρκικὴ λέξη σ α π λ ἦ, πού σημαίνει αὐτὸ πού ἔχει λαβῆ (σ α π λ ἦ κ, εἶναι τὸ κάθε τι πού χρησιμεῖ γιὰ λαβῆ).

6. Ἐπιτραπέζιο σκεῦος ἀπὸ χαλκωμα, συχρῶς κατα κεντησμένο ἀπὸ τὸν τεχνίτη μὲ διάφορα κῶμῆματα, καὶ συνηθέστατα μὲ τὰ ἀρχικά ἢ τὸ ὀνοματεπώνυμο τοῦ ἀγοραστή, καὶ τὴ χρονολογία κατασκευῆς.

7. Ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ βίλας, σταμνί, δρωε καὶ τὸ (ἰταλικὸ) μπόπτε (ἑλλ. μ π ὄ π τ ι). ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ βωτίον (κατὰ Κοραῆν, ὅπου πῶ πάνω). Στὴν Κόνιστα τὸ φλυτζάνι τὸ λέγαν λ ἰ κ ε ρ ι πιθανῶς κι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ μινκιέρι.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Π. ΠΟΓΓΗ, τοῦ Ἐθνικοῦ ἰδρύματος

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

[Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ διάνοξις τῶν δασικῶν ὁδῶν Ζαγορίου, δι' ἧς θὰ ἀξιοποιηθῆ ὁ τεράστιος δασικὸς πλοῦτος τῆς περιοχῆς, ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον, κατανοήσαν τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου, διέθεσε εἰς τοὺς δασικοὺς συνδέσμοις τοῦ Ζαγορίου, δάνεια ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀλλὰ ἡ φροντίς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν πτυχὴν μόνον τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐπιδεικνύει ὁ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως ὀργανισμὸς οὗτος διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἀνασυγκρότησιν τῶν κατεστραμμένων χωριῶν τῆς ὑπαίθρου. Δι' αὐτὸ κρίνομεν σκόπιμον ὅπως ἀπὸ τὴν περισπούδαστον ἔκθεσιν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος δημοσιεύσωμεν τὰ συμπεράσματα τοῦ εἰσηγητοῦ αὐτῆς κ. Π. Πόγγη, πρὸς τὸν ὁποῖον ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας ὀφείλει ἡ Ἡπειρος διὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν στοργὴν μὲ τὴν ὁποῖαν περιέβαλε τὰ ζητήματά της.]

Ἡ ἀποκατάστασις τῶν καταστραφέντων ἑλληνικῶν χωριῶν δὲν εἶναι πρόβλημα τεχνικὸν μὲ μόνον ὁδηγὸν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν πρὸ 12ετίας κατάστασιν. «Χωριὸν» εἶναι τοποθεσία, εἰς τὴν ὁποῖαν αἱ παραγωγικαὶ καὶ γενικαὶ συνθήκαι καθιστοῦν τὴν διαβίωσιν δυνατήν, ἱκανοποιητικὴν καὶ ἐπιθυμητὴν δι' ὠρισμένον ἀριθμὸν κατοίκων.

Τὸ ὕψος τῆς ἐκπολιτιστικῆς καταστάσεως ἑνὸς χωριοῦ εἶναι στενὴ συνάρτησις τῆς ἐκάστοτε παραγωγικῆς δυνατότητός του καὶ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐμφύχου ὕλικου του.

Σύμφωνα μὲ τὰς ὑφισταμένας οικονομικὰς, πολιτικὰς καὶ ἄλλας συνθήκας κάθε ἐποχῆς ἰδρῦθησαν καὶ ἐμεγάλωσαν μικρὰ χωριά ἢ ἀντιθέτως ἐμαράνθησαν καὶ ἐσθῆσαν ἄλλα χωριά. Εἰς Ἐλλάτῃν ἀπὸ προπολεμικὰ κατεστράφησαν 400 στρεμ. ὄρεινῆς ἀμπέλου λόγῳ ἐγκαταλείψεως των.

Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ δὲν ἦτο ταχεῖα, οὐδὲ ἐπὴρχετο, εὐθύς ὡς ἡλλαζόν τὰ γενικὰ δεδομένα, θάσει τῶν ὁποίων ἓνα χωριὸν εἶχε δημιουργηθῆ. Διότι ἡ ἐδραϊομένη σὺν τῷ χρόνῳ παραδόσις δὲν ἐπέτρεπε ταχεῖας

ἀλλαγὰς καὶ ἐπεβράδυνε τὴν ἀναγκαίαν προσαρμογὴν τοῦ χωριοῦ πρὸς τὰς ἐμφανισθείσας νέας συνθήκας. Εἰς τὸ χωριὸν Δίλοφος μὴτέρα διευθυ τοῦ κλινικῆς μεγάλου νοσοκομείου ἀρνεῖται νὰ ἐγκατασταθῆ ἐν Ἀθήναις.

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἐπανάστασις διὰ διαίονο τρόπου διαταράσσουσαν αὐτὴν τὴν βραδείαν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς τῶν χωριῶν καὶ δημιουργοῦν λεπτὰ προβλήματα πρὸς ἐπίτευξιν νέας ἰσορροπίας.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ζημιῶν ὁ πόλεμος θραβεῖ ἀποτόμως τὴν παραδόσιν, καὶ οὕτω ἀναζητεῖται, μετὰ τὸ πέρας τῆς θεομηνίας, ἡ νέα ἰσορροπία μὲ κριτήριον τὰς δημιουργηθείσας νέας συνθήκας, χωρὶς νὰ ἀπαλύνεται ἡ διαίτης αὐτοῦ τοῦ κριτηρίου ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐξασθενημένης πλέον παραδόσεως.

Οὕτω καὶ ὁ τελευταῖος πόλεμος μὲ τὴν ἀκολουθήσασαν τετραετὴ κατοχὴν καὶ τὴν μετέπειτα τριετὴ ἀνταρσίαν καὶ ξένην ὑπολοῦν προσπάθειαν ὑποδουλώσεως τῆς χώρας, ἐδημιούργησε μίαν συνεχῆ δεκαετὴν γαστρο-

λῆν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῆς ζωῆς τῶν χωριῶν καὶ μίαν σοβαρὰν μείωσιν τῆς παραδόσεώς των.

Αὐτὰ τὰ δέκα ἔτη ἐσυσώρυσαν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν μακροετείς καὶ σκληρὰς καταστροφὰς μέχρι καὶ πλήρους ἐξαφανισμοῦ. Αἱ καταστροφαι αὐταὶ ἐδημιούργησαν προβλήματα πολύπλοκα ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν πόρων πρὸς ἐπίλυσίν των, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ καθορισμὸν τῆς συνταγῆς χρησιμοποιοήσεως αὐτῶν τῶν πόρων.

Προσπάθεια βοήθειας τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν, στηριζομένη ἐπὶ τῆς πιστῆς ἐπιναφορᾶς τῆς πρὸ δωδεκαετίας ὑφισταμένης καταστάσεως, ἀποτυχάνει ἐφ' ὅσον παραδίδει τὰς ἀνωτέρω βασικὰς προϋποθέσεις ὑπάρξεως καὶ ἐξελίξεως τῶν χωριῶν. Ἐχει δὲ μεγάλας πιθανότητας νὰ καταλήξῃ σὲ ἀνεδαφικὰ καὶ ἀνελεύθερα ἀποτελέσματα εὐρισκόμενα ἐκτὸς σημερινοῦ τοποχρόνου.

Ἡ πρὸς ἀποκατάστασιν βοήθεια δέον νὰ δοθῇ κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὸν βασικὸν λόγον ὑπάρξεως τοῦ κάθε χωριοῦ, δηλαδὴ τὴν ψυχικὴν καὶ ὀλικὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων του.

Κριτὴς αὐτῆς τῆς εὐημερίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν κάτοικον τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ. (Εἰς Ἀσπράγγελον, δάσκαλος συνομιλῶν μὲ τὴν Ἐπιτροπὴν, εἶπε: «Ἄντι ἀλεύρι καὶ ζητιὰ νους, γεωτρόπανο καὶ αὐτάρκεια»).

Πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ ἡ καλύτερα ὁδὸς εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερας πρωτοβουλίας καὶ συμπράξεως τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν. Ἡ κοινότης, ὁ δάσκαλος, ὁ παπᾶς, εἶναι δυνάμεις ἀξιόλογοι. Νὰ τοὺς δοθῇ πρωτοβουλία καὶ εὐθύνη. Οὕτω θὰ ὑπάρξῃ ἡ βεβαιότης ὅτι ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸ δυνατόν ἡ ψυχικὴ καὶ ὀλικὴ ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν τῶν χωρικῶν, ὡς αὐταὶ διεμορφώθησαν σήμερον σύμφωνα μὲ τὰς ὑφισταμένας νῦν γενικὰς συνθήκας τῆς χώρας τῆς περιοχῆς.

Δι' αὐτὸ ἡ ἀποκατάστασις δέον νὰ στηριχθῇ περισσότερο εἰς τὴν χορήγησιν μέ-

σων καὶ πόρων, ποὺ θὰ ἀξιοποιήσουν σοβαρὰς πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς γιὰ τὸ χωριὸ καὶ θὰ ἐπιτρέψουν τὴν αὐτοαποκατάστασιν τῶν κατοίκων. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς τῆς τοπικῆς πρωτοβουλίας καὶ εὐθύνης θὰ σταματήσῃ καὶ τὴν φυσικὴν σημερινὴν διάθεσιν τῶν χωρικῶν νὰ αἰτιῶνται ἄλλους διὰ τὴν δυσχερῆ των θέσιν. Ἡ ἀνάληψις δὲ τῆς εὐθύνης ὑπὸ ἄλλων εἶναι φυσικὸν νὰ σπάῃ σήμερα τὴν ἰδίαν ἐνεργητικότητα τῶν χωρικῶν. (Εἰς Κτίσματα δὲν ἀποτελειώθουν ἕνα πάτωμα ἢ μία σκάλα ἐν ἀναμονῇ τῶν ἀρμοδίων). Τοιοῦτος τρόπος βοήθειας θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς νέας βίωσιμον συνισταμένης μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τῆς σημερινῆς διαθέσεως τῶν κατοίκων καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν συγχρόνων γενικῶν συνθηκῶν. Αὐτὴ ἡ συνισταμένη φυσικὸν εἶναι νὰ μὴν ὁμοιάζῃ ἐντελῶς μὲ τὴν ὑπάρχουσαν πρὸ δωδεκαετίας.

Γιὰ μερικὰ θέματα θὰ ἀπομακρύνεται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν ὑπάρξασαν πρὸς 100 ἢ 200 ἔτων νοοτροπίαν, ὅτε τὸ πρῶτον καθιέρωσθῃ ἡ θέσις μιᾶς θρύσης ἢ τοῦ σχολείου ἢ τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ νερομύλου. Γιὰ ἄλλα θέματα δὲν ἀποκλείεται αὐτὴ ἡ συνισταμένη τῆς ἐπιθυμίας τῶν κατοίκων νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ παλαιὰ δεδομένα.

Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἀποκλείεται, εἶναι ἡ ὑποκατάστασις τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, εἰς τὸ νὰ κρίνουν τὰ τῆς ζωῆς των.

Δὲν ὑπάρχει χωριὸ, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἐν αὐτῷ πυρὴν κοινοτικῆς συνειδήσεως μὲ ὄρεξιν, μὲ ἐπιθυμίαν, μὲ δυναμιζμὸν μὲ ὄνειρα καὶ μὲ σχέδια γιὰ τὸ μέλλον. Ἐάν ζωνανέψῃ αὐτὸς ὁ πυρὴν τὸ τε μόνον θὰ ὑπάρχει χωριὸ.

Ὁ πολιτισμὸς εἶναι προῖον φυσικῆς καὶ ἐλευθέρως ἐξελίξεως καὶ ὄχι πιεστικῆς ἐπιβολῆς.

Ἐν τελικῷ συμπεράσματι :

1.—Ἡ ἀποκατάστασις δέον νὰ στραφῇ κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς ἐπαύξησιν τῶν καθυστερημένων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τοῦ χωριοῦ εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα εἰ δυνατόν καὶ τῶν προπολεμικῶν.

2.—Αἱ πλουτοπαραγωγικαὶ πηγαὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῶν διὰ θανειακῆς βοή-

θείας υπό θρους ἐλαφροῦς καὶ αὐστηροῦς μετὴν συνεργασίαν τῆς τοπικῆς πρωτοβουλίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον χρησιμοποίησεως τῶν δανείων. Δωρεαὶ ἢ Δάνεια ὑπὸ χαλαροῦς θρους, ὡς καὶ ὁ ἀπὸ μακρὰν καθορισμὸς χρησιμοποίητέως των, πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν ἐντελῶς.

Ὁ χωρικὸς ὅπως καὶ κάθε δημιουργικὸς παραγωγὸς προτιμᾷ δάνεια, τὰ ὅποια θὰ διαθέσῃ ὡς αὐτὸς γνωρίζει, παρὰ δωρεὰς μετὴν κρίσιν διαθέσεως τρίτου.

3.—Νὰ προσφερθῇ βοήθεια καὶ νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ἔχοντας περισσοτέραν ὄρεξιν πρωτοβουλίαν καὶ δυνατότητα χρησιμοπο-

ήσεως. Καὶ ἅμα ἀνδρωθῶν αὐτοὶ οἱ γερῶτεροι χωρικοὶ ἢ ἀγροτικοὶ ὄργανισμοὶ θὰ παρασύρουν μετὴν παράδειγμά τους καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους εἰς δράσιν καὶ εἰς ἀφύπνισιν.

Ἡ ἀποκατάστασις τῶν χωριῶν χρειάζεται περισσοτέραν ρωμαλέαν καὶ νευρώδη μεταχείρισιν παρὰ συναισθηματικὴν καὶ ρομαντικὴν παρηγορίαν.

4.—Ἡ Ἐπιτροπὴ κατέληξε εἰς αὐτὰ τὰ συμπεράσματα καὶ τὰ ἐκθέτει ἐνταῦθα συναισθανομένη τὴν μεγάλην εὐθύνην τῆς ὑποδείξεως τρόπου χρησιμοποίητέως μιᾶς προσφερομένης βοήθειας.

ΓΕΩΡ. Α. ΓΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, δημ/λου

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΖΑΓΟΡΙ

Τὸ Ζαγόρι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν μὴ τὸ μοναδικόν, τὸ ὁποῖον δὲν διαθέτει μόνον τὸν πλοῦτον τῶν ἀπεράντων παρθένων δασῶν του ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ἐστολισμένον μὲ ἀπεριγράπτους φυσικὰς καλλονάς, τὰς ὁποίας δυσκόλως συναντᾷ κανεὶς ἄλλαχού.

Τὸ Ζαγόρι ἀποτελεῖ περιχαρακωμένην, ἀπὸ ὄρη καὶ ποταμούς, ὄρεινὴν περιοχὴν περιμέτρου 200 περίπου χιλιομέτρων, ἔχει ὑψόμετρον 700—2500 μ., κλίμα ξηρὸν καὶ ὁροσερὸν καὶ δι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἰδεώδης τόπος διὰ παντὸς εἶδους ἀσθενεῖς, παραθεριστὰς, ἐκδρομεῖς καὶ ἀνθρώπους τῶν Σπόρ καθ' ὄλον τὸ ἔτος. Δικαίως δὲ ἀπεκλήθη «Ἡ Μικρὰ Ἑλβετία τῆς Ἑλλάδος», διότι ἔλοι ὅσοι ἐγνώρισαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν ὁμολογοῦν ἀδιστακτως, ὅτι τὸ Ζαγόρι ὑπερέχει εἰς φυσικὰς καλλονὰς πλὴν ὅμως οἱ Ἑλβετοὶ παρέμειναν εἰς τὸν τόπον των καὶ μὲ τὴν σκληρὰν, ἐπὶ δεκαετηρίδας, ἐργασίαν των, ἀξιοποίησαν καὶ τὴν τελευταίαν γωνίαν τῆς Πατρίδος των μὲ τὴν συγκοινωνίαν, τὰ τουριστικὰ Περίπτερα, τὰ Ξενοδοχεῖα, τὰ Σανατόρια κτλ. ἐνῶ ἡμεῖς ἀντιθέτως, ἐγκατελείψαμεν τὸ Ζαγόρι καὶ ἐτρέπημεν πρὸς τὴν ξένην.

Ἄλλὰ σήμερον τὰ πράγματα ἥλλαξαν καὶ οὔτε ἡ ξένη δίδει προθύμως τὰ μέσα τῆς ζωῆς εἰς τοὺς Ζαγορίσιους οὔτε καὶ ἡ Ἑλβετία εἶναι προσιτὴ εἰς τοὺς πολλούς. Δι' αὐτὸ ἤλθε καιρὸς ν' ἀνοίξη τὰς πύλας του τοῦ Ζαγόρι καὶ νὰ ὑποδεχθῇ Ἑλληνας καὶ ξένους παραθεριστὰς καὶ ἐκδρομεῖς καὶ νὰ γίνῃ τὸ εὐχάριστον καταφύγιον πλουσίων καὶ πτωχῶν καὶ ὁ σωτήριος τόπος τῶν ἀσθενῶν μας.

Καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ αὐτὸ, ὅταν ἔλοι ἐγνωίσωμεν καλῶς, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ Ζαγορίου δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῶν δασῶν του ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ, ὅστις προώριστα ν' ἀλλάξη τὴν σημερινὴν ἐρημικὴν του ὄψιν καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ εὐτυχημένην καὶ σφριγῶσαν ἀπὸ ζωὴν περιοχὴν. Καὶ δὲν θὰ εἶναι δύσκολον αὐτὸ σήμερον, διότι μὲ τοὺς δρόμους οἱ ὁποῖοι διανοίγονται (Παπίγκου, Ἐλαφοτόπου, Γυτοκάμπου, Βρυσσχωρίου, Φραγκάδων, Καλωτᾶς, καὶ Γρεβενητίου—Βωβούσης—Γρεβενῶν) καὶ οἱ περισσότεροι τῶν ὁπίων εὐρίσκονται πρὸς τὸ εὐχάριστον τέρμα των, μὲ τὰς πλουσίας φυσικὰς καλλονὰς του, μὲ τὰς ἀγρίας μεγαλοπρεπεῖας, τοπεῖά του, μὲ τὰ σωζόμενα ἔργα πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησαν οἱ παλαιοὶ Ζαγορίσιοι, μὲ τὰ πελώρια ἀρχοντικὰ καὶ μὲ τὴν πολιτισμένην ὑποδοχὴν καὶ περιποίησιν, τὸ Ζαγόρι, θὰ «τραβήξῃ» ὅπως ὁ μαγνήτης τὸν κόσμον πλησίον του. Κάθε χωριδὴ ἢ τοπεῖο ἢ βουνοκορφὴ ἢ θρυσουλα τοῦ Ζαγορίου εἶναι καὶ ἓνας θρύλος ἢ μιὰ ζωντανὴ ἱστορία.

Τὸ γραφικὸν Πάπιγκον, τ' ἀρχοντικὰ Σουδενά, Βίτσα, Μονοῦένδρι καὶ Σοποτσέλι, τὸ χιλιστραγουδισμένον Καπέσοβο, τὸ Γρεβενήτι, τὸ Φλαμπουράρι καὶ ἡ Δόλιανη, τὰ μαγευτικὰ Ἐλάττη καὶ Δίκορφο, τὸ ὁροσερὸν Σκαμνέλι καὶ Τσεπέλοβο μὲ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ρογκοβοῦ, τὴν παλαιὰ Πρωτεύουσα τοῦ Ἀυτονόμου Ζαγορίου εἰς τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, οἱ Νεγάδες μὲ τὴν ἱστορικὴν των ἐκκλησίαν, τὸ ὁροσάλοστον Βρυσσχωρι μὲ τὴν Νεραϊδὸδρυση καὶ τὰ Ἀσκητήρια του, τὸ Ἠλιοχώρι καὶ ἡ Λάϊατα μὲ

τήν πανοραματική των θέαν, ὁ πευκόφυτος Γυφτόκαμπος, ἡ Γκαμήλα με τήν θρυλική Δρακόλιμνή της, ἡ Μπάλα—Βρυσοχωρίου με τὰς χιονοδρομίας τοῦ Αὐγούστου, ἡ ἀγρία χαράδρα τοῦ περιφήμου Βίκου, ὅπου «ἐμαθήτευον» οἱ Ζαγορίσιοι Κομπογιαννίτες ἰατροί, οἱ ὅποιοι ἐπλημμύριζον τήν Τουρκικήν Αὐτοκρατορίαν, αἱ μεγαλοπρεπεῖς γέφυραι τοῦ Βοϊδοματιοῦ, τοῦ Κόκκορη, τῆς Μπάγιας καί τοῦ Βρυσοχωρίου, καί ἄπειρα ἄλλα τοπεῖα καί ἔργα θά καταπλήξουν τοὺς ἐπισκέπτας.

Ἐπειτα τὸ Ζαγόρι εἶναι ἡ Πατρίδα Μεγάλων ἀνδρῶν καί τῶν ὁποίων σώζονται τὰ ἀρχοντικά ἦτοι Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν (Ριζάρη, Ἀναγνωστοπούλου κτλ.), διαπρεπῶν Καθηγητῶν Πανεπιστημίων καί τοῦ Πολυτεχνείου (Μιχαηλίδη, Παλιού, Κόκκορη, Λαμπταδαρίου, Πανταζῆ κτλ.), τοῦ πατρὸς τῆς Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι ἀειμνήστου Σπ. Χασιώτη, πολυαριθμῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων, Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν, Γυμνασιάρχων, Καθηγητῶν, Διδασκάλων, Ἰατρῶν, Δικηγόρων καί λοιπῶν ἐπιστημόνων, ἐπίσης μεγάλων Βιομηχάνων, Μεγαλεμπόρων, Τραπεζιτῶν καί ἄλλων σπουδαίων οικονομικῶν παραγόντων τῆς χώρας.

Ἐπίσης ὑπάρχουν ἀναμφισβήτητοι ἀποδείξεις, ὅτι φυματικοὶ τοῦ «τελευταίου» σταδίου, καταδικασμένοι ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς ἔγιναν, χάρις εἰς τὸ κλίμα τοῦ Ζαγορίου, ἐντελῶς καλά, ἔζησαν ὑγιεῖς ἐπὶ πολλὰ ἔτη καταπλήξαντες τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ φρονοῦμεν, ὅτι τὸ Ζαγόρι δικαιοῦται νὰ πιστεῦῃ ὅτι ἐβοήθησε καὶ αὐτὸ σημαντικῶς, πρὸ 40ετίας περίπου, εἰς τὴν διάσωσιν ἐνὸς ἀνυπολόγιστου ἀξίας Ἐθνικοῦ καὶ Πανηπειρωτικοῦ θησαυροῦ, τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου μας, Ὅστις, εἰς τὸ κλίμα τοῦ Ζαγορίου, εὗρε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς σοβαρῶς κλονισθείσης υγείας του, ὥστε σήμερον νὰ εἶναι τὸ Ἐθνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν καὶ Πανηπειρωτικὸν σέμνωμα καὶ ἡ ἅγια εἰκὼν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν εὐγνωμονούντων Ἠπειρωτῶν καὶ Πανεληθῶν.

Συνεπῶς τὸ Ζαγόρι εἶναι ὁ τόπος, ὅπου πρέπει νὰ γίνουσι τὰ Σανατόρια καὶ τὰ Νοσοκομεῖα διὰ νόσους μακρᾶς διαρκείας διὰ

νὰ εὗρουσι τὴν υγείαν τῶν οἱ πολυαριθμοὶ ἀσθενεῖς μας. Τὸ ζήτημα τῆς στέγης τὸ λύουν προσωρινῶς τὰ διασωθέντα Μοναστήρια.

Καὶ ἰαματικά ὕδατα ἔχει τὸ Ζαγόρι, τὰ ὅποια ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανίζουσι ψώραν, ἐκζέματα, ἀναφυλλαξίαν, ρευματισμοὺς κτλ. Ἀλλὰ τὸ Ζαγόρι εἶναι καὶ ὁ ἰδεώδης τόπος διὰ Παιδικὰς Κατασκηνώσεις καὶ Πρεβαντόρια.

Ἀπὸ τοῦ 1950 λειτουργοῦν συνεχῶς καθ' ἕκαστον θέρος κατασκηνώσεις εἰς Ἑλλάτην καὶ «Ἀγιον» Κήπων. Ἡ πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι εἰς ὀλιγοτέρας τῶν τεσσάρων ἑβδομάδων, παῖδες καχεκτικοὶ ἀποκοτοῦν ἐκεῖ ὄρεξιν, χρῶμα καὶ ἄραρος 2—6 κιλῶν πρᾶγμα ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν διάσωσιν τῶν νεαρῶν αὐτῶν βλαστῶν Ὑπάρχουν, ἄλλωστε, πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ πολυαριθμοὶ ἄλλαι κατάλληλοι τοποθεσίαι πρὸς ἐγκατάστασιν Παιδικῶν Κατασκηνώσεων, ὅπως τὰ Πλατανάκια, τὸ Δίκορπον, ἡ Μονὴ Ρεγκοβοῦ καὶ ἰδιαιτέρως ὁ πευκόφυτος Γυφτόκαμπος μετὰ τὰ γάργαρα νερὰ του καὶ τὴν περίφημον ἀπλοχωριάν του.

Ὅλα τ' ἀνωτέρω τὰ προσφέρει ἀφθόνα τὸ Ζαγόρι ἢ μικρὰ αὐτὴ «Ἑλβετία τῆς Ἑλλάδος». Καὶ τὰ προσφέρει εἰς τιμὰς προσιτὰς δι' ὅλους ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πνιγγρὰς λουτροπόλεις καὶ τὰ ἀπρόσιτα κέντρα Τουρισμοῦ.

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ τις: Εἶναι σήμερον ἔτοιμον τὸ Ζαγόριον νὰ δεχθῆι τουρίστας; Ἐνα ἀνάλογον ἀριθμὸν παραθεριστῶν, ἐκδρομίων κτλ. δύναται καὶ σήμερον νὰ στεγάσῃ καὶ περιποιηθῆ κάθε Κοινότης τοῦ Ζαγορίου. Ἐὰν οἱ παραθερισταὶ αὐξήθουσι, ὅπως πιστεύομεν, τότε θὰ πολλαπλασιασθοῦν καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Ζαγορισίων διὰ τὴν στέγασιν καὶ περιποίησιν των, διότι «τὸ ἀγῶγι ξυπνᾷ τὸν ἀγωγιότη». Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἅλα θὰ συμπληρώνωνται καὶ τελειοποιουσι, εἰμῶθα δὲ βέβαιοι, ὅτι οἱ ξένοι οἱ ὅποιοι θὰ τιμῆσουν τὸ Ζαγόρι θὰ φύγουσι εὐχαριστημένοι, ὅπως καὶ ἅλα ὅσοι μᾶλχι τοῦδε τὸ ἐπεσκέφθησαν. Βεβαίως τὸ ἰδανικὸν εἶναι νὰ διατεθοῦν πολλὰ δισεκατομμύρια διὰ νὰ γίνουσι Ξενοδοχεῖα, Τουριστικὰ Περίπτερα κτλ, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι δύσκολον ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὰ

Κεφάλαια του σχεδίου Μάρσαλ διετέθησαν διὰ πολυκατοικίας, Ξενοδοχεία και Θέατρα τοῦ Κέντρου και τῶν λουτοπόλεων, οἱ δὲ μεγάλοι κεφαλαιοῦχοι, ἔστω και Ζαγορίσιοι, μὲ μεγάλην δυσπιστίαν θὰ ἔδλεπον, τώρα εἰς τὴν ἀρχὴν, μίαν τοιαύτην τοποθέτησιν, ἔστω και μικρῶν κεφαλαίων. Δι' αὐτὸ τώρα θὰ ξεκινήσωμεν μὲ τὴν μετατροπὴν τῶν ἀρχοντόσπιτων εἰς Ξενοδοχεία, μὲ τὸν πλουτισμὸν τῶν Μαγαζιῶν και τὴν ἐκτέλεσιν σχετικῶν ἐξωραϊστικῶν ἔργων. Καὶ φυσικὰ αὐτὸ ἤρχισε νὰ συντελήται ἀπὸ τριτείας μὲ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Συλλόγου Ζαγορισίων Ἰωαννίνων, τοὺς Συνδέσμους Κοινοτήτων Κεντρικοῦ και Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, ἀπὸ τοὺς Κοινοικοῦς ἀρχοντας, ἀπὸ πολλοὺς φιλοπροόδους Ζαγορισίους, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται διὰ νὰ ἐπιτύχουν κάτι καλλίτερον διὰ τὸν ἑαυτὸν τους και τὸν τόπον (ἕνα πρότυπον κτῆμα, ἕνα ὠραῖον Μελισσοτροφεῖον, ἕνα ὀπωρῶνα, ἕνα ὠραῖον σπιτι ἢ Ξενοδοχεῖον, ἕνα Κέντρον, ἕνα ἐργοστάσιον ἢ πριστήριον κτλ.).

Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ἐντατικὰ και προετοιμάζουν τὸ λαμπρὸν μέλλον τοῦ Ζαγορίου και τῆς Ἡπείρου γενικώτερον. Καὶ αὐτοὶ φυσικὰ ὑποδέχονται και περιποιῶνται τοὺς ξένους, οἱ ὁποῖοι καθ' ἕκαστον θέρος αὐξάνουν συνεχῶς.

Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ κινήθουν και οἱ ξεκιτευμένοι Ζαγορίσιοι. Θὰ πρέπει νὰ ἔλθουν και ἐκεῖνοι ὅλοι, διὰ νὰ δώσουν τὸνον εἰς μίαν ἐντονον τουριστικὴν κίνησιν. Θὰ πρέπει τὸ 1954 νὰ εἶναι «Ἔτος Ἀποδήμων Ζαγορισίων», οἱ ὁποῖοι θὰ ἔλθουν διὰ νὰ προσκυνήσουν τὰ «ἄγια χώματα» τῆς Πατρίδος. Ἐκεῖ θὰ αἰσθανθοῦν τὴν θαλπωρὴν τοῦ Πατρικοῦ των σπιτιοῦ, τὴν

χαρὰν τῆς ζωῆς τῆς Πατρίδος και τὴν ἀγάπην τῶν χωριανῶν των, μὲ τοὺς ὁποίους εἰς τὴν ἀλλήν τῆς ἐκκλησίας των θὰ συζητήσουν τὰ προβλήματα τοῦ χωριοῦ των και θὰ εὑρουν τὴν λύσιν των.

Οἱ ξένοι φίλοι μας θὰ ἔλθουν και αὐτοὶ διὰ νὰ γνωρίσουν τὸ «φημισμένο» Ζαγόρι και ἅπαξ τὸ γνωρίσουν θὰ γίνουν οἱ παντοτινοὶ φίλοι και ἐπισκέπται του. Καὶ οἱ ἐπισκέπται δὲν θὰ εἶναι μόνον Ἡπειρώται και Ἑλληνες ἀλλὰ και ἄλλοεθνεῖς, τὸ ὁποῖον θὰ «τραβήξῃ» ἢ «Ἑλληνικὴ Ἑλβετία», ἢ ὁποῖα σύντομα θὰ καταστή ἕνα ἀπὸ τὰ ἐξαιρετα Εὐρωπαϊκὰ Τουριστικὰ Κέντρα.

Και δὲν σφάλλομεν, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι και πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν στρέφεται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, τῆς Κυβερνήσεως, τῆς κεντρικῆς μας Διοικήσεως και τῶν Συνδέσμων.

Ὅλα ἐπὶ τοῦ παρόντος βαίνουν καλῶς. Ἡ ἐργασία διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν και τῆς γῆς και τὴν προετοιμασίαν τοῦ τουρισμοῦ συνεχίζεται ἐντατικὴ ἐκεῖ ἐπάνω, μεταβάλλουσα συνεχῶς τὴν ὄψιν τοῦ Ζαγορίου. Ἡ πίστις και ἡ αἰσιοδοξία ἔχουν πλημμυρίσει τὰς ψυχὰς τῶν πτωχῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου, οἱ ὁποῖοι νυχθημερὸν μοχθοῦν, διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς φιλότατης Πατρίδος.

Και ἀξίζει κάθε ἐπαινος εἰς αὐτοὺς ὡς και εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐνισχύουν ὕλικῶς και ἠθικῶς, πρὸς ἐκτέλεσιν ἑνὸς πράγματι ὑπερόχου Ἐθνικοῦ ἔργου τοῦ ὁποῖου τὰ καλὰ ἀποτελέσματα δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ γίνουν αἰσθητὰ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα μας.

ΧΡ. Γ. ΜΠΟΝΙΑΚΟΥ, Φιλολόγου—Καθηγητού

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν νέων Ἑλληνικῶν ἐσημείωσε πολλήν πρόοδον. Τοῦτο δὲ διαπιστοῦται κυρίως ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας κατὰ τὴν ἀπὸ τὸ ἔτος 1920 περίοδον σχετικὰς ἐργασίας. Εἰς αὐτὰς ἐξετάσθησαν ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς διδασκαλίας καὶ ἐδόθησαν ἰδίως ὁδηγίαι διὰ τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχει ἀπὸ τὸν μαθητὴν διδάσκων τεμάχιον τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Αἱ ἐργασίαι ἰδίως τοῦ Ἀλ. Σαρῆ, τοῦ Σουμελίδου, τοῦ Θέμελλου, τοῦ Καλαματιανοῦ, τοῦ Ξιφαρᾶ, εἶναι συνθετικαὶ καὶ δὲν ἀναφέρω δι' ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἐγράφθησαν εἰς τὰ δημοσιευθέντα πρακτικὰ τῶν γενομένων, προπολεμικῶς ἰδίως, παιδαγωγικῶν συνεδρίων ἢ εἰς τὰ διάφορα παιδαγωγικὰ περιοδικὰ καὶ αἱ ὁποῖαι ἀναμφισβητήτως ἴσως προσέφεραν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὸ νὰ προαχθῇ τὸ θέμα τῶν νέων Ἑλληνικῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανοι οἱ Ἕλληνες τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, διότι καὶ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς ἐργάσθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Καὶ ἂν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ἀριθμὸν τινα μαθητῶν, οἱ ὅποιοι λόγῳ τῶν εἰδικῶς δυσμενῶν συνθηκῶν λειτουργίας τῶν σχολείων ὑστεροῦν, παρουσιάζονται πολλοὶ μαθηταὶ ἀνταποκρινόμενοι πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν Νέων Ἑλληνικῶν. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γενομένην μέχρι σήμερον ἐργασίαν. Παρὰ ταῦτα ὁμως ἀπομένει σημεῖον τι τὸ ὅποσον δὲν ἐθίχθη ἢ μᾶλλον ἐξετάσθη, ἀλλ' ἠκολούθησεν, κατὰ τὴν γνώμην μας, οὐχὶ ὀρθὸν δρό-

μον, οὕτω δὲ παρουσιάζεται ὡς ἐμπόδιον ἀρκετὰ σημαντικὸν διὰ τὴν πλήρη ἐκπλήρωσιν τῶν προβλεπομένων ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος σκοπῶν ἐνὸς ἐκ τῶν σπουδαιότερων μαθημάτων τοῦ Γυμνασίου.

Τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ἐν ἰσχύϊ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ἔχει πολλοὺς σκοποὺς. Οὗτοι εἶναι:

1) Ἡ παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἀνάπτυξις τῆς δεξιότητος εἶστε τὴν προφορικὴν καὶ εἰς τὴν γραπτὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

2) Ἡ διὰ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν σημαντικωτέρων ἀντιπροσώπων τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τῆς νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, ἐνίσχυσις τῆς λογοτεχνικῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διαφέροντος αὐτῶν εἰς τὸ λογοτεχνικὸν ὄραϊον.

3) Ἡ μίμησις καὶ τῶν λοιπῶν πλὴν τῆς λογοτεχνίας στοιχείων τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ

4) Ἡ ἠθοπλαστικὴ καὶ ἔθνοπρεπῆς μόρφωσις τῶν τροφίμων τοῦ γυμνασίου. Οἱ τέσσαρες οὗτοι σκοποὶ, ὁ τῆς γλωσσικῆς, ὁ τῆς αἰσθητικῆς, ὁ τῆς πολιτιστικῆς καὶ ὁ τῆς ἔθνοπλαστικῆς μορφώσεως τοῦ μαθητοῦ τοῦ γυμνασίου οἱ τεθέντες ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος ἀναλυτικοῦ προγράμματος εἶναι ἐπαρκεῖς καὶ οὐδεὶς λόγος ἀναγκάζει πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων σκοπῶν.

Δυνατὸν νὰ ἀναλογισθῇ τις ὅτι τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν διὰ τῶν ἐκθέσεων ἀναφέρεται εἰς τὴν δημιουργίαν προσωπικότητος ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς καθόλου ἀγωγῆς τοῦ μαθητοῦ, τῆς ἐπιτυχανομένης διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ σχο-

λεία όλων τῶν πολυειδῶν μαθημάτων. Αἱ γραπταὶ ἄλλως τε ἐργασίαι αἱ προβλεπόμεναι ὑπὸ τῆς εἰδικῆς διδασκτικῆς τῶν διαφόρων γυμνασιακῶν μαθημάτων δὲν ἀποτελοῦν αὐταὶ σκοπὸν, ἀλλὰ μέσον ὄχι μόνον πρὸς ἐμπέδωσιν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς διαπίστωσιν τῶν ἀποκτηθεισῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς προωγῆν τῆς γενικῆς μορφώσεως καὶ καλλιέργειας τοῦ τροφίμου τοῦ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου.

Ἡ γλωσσικὴ καὶ γενικὴ μόρφωσις τοῦ μαθητοῦ ἐπιτυγχάνεται δι' ὅλων τῶν μαθημάτων. Τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν συνειδητοποιεῖ εἰς τοὺς μαθητὰς τὰ στοιχεῖα τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, καθιστᾷ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ συγκεντροῦνται ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν νεοελληνικῶν τεμαχίων, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν μορφήν αὐτῶν.

Κύριον ὁμῶς μέσον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ μαθήματος, ἀποτελοῦν ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ κείμενα τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τὰ ἐπιλεγόμενα καὶ συγκροτοῦντα τὰ διδασκτικὰ ἐγχειρίδια. Καὶ ἡ συγγραφή τοῦτων θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, διότι καθ' ἡμᾶς αὕτη δὲν ἔλαβε τὸν καθοριζόμενον ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης δρόμον καὶ τὴν προσήκουσαν πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ μαθήματος τῶν νέων Ἑλληνικῶν μέθοδον. Καὶ τὰ σφάλματα θὰ καταδειχθοῦν ἀμέσως κατωτέρω.

Διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ἐγχειριδίων τούτων ἐλήφθησαν βάσεις μὴ ἀνταποκρινόμεναι πλήρως πρὸς τοὺς τεθέντας ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος σκοποὺς. Κατὰ τοῦτο τὰ λογοτεχνήματα πρέπει νὰ ἀνήκουν εἰς τοὺς σημαντικωτέρους ἀντιπροσώπους τῆς νέας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἄν ληφθῇ τοῦτο ὡς βάσις, πλεῖστα λογοτεχνήματα καταχωρισμένα εἰς τὰ ἐν χρήσει σήμερον διδασκτικὰ ἐγχειρίδια, εἶναι περιττά.

Ἄς ἐξετασθῇ ἤδη ἂν τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος εἰς τὰ λογοτεχνήματα πρέπει νὰ λαμβάνονται ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ἀντιπροσώπους τῶν εἰδῶν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, εἶναι ὀρθὸν καὶ ἀνταποκρίνεται

πρὸς τοὺς σκοποὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι τεθειμένοι διὰ τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν.

Φαίνεται ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπρόσβλητον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Προϋποτίθεται ὅτι ὑπάρχει σωρεῖα λογοτεχνῶν καὶ ὑπερπληθωρισμὸς λογοτεχνημάτων, ἀπὸ τὰ ὅποια ὁ μέλλων νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ μαθήματος ὀφείλει νὰ κάμῃ τὴν δέουσαν ἐπιλογὴν. Οἱ λογοτέχνη δὲν εἶναι ἴσοι πάντες· ὑπάρχουν ἐξ αὐτῶν μερικοὶ, οἱ ὅποιοι ὑπερέχουν εἰς τὸ ὕψος, εἰς τὸ περιεχόμενον, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὰς ιδέας. Τούτων τὰ ἔργα κατὰ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα πρέπει νὰ μορφώσων τὸν νέον, τὸν μαθητὴν τοῦ Γυμνασίου, ὄχι μόνον ἀπὸ γλωσσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἔθνικῆς, αἰσθητικῆς καὶ ἠθοπλαστικῆς πλευρᾶς. Καὶ οἱ πραγματικοὶ ἐκρόσωποι τῆς λογοτεχνίας διδάσκουν διὰ τοῦ ὄλου συγγραφικοῦ των ἔργου, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο συχνάκις ἀποπνέει μονόπλευρον πνεῦμα.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὕψος καὶ αἰσθητικότητα καὶ γλώσσαν καὶ ἠθοπλαστικὴν μόρφωσιν ἀποκτᾷ καὶ Ἑθνικὴν συνείδησιν ἀναπτύσσει ἐντονωτέραν ὁ σπουδαστής, ὅταν ἀναγινώσκῃ περισσότερα τ. ε. μ. ἂν ἐκ τοῦ ἔργου ἐνὸς συγγραφέως παρὰ ὀλιγώτερα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἔργου πολλῶν συγγραφέων. Οἱ ὀλίγοι συγγραφεῖς κατὰ πολλὰ σημεῖα ἀναγινωσκόμενοι βελτιώνουν τὸν βαθμὸν τῆς μορφώσεως παρὰ οἱ πολλοὶ μὲ ὀλίγα ἀποσπάσματα. Καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ γίνων οἱ μαθηταὶ ἐρασταὶ ἐνὸς ἢ δύο λογοτεχνῶν, τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἀναγνώσεως πολλῶν λογοτεχνημάτων αὐτῶν, παρὰ ἀδιάφοροι διὰ πάντας τοὺς λογοτέχνας, ὅπως εἶναι φυσικόν νὰ καθίστανται μὲ τὸ σημερινόν σύστημα τῆς συγγραφῆς τῶν ἐγχειριδίων τοῦ μαθήματος τῶν νεοελληνικῶν.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ποῖος κυκεὼν ἐπικρατεῖ εἰς τὰ ἐγχειρίδια, ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν μερικά παραδείγματα. Τριάκοντα ὀκτώ (38) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εἰς τὸ Ἀναγνώσικόν τῆς Α' τάξεως τοῦ ἐξαταξίου Γυμνασίου τοῦ Μ. Οἰκονόμου (1932). Ἐπίσης τεσσαράκοντα τεσσάρων συγγραφέων

ποιήματα και διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς Α' τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου τῆς Εὐδοκίας Ἀθηνῶν, Ἐλένης Οὐράνη (Ἄλκη Θρύλλου) καὶ Λίνας Κόττου 1932. Τεσσαράκοντα (40) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ μὴ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς Δ' τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου τοῦ Κοντοπούλου (1930). Ὁσαύτως τεσσαράκοντα ἐννέα (49) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα εὐρισκομέναι εις τὸ μὴ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου τοῦ Ἡλίας Βουτιερίδη καὶ Νώντα Ἐλατου (1936). Τεσσαράκοντα ἕξ (46) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ μὴ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου τοῦ Ἀλ. Σαρῆ 1936 καὶ 1939.

Θὰ ἦγε εις μεγάλην μακρολογίαν ἡ μνημόνευσις ὄλων τῶν νεοελληνικῶν ἀναγνωσμάτων τὰ ὁποῖα ἄλλοτε εἶχον ἐγκριθῆ καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο εις τὰ σχολεῖα. Τὸ αὐτὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εις τὰ ἐν χρήσει σήμερον. Οὕτω πενήντα δύο (52) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' τάξεως τοῦ 8)ταξίου Γυμνασίου τοῦ Ν. Κοντοπούλου καὶ Θ. Μακροπούλου (1950). Πεντήκοντα δύο (52) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς Δ' τάξεως τοῦ 8)ταξίου Γυμνασίου τοῦ Ν. Κοντοπούλου—Πετροπούλου—Σπυριδάκη (1950). Πεντήκοντα ὀκτώ (58) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς Ε' τάξεως τοῦ 8)ταξίου Γυμνασίου τοῦ Ν. Κοντοπούλου, Δ. Πετροπούλου καὶ Γ. Σπυριδάκη 1950. Ἐξήκοντα (60) συγγραφέων ποιήματα καὶ διηγήματα καταχωρίζονται εις τὸ ἐν χρήσει Ἀναγνωστικὸν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ 8)ταξίου Γυμνασίου τοῦ Ν. Κοντοπούλου καὶ Θ. Παπακωνσταντίνου (1950).

Ὁ κατάλογος οὗτος εἶναι ἱκανὸς νὰ δείξῃ ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία μὲ τὴν ποιικίαν τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς τῆν μὴ ἄλλως ὀφελούσαν δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς γενικῆς μορφώσεως τῶν μαθητῶν, τοῦναντίον ἀφανίζου τὴν προσωπικότητα τοῦ συγγραφέ-

ως, ὁ ὁποῖος δέον κυρίως νὰ κυριαρχῆ ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τοῦ μαθητοῦ.

Ὅπως ἄλλωστε γίνεται εις τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ ἔχει ἐπιτευχθῆ ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ταχθέντων εις ὠρισμένας τάξεις τοῦ Ξενοφώντος εις τὰς πρώτας τάξεις, τοῦ Δημοσθένους εις τὴν τετάρτην, τοῦ Εὐριπίδου εις τὴν πέμπτην καὶ τοῦ Πλάτωνος εις τὴν πέμπτην καὶ τὴν ἕκτην, ἵνα περιορισθῶν εις τὰ ὀλίγα παραδείγματα, μόνον δὲ ἐλάχιστα παραδείγματα κατανομῆς τοῦ ἔργου ἐνὸς συγγραφῆς εις πλείονας τῆς μιᾶς τάξεως ὑπάρχουν, οὕτω πρέπει νὰ μελετηθῆ ἡ θάσις αὕτη καὶ διὰ τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Καὶ ἡ ἀξιολόγησις τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας περιόδου δὲν εἶναι ἀδύνατος οὔτε καὶ πολὺ δύσκολος. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου ἐκάστου καὶ τὸ ὕφος του, αἱ ἰδέαι του καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεώς του ἐν τῇ μέσῃ βαθμῇ εἶναι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν διὰ τὴν ταξινομήσιν τῶν λογοτεχνῶν εἰς τὰς ἕξ τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Οὕτω ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Γρανίτσας, ὁ Χριστοβασίλης, ὡς πεζογράφοι θὰ εἶναι λίαν κατάλληλοι διὰ τὴν πρώτην (Γ') τάξιν τοῦ Γυμνασίου. Ὁ Ἀθάνας, ὁ Κρυστάλλης, ὁ Περιγαλιτῆς ὡς ποιηταὶ ὁμοίως. Ὁ Μωραϊτίδης, ὁ Νιρβάνας ὡς πεζογράφοι καὶ ὁ Δροσίνης, ὁ Μαλακάσης, ὁ Πολέμης ὡς ποιηταὶ, εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν Β' τάξιν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Παπαντωνίου, ὁ Καρακοῆσις ὡς πεζογράφοι καὶ ὁ Μαβίλης ὁ Προβελέγγιος ὡς ποιηταὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν Γ' (Ε) τάξιν. Ὁ Λασκαράτος μὲ τοὺς χαρακτήρας εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῆς (Δ') ἕκτης τάξεως μετὰ τοῦ Παπαδιαμάντη συνυφασμένου μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ λόγῳ τῆς γλώσσης καὶ λόγῳ τῆς ὕλης περιλαμβανούσης τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς ἐπίσης οἱ ποιηταὶ Βαλαωρίτης, Πορφύρας, Σουρῆς, ὁ Κάλβος εἶναι ὁ ποιητῆς τῆς Ε' τάξεως καὶ οἱ πεζογράφοι Κοραῆς, Μηνιάτης, Ἰ. Παναγιωτόπουλος. Ὁ Σολωμὸς, ὁ Καβάφης, ὁ Παλαμᾶς ὡς ποιηταὶ καὶ ὁ Βενέζης, ὁ Σπύρος Λάμπρος, ὁ Σπύρος Μελάς, ὡς πεζογράφοι εἶναι διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν.

Τὸ ἀπλοῦν τοῦτο σημεῖωμα, ἴσως πολὺ ἀτελές, ἀλλ' εἶναι ἀρκετὸν νομίζω, γὰρ δώσῃ τὴν βάσιν διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν νεωτέρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν κατὰ τάξεις. Πέντε ἕως δέκα συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ κατὰ τάξεις εἶναι ἀρκετοὶ διὰ τὰ ἀνταποκριθῶσι οὗτοι εἰς τοὺς σκοποὺς τοὺς ἐπιδιωκομένους διὰ τοῦ μαθήματος τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Ἴσως ἀντεῖπη τις ὅτι ὑπάρχουν μερικὰ ἀποσπάσματα Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ διδαχθῶσι εἰς μερικὰς τάξεις, διότι δὲν γίνονται ταῦτα καταννητὰ. Εἰς τοῦτο εἶναι εὐκολὸς ἢ ἀπάντησις. Ἡ ἔρευνα τῶν ἐγκριθέντων ἀπὸ τριακονταετίας καὶ πλέον ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχουν λογοτεχνήματα καταχωρισθέντα ἀπὸ ἄλλους μὲν συλλογεῖς εἰς τὴν πρώτην τάξιν, ἀπὸ ἄλλους δὲ εἰς τὴν τετάρτην. Ἀπόλυτον κριτήριον ἀξιολογήσεως δὲν ὑπάρχει. Ἴσως ἐπίσης ἀντεῖπη τις τί θὰ γίνουσι τὰ ἀξιόλογα μεμονωμένα λογοτεχνήματα τὰ ὅποια δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὸ πλαίσιον τῶν οὕτω συγκροτουμένων νεοελληνικῶν ἐγχειριδίων. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν εὐλογον καὶ ὀρθὴν ταύτην ἀντίρρῃσιν δίδεται ἀμέσως κατωτέρω ἐν συνδυασμῷ πρὸς τρίτην διδασκτικὴν καὶ γενικώτερον παιδαγωγικὴν ἀπαιτήσιν. Καὶ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ ὅτι μὲ τὸ ἰσχυρὸν σήμερον σύστημα καθίσταται ἐφικτὴ ἢ συγκέντρωσις λογοτεχνημάτων ἀναφερομένων εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν ἄλλην ζωὴν τοῦ Ἔθνους. Αἱ ὀρθαὶ παιδαγωγικαὶ καὶ Ἑθνικῶς ἐπιβλητέαι αὗται ἀπαιτήσεις δύναται νὰ ἐξυπηρετηθῶσι κατὰ τρόπον λίαν παιδαγωγικόν, ὅχι διὰ τῆς τακτικῆς ἀναγνώσεως ἐκ τοῦ ἐν χρήσει ἐγχειριδίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διδασκτικοῦ, ἔτους γίνονται πολλαὶ ἱερουσαλὴμ καὶ ἔθνικου περιεχομένου ἑορταὶ εἰς τὸ Σχολεῖον. Τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν ὀλίγον χρόνον πρὸ τῶν ἑορτῶν καὶ μετ' αὐτὰς πρέπει νὰ προσαρμόζῃται πρὸς τὴν ἐπ' εὐκαι-

ρία διδασκαλίαν καὶ νὰ συγκεντρώνεται πᾶν σχετικὸν ὕλικόν πρὸς καλυτέραν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐμβάθυνσιν.

Εἰς πολλαὶ παιδαγωγοῦνται σχολεῖα γίνεται ὅχι μόνον διδασκαλία τοῦ μαθήματος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ ὀργανοῦνται ἐσωτερικαὶ μορφωτικαὶ συγκεντρώσεις τοῦ συνόλου τῶν μαθητῶν καθ' ἕξ γίνεται δι' ἀπλῆς μόνον ἀπαγγελίας ποιημάτων ἢ δι' ἀναγνώσεως πεζογραφημάτων καὶ οὕτω κατορθοῦται ὁ δέων Ἑθνικὸς καὶ Ἱερουσαλὴμ μετewρισμὸς. Καὶ τοῦτο ἐπιτυχᾶνε καλύτερον καὶ περισσότερον ἀποτελέσματα παρὰ οἳαδήποτε ἢ κατ' ἄλλον τρόπον ρυθμισίς τοῦ ζήτηματος τῆς διδασκαλίας τῶν νέων Ἑλληνικῶν.

Τότε ἀσφαλῶς θὰ εὑρεθῶσι καὶ ἄλλων λογοτεχνῶν ἔργα τὰ ὅποια δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὰ οὕτω καταρτιζόμενα διδασκτικὰ ἐγχειρίδια. Ὅλοι οἱ ἔργα τοῦ πνεύματος θὰ προσφέρουσι τὸν ὀβολὸν τῶν εἰς τὰς ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας.

Τὸ προτεινόμενον σύστημα καταρτίσεως τῶν διδασκτικῶν βιβλίων εἶναι τὸ ἔχον τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα ἀπὸ οἳονδήποτε ἄλλο. Ἐφαρμοζόμενον ὅπως πρέπει νομίζω ὅτι θὰ ἀποδώσῃ ἀπὸ τὰ ἐν ἰσχύι καλύτερα ἀποτελέσματα καὶ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ μαθήματος, οἱ ὅποιοι σαφῶς καὶ ὀρθῶς τίθεται πρὸ τοῦ διδάσκοντος ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Δυστυχῶς ὁ καταρτισμὸς τῶν διδασκτικῶν ἐγχειριδίων εἶναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ διδάσκων νὰ βοηθηθῇ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ διδασκτικοῦ ἔργου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸ μάθημα τῶν νέων Ἑλληνικῶν. Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διὰ τοῦ παρόντος σημεῖωματος συγκρότησις σειρᾶς συλλογῶν νέων Ἑλληνικῶν ἀναγνωσμάτων, εὐχομαι νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀλλαγῆς καὶ τῶν ἐν χρήσει διδασκτικῶν βιβλίων τῶν νέων Ἑλληνικῶν.

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Λ Ι Μ Α Ν Ι

Φίλησε ὁ πουνέντες τὴν ἑλιά,
πάει κι' ὁ Μάρτης—πάει και, νᾶμαι, πάλι,
θάλασσα, στεριά καὶ πινελιά,
ζαφειρί μου μάλαμα κι' ἐπάλι.

Νᾶναι ἐκεῖ στὸ φῶς, στὴ θαλπωρῇ,
σκοῦνες καὶ γολέιτες κι' ἄσπρα μπρίκια,
νὰ βουτάει ἡ ματιὰ καὶ ν' ἀπορεῖ
πῶς τρυπᾶνε τ' ἄρμπουρα τὰ φύκια.

Σὲ πλυμένη ἀπάνω κουπαστὴ
γέρος νὰ κεντάει πανὶ στὸ γόνα,
κι' ἀπὸ πλώρη δρέπανο, πιαστή,
ν' ἀπορεῖ μαζύ σου μ' ἄγοργόνα.

Σκάλες νὰ πηδοῦν στὸ κανναβὶ
σκάρωμα τῆς πρύμμης, καὶ ν' ἀνάφτει
«κάντα σκάλες, κάντα», ν' ἀνεβεῖ
σὲ μιὰ γειτονιά, ὁ καημὸς τοῦ ναύτη.

Κι' ὅλα νᾶναι ὠραῖα, σὰν τὸν ἀχνὸ,
τὸν ἀχνὸ τῆς πίσσας, ποὺ τρισάγιο
καὶ θυμιάμα, πάει, μὲ τὸ βραχνὸ,
τὸ βραχνὸ τραγοῦδι ἀπ' τὸ καρνάγιο.

Κι' ὅλα νᾶναι ὠραῖα καὶ γαληνά,
σὲ ριχὸ γιὰλὸ παιδὶ νὰ παίξω,
νὰ ξεχνιέται ὁ νοῦς καὶ νὰ ξεχνᾷ
τὶ καιρὸς φυσάει καὶ τί εἶναι ἀπ' ἔξω.

Λιμανιοῦ μου ἀτάραχτη χαρὰ
πόσο, λέει, μὲ δένεις λίγο—λίγο,
στὸν πεζοβολὸ κάποιου ψαρά
νᾶχω ἀγκιστρωθεῖ, γιὰ νὰ μὴ φύγω.

ΤΟ ΒΙΟΛΙ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Δὲν ἦταν βέβαια Στραντιβάρους!..

Ἦταν—θυμᾶμαι—ἓνα πολὺ παλιὸ βιολί, λεπτοσάνιδο καὶ κάπου—κάπου σκεβρωμένο ἀπὸ τὴν πολυκαιρία, ἀγορασμένο τὸν καιρὸ πού ὁ πατέρας μου σπούδαζε στὸ Διδασκαλεῖο Ἀθηνῶν ἔδῳ καὶ ἔβδομηῖντα χρόνια... Ἦσως μάλιστα νᾶταν καὶ τότε ἀρκετὰ γερασμένο, γιατί ἡ φωνή του ἦταν λαμπικαρισμένη, γλυκόλαλη. Εἶχε δεθῆ αὐτὸ τὸ ὄργανάκι σφιχτὰ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ γονιοῦ μου—ἅγιο τὸ χῶμα πού τὸν σκέπασε!—καὶ μὲ τὴ δική μου ἀργότερα. Ἦταν τὸ οἰκογενειακὸ μας κειμήλιο—στοιχεῖο μαζί καὶ φυλαχτὸ τοῦ σπιτιοῦ μας...

Σπάνια τῷβλεπες χορμασμένο στὸν τοῖχο τοῦ ὄντᾶ μας, δίπλα ἀπὸ τὸ ντουλάπι μὲ τὰ χαρτιὰ τοῦ πατέρα μου. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ γγίζουν βέβηλα χέρια. Τὸν περισσότερο καιρὸ καθόταν φυλακισμένο στὴ θήκη του, φωλιασμένο μέσα σὲ κόκκινο βελούδο, ἀκουμπισμένο ψηλὰ στὸ ράφι. Ἐρασιτέχνης τοῦ βιολιοῦ ἦταν ὁ πατέρας μου, ὄχι σωστὸς καλλιτέχνης...

Ὁ ἴδιος ἀπὸ μετριοφροσύνη ἔλεγε συχνά: «Ἐγὼ παίζω, γιὰ νὰ διώχνω τὰ πεντίκια» καὶ ἄλλοτε εἰρωνεύονταν τὴν ὀργανοπαιχτικὴ του τέχνη: «Παίζω σὰν νὰ κλαίῃ ὁ διάβολος τὴ βάρβα του!»

Ὅμως στὸν ἔρωτα τοῦ βιολιοῦ ἦταν μονοκόμματος καὶ φανατικὸς σὰν καλόγερος. Δὲν θυμᾶμαι καλά πότε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν ἄκουσα νὰ παίζῃ βιολί. Μὰ ἀπὸ τότε πού φυλάγω στὴ θύμησή μου τὴν εἰκόνα του στὰ παιδικὰ μου χρόνια, τὸ βιολί εἶναι ἀξεχώριστα δεμένο μαζί του. Ὅσο ὁμως πιεζῶ τὸν ἑαυτὸ μου, ἀρχίζω νὰ φωτίζονται ἀμυδρὰ κατὶ σκιὰς θαμμένες στὰ περασμένα μου. Νύχτα χειμωνιάτικη. Ἐμεῖς τὰ πα διὰ πλαγιάζομε στὸν ὄντᾶ. Στὸ ἄλλο δωμάτιο, τὸ στρωτὸ, ὁ πατέρας

κι' ἡ μητέρα ἀγρυπνοῦν. Ἀπὸ τὴ μεσιανὴ πόρτα—ἀνοιχτὴ γιὰ νὰ μὴ φοβούμεστε—τοὺς βλέπω. Ἐκείνη σκύβει στὸ ἐργόχειρό της—κάλτσα ἢ φανέλα—συδουλίζοντας πότε πότε τὰ κάρβουνα... Ἐκείνος καθισμένος σταυροπόδι δίπλα στὸν πυρομάχο κοιτάζει τὶς νότες—ντο, ρε, μι ἢ πα-βου-γα (ἤξερε δὰ καλά κι' εὐρωπαϊκὴ καὶ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ, καθὼς ἔλεγε), καὶ τὶς παίζει ἀπαλὰ στὸ βιολί του.

Ἀξέχαστο γιὰ μένα νανούρισμα!..

Ἄλλες φορὲς τὸν θυμᾶμαι νὰ πελεκᾷ ὑπομονητικὰ, —ἀληθινὰ ἦταν ἐπιτήδειος σὲ κατὶ τέτοια—στροφίγγες ἢ χορδοστάτες ἀπὸ ξύλο ρεϊκης ἢ κουμαριᾶς κι' ἄλλοτε—τὸ καλοκαίρι μὲ τὶς λιακάδες—νὰ βάρφη τὸ βιολί κι' ὕστερα νὰ τὸ γυαλίζει μὲ γόμα-λάκα ἢ νὰ περνᾷ καινούργια τρίχα στὸ δοξάρι...

Μιὰ μέρα ὁμως—αὐτὴ φαντάζει πιὸ πολὺ στὴ θύμησή μου—τὸ βιολί τοῦ πατέρα μου γνώρισε δόξες. Καλοκαίρι ἦταν, θυμᾶμαι... Στὸ χωριὸ μας τὸ δροσόλουστο μὲ τοὺς δυὸ καταρράχτες εἶχαν βγῆ ἀπὸ τὴν Ἄρτα μερικοὶ νὰ παραθερίσουν.

Μιὰ ἀρχοντοπούλα νεοπαντρεμένη μὲ τὴν ἀνύπαντρη ἀδερφή της κάθησαν στὴ γειτονιά μας. Φυσικὰ γνωριστήκαμε κι' ἐρχόταν στὸ σπίτι μας... Μιὰ Κυριακὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴ λειτουργία στὸ μοναστήρι, ὅπου τοὺς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ κρῖνουν τὴν ψαλτικὴ τέχνη τοῦ πατέρα μου, κατεβήκαμε μαζί μὲ τὶς δυὸ Ἀρτηγὲς ἀπὸ τὸ Καραούλι—ἔτσι λέν τὴν τοποθεσίαν τοῦ μοναστηριοῦ—...Περνῶντας ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἡ μάνα μου τὶς κάλεσε ἀπὸ μέσα, γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ γλυκὸ—εἶχει φτειάσει φρέσκο δαμάσκηνο—. Νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ... Ἄφου τραταρίστηκαν καὶ εἶπαν πολλὰ ἀστεῖα,

ἡ παντρεμένη εἶδε τὸ βιολί κρεμασμένο κι' εἶπε ναζιάρικα:

—'Αχ! πόσο μοῦ ἀρέσει τὸ βιολί! Κύριε Γιάννη, δὲν μᾶς παίζετε κανένα κομμάτι;

Ἐὸ πατέρας μου ἔγινε κατακόκκινος σὰν παπαρούνα—ντρέπονταν σὰν κορίτσι ἀπὸ φυσικοῦ του—.

—Δὲν ξέρω νὰ παίζω καλά... Θὰ χάσετε κάθε ἰδέα!, εἶπε μὲ τὸ στανίδι...

—'Ας εἶναι! Δὲν πειράζει! Ἐπέμεινε ἔκεινη.

—Διαταγὴ βασιλικὴ καὶ τὰ σκυλιά δεμένα! μουμούρισε γελώντας ὁ πατέρας μου κι' ἔπιασε δειλὰ τὸ βιολί. Ὅλοι σώπασαν. Ἄρχιζε ἡ μυσταγωγία!...

Ἐπαιξε, — ἄν καλά θυμᾶμαι—, τὰ «Κύματα τοῦ Δουνάβεως»... Ποιὸς ἀπὸ μᾶς μποροῦσε νὰ διακρίνη τὰ φάλτσα; Ὅλοι μείναμε γοητευμένοι... Οἱ δυὸ φιλοξενούμενες χειροκρότησαν. Αὐτὸ ἔκαμε τὸν πατέρα νὰ πάρη θάρρος καὶ νὰ παίξῃ μιὰ εὐθυμὴ Πόλκα-Μαζούρα... Δὲν χρειάζονταν ἄλλο: Ἡ ἀνύπαντρη ἀνοίξε τὸ στοματάκι της κι' ἄρχισε τὸ χαβαδάκι.

«Τὶ κάθουσαι, Βαγγέλη,
δὲν πᾶς στὸν καφενὲ
νὰ δῆς τὴν ἀδερφή σου (τὴν κακούρα)
πῶς πίνει ναργιλὲ!»

Ἐὸ πατέρας μου ἔβαλε τὰ δυνατὰ του νὰ τὸ ξαναπάρῃ μὲ τὸ βιολί, μὰ δὲν τὰ κατάφερε καλά... Ὡστόσο εἶχε κι' αὐτὸς ξανάψει πιά—μ' ὅλα τὰ πενήντα χρόνια του—κι' ἔπαιξε ὅτι τοῦρχοντιαν στὸ νοῦ: κλέφτικα, βυζαντινὲς μελωδίες, βάλς, πόλκες, σαρκιά, τσάμικα, καλαματιανὰ... Τὸ γλέντι βάσταξε ὡς τὸ μεσημέρι.

Τότε ἡ παντρεμένη σηκώθηκε ξαναμμένη:

—Μπὰ σὲ καλὸ μας! εἶπε. Ξεχαστήκαμε μὲ τὰ τραγούδια!. Μᾶς συμπαθαίτε ποῦ σᾶς κάναμε ἄνω—κάτω!...

—Καλὲ, τί λέτε; ἀποκρίθηκε ἡ μάνα μου. Εἶναι τόσο εὐχάριστη ἡ συντροφιά σας...

Μὰ σίγουρα μέσα της ἔλεγε: «—Σουσουράδες, τὸ παραξηλώσατε!» Μόλις ξεπότησαν, δὲν κράτησε τὴ φρούγκα της:

—Σάμπως ἔχουν νοῦ σὲ δουλειά;

Ἐὸ λοῦσο καὶ παιγνίδι!... Ἀνάθεμα τὴν Ὀργόπη!...

Ἐὸ πατέρας μου δὲν μίλησε... Μὰ τί τὰ θέλετε!... Ἐκείνη τὴ μέρα τὰ μάτια του γυάλιζαν παράξενα...

Ἐὸ πατέρας μου ἦταν ἀθῶο προβατάκι... Σπάνια θύμωνε, μὰ τότε αὐτὸς ὁ μαλακὸς κι' ὁ ἄκακος μποροῦσε νὰ ξεσπάσῃ ἀσχημα... Τῶξερε καὶ φυλάγονταν ἀπὸ τὴν ὄργη του... Μὰ ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια... Μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα ἔγινε τὸ κακὸ.

Ἐγὼ τότε τελειώνοντας τὸ γυμνάσιο βάλθηκα νὰ μάθω βιολί... Ἐὸ πατέρας μου ἤθελε, βλέπετε, ν' ἀφήσῃ διάδοχο στή... ποντικοκυνηγετικὴ τέχνη του... Μ' ἔμπασε σιγὰ-σιγὰ στὰ μυστικά τῆς μουσικῆς μὲ τὴν Ἰερὴ Ὑμνωδία τοῦ Σακελλαρίδη. Ὑστερα ἄρχισε νὰ μοῦ ἐμπιστεύεται καὶ τὸ βιολί του γιὰ τὰ πρῶτα μου γοατσουνίσματα.

Ἐκείνη τὴ μέρα ἔλειπε στὸ σχολεῖο... Ἐγὼ καθισμένος κοντὰ στὴν μπαλκονόπορτα ἔσερνα ἄγαρμπες δοξαριεὺς στὸ βιολί. Μιὰ στιγμὴ κουράστηκε κι' ἀπίθωσα τὸ ὄργανο στὸ διπλανὸ κρεβάτι... Ἦταν νὰ γίνῃ τὸ κακὸ. Ἐὸ σατανᾶς ἔβαλε τὴν οὐρά του.

Τὸ μικρὸ ἀδερφάκι μου, χωρὶς νὰ καταλάβω, ἔπιασε τὸ βιολί καὶ τὸ περιεργάζονταν. Κάποια στιγμὴ ἀκούω ἓνα κράκ! Γυρίζω καὶ τί νὰ ἰδῶ; Ἐὸ πιτσιρικός εἶχε σκίσει τὴν πάνω σανίδα τοῦ βιολιοῦ κι' ἔνα κομμάτι της τὸ κρατοῦσε στὰ χέρια του... σὰν λάφυρο. Πῶς δὲν τῷπνιξα τὸ διαβολάκι; Μὰ τί ἔνοιωθε αὐτὸ; Τὸ φταίξιμο ἦταν δικὸ μου. Ἐμείνα σύξυλος, σὰν νὰ μὲ χτύπησε κεραυνός. Πῆρα τὸ πληγωμένο ὄργανο τρέμοντας. Ἐτροξεᾶ νὰ βροῦ τὴν ψαρόκολλα, γιὰ νὰ ξαναβάλω στὴ θέση της τὴν κομμένη σανίδα...—'Αχ! νὰ τὸ κατάφερα, πρὶν γυρίσῃ ὁ πατέρας!... σκεπτόμουν... Ἐὸ μικρὸς ζημιάρης ζύγωσε καὶ καμάρωνε τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του τὴν ὥρα ποῦ ἐγὼ ἀγωνιζόμουν νὰ γιαιτρέψω τὸν τραυματία.

Κάποια στιγμὴ ἦρθε ἡ μάνα μου ἀπὸ τὸ πλύμα της. Εἶδε τὴν καταστροφὴ καὶ ἔμπηξε τὶς φωνές:

—Δυστυχία μου! Πάει τὸ βιολί!... Τὶ λόγο θὰ δώσης στὸν πατέρα σου;

—Δὲν φταίω ἐγώ... Τὸ ψιμάδι σου ἔκαμε τὴ ζημιὰ...

—Κακομοίρη μου ἂν τὸ κολλήσης καλὰ καὶ δὲν τὸ καταλάβῃ, χαλάλι σου! Ἄλλιῶς, θὰ σοῦ ἀργάσῃ τὸ τομάρι...

Ἔβαλα τὰ δυνατὰ μου νὰ πετύχω τέλεια ἐφαρμογὴ, ἀλλὰ τοῦ κάκου.

Ἡ σχισμὴ φαινόταν ἀπὸ μακριὰ σὰν ἡ οὐλὴ τῆς χαντζαριᾶς στὸ μάγουλο τοῦ πολεμιστῆ... Τῆξισα μὲ γυαλόχαρτο, ἀφοῦ ζεράθηκε ἡ κόλλα, τὸ πέρασα μὲ γόμα-λάκα... τῶβαλα στὴ θήκη του—ποὺδς τολμοῦσε νὰ τὸ κρεμάσῃ πιά γιὰ φιγούρα στὸν τοῖχο;—κι' εἶπα: «Ὁ Θεὸς βοηθός!...

Τὸ μεσημέρι, στὸ τραπέζι ποῦ τρώγαμε, ἐγὼ καθόμουν σι' ἀγκάθια. Δὲν τολμοῦσα νὰ κοιτάξω κατὰματα τὸν πατέρα μου. Ἐκεῖνος κάτι ὑποψιάστηκε.

—Ἐσὺ τί μοῦ κάθεσαι ἔτσι σὰν βρεγμένη γάτα; μοῦ εἶπε.

Χαμήλωσα τὰ μάτια καὶ δὲν ἀποκρίθηκα...

Ἦταν Σάββατο. Τὰπόγεμα μάθημα δὲν εἶχε ὁ πατέρας μου καὶ ἀποζήτησε τὸ ὄργανό του, γιὰ νὰ ξεσκάσῃ... Ἄνοιξε τὴ θήκη λέγοντάς μου:

—Χμ! τὸ κλειδῶσες, βλέπω... Τόσο γρήγορα τὸ βαρέθηκες κιόλας; Ἐμένα μ'ἐπίασε χτυποκάρδι. Ἦμουν ὁ ἔνοχος, πὺν περιμένει τὴν καταδίκη του. Ἡ μάνα μου κονιοστεκόταν ἀνήσυχη, κρατῶντας τὴν ἀνάσα τῆς. Καὶ τὸ κανόνι βρόντηξε:

—Ὡστε γι' αὐτὸ τὸ τρύπωσες, ἔ!; βρουχήθηκε. Γιὰ νὰ μὴν καταλάβω, ποῦ τῶκισες...; Κι' ἡ μάνα μου κι' ἐγὼ βουβαθήκαμε... Μόλις μόρσα νὰ ἀρθρώσω διὸ λέξεις... «Ὁ μικρὸς τὸ χάλασε!» Ὁ πατέρας μου ἔγινε πράσινος ἀπὸ τὸ θυμὸ...

—Κι' ἐσεῖς οἱ δυὸ στραβωμάρα εἴχατε; κραύγασε.

—Ἐγὼ ἔπλενα στὸ κατώγι, εἶπε δειλὰ ἡ μάνα μου.

—Κι' ἐσὺ παρατήρησε τὸ βιολί στὰ χέρια τοῦ μωροῦ; μοῦ εἶπε αὐστηρὰ.

—Ἐσχάστηκε μὲ τὸ διάβασμα, εἶπα! Συχώρησέ με, πατέρα!

Μὰ ἐκεῖνος εἶχε ἀνάψει

—Τότε τί χρειάζεται, ἀφοῦ κανένας σας δὲν τὸ προσέχει; εἶπε. Γιατὶ νὰ τὸ τυραγνᾶτε;

Καὶ πρὶν προλάβωμε νὰ τὸν κρατήσωμε, ἀκούμπησε τὸ βιολί στὸ γόνατό του καὶ τὸ κομμάτιασε μὲ μανία... Μὲ κομμένη λαλιὰ καὶ σφιγμένη καρδιὰ παρακολουθήσαμε τὸ σπαραγμὸ τοῦ βιολιοῦ!... Τὸ ἀγαπημένο μου ὄργανάκι, τὸ γλυκόφθογγο πουλί, ἦταν ἓνα μάτσο ἀπὸ λεπτὰ σανίδια, σπάρραγμα στὰ χέρια τοῦ γῦπα... Ναι τοῦ γῦπα... Ἔτσι τὸν εἶδα τότε τὸν πατέρα μου.

Ἐστερα μάζεψε τὰ κομμάτια καὶ τᾶρριξε τῆς μάνας μου λέγοντάς:

—Πέταξέ-τα στὴ φωτιά!

—Ἄ! ὄλα κι ὄλα! εἶπε ἡ μάνα μου δακρῦζοντας, δὲν θὰ τὸ κάψω κιόλας! Ἐχει κι αὐτὸ ψυχὴ!... Φονιά, πῶς τὸ βάσταξε ἡ καρδιὰ σου;

Πῆρε τὸ κομματιασμένο βιολί κι ἀποτραβήχτηκε στὴν ἄλλη κάμαρα ἀργὰ, ἐπίσημα, σὰν νὰ κήδευε ἓναν ἀκρωτηριασμένο νεκρὸ...

Ὁ πατέρας μου ἄρπαξε τὸ κασκέτο καὶ τὸ μπαστοῦνι του, ἔτοιμος νὰ ξεπορτίσῃ.

—Νὰ σᾶς πάρῃ ὁ ἄνεμος!... Μὲ πιγκώσατε σήμερα! εἶπε καὶ ξεπόρτισε.

Ἐμεινα πολλὴ ὥρα ἀφωνος... Ἦθελα νὰ ρωνάξω:

—Πατέρα, γιατί τῶκαμες; Τί σοῦφταιξε τὸ βιολί; Γιατί δὲν χτυποῦσες ἐμένα;

Ἔπεσα μπρούμυτα στὸ κρεβάτι καὶ ξέστασα σὲ ἀναφυλλητὰ, σὰν νὰ μοῦ εἶχαν σκοτώσει ἓνα ἀδερφάκι... Φούχτωσα τὴ θήκη τοῦ βιολιοῦ, πὺν ἔρημη καὶ κούφια ἔχασκε πιά σὰν ἄδειο ἀφέρετρο καὶ τὴν ἀγκάλιαζα κλαίγοντάς:

—Πάει τὸ πουλί σου, φωλίτσα μου! Πάει τὸ καναρίνι σου!

**

Πέρασαν μῆνες. Ἐφτασε τὸ καλοκαίρι. Ὁ πατέρας μου σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχε γίνει ἄλλος ἄνθρωπος. Δὲν μιλοῦσε, ὅπως πρῶτα. Ἐκοψε τ' ἀστεία καὶ τὰ παραμῦθια του.

Νευρίαζε εὐκολα. Κρατοῦσε τώρα περισσότερες ὥρες τὰ μαθητοῦδια του στὸ σκολειὸ, ἀργοῦσε στὰ μαγαζιά—αὐτὸς ὁ ἄλ-

λοτε τόσο τακτικὸς—, σὰν νὰ μὴν τὸν τραβούσε τὸ σπῆτι.

Καὶ τὸ μεσημέρι ἢ τὸ βράδυ, ποῦ τὸν βλέπαμε στὸ τραπέζι, ἀπόφευγε τὴ ματιὰ μας.

Ἦταν ὁ φταίχτης. Ὅμως τὸν ἔπιασα κάποτε νὰ ψάχνη μὲ τὸ μάτι του τὸ ράφι, ὅπου ἡ μάνα μου εἶχε βάλει τὰ λείψανα τοῦ βιολιοῦ, δεμένα πονετικά μ' ἓνα σκοινὶ . . . Ἔνα χαμόγελο ἀνθισε στὰ χεῖλιά του . . . Δεκαπενταύγουστος.

Ἦρθε ὁ καιρὸς τοῦ τρύγυ. . . Εἶχαμε κι ἐμεῖς ἓνα ἀμπέλι κάτω στὴ Ζγάρα.

Ἡ μάνα μου τοιμάστηκε ἀπὸ τὴν παραμονή. Μαγείρευε, φρόντιζε, γιὰ καλάθια, μάζεψε τὸ γυναικομάνι, τὶς τρυγητρες. Ἄλλες χρονιὲς ὁ πατέρας μου ξεκινούσε πρῶτος γιὰ τὸ ἀμπέλι, ποῦ τὰγαπούσε, γιστὶ ἦταν ἔργο τῶν χειρῶν του.

Τότε ὄμως—περιεργο πρῶμα!—σηκώθηκε ἀπόρθυμος.

—Πέρασε ἡ ὥρα, εἶπε ἡ μάνα μου, θὰ μᾶς πάρη ὁ ἥλιος! . . .

—Πηγαίνετε ἐσεῖς, ἐγὼ δὲν θ' ἔρθω!— εἶπε—Εἶμαι ἀνόρητος! . . .

—Σὲ καλὸ σου, νοικοκύρη μου! μουρμούρισε ἡ μάνα μου κι ἔφυγε.

Θέλησα νὰ τὴν ἀκολουθήσω, μὰ ὁ πατέρας μ' ἐμπόδισε.

—Στάσου!—εἶπε—ἐμεῖς οἱ δυὸ θὰ φυλάξωμε τὸ σπῆτι! . . .

Κατὰλαβα. Κάτι σοβαρὸ ἔτρεχε, γιὰ νὰ μὲ κρατᾷ ὁ πατέρας ἀπὸ μιὰ τέτοια διασκέδαση.

Ὅταν μείναμε οἱ δυὸ μας, πῆρε τὸ κομματιασμένο βιολί, ψηλάφησε μὲ τὰ χέρια του τὶς σανίδες, τὶς μέτρησε ἀναφωνῶντας.

—Εὐτυχῶς ποῦ ἡ μάνα σου εἶχε περισσότερο μυαλὸ! Χαμογέλασε κι εἶπε: «Ὁ τραῶσας καὶ ἰάσεται». Σύρε νὰ μοῦ τοιμάσης τὴν ψαρόκολλα.

Πῆδησα ἀπὸ τὴ χαρὰ μου. Στὴν καρδὰ μου μιὰ ἀβέβαιη ἐλπίδα γεννιόταν:

«Θὰ μπορέση τάχα; ἔλεγα. Εἶναι δυνατὸ νὰ ναστηθοῦν οἱ νεκροί;»

Στρωθήκαμε στὴ δουλειὰ κι οἱ δυὸ. Ἐκεῖνος ἀρχιτέκτονας σοφὸς, ἐγὼ μαστοράκι ὑπάκουο. Σὰν ἐπιδέξιος χειροῦργος, σὰν μάγος ἔσιαξε πάλι τὸ σκελετὸ, ἔβαλε στὴ θέση του τὸ καθεῖ. Ὑστερα συναρμολόγη-

σε ὅλα τὰ κομμάτια τῆς ἄνω καὶ κάτω σανίδας τοῦ βιολιοῦ, τοὺς ἔβαλε στηρίγματα ἀπὸ ἄλλα λεπτὰ ξυλαράκια . . .

Κόλλησε τὶς σανίδες ὕστερα στὸ σκελετὸ, τοποθέτησε πάνω τὴ γλῶσσα. . .

Καὶ τῶρα σὲ μέρος σκιερὸ, νὰ ξεραθῆ ἡ κόλλα του.

—Ἡ ἐγγχείρηση πέτυχε! εἶπε. Νὰ ἰδοῦμε, θὰ ἀνθέξῃ ὁ ἄρρωστος;

Καὶ πραγματικά! Τὸ βιολί εἶχε ξαναπάρει τὴ φόρμα του. Στεκόμουν πολλὴ ὥρα καὶ τὸ κοίταζα μὲ τὴν ἀγωνία, ποῦ περιμένει ἡ μάνα νὰ γιάνη τὸ ἄρρωστο παιδί της; νὰ ξεχαράξῃ τὸ ἄπλερο πουλί της. Ὁ πατέρας μου, σὰν νὰ μάντεψε, μοῦ χάιδεψε τὸ κεφάλι λέγοντας:

—Κάτι κάναμε, θαρρῶ! . . . Βράδυ θὰ ἰδοῦμε, ἂν δὲν πῆγε χαμένος ὁ κόπος μας. . .

Ἦταν περασμένο μεσημέρι, ποῦ βάλαμε νὰ φᾶμε. . . Τότε βρήκα τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν ρωτήσω:

—Πές μου πατέρα! Πῶς εἶχες τόση ἀπονιὰ νὰ συντρίψῃς αὐτὸ ποῦ ἀγαπούσε;

—Σκοτώνομε κάποτε κι ἀπὸ ἀγάπη, παιδί μου! εἶπε. . . Δὲν ἤθελα νὰ μοῦ τὸ τυραννάτε καὶ τὸ φόνεψα ὁ ἴδιος, πάνω στὸ θυμὸ μου. . . Μετάνοιωσα ὕστερα, μὰ ντρέπόμεναι νὰ τὸ μολογήσω. Τόσον καιρὸ ἤμουν ὁ ἐγκληματίας ἐδῶ μέσα. . .

—Ὅχι, πατέρα!

—Μὴ λές ὄχι, Γιώργη! . . . Ἐβλεπα στὰ μάτια σας τὴν καταδίκη μου! Ἄν θελήσῃ ὁ θεὸς καὶ μὲ ξεντροπιᾶσῃ σήμερα. . .

Ἐστερα ἐκεῖνος πλάγιασε νὰ τὸν κλέψῃ λίγο—ξέστη ἔκανε κι ἦταν κουρασμένος—. Ἐγὼ ξάπλωσα ἀπέναντι στὸν καναπέ καὶ προσπαθοῦσα κάτι νὰ διαβάσω. . . Μὰ ὁ νοῦς μου ἔτρεχε ἄλλοῦ. . . Κι ὁ πατέρας μου στρεφούριζε σὰν σβούρα. . . Δὲν τὸν κολοῦσε ὕπνος. Τέλος ἔχασε τὴν ὑπομονὴ του καὶ σηκώθηκε:

—Ἀνάθεμα τὶς μυῖνες, εἶπε. . . Δὲν μ' ἀφησαν νὰ κλείσω μάτι. . . Θὰ βρέξῃ, φαίνεται! . . .

Ἄναψε φωτιά, ἔψησε τὸν καφέ του καὶ ἔκατσε νὰ τὸν πιῆ κάτω στὴν περγολιά.

Ὅλο καὶ κοίταζε τὴν ὥρα, ὅλο καὶ ἔφριχνε τὴ ματιὰ του στὴ Δύση. . .

Μιὰ στιγμὴ τὸν ἀκουσα νὰ φιλοτραγουδοῦν.

«Όλοι τὸν ἥλιο ἀγνάντευαν
 πὸ πάει νὰ βασιλέψῃ . . .
 Κι' ἡ κόρη πῶχει τὸν καὺμὸ
 τὰ πέλαγα ἀγναντεύει . . .»

Μόλις ἔγειρε ὁ ἥλιος, ἦρθε κοντά μου
 καὶ μοῦ τράβηξε τ' αὐτί.

—Πᾶμε γιὰ τὴν πρόβα! εἶπε.

Μπήκαμε στὸν ὄνιᾶ. Ἐκεῖνος πῆρε τὸ
 βιολί, ξέτασε ὅλες τὶς ραφές του, τὸ χαι-
 δεψε στὴ ράχη κι εἶπε:

—Χυ! φουκαριάτικο κοίτα νὰ μᾶς
 βγάλῃς ἀσπροπρόσωπους! . .

Στήριξε τὸ χορδοστάτη, πέρασε τὶς χορ-
 δές κι ἄρχισε νὰ τὶς τεντώνῃ.

Ἔστριβε μὲ προσοχὴ τὰ κώτσια . . Κά-
 που—κάπου σταματοῦσε, νὰ ἰδῇ ἂν ἀντέ-
 χει ἡ σανίδα . . Δίπλα του ἐγὼ παρακολου-
 θοῦσα μὲ χτυποκάρδι τὴ δοκιμῇ . .

Μὰ τὸ σακατεμένο ὄργανάκι δὲν διαλύ-
 θηκε, ὅπως φοβόμουν. Κράτησε γερά . . Κι
 ὅταν τὸ κούρντισε μὲ τὴ διαπασῶν, τὸ θαῦ-
 μα ἔγινε! . Τὸ βιολί μίλησε μὲ τὴ γνώρι-
 μη γλῶσσα του. Τὰ μάγια λύθηκαν. Ἡ
 νεράϊδα ξιναβροῖκε τὴ λαλιά της. Δὲν πί-
 στευα στὰ μάτια μου καὶ στὰ αὐτιά μου . .
 Μοῦ φαινόταν σωστὴ νεκρανάσταση. Ἄρ-
 χισα νὰ χοροπηδῶ σὰν μεθυμένος ξεφω-
 νίζοντας: «Τὸ πεθαμένο βιολί ξανάζησε! . .»

Ἦ πατέρας μου, πὸ τὸν ἔλουζε ὁ ἴδρω-
 τας ἀπὸ τὴν ταραχὴ του, δὲν χόρταινε νὰ τὸ
 δοκιμάξῃ καὶ νὰ τὸ ξαναδοκιμάξῃ παίζον-
 τας ὅλες τὶς κλίμακες, χρωματικὲς καὶ διατο-
 νικὲς, σάννὰ μὴν πιστεῦε κι ὁ ἴδιος στὸ θάμα.

—Μέγας εἶσαι, Κύριε!,—ἔλεγε—καὶ
 σταυροκοπιόταν.

Κι ἀλήθεια! Ἡ φωνὴ τοῦ βιολιοῦ ἀν-
 τηχοῦσε γλυκιὰ καὶ καθαρή, ὄχι ὅμως τόσο
 ἔντονη ὅπως πρῶτα . .

—Τὶ νὰ σοῦ κάνει τὸ καμημένο, ἔλεγε . .
 Μπαλωμένο εἶναι! . Πάλι καλά! . .

Φαντάζεστε τι ἔγινε τὸ βράδυ, σὰν γύρι-
 σε ἡ μάνα μου μὲ τὶς τρυγητρες ἀπὸ τ' ἀμ-
 πέλι. Τὸ σπῆτι μᾶς γιόρταζε. Ἡ χαρὰ τῆς
 μάνας μου δὲν περιγράφεται. Μ' ἔβαλε νὰ
 τὶς παίξω τὸ τραγούδι τῆς τάβλας, μόλις
 στρώθηκε τὸ τραπέζι γιὰ τὸ δείπνο:

«Σὲ τούτη ντάβλα ποῦμαστε, σὲ τούτο τὸ τραπέζι,
 τὸν ἀγγελὸ φιλεύουμε καὶ τὸν Χριστὸ κερνάμε . .»

Ἦστερα μὲ ζύγωσε, ἄπλωσε τὸ χέρι
 της καὶ ψηλάφησε τὶς σανίδες τοῦ βιολιοῦ

ἀπαλὰ, ἐνῶ τὰ μάτια της ὑγραίνονταν, ἔτοι-
 μα νὰ δακρῦσουν . .

—Ὡστε αὐτὸ μαστορεύατε οἱ δυὸ σας
 ἐδῶ σήμερα! . ; εἶπε.

Σπολλάτη ποῦ ξανάγινε τὸ βιολί, τὸ γού-
 ρι τοῦ σπιτιοῦ μᾶς! . .

Ἦ πατέρας μου δὲν μίλησε. Μὰ ὀλοφά-
 νερα ἦταν ἐνθουσιασμένος. Δὲν χόρταινε νὰ
 ρωτᾷ γιὰ τὸν τρύγο . . Ἐκεῖνο τὸ ἀσπρού-
 δι στὴν κερασιά τὸ τρύγησαν ὄλο; Πόση
 τσιουρίτσα κατέβασαν φέτος τὰ πλατάνια;
 Τὸ μαυροῦδι τῆς κρεβατίνας πόσα κοφίνια
 βγῆκε; Πῆρε νὰ ὀριμάξῃ τὸ αἰτονόχι; Πό-
 σο πετιμέξι θὰ βγάλουμε φέτος, πόσο ρακί,
 πόσο κρασί; Πόσες συκομαΐδες;

Κι ἡ μάνα μου πρόθυμα—ἀλήθεια, ποῦ
 πῆγε ἡ κούραση τῆς ἡμέρας;—τὸν πληρο-
 φοροῦσε.

* *

Πέρασαν χρόνια. Τὸ βιολί μᾶς—τᾶηδό-
 νι τοῦ σπιτιοῦ μᾶς—κελαηδοῦσε πάντα τὶς
 χαρὲς μᾶς, θρηνοῦσε τὶς λύπες μᾶς. Καὶ τι
 κουράγιο, τι ἀντοχὴ, ποῦ τὴν εἶχε αὐτὸ τὸ
 σακατεμένο ὄργανάκι, γιὰ νὰ μπορῇ τὸ λα-
 ρύγγι του νὰ βγάξῃ παραπονιαρικές φω-
 νές, κάθε φορὰ ποῦ τοῦ χαιδεύαμε τὴ ρά-
 χη! . Ἦ γελάσετε ἴσως—, μὰ ἐγὼ πιστευα
 πῶς μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ ἄψυχο κουτὶ κρύβον-
 ταν μιὰ ψυχούλα συγγενικὴ μᾶς, γεμάτη
 αἰσθησι καὶ συμπόνια γιὰ μᾶς. Ἐνας φί-
 λος πρόθυμος νὰ μᾶς συντροφέψῃ κάθε φο-
 ρὰ ποῦ τὸν καλοῦσαμε. Μὰ—ἀλλοίμονο—
 πόσο σκληρὰ μᾶς ἦταν γραφτὸ νὰ τὸν χά-
 σωμε γιὰ πάντα αὐτὸν τὸ φίλο! . .

Πέρασε ὁ πόλεμος, ἦρθε ἡ Κατοχὴ . .
 Τὰ κακοτράχαλα βουνὰ μᾶς—τὰ Τζουμέρ-
 κα—ἔγιναν πάλι παλληκαριῶν λημέρια . .
 Οἱ Γερμανοὶ λυσσασμένοι βγῆκαν παγᾶνα,
 γιὰ νὰ χαλάσουν τὶς φωλιές τῶν ἀνταρτῶν.
 Ἐκᾶψαν τὰ χωριά, σκότωναν ἀθῶα γυναι-
 κόπαιδα καὶ γέρους. Παρατήσαμε κι ἐμεῖς
 τὸ σπῆτι μᾶς καὶ ἀνεβήκαμε στὸ βουνὸ, ὡ-
 σπου νὰ περάσῃ ἡ θύελλα . . Ἦ πατέρας
 μου, σὰν γέρος, τράβηξε πρῶτος στὸ κα-
 ταφύγι. Ὅταν φτάσαμε κι ἐμεῖς τ' ἄλλο
 πρῶτ φροτωμένει μὲ σκεπάσματα καὶ τρό-
 φιμα, πρῶτη κουβέντα ποῦ μᾶς εἶπε ἦταν!

—Γιατί δὲν πήρατε καὶ τὸ βιολί;

—Χριστιανέ μου, ἐδῶ κιντυνεύει τὸ κε-

φάλι μας—τόν μάλωσε ἢ μάνα μου—τὸ βιολί σου σκέφτηκες;

Ἐκεῖνος κατέβασε τὸ κεφάλι σὰν ντροπι-
ασμένος, μὰ ἢ στενοχώρια του ἦταν φανερῆ..

Ἄχ! ἐκεῖνο τάνιστόρητο δρᾶμα, πὸν ζήσαμε τὸν Ἄη— Δημήτρη τοῦ 1943! Νὰ βλέπης ἀπὸ μακριὰ τὶς φλόγες καὶ τὸν κα-
πνὸ τοῦ σπιτιοῦ σου, πὸν καίγεται μ' ὄλα τὰ συγύρια του, τὸν καρπὸ τόσο μόχθου καὶ τόσον ἰδρωτὰ! . . Κι ὅπως ὁ χινοπω-
ριάτικος ἄνεμος σφύριζε, θαρροῦσες κι ὄλα τὰ ἄψυχα, πὸν γίνονταν στάχτη—σοδειές, ροῦχα, ἐπιπλα, βιβλία—ἐπαίριαν φωνή, ἔκλαιγαν τῆ μοῖρα τους, παρακαλοῦσαν τὸ χαλαστῆ νὰ τοὺς χαρίσῃ τὴ ζωὴ . . Μὰ ἂν ὁ χάρος εἶναι κουφός, ὁ Γότθος εἶναι κά-
τι χειρότερο: Ἄκαρδος. Παρανάλωμα τῆς φωτιᾶς ἔγινε καὶ τὸ βιολί μας.

Ἐ! βάρβαρε καταχτητῆ, πὸν μπῆκες μέσα στὸ πατρικὸ μου, γιὰ νὰ τὸ πυρπο-
λήσης . . .

Ἐνα βιολί εἶδες κρεμασμένο στὸν τοί-
χο . . Δὲν βρῆκες ντουφέκια καὶ σπαθιά. .

Αὐτὸ τὸ βιολί πῶς δὲν ἀφώπλισε τὸ φρονικὸ σου χέρι;

Ὦ! Σληροτράχηλε Βάνδαλε . . Ἄν εἶχες ψυχὴ καὶ φαντασία, θᾶβλεπες τὸ Σα-
τανᾶ νὰ σκύβῃ μὲ συμπόνια αὐτὸς—μέσα στὸ καμίνι τῆς φωτιᾶς, ν' ἀρπάξῃ αὐτὸ τὸ βιολί μέσα ἀπὸ τὶς φλόγες καὶ δρασκελῶν-
τας τὰ ἔρελγια, πὸν σώρισσε ἢ μανία σου, νὰ παῖξῃ σὰν ἄλλος Πιγκανλίνι μιὰ διαβο-
λικὴ Συμφωνία, τὸ Ἐμβατήριο τοῦ Θανάτου!

Ἐσὺ, Γερμανέ δὲν τῶνοιωσες. Ὅμως ἐμεῖς, πὸν κοιτάσαμε τὶς πύρινες γλώσσες ἀπὸ τὸ βουνὸ, βλέπαμε χέρια μύρια πὸν ἰκέτευαν, ἀκούγαμε πλῆθος βιολιά πὸν θρηνοῦσαν. Τὸ χωριὸ μας φάνταζε τὴν ἄλ-
λη μέρα σὰν νεκροταφεῖο. Τὰ σπίτια δί-
χως στέγη, δίχως πόρτες καὶ παραθυρό-
φυλλα, σκελετωμένα, ἔμοιαζαν μὲ μισοτε-
λειωμένα καρᾶβια στὸ σκαρὶ τους, δίχως ἄρμενα. Τὸ θέαμα τῆς σφοδρᾶς ὄλους μᾶς εἶχε μαρμαρώσει. Ἰσοῦ ὄρεξη γιὰ θρήνους καὶ δάκρυα; Ζύγωσα τὸν πατέρα μου, πὸν καθόταν σὲ μιὰ πέτρα περιλόπος.

Τὸν ἄκουσα νὰ ψιθυρίζῃ.

«—Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ
ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν . .»

—Τὶ κάνεις πατέρα; τὸν ρώτησα.

—Παραμιλῶ, παιδί μου . .

—Κουράγιο! Εἴμασιε ζωντανὸι του-
λάχιστο.

—Ἄχ! Γιατὶ νὰ ζήσω, νὰ ἰδῶ αὐτὸν
τὸ χαλασμὸ;

—Σώπα! Πάλι θὰ σιάξουν ὄλα! . .

—Γιὰ σᾶς τοὺς νιοὺς ἴσως, μὰ γιὰ μέ-
να τὸ γέρο τέλειωσαν ὄλα.

Ποῦ θὰ ἀπλώσω τώρα τὰ κόκκαλά μου;
Τοῦλάχιστο ἂν γλύτιωνε τὸ βιολί μου . .

Ἐ! αὐτὸ πιά κατανιοῦσε βλαστήμα. Τό-
σο β.ὸς εἶχε χαθῆ. . Αὐτὸς ἐκλαίγε τὸ βι-
ολί του;

—Ἐμωράθηκες, γεροντά μου!, εἶπε
μὲ θυμὸ ἢ μάνα μου. Ἡ σφοδρὰ σοῦ σά-
λεψε τὰ φρένα... Ἐγὼ ὅμως ἔνοιωθα καλὰ
τὸν πόνο τοῦ πατέρα μου, πὸν ἦταν καὶ
δικὸς μου καημὸς.

Τὸ βιολί τώρα μᾶς χ εἰάζονταν πιὸ πο-
λύ, γιὰ νὰ κλαίμε τῆ μοῖρα μας.

Ποθοῦσαμε τὸ στοιχεῖό μας . . .τὸ φυ-
λαχτὸ μας . . τὸ γούρι μας . . τ' ἀηδόνι μας!

* * *

Σὲ θυμᾶμαι, ἄδολε καὶ πρᾶε πρεσβύ-
τη, πολὺπαθε πατέρα μου, πῶς πέρασες
στὴν Ἄρτα τὰ στερνά σου χρόνια, πῶς
ἔλυνες ἀπ' τὸ μαράζι ὅπως ξεραίνεται ὁ
ξεριζωμένος ἔλατος! . Ἦταν ζεστὴ ἢ φω-
λίτσα, ἀλήθεια, τοῦ συγγενικοῦ σπιτιοῦ,
πὸν σὲ φιλοξενοῦσε! Ἄς εἶναι καλὰ ὁ γαμ-
πρὸς σου κι ἢ κόρη σου! Ὅμως ἐσὺ πάν-
τα ὀνειροῦσουν ἢ Τζουμέρκα, πάντα λαχ-
ταροῦσες ἔνα σπιτάκι ἐκεῖ ἢ ἔνα κιβούρι
καὶ κάθε ἀνοιξη—ὄταν μποροῦσες νὰ σέρ-
νης τὰ γέρικα πόδια σου πρὸς τὸ μνημεῖο
τοῦ Κρυστάλλη—σὰν προσευχὴ ψιθυρίζες
τῆ νοσταλγία τοῦ ποιητῆ μας:

«Παρακαλῶ σε, σταυραῖτέ, γιὰ χαμηλώσου λίγο,
πάρε με ἀπάνω στὰ βουνά, τι θὰ μὲ φάῃ ὁ κάμπος!»

Χαμένος πόθος! . . Κοιμᾶσαι πιά στοῦ
κάμπου τὰ λιοβάρια . . .

Ὅμως ἐμεῖς πὸν μένουμε πίσω σου,
ὄταν ἀξιωθοῦμε νὰ στήσωμε στὸν τάφο σου
τὸ μνημεῖο, πὸν σοῦ ἀξίζει, δὲν θὰ ξεχά-
σωμε τῆ στερνὴ σου ἐπιθυμία.

Θὰ βάλωμε τὸ μαρμαρᾶ νὰ σκαλίση
στὴν πλάκα σου ἔνα σπασμένο βιολί! .

Ἄρτα—Φλεβάρης 1954

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

ΠΙΝΔΟΣ ΜΟΥ!..

ἤρθα σ' ἧς Πίνδου τὴν κορφὴ, σὶὸ Βίκο,
σὶὸ γαλανόλευκό σου, Θεέ, τὸν Οἶκο.

Κι' ἤρθες σὰν προσευχὴ, σὰν πρωτοβρόχι,
καὶ σὰν ἑλληνικὴ κραυγὴ μὲ τὸ «Ὅχι»!...

Πίνδος μου, μάννα γῆς, αἰώνιε Θεέ μου,
τρανέ μου Ἐσταυρωμένε μέσαθέ μου,

μοῦ ἔδωκες φυλαχτὸ μ' ἀ χούφ' α χῶμα—
σάρκα ἀπ' τὸ ἄχραντό σου σῶμα.

Μιὰ χούφτα γῆς, κι' ἡ γῆς ὅλου τοῦ κόσμου,
κι' ἡ Σταύρωση κι' ἡ Ἀνάστασή σου ἐντός μου.

(Στὸ Βίκο τῆς Πίνδου 29|4|54)

I. Π. ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑΣ

ΠΑΡΕ ΜΕ ΜΑΖΙ ΣΟΥ ΝΥΧΤΑ...

Ἄποψε,
ποὺ φόρεσες τὴν αἰθέρια σκέπη σου
μὲ τ' ἀναμμένα κεχλιμπάρια,
πάρε με μαζί σου
νύχτα δ' ἀφανη,
νὰ βυθιστῶ σὸ καρδιοχιτύι τῆς ὑπαρξῆς σου.

Νὰ πλέω
πάνου στοὺς ἄσπρους κύκλους τ' οὐρανοῦ,
κυνηγώντας
τοὺς γαλάζιους παλμούς τῶν ὀνείρων.

Τ' ὄνειρο τῆς ἀγάπης ν' ἀναζητήσω
κι' ὡς τὴν ἀπαρητὴ κορφὴ
νὰ πλανηθῶ,
σὰν τὸ τρελλὸ ταξιδευτὴ.

Στὰ μετάξια τῶν μαλλιῶν τῆς εὐτυχίας,
θὰ στήσω
τ' ἀηδόνι τῆς ἀγάπης,
γιὰ νὰ ψάλλει τὸν ὕμνο τὸν πιὸ ἐρωτικό
νύχτα διάφανη,
γιὰ σένα.

ΞΕΝΗ ΚΕΡΑΣΙΩΤΗ

ΤΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

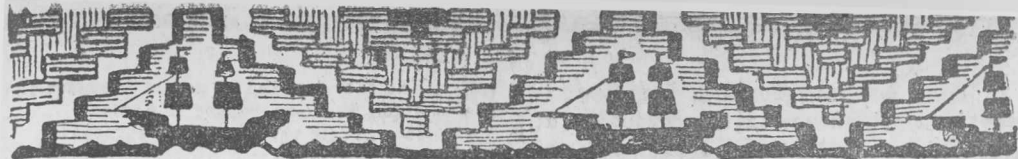
Χέρια γεννήτε ὦ μάτια κι' ἀπλωθήτε
Γιὰ ν' ἀγκαλιᾶστε, ν' ἀγκαλιᾶστε ὅτι θωροῶ
σκῆψε βαθιὰ ψυχὴ μου καὶ προσκύνα
μέσα στὸν ἀναπάντεχον ναό.

Πόλεις χωριὰ καὶ σπίτια καὶ χαρές σας
τίποια πιά, πρωτάνοιχτα φτερά
μὲ φέραν σὺς ἀβάσταχτες Κορφές σας
ὦ ξακουστὰ ἠπειρώτικα βουνά.

Τώρα θωροῶ γὰρ ἡ συγγνώμη πάντα
ἦταν τῶν ἀθανάτων ἀρειτὴ
τέτια ἀρχοντιὰ σὰν κλείνει ἡ κατοικιά σου
δίνεις καὶ δίνεις κ' ἔχεις πὺλ πολὺ.

Ξέχνα τοὺς κάμπους σκέψη ἀποσταμένη
Γύρε σὴ μεγαλόπρεπη πλαγιά
ῥώτα τοὺς καταρράχτες νὰ σοῦ ποῦνε
ποὺ τὰ σκορποῦν τ' ἀγέρωχα ὠσανά!

Πεῦκα κ' ὀξιές κ' ἐλάτια χιονισμένα
ὄλα δικὰ μου ξάγναντα κορφές
μάτια γεννήτε αἰσιθήσεις ὅσες εἶστε
χέρια γεννήτε ὦ μάτια κι' ἀγκαλιές.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΡΑΤΣΙΚΑ

ΕΝΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΠΟΙΗΤΗΣ*

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

Όπως αναφέραμε, ο Τσιάκος στις «Άμμουδιές και Ξέρες» είναι και πάλι ο φλογερός έραστής τής φύσης, αλλά η ενόραση του κόσμου είναι πιο φιλοσοφημένη, πιο συμπυκνωμένη. Και στη συλλογή αυτή, όπως και στην προηγούμενη, υπάρχει βέβαια σε μερικά ποιήματα ο παιγνιδιάρικος, ο ανάλαφρος τόνος και η ίδια ζέση για την ακατάλυτη όμορφη του κόσμου. Ήννοιαστος κάποιος ώρες, ο ποιητής ξεκουράζεται κι' αφήνει την ψυχή του να σταθή και να θαυμάσει την μικροκομματούσα θάλασσα, τη χαρούμενη άνοιξη, τις μαγιάτικες νύχτες, τὰ νοσταλγικά φθινόπωρα, τὸ ἡλιοθασιλεμμα, τις άμυγδαλιές, τὰ τριαντάφυλλα. Ἡ ζωή τότε του παρουσιάζεται με την πιο λαμπρή εικόνα τής αισιοδοξίας και τὸ τραγούδι του αναβλύζει, όπως πάντα, πηγαίο:

Ἄδερφή τῆς ψυχῆς μου,
πῶς σε χαίρουμε!—πῶς!
ὄντας ἥλιος και ὠθῆς
σε φλογίζου, και ἀστράφτει
—μενεξέδες χλωροί—
κάθε κύμα φλωροί
και χρυσάφι...

λέει για τὴ θάλασσα. Και για τὴ δύση:

...Κ' ἔξω στὸ πέλαο τὸ ἀσημί,
στὸ πέλαο τὸ φανταχτερό,
θαμμάζανε οἱ ἀσάλευτες
ψαρόβαρκες και οἱ σκοῦνες
καθὼς—χαρές μου και καημοί—
τὰ σύννεφα σέρναν χορὸ
γύρω ἀπ' τὸν ἥλιο πὸ ἔγερνε
μαδώντας παπαροῦνες.

Και για τὸ Τριαντάφυλλο:

Ἄχ! τὸ μικρὸ τριανταφυλλάκι,
τὸ ὠχρὸ και μισομαδημένο
μπρός στην πικρὴ τριανταφυλλά,
πῶς μοιάζει με στερνὸ φιλάκι
κι ἀπὸ τρεμὰ χεῖλη δομένο
πὸ σπαταλήσαν τὰ φιλάκια.....

Και τούτο τὸ χαριτωμένο για τὸ Μάρτη, πὸ κάθε Ἄνθολογία περήφανα θὰ τὸ καταχωροῦσε στις σελίδες τῆς:

Παιγνιδιάρικες χρυσαφένιες
βελονίτσες, τὸ κρυφτὸ
στήσαν στὰ ξανθὰ μαλλιά σου,
μιὰ σοῦ τρύπωσε στὸν κόρφο,
πὸ τὸν εἴρηκε λυτὸ,
μιὰ στὸ ἀτάκι.—Στάσου, στάσου!
Και ἡ μαλαματένια βρύση,
κεχρμπάρι ἀναλυτὸ,
λούζει τὴ μικρὴ ἀγκυλιά σου.

Ἡ κοντοῦλα, ἡ ἀνθισμένη
ἀμυγδαλίτσα, σε κυτᾶ
και ὄλο ἀναρωτιέται, Θεέ μου,
τέτοια μάτια, τέτοια χεῖλη,
τέτοια τοῖνορα—ρωτᾶ—
πὸ τὰ βρήκες;—Πέ μου, ὦ! πέ μου.
Και ἀπ' τῆς πρασιναδες μέσα
ιδέες, σοῦ γνέφει Κούκου.—Τά,
στὴ λεπτὴ πνοή του ἀνέμου.
Νᾶηταν τὸ μικρὸ δρομάκι
πὸ γλυκαίνει ἡ ἀμυγδαλιά,
νᾶηταν νὰ ἔβλεπαν ζωγράφοι,
νὰ ἔβλεπαν ὁ χρυσὸς ἥλιος
—πινελίτσα—πινελιά—
πῶς ἀνάλωσε και γράφει
χρυσὰ δένδρα, χρυσὰ φύλλα
χρυσὰ μάτια και μαλλιά,
—ζωγραφιστὲς με τὸ χρυσάφι,

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο και τέλος.

Ἔτσι, ὁ Τάκης Τσιάκος, ἀφήνοντας τὴ φαντασία του νὰ καλπάζει, ξεκουράζεται, μαγεύεται ἀπ' τὴ γύρω του φύση καὶ παίζει μαζύ της, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς τὸ λέει στὸ «Τραγοῦδι τῶν Ὀνειρῶν»:

Τι καὶ ἂν μὲ κούρασε ἡ ζωὴ
καὶ ὁ μόχθος μοῦ ἔχει ἀφήκει
πικρὰ στὸ πλατὺ μέτωπο
χαραματιῆς θαθειῆς.
Παῖξε, παιδί, ψυχοῦλα μου,
γυμνοῦλα μὲ τὸ φύκι
σὲ νταντελένια ἀκρόγιαλα
καὶ σὲ ἀμμουδιῆς ξανθές...

Ἄλλὰ καὶ τὸν ἔρωτα ὁ Τσιάκος τὸν τραγοῦδαίει ἀπαλά, διακριτικά, καὶ τὸ πάθος τοῦ εἶναι ντροπαλό. Νὰ μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα:

„Μᾶς ξεφύλλαγε ἡ μνήμη
κάποια βιβλο παληά,
μὲ τριμμένες σελίδες,
καὶ οἱ καρδιές μας, συντρίμι,
εἶχαν γείρει ἀγκαλιὰ
κ' ἔκλαιαν πόθους κ' ἐλπίδες.

Κ' ἔτσι ἀπλά πριν νὰ φύγω
καὶ σοῦ πάρω μαζύ
τὰ ὑστερνὰ της κομματάκια,
τὴν ἀγάπη εἶδα λίγο
νὰ σκιρτάει καὶ νὰ ζεῖ
στά βρεμμένα μας μάτια.

(Χωρισμός)

...Τὰ κρινοδαχτυλάκια σου, καλὴ μου, σοῦ ἔσφιξα
[μὲ ὄρμη.
Σ' ἔσυρα καὶ ξαπλώσαμε στὴ χλόη τὴ νοτισμένη,
Ριγοῦσε ἡ γῆ—ἀνατρίχιασε τὸ ἀμάλαγό σου θεῖο
[καρμί.
Κρατήρας οἱ πρωτόγνωροι πόθοισοι καὶ νεροσυρμὴ,
ποῦ σὲ ἀφησαν τῆς φλόγας μου νικήτρα— νικημένη.

(Τὴ νύχτα τοῦ Μαγιοῦ)

Σὲ μερικά ὅμως τραγοῦδια, ὁ τόνος ὑψώνεται, γίνεται ἀντρίκιος, μὲ μιὰ περήφανη ἴσως πίκρα στὸ βάθος. Καὶ τότε, μπρῶς στὰ χτυπήματα τῆς ζωῆς, δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὴν ἐγκαρτέρηση:

Ἄκομα ἂν πιεζε καὶ τὴ στερνὴ σταγόνα
τῆς ἀκαρπῆς ἀναμνησῆς, νὰ μένεις
πιστός, στοῦ προορισμοῦ σου τὸν ἀγῶνα.

Καὶ ὄλο νὰ πολεμᾶς, καὶ νὰ προσμένεις.
Δίχως ἀνάλωση, θάρρος κ' ἐλπίδα
δὲ στρέφεις τὴν πορεία τῆς εἰμαρμένης.

Τῆς σταθερότητάς σου τὴν ἀσπίδα
σύμβολο μέγα θὰ τὴν ἔχουν, ὄντας,
καθὼς ἀνδρεῖος τῆς τόλμης δορυφόρος,

στὴ Μάχη τούτη πῆσεις πολεμῶντας.
Τότε θὰ σοῦ δοθεῖ ἡ τιμὴ καὶ ὁ φόρος.
Μὰ ἂν, διαλεχτός τῆς Τύχης, ἐπιζήσεις,

προσκύνημα ἀντοχῆς θάεισαι τῶν Νέων,
καὶ θὰ χαρεῖς διπλά καὶ θὰ εδωχῆσεις,
πρῶτος στὸ προσκλητήριο τῶν γενναίων.

Τὸ ἴδιο τοῦτο αἶσθημα τῆς καρτερίας καὶ τῆς στωϊκότητος συναντοῦμε καὶ στὸ «Ἀνέβαινε» ποῦ εἶναι μιὰ προτροπὴ γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ καθήκοντος καὶ τῆ σπορὰ καλῶν πράξεων. Ἀδιάφορα ἂν ἔτι ποθήσαμε μένει συχνά, πολὺ συχνά ἀνεκπλήρωτο κὶ ἂν τὰ ὄνειρά μας κοίττονται:

«—ναυάγιο στοχασμῶν νεκρῶν καὶ ζώντων»
κὶ ἂν καρτεροῦμε: «...τὰ πλοῖα ποῦ δὲ θὰ ἐρθοῦνε», ἀδιάφορο ἂν ἡ σκληρὴ Μοῖρα χτυπάει τὸν ἀνθρώπο. Δὲν πρέπει νὰ τὴ φοβάται, μὰ νὰ τὴν ἀτενίζει κατὰμματα, νὰ τὴν ὑποδουλώνει:

«Γρανίτης στὸν ἀνήφορο τοῦ δρόμου
θὰ σῦρα τώρα ἀντρίκεια τὸ Σταυρό μου
—τὸν Ἥλιον ὡς ἐδίψασα νὰ πιῶ».

Ἐπάρχει πάντα μιὰ προσδοκία στὸ δάθος, ἕνας ἐξαγνισμός, μιὰ ἐλπίδα, μιὰ τελείωση τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὴν προσφέρει ἡ Χριστιανικὴ πίστη, ὅπως τὸ μαρτυρεῖ ἡ «Προσευχὴ στὸν Σταυρωμένο»:

Μὲ δέος φιλῶ τὰ πόδια Σου. Μοῦ τρέμει
σὰ φύλλο ἀνήμπορο δεντριοῦ ἡ ψυχὴ μου
—Δέξου τὴν ταπεινὴ τὴν προσευχὴ μου.

Πνέμμα καὶ σῶμα, ὦ! Θεέ, λησδόνῃς μου
τὴν ὑπαρξὴ μου, τὸ μηδὲν τοῦ κόσμου
—τοῦ κόσμου, ποῦ λατρεῖς ὁ λογισμός μου.

Καὶ ἄφες νὰ ζήσω—νὰ πονῶ καὶ ὁ πόνος
νὰ μοῦ ἀπαλύνει τὴν τραχειά μου σκέψη
—Πόνος, δάκρυα, λυγμός νὰ μὲ ἀνθρωπέσει.

*

Ἀρκετὸ καὶ πάλι χρονικὸ διάστημα
χωρίζεις τὴν τελευταία ποιητικὴ συλλογὴ

του Τάκη Τσιάκου: «Πεταλίδες» ἀπ' τὴν προηγούμενη: τέσσερα περίπου χρόνια. Βγήκε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1949. Τούτη εἶναι μιὰ μικρὴ, λιγοσέλιδη συλλογὴ, ἀλλὰ δὲν ἔχει σημασίαν ἢ ἔκτασὴ της. Καὶ σ' αὐτὰ τὰ τραγούδια, ὅπως καὶ σ' ἄλλα, ὁ Τσιάκος εἶναι πάντα ὁ ποιητὴς ποῦ ξέρει νὰ συγκινεῖ τὸν ἀναγνώστη του μὲ τὴν αὐθόρμητη ἔμπνευσή του, μὲ τὴ μελωδίαν του, μὲ τὸ κυμάτισμα ἐνὸς στίχου παραδοσιακοῦ, ἀλλὰ τόσο τεχνικοῦ, τόσο ἁρμονικοῦ! Καὶ πάντα ἡ ἴδια σιγανὴ ὑποβολὴ μιᾶς ἐξαιτίας μουσικῆς ποῦ σὲ βυθίζει μέσα σὲ μιὰν ἀχνὴ ὄνειρον, σὲ συναισθήματα παλιὰ ὅσο κι ὁ κόσμος, ποῦ ἀνανεώνονται ὅμως καὶ φαίνονται καινούρια ἀπ' τὴ μαγείαν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ψυχικῶν τοπιῶν, ἀπ' τὸ αἶσθημα τὸ φυσιολατρικόν, τὸ ἐρωτικόν καὶ τὸ πατριδολατρικόν,—λατρεία γιὰ μιὰ Πατρίδα,—ἀλλοίμονο—πάντα σκλαβωμένη, ποῦ τὴν Ἄναστασὴ της καὶ τὴ Λύτρωσὴ της τὴν περιμένουμε ὅλοι μὲ λαχτρά.

Ἡ ἔμπνευσή στίς «Πεταλίδες» εἶναι πιὸ ὄριμη, πιὸ μεστή, τὸ λεκτικὸν πιὸ πλούσιον, τὰ παιχιδίσματα τῆς ρίμας πιὸ ἀπροσδόκητα, δίχως ὅμως ποτὲ νὰ ξαφνιάζουν, καὶ ἡ παραδοσιακὴ τεχνικὴ ἀνανεώνεται μὲ πρωτοτυπία στὴν ἔκφραση, ποῦ, συχνά, γίνεται ἐπιγραμματικὴ, ὅπως «στὴν ἄγνωστη καὶ νέα νεκρὴ» ὅπου ἡ συμπύκνωση εἶναι ἀληθινὰ ἀξιοθαύμαστη:

Κι' ἦταν ἡ μέρα ἔτσι μικρὴ
πικρὴ καὶ τόση:
Πρὶν ξημερώσει: εἶχε νυχτώσει!

Δὲν ἀντέχω στὸν πειρασμὸ νὰ μὴν παραθέσω ἐδῶ τὴν «Ψαροπούλα», ἓνα ἀπ' τὰ ὠραιότερα ποιήματα τῶν «Πεταλίδων», γνωστὸ σὲ πολλοὺς, ποῦ δείχνει ὅλο τὸ μεσοπρόθετον πιά ταλέντο τοῦ Τάκη Τσιάκου:

Κι' εἶχε ἀναμερῖσει κι ἀπαλύνει
τὸ γαλάξιο κύμα τοῦ θερτῆ
στὰ ρηχὰ τοῦ ἀπάνεμου, κι' ἀκέρια,
ἔσφρανη ἢ στεριά, στὴ θεῖα γαλήνη,
στὶς φυρονεριῆς εἶχε ριχτεῖ
ποῦ ξανθὰ τρεμόπλεαν καλοκαίρια.

Κι ὅπως στηλωμένη σ' ἀκροβράχι
σ' ἦδραν οἱ ματιῆς τοῦ λιμανιοῦ
(πόδι μου ροδι, πόδι σταράτο!)

βούτηξαν κι αὐτῆς, ποῖα πρώτη νάχει
τόπο στὰ κρυφὰ τοῦ φουστανιοῦ,
κι ἔστησαν σεργιάνι ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.

Κι' ἀχ! τὴν ἀντιφέγγιστη κορνίζαν
τοῦ μεσοφοριοῦ, ποῦ κρεμεζὶ
σκάλωσε στὰ φύκια καὶ τὴν εἶδες!
Κι' ἀχ! ποῦ ὡς τόσο χάρηκα ὡς τὴ ρίζαν
δύο κολῶνες φῶς—θάμπος, μαζῶ,
φάχνοντας στὸ πλάι γιὰ πεταλίδες.

Τίποτα δὲν εἶπες! Μὰ ἀπ' τὰ χεῖλια
κι ἀπ' τὰ μάγουλά σου τὰ πυρὰ
χύθηκε ἡ ντροπὴ (στίχε μου στεῖρει)
χύθηκε ἡ ντροπὴ, ποῦ ἀπὸ μιὰ ζήλεια,
πρὶν πλαγιάσει ἀλάργα στὰ νερά,
πέρασ' ἓνας ἥλιος καὶ τὴν πήρε.

Κι αὐτὰ τώρα τὰ δύο τετράστιχα γιὰ
τὴ Βέρειο Ἡπειρο, ὅπου ὁ τόπος γίνεται
σχεδὸν ἐπικός:

Θρύλος ἢ ἀνοχή τῆς πίστεως
ποῦ εὐλογῆτρα σὲ ὀδηγεῖ,
τῶν αἰώνων πόθων δάδα.
Στὸν βαρὴν ἔρκο ποῦ ὀρκίστηκες,
τὴν ἀντρέικεια θεῖα ὀργῆ
μόνο Ἑλλάδα βλέπω—Ἑλλάδα!

Πέραν σ' ὄνειρό μας πρώτη
μὲ τὸ βῆμα τὸ ταχύ,
ποῦ ἀναπτέρωσε ἡ ἐλπίδα.
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴ νεώστη
τῆς Γενιᾶς κι ἀπ' τὴν ψυχῆ,
Σκλάβαν ἀδούλωτη, Πατρίδα!

★

Δὲν ξέρω ἂν στὸ μελέτημα τοῦτο γιὰ
τὸν Τάκη Τσιάκο κατάφερα νὰ δώσω μιὰ
παραστατικὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ
βορειοηπειρωτῆ ποιητῆ. Ἐλπίζω νὰ μὴν
πρόδωσα οὔτε τὸν ἓνα, οὔτε τὸν ἄλλο. Ἐνὰ
μόνο ἔχω νὰ πῶ: πὼς τίς σελίδες αὐτῆς
ἔγραψα μὲ ἀγάπη καὶ θαρρῶ πὼς ὁ κριτι-
κὸς πρέπει νὰ βλέπει τὸ ἀντικείμενον τῆς
ὁποίας μελέτης του πρῶτα μὲ ἀγάπη καὶ
ὕστερα μὲ καταπόνηση. Ἀγάπη καὶ ἐκλογὴ
εἶναι τὸ πᾶν κι ἀνάμεσα στὴν «ἀγάπη καὶ
τὴν ἐκλογὴν παίζεται κατὰ βάθος ἢ μοῖρα
τοῦ ἀνθρώπου, μ' ὄλη του τὴν ἀξιοπρέπεια
κι ὄλη του τὴν ἀδυναμίαν» ἔγραψε κάποτε
ὁ πολὺς γάλλος κριτικὸς Ἄντρέ Ρουσσώ.
Κι ἄλλου γράφει ὁ ἴδιος: «Ἐνας κριτικὸς
εἶν' ἓνας εὐτυχισμένος ἄνθρωπος ἂν, μέσα
στὸ περιδῶν τῶν βιβλίων, ὄρῃκε ἓνα πρῶτ'

ένα λουλούδι, ένα μοναχικό λουλούδι, που κανέννας χειμῶνας δὲν θὰ τὸ μαράνει».

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ «λουλούδι» εἶναι καὶ ἡ ποίηση τοῦ Τάκη Τσιάκου, ποὺ μᾶς προσφέρειται ἀπ' τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς του, ἄδολη καὶ συγκινημένη,—καὶ θαρρῶ, πῶς τὸ λουλούδι αὐτό,—τὴν ποίησή του—«κανέννας χειμῶνας δὲν θὰ τὸ μαράνει».

Δὲν ξέρω βέβαια ποιὰ θὰ εἶναι ἡ μελλοντικὴ ἐξέλιξη τοῦ ποιητῆ καὶ ποιὰ δῶρα ἀκόμα θὰ μᾶς προσφέρει. Ἀλλὰ ἡ ὥς σήμερα πνευματικὴ προσφορά του εἶναι ἕνας ὄριμος καρπός, μὲ πλούσιους χυμούς, ποὺ χαίρεσαι νὰ τὸν γεύεσαι. Εἶθε ὅλοι οἱ νέοι ποιητῆς μᾶς νὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν παρόμοιους καρπούς—τότε ἡ ποίηση θὰ εἶχε λυτρωθεῖ ἀπ' τὰ δεσμά της καὶ θὰ ἦταν ἀπλούστατα ἡ Ποίηση μὲ κεφαλαῖο Π.

Ὁ Τσιάκος ἔφτασε σὲ μιὰ ζηλευτὴ ἀριτιότητα, σὲ μιὰ τέχνη ποὺ δὲν ἀποκλείει μῆτε τὸ γνήσιο αἶσθημα, μῆτε τὴν εὐφάνταστη χάρη, μῆτε τὴ φιλοσοφημένη ἐνόραση τοῦ κόσμου, μῆτε τὴ ρομαντικὴ πινελιά, μῆτε τὴν ὄνειρεμένη λεπτότητα. Εἶναι γε-

μάτος ψυχῆ, ἄρμονία—καὶ ἡ μελωδία του τρέχει σὰν τὸ γάργαρα νερό.

Κι ἂν θέλαμε νὰ συνοψίσουμε τὴν πνευματικὴ του πορεία, δὲν θὰ τὴ ἐροῦμε πουθενὰ ἄλλοῦ παρὰ στὸν ἴδιο τὸν ποιητῆ, ποὺ φρόντισε νὰ μᾶς δώσει ζωντανὸ τὸ «Πιστεύω» του:

Πιστεύω στὸ Ἅγιο φῶς τῆς καλωσύνης,
καὶ στὴν καρδιά τῶν πλούσιων αἰσθημάτων,
Στὸ δάκρυο τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ὀδύνης.

Στὴν ἀκαμπτὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.
Στὴ δάδα τῆς ἐλπίδας ποὺ ἔχω ἐντός μου.
Στὸν ἔρωτα πνευμάτων καὶ σωμάτων.

Στὸν τίμιο ἴδρωτα τῆς δουλειᾶς τοῦ κόσμου.
Στὴν ἀνελέημονη καὶ ὠμὴ του γνώμη.
Στὰ λάθη ποὺ ἐξαγνίζει ὁ πικραμὸς μου.

Στὸν φιλικὸ δεσμὸ καὶ τὴ συγγνώμη.
Σὲ ἀνένδοτη συνείδηση καὶ κρίτρα.
Στῆς Μετανοίας τὴν βάπτισμα, καὶ ἀκόμη
Στὴν ἄδολη ψυχῆ, τὴν ὀδηγήτρα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Ἀθήνα, Γενάρης 1954.

Α Ν Ο Ι Ε Η

Τώρα ποὺ ἦρθε πάλι ἡ ἀνοιξη
καὶ στὸν ἀγέρα εἶναι χυμένα τόσα μῦρα,
καὶ τὰ σπουργίτια ὅλο τηδᾶν θεοῦ-εἰλα,
τὸ δρόμο πάλι γιὰ νὰ βρῶ εἶσνα πῆρα.

Μια περπατάω χορευτὰ καὶ μιὰ πεθαίνο
σ' αὐτὸ τὸ πρωῖνὸ ποὺ εἶν' ὅλο ἀγάπη
Κι' ἔτσι γλυκὰ ποὺ μοῦ μιλάνε ὅλα,
μπορῶ νὰ πάω καὶ στὴ σηλιά τοῦ Ἀράπη.

Ἦνειρα τῆς νυχτὸς, πάλι ξυπνᾶτε
καὶ φτερουγίζετε μελίτσι στὴ ματιά μου.
Ὁ δρόμος γιὰ τὸ δράκοντα εἶναι τοῦτος
καὶ πάει νὰ τὸν σκοτώση ἡ καρδιά μου!

Ἦνειρα τῆς νυχτὸς, ποὺ πάλι ζῆτε
στῆς ἀνοιξης τὸ μυρωμένο ἀγέρι,
Χιμαρική συντροφισσά σας εἶμαι.
Κρατᾶτε με στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ χέρι!

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΔΑΝΑΚΗ—ΒΟΥΡΔΕΚΗ

ΠΑΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ...

Γύρω από τρεις συμβολικές γυναικείες μορφές της αρχαίας παράδοσης

(ΚΑΛΥΨΩ — ΜΗΔΕΙΑ — ΔΙΔΩ)*

Ὁ γέρο—Ὁμηρος, πού φρόνιμος πάντοτε προσπαθεῖ νά κρατήσῃ τήν ἰσορροπία καί δέν ἀφήνει τά πρόσωπα πού ὕμνεῖ νά ξεπεράσουν τά ὅρια οὔτε τοῦ πολῦ καλοῦ οὔτε τοῦ πολῦ κακοῦ, ἀκόμα κι' ἂν εἶναι τοῦτα θεῖα, ρίχνει τόν «πολύτλα Ὀδυσσεά», τσακισμένο ἀπ' τῆς κακουχίης τοῦ θαλασσοδαρμού, στό νησάκι τό «τῆλοθ' ἔδν» τῆς νύμφης Καλυψῶς.

«ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθεν ἐσθλοὶ
[ἑταῖροι,
τόν δ' ἄρα δεῦρ' ἀνεμὸς τε φέρων καί
[κῦμα πέλασσαν» (Ὀδ. Ε 110—111)
(Τότε ὄλοι οἱ ἄλλοι θαρρετοὶ συντρόφοι
[του χαθῆκαν,
κι' αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἔφερε τὸ κῦμα κι' ὁ ἀγέ-
ρας) (1)

Ἡ κυρά τοῦ νησιοῦ συγκινημένη ἀπ' τὴ δυστυχία βοήθησε ἀνθρωπιστικά τὸν ἀτυχο ναυαγὸ ὅσο καλῶτερα μποροῦσε, γιναυτό κατόπι μὲ παράπονο λέγει στὸν ἀγγελιοφόρο τῶν Θεῶν πού τὴν προστάζει ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸν αἰχμάλωτο φιλοξενούμενό της (σάμπως καί κάποια ἄλλη πού εἶπε στὸν εδερνετημένο ἄντρα πού τὴν ἐγκατάλειψε τὸ περίφημο «ἔσωσά σε ὡς ἴσασι ἐλλήνων ὄσοι»)

«τὸν ἐγὼν ἐσάωσα περὶ τρόπιος βεθαῶτα
οἶον, ἐπεὶ οἱ νῆα θοὴν ἀργῆτα κεραυνῷ
Ζεὺς ἔλασας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἶνοπι πόντῳ,
ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθεν ἐσθλοὶ ἐταῖ-
[ροι,
τόν δ' ἄρα δεῦρ' ἀνεμὸς τε φέρων καί κῦμα
[πέλασσαν.
τόν μὲν ἐγὼν φιλεὸν τε καὶ ἔτρεφον . . . (Ε,
[130—5)

(. . . ὅμως ἐγὼ τὸν ἔσωσα, ὅταν ἔρρος
σὲ μιὰ καρὶνα ἐρχότανε καθάλλα καθ.σμένος,
γιατὶ μὲ κεραυνὸ καυτὸ στὴ μέση τοῦ πελάγου

τοῦσπασε τὸ γοργόδρομο καρὰνὶ ὁ γίος τοῦ
[Κρόνου.
Τότε ὄλοι οἱ ἄλλοι διαλεχτοὶ συντρόφοι τοῦ
[χαθῆκαν,
καί μόνο του τὸν ἔφερε τὸ κῦμα ἐδῶ ὁ ἀγέ-
[ρας.
Τὸν φίλευα τὸν ἔθερα καί . . .)

Ἡ εὐαίσθησια, ἡ στοργὴ τῆς περιποίησης κι' ἡ ἀπήχηση τῆς συμφορᾶς στὴ συναισθηματικότητα τῆς γυναίκας δέν ἀργησαν νά μεταβληθοῦν σὲ θαυμασμό γιὰ τὸν «δῖον Ὀδυσσεά», τὸν ξακουστὸ ἥρωα, κι' ὁ θαυμασμὸς λίγο—λίγο νά προχωρήσῃ σ' ἔρωτα, σὲ μιὰ μαγνητικὴ κλίση πρὸς τὸν ἄνδρα. . . Οἱ διάφορες μορφές συναισθηματικότητας πού προηγήθηκαν δούλεψαν γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς συμπάθειας πρὸς τὸν ξένο. Ἄρχισαν ἀπὸ ἓνα ἐγώτισμὸ (ὅπως δίκια διακηρῶσσαν οἱ στοῖκοι) τὸν οἶκτο, βαδίσαν κατὰ τὸ θαυμασμὸ τῆς προσωπικότητας (πού συχνά στῆς γυναῖκες ξυπνά ἐμμεσα τὸν ἔρωτα) καί καταστάλαξαν στὴν ἀπόσπλη ἀξήγητη ἀγάπη τῆς ἐνότητος δυστυχισμένου—ἥρωα—ἄντρα.

Ἡ εἰδυλλιακὴ φύση πού ἔζωνε τὴν κατοικία τῆς νύμφης, ἡ μοναξιά της, ἡ ἡμιθεϊκὰ ἀτραχίλια συντελέσανε σὲ γέννημα τοῦτο τῆς μεγάλης συμπάθειας.

Ἡ πυργωδέσποινα ἢ μάλλον ἡ σπηλιωδέσποινα μεσ' τὸ μυρωμένο καί ὑποβλητικὰ ρωμαντικὸ τοῦτο περιβάλλον τοῦ ὄμορφου νησιοῦ τῆς δέν ἀργήσε νά νοιώσῃ τὸ σφιγμένο ἐνός ποικιλόμορφα φυτρωμένου κισσοῦ, πού τῆς ἔζωσε τὴν καρδιά. Ὅλα μαζί, ἡ φύση τῆς ἡ γυναίκεια, ἡ φύση τοῦ νησιοῦ, οἱ περιστάσεις, ἡ λάμψη τοῦ κορμιοῦ καί ἡ δόξα τοῦ ἄντρα πού ἡ μοῖρα τῆς ἔρριξε στά χέρια της, τὴν ἐσπρωξαν στὸν ἔρωτα τοῦ θνητοῦ. Ἔτσι ἡ «εὐπλόκαμος νύμφη» ἀγάπησε καί «ἀνάγκη ἴσχει» (Ε, 14) τὸν Ὀδυσσεά κοντά της, ποθώντας.

«Θήσειν ἀθάνατον καὶ ἀγήραον ἤματα πάντα»
[(Ε, 136)

(. . . καὶ τὸλεγα μονάχη

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος (σελ. 431)

θάνατον κι' ἀγέραστο γιὰ πάντα νὰ τὸν κάνω)

Ἄλλὰ τὰ κάλλη, οἱ περιποιήσεις καὶ τὰ μελ-
λοντικά σχέδια τῆς δὲν κατάρθωσαν νὰ νικήσουν
οὔτε σωματικά—αισθησιακά, οὔτε ψυχικά—ἠθικά
τὸν ἦρωα. Ἡ σκέψη τοῦτου γερὰ καρφωμένη στὴν
«φίλην οἶαν» καὶ στὴν Πηνελόπεια του, δὲν ἔλεγε
νὰ στραφῆ κατὰ τὴν ἔρωτοχτυπημένη προστάτριά
του, παρά μόνο μὲ τὴ φιλικὴ ἀναγνώριση τῆς ἀ-
πειρής εὐγνωμοσύνης ποῦ τῆς χρωστοῦσε.

«τὸν δ' ἄρ' ἐπ' ἀκτῆς εὖρε καθήμενον· οὐδὲ
δακρυόφιν τέρσοντο, κατείβετο δὲ γλυκὺς
νόστον ὀδυρομένην, ἐπεὶ οὐκέτι ἦνθανε νόμφη.
ἀλλ' ἦ τοι νύκτας μὲν ταῦσεκεν καὶ ἀνάγκη
ἔν σπέσσι γλαφυροταί παρ' οὐκ ἐθέλων ἔθε-
ῆματα δ' ἄμ' πέτρῃσι καὶ ἠιόνεσσι καθίζων
δάκρυσι καὶ στοναχῆσι καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἐ-
πόντον ἐπ' ἀτρύγετον δερκίσκειτο δάκρυα
λείβων. (Ε, 150—155)

(τὸν ἦρε ποῦ καθόντανε κοντά στ' ἀκροθαλάσσει
κι' οὔτε στιγμή τοῦ στέγνωσαν τὰ μάτια ἀπ'
καὶ τοῦσθνε ἡ γλυκιὰ ζωὴ στοῦ γρισμοῦ
γιατὶ τοῦ γύρισε ἡ καρδιά νὰ ζεῖ μὲ τὴ νε-
Μόνο ἀπ' ἀνάγκη στὴ θαθεῖα σπηλιά μ' ἀδ-
ἀθέλητά του πλάγιαζε, κι' ἄς τὸν ποθοῦσε
«Ὅμως τὴ μέρα καθόνταν σὲ βράχους, σὲ
μὲ κλάμα, πόνους, στεναγμούς σπαράζοντας
κι' ἔβλεπε, δάκρυα χύνοντας, τὰ πέραγα τὰ

Ἄλλὰ κι' οἱ θεοὶ δὲ εὐνόηζαν τὸν ἔρωτά
τῆς. Μιὰ καλὴ μέρα ἔστειλαν τὸν Ἑρμῆ νὰ τῆς
ἀναγγεῖλη τὴ «νημερέα» τους βουλή. Ἡ ἀγάπη
τῆς ἀδικα φούντωνε, ἡ μοῖρα δὲν τὴν ἐνέκρινε.
Ὁ ἀγαπημένος, ποῦ δὲν τὴν ἀγάπησε, ἔπρεπε
νὰ φύγῃ. Ἀκόμα καὶ οἱ θεοὶ βάλθηκαν νὰ χα-
λάσουν ὅτι δὲν εἶχε ἀρχίσει κἀν. «Ὅτι, φύτρω-
σε, ἔστω μόνο στὴ δικιά της καρδιά, ἔπρεπε νὰ
τὸ ἔφερριζώσῃ ἡ ἴδια, ἀπ' τὸ δικὸ της ἐσωτερικὸ
κῆπο. Οὔτε τὴ λαχτάρα, οὔτε τὴ φλόγα, τοῦ ἀ-
πραγματώτου γιὰ τὴν ὥρα πῶθου, δὲν τῆς ἔδιναν
τὸ δικαίωμα νὰ χαίρεται:

«σχέτλιοι ἔστε, θεοὶ, ζηλήμονες, ἔξοχον ἄλλων
οἷ τε θεαῖς ἀγάσθε παρ' ἀνδράσιν εὐνά-
ἀμπαδίην, ἦν τις τε φίλον ποιήσεται ἄκοιτην. .
(Σκληροὶ θεοὶ ζουλιάρηδες, πῶς πάνω εἰσεῖς
ἀπ' ὄλους,

ποῦ σκάζεστε μὲ τίς θεὸς ἂν μὲ θνητὸ πλά-
κι' ἂν ἴσως κάμει ὀμῶκλινο καμιά τὸν πό-
[γιάσου
[ἠθῆ τοῦς. >]

Τὸ παράπονο τῆς γιὰ τὸν ὀριστικὸ χωρισμὸ
δὲν τὸ λέει ἐναντία στὸν ἄκαρτο συναίσθηματι-
κὸν, στὸν ἀνερωτίστο ἀπάντη τῆς Ὀδυσσεά, ποῦ
τῆς ἄνοιξε τὴν πληγὴ. Μικρὴ θεοτότητα αὐτὴ τὸ λέ-
ει, τὸ χτυπᾷ στοὺς μεγάλους, τοὺς πραγματικοὺς
καὶ παντοδύναμους θεοὺς, ποῦ κυβερᾶν τίς τύ-
χες τίς καλὰς καὶ τίς κακὰς ὀλουσῶν. Στὸν Ὀδυσ-
σεά δειχέται ἀληθινὴ ἀφεντοκυρία, γενναϊόδωρη,
μεγαλόψυχη, ἀμνησίκαικη. Δέν εἶναι ποῦ λυγίξει
ἀπὸ ἀπλὴ πειθαρχικότητα, ἀπὸ τυφλὴ ὑπακοὴν
στὴν ἀναγκαιότητα. Ἀνοίγει τὰ δίχτυα τῆς κι'
ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ ποῦλὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς, δι-
χῶς ἐκδικημὸ τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς στενοχώ-
ριας τῶν ὀνείρων ποῦ ἔσβυσαν καὶ δίχως συντρι-
μὸ καταστροφικὸ τοῦ ἑαυτοῦ τους, γιατί δὲν εἶ-
ναι μόνο γυναίκα, ἀλλὰ καὶ θεά. Δὲ συμμορφώ-
νεται τυπικά στὶς διαταγὰς ἀλλὰ μεταμορφώνει
θαυμασὰ καὶ ἀξιόπρεπα τὸν ἑαυτὸ τῆς ἀπὸ ἔρω-
μένη σὲ ἐλεήτρα, πολὺ ἀνθρώπινη καρδιά.

Στὴν ἀπόφασί τῆς δὲν ἐπικρατεῖ ἡ τσακι-
σμένη ἀπὸ ἀνύτρωτη βία ἀγάπη, ἀλλὰ ἡ καλωσύ-
νη. Ἄπ' τὴ συμπονια ἀρχισε τὴν πορεία του ὁ
ἔρωτάς τῆς καὶ στὴ συμπονια κατέληξε, ἔς γιὰ
νὰ ἐξελιθῆ, νὰ ἐξαγνιστῆ. Ἴσως κι' ἡ μεγάλη
τῆς ἀγάπη νάκανε τὴν Καλυψὸ νὰ μὴ κρατήσῃ
κάνια, νὰ μὴ μισήσῃ, νὰ μὴ ἐκδικηθῆ ἐκεῖνον
ποῦ ἀθελά του ἐπὶ τέλους ἔγινε ἔνοχος τοῦ καῦ-
μοῦ τῆς. Μά τὴν ἀγάπη τοῦτη τὴν τρελλὴ δὲν
τὴν εἶχαν τάχα κι' ἄλλες, ποῦ πότισαν φαρμά-
κια τοὺς ἀγαπημένους τους; Γι' αὐτὸ τὸ λόγῳ πρέ-
πει νὰ ὁμολογήσουμε πὼς ἡ αἰτία τῆς ἀνύτρωτης
στάσης τῆς Καλυψὸς ἀπάναντι στὸν Ὀδυσσεά
καὶ τῆς λογικότητάς τῆς ἀπάναντι στὸν ἑαυτὸ
τῆς ἦταν ἡ θεοῖ κ ὀ τ η τ α. Τὸ ὑ π ε ρ α ν -
θ ρ ὴ π ι ν ο σ τ ο ι χ ε ῖ ο τ ῆ ς ν ὄ μ φ η ς
τῆ βοήθησε νὰ δαμάσῃ τὴν ἔρωτά τῆς καὶ νὰ δει-
χτῆ θευικός ἀπολυτῆς τοῦ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ
νὰ συκρατηθῆ ἐπ' τὴν ἄλλη στὰ ὅρια τῆς ψύ-
χραιμης καρτερίας τοῦ πάθους.

Δὲ λησμόνησε οὔτε εἶχε ἀγαπήσει λίγο. Δι-
α τ ῆ ρ η σ ε μ ο ν ἄ χ α λ ο γ ι κ ἄ τ ὸ ν π ὶ ο
θ ο καὶ τὴν ἀγάπη τῆς, ποῦ ἀσφαλῶς ἔβταν πῶ
δυνατὴ ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη. γιατί ἡ καρδιά τῶν
θεῶν γιὰ νὰ αἰσθανθῆ κάτι δυνατὸ πρέπει κι'
ἀπὸ δυναμερὸ πάλι αἰτίῳ νὰ πέσῃ σὸ πάθημά
τῆς. Ἡ λογικότητα καὶ ἡ διατήρηση τῆς ἰσορ-
ροπίας ἀπὸ μιὰ γυναίκα ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴ
δίχως προοπτικὴ κρίσης σταθερότερης ὥρα τοῦ
πάθους, τοῦτο μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν
παντοκυριαρχία τοῦ συναίσθηματος καὶ νὰ δε-
χτοῦμε κάποιες θεϊκὰς ἐπιήψεις σὰ δεύτερο πα-
ράγοντα πᾶντο πᾶνω τῆς, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἔτσι
τοῦτη νὰ δειχτῆ, ὅπως εἶδαμε ντυμένη, μέσα
σὲ μιὰ ὑπεργυναικεῖα λάμπη, νικήτρια τῆς ἀπό-
λυτης συναίσθηματοκρατίας.

Ἔπειτα εἰναικαὶ κάτι ἄλλο. Ἡ Καλυψὸ καὶ
ἀπλὴ γυναίκα νάταν ἴσως νὰ μὴν εἶχε φύγει τέ-

λεια ἔξω ἀπ' τὰ πλαίσια τῆς λογικότητας, ἴσως τὸ συναίσθημά της νὰ μὴ τὸ ἔνοιωθε πάντοτε ὀριστικά στέγιο καὶ ξέγνοιαστο. Σὲ τοῦτο συντελοῦσε ἕνας ἀντικειμενικὸς παράγοντας, ποὺ πάντα θὰ τὴν ἐθαλαζέ ἀσφαλῶς σὲ σκέψη, πάντα θὰ τῆς λιγότευε τίς ἐλπίδες γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ποθομένου. Ὁ Ὀδυσσεύς ποτὲ δὲ δέχτηκε τὸν ἔρωτά της οὔτε κἀν περιστασιακῶς, ποτὲ δὲ λύθηκε οικειοθελῶς ἀπεναντι της. Δὲν τῆς δυνάμιτο δηλ. ἡ στάση του τὴν αἰσιοδοξία. τίς κρυφές ἐλπίδες. Ἦταν πάντοτε δοσμένοι δλόφουχα στὴν Πηνελόπη, ἔστω καὶ μὲ τὴ φαντασία, τὸ νοῦ. Τὸ ὅτι ἦταν παντρεμῆνος ἀποτελοῦσε ἕνα μεγάλο αὐτοῦ γιὰ τὸ δυστυχῆ ἐνάντια στὴν ἐπιχειρήσή της. Κι' ἀκόμα κἀκεῖ. Ἐχτός ἀπ' τὴν ἀγάπη στὴ γυναῖκα του ὑπῆρχε αὐτὴ μιὰ ἄλλη ἀγάπη ποὺ ἐσοργεγε τὸν Ὀδυσσεύα ἐκὶ πιά τοιαυτὰ ἀπ' τὴν ἀγκυλιά τῆς νύμφης, ἀλλὰ γενικῶς ἀπ' τὸ νησί της ὀλάκερο. . . Ἡ «φιλή αἶα» ἴσως νὰ εἶχε σταθῆ ἢ ἀφορμὴ τῶν περισσοτέρων διακρόνων καὶ στεναγμῶν του. Σὰν καθισμένος στ' ἀκρογιαλὶ ἀγνάντευε τὸ μακρινὸ πέλαγος, ἢ καρδιά του πονοῦσε ἀπὸ νοσταλγία τῆς πατρίδας πρὸ παντός, σ' αὐτὴν πρῶτα ἔστειλε τὰ χαιρετισμὰτά της μὲ τοῦς γέλαρους κι' ἔπειτα στὴν Κυρά του, μὲς τὸ μαρμαρόχτιστο τῆς Ἰθάκῆς παλάτι.

Πῶς λοιπὸν ἢ μιὰ ἢ δικιὰ της ἀγάπη θάταν δυνατό νὰ τὰ βάλῃ μὲ τόσες ἄλλες, καὶ μάλιστα μ' ἀντίρρικια ἔνταση ὄντας τοῦτες νοιωμένες; Τὸ ὅτι πρῶτα ὁ Ὀδυσσεύς ἦταν ἀναμάρτητος, ἀσυνένοχος στὸν πόθο της κι' ἔπειτα ἦδη δεσινόμενος συναισθηματικῶς, ὄλα τοῦτα θὰ τὴν εἶχαν ἀποθαρρύνει βέβαια ἀπ' τὴν ἀρχή, κι' ἄς μὴ τ' ὠμολογοῦσαν θαρρετὰ τὰ περίσια κάλλη κι' ἢ καρδιά της.

Ἀλλὰ πῶς ἢ φιλαρέσκεια της κι' ὁ δικαιολογημένος ἐξ ἄλλου γυναικεῖος ἐγωϊσμός δὲ ζήτησαν τουλάχιστον κάποια πληρωμὴ γιὰ τὴν περιφρόνησή τους; Δὲν ἔνοιωσε τάχα μέσα της πίσκρα, ὅτι μιὰ θνητῆ, κι' ἀσφαλῶς ποτὲ τόσο ὀμορφῆ σάν κι' αὐτῆ, ἀσκούσε μεγαλύτερη ἐπιρροή πάνω σ' ἕνα θνητό; Ἀνεξάρτηταδὴ, ἀπ' τὸ γνήσιο συναίσθημά της, ποὺ ὀπωσδήποτε μπορούσε νὰ τὸ μαλακώσει (εἶτε μὲ τὸ λόγο εἶτε μὲ τὴ δύναμη τῆς θεοτήτας της. εἶτε μὲ τοῦς δυσμενεῖς ἐξωτερικοὺς ὄρους) ἦταν στὴ μέση καὶ ζήτημα γόητρου ἀτομικοῦ, ποὺ θάπρεπε νὰ τὴ φέρῃ στὴν ὀποιαδήποτε, ἔστω καὶ ἀκακὴ ἐκδίκηση. Ἀλλωστε τὸμολογεῖ μ' ἀφέλεια.

Ὁδὲ μὴν θὴν κείνην χερσίαν εὐχόμεαι εἶναι οὐ δεμας οὐδὲ φύνη, ἐπεὶ οὐπως οὐδὲ εἰκεν θνητάς ἀθανάτησι δεμας καὶ εἶδος ἐρίζειν. (Ε212)

(Θαρρὸ δὰ πῶς χειρότερη δὲν εἶμαι ἐγὼ ἀπὸ κείνη σ' ἀνάστημα καὶ τὸ κορμί, μήτε ταιριάξει κι' ὄλας, νὰ παραβγαίνουν οἱ θνητὲς μὲ τίς θεὲς στὰ κάλλη)

Ἡ ἀφογῆ ὀμως στάση του Ὀδυσσεύα βγάζει ἀπ' τὴ μέση κι' αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, κι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο σάνιδι δικαιολογίας μιᾶς ἐκδίκησης:

«Πότνα θεά, μὴ μοι τότε χῶσο σῖδα καὶ αὐτὸς

πάντα μαλ' οὐνεκα σεῖο περίφρων Πηνελόπεια εἶδος ἀκιδνότερη μέγεθος τ' εἰσάντα ἰδεσθαι· ἢ μὲν γὰρ βροτὸς ἐσσι, σὺ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγή- [ῶς «(Ε,215—8)

(Συμπάθα, λατρευτῆ Θεά, Καλὰ κι' ἐγὼ τὸ ξέρω δὰ πόσο φαίνεται ἀσχημὴ μπροστὰ σου ἡ Πηνελόπη σ' ἀνάστημα καὶ τὴ μορφή, τίς δυὸ ὀποιοι σὰς [συγκρίνει. Θνητῆ εἶναι ἐκείνη, μὰ Θεά κι' ἀγέραστη εἶσαι [αὐτῆ σου.)

Ἀναγνωρίζει τὴν ὑπεροχὴ της, δὲν τὴν ἀφήνει νὰ λυπάται καὶ γιὰ τοῦτο κοντὰ στίς ἄλλες θλιφές της. Ἀλλὰ παρ' ὄλα αὐτὰ ὀμολογεῖ θαρρετὰ πῶς τὶ νὰ κἀλλ; Ἐκείνη ἢ κατώτερη, ἢ θνητῆ, ἢ φρόνιμη Πηνελόπη, ἀνεξάρτητα ἀπ' τίς συντροπικὲς γιὰ κείνη συγκρίσεις τὸν τραβάει πρὸ πολὺ καὶ στὴ θύμησή της δὲ μπορεῖ νάντυσταθῆ. Στὴν κρίση τῆς ὀμορφιάς δίνει στὴν Καλυψὼ τὰ πρωτεῖα, τὴν ἀνακηρύσσει Βασίλισσα, μὰ στὴν καρδιά του δὲν τῆς ἐπιτρέπει νἀσκῆση κανένα δικαίωμα.

«ἀλλὰ καὶ ὄς ἐθέλω καὶ ἐέλδομαι ἤματα πάντα οἶκαδε τ' ἐλθέμεναι καὶ νόστιμον ἤμαρ ἰδέσθαι. [(Ε, 219—220)

(Μὰ κι' ἔτσι πάντα λαχταρῶ νὰ φτάσω στὴν πα- [τρίδα καὶ νὰ τὴ δοῦν τὰ μάτια μου τοῦ γυρισμοῦ τῆ μέρα)

Μὰ κι' ἂν ὁ Ὀδυσσεύς οκοτιμένος ἀπ' τὴν προσήλωσή στὴν Πηνελόπη του δὲν ἀναγνώριζε τὴν ἀναμφισβήτητη καλλονὴ τῆς Θεᾶς, τοῦτο δὲ θὰ ἀποτελοῦσε λόγο δικαιολογημένης γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἐξέγερσης. Γιατὶ δηλ. νὰ γεννηθῆ μικρόπρεπη ζήλεια, ὀπου ἢ ὑπεροχὴ ἀποτελεῖ κἀκεῖ τὸ ἀθάνατο ἐθέσιο καὶ μόνον ἢ σχετικότητα τῆς ἀνθρώπινης κρείσης πότε πότε τὴν ὑποτιμᾷ ἄνόητα; Ἀλλωστε δὲ ἢ ν ε τ α ἰ ε δ ὦ λ ὄ γ ο ς ἢ ἰ ἄ λ ι γ ὼ τ ε ρ ῆ ἢ ἄ γ ἄ π ῆ μ ἄ γ ἰ ἄ τ ἔ λ ε ἰ α ἄ π ο υ σ ῖ α τ ῆ ς .

Ἡ τυχὸν μερικτὴτα τῆς ὑπαρέξῆς της καὶ ἢ ἀναφορὰ της στὴν Πηνελόπη θάταν γιὰ τὴ θεὰ χειρότερο πλήγμα. Ἐνῶ τώρα ἢ ἀρνηση τῆς ὑπαρέξῆς ἔρωτα γι' αὐτὴ τὴν ἀφήνουν ἀνεγγίχτη στὴν ἐνότητα τῆς τελειότητάς της. Δὲν ὑπάρχει. δηλ. περιφρόνηση τῆς ἀξίας της μέσα στὴν καρδιά τοῦ Ὀδυσσεύα, ἀλλὰ φύχραιμη, λογικὴ, ἀπομακρυσμένη θέασή της.

Ἦπειτα σὲ τί θὰ ὠφελοῦσε ὁ ἐκδικητικὸς κατατρεγμός του ἀθῶου ἀδιάφορου; Τὸ πολὺ νὰ γεννοῦσε τὸ μῖσος στὴν καρδιά ἐκείνου ποὺ τόσοσ καιρὸ μάταια πάσχισε νὰ τὴν ποτίσῃ μὲ τὴ γλύκα τῆς ἀγάπης. Διὲ θάταν ἀλήθεια κἀκεῖ ἀστεῖο; Δὲ θάταν ἀντίφαση παράλογη μὲς τῆς πράξεως της; Ναι. Ὀλα ὀμως τοῦτα ἰσχύουν μόνον γιὰ τὴν Καλυψὼ. Ὁ ἀνθρωπος (εἰδικῶς ἢ γυναῖκα) καὶ ἀντιφατικῶς ἐνεργεῖ στὴ ζωῆ του, καὶ παράλογα, κι' ἀναξιοπρέπα, καὶ μνησικακα καὶ ὀπως ἄλλιως θέλει, σὰν οἰστηλατιέται ἀπ' τὸ πάθος, καὶ τί πάθος, τὸν ἔρωτα. . .

Ἡ Καλυψὼ λοιπὸν σὰ γυναῖκα ποὺ φλογίστηκε συναισθηματικῶς, μὰ ἔμεινε δίχως ἀγάπη, στέ-

καται πολύ ψηλά γιατί κρατάει κι' απ' θεο και ή φλόγα της έμεινε αδαυλιστη τόσο απ' τον έρωτα του άλλου όσο κι' απ' την κακία και την κάθελος λογής αξιοτιμώρητη αντίδρασή του.

Ίσως ή μόνη εκδίκηση που πήρε ή θεά για τον περιφρονημό της και για την άνικανοποίησή του πόθου της νάναι ή δίχως καμιά αντίσταση άφηση του αίχμαλώτου της και ό ύπερβολικός της ζήλος στην προετοιμασία του ταξειδιου του, καθώς και τό συμπονετικό, φιλόθροπο, άνώτερο, (σαν κάθε δυνατού) ύφος της. Δέ μιλάει πιά σά θεά σέ θεό, σάν παθιασμένη σέ ισάξισό της. Μιλάει ή θεά στόν κακότυχο. ή Δύναμη στόν έξαρτημένο της. Του όρκίζεται πώς δέν θά τον βλάψη. Η καρδιά της τόν λυπάται, άς μή φοβάται πιά!

«και γάρ έμοι νόος έστιν έναίσιμος οδδέ μοι αυτή θυμός έν'σθήθεσι σιδήριος άλλ' έλεήμων» (R.190-1)
(Γιατί είναι ή γνώμη μου καλή και νοιώθω μέσ' [τά στήθια νάχω ψυχοπόνη καρδιά, δέν έχω σιδερένια.]

Δέν του προσφέρει πιά τόν έρωτά της σάν σκλάβα του, αλλά την προστασία της σάν κυρά του. Η στροφή αυτή του συναισθήματος (έστω κι' επιφανειακή, από αξιοπρέπεια μπρός στό άμετάτρεπτο πεπρωμένο), ή αντικατάσταση του έρωτα μέ τό αίσθημα ευχαρίστησης της έξουσίας που θά φανή χρήσιμη στόν άδύνατο είναι λεπτή ή προβολή, μιá εδγενικιά κι' άγέρωχη μαζ' εκδίκηση, που ίσως ό Όδυσσεάς ό σφοδριασμένος, ό πάντα άδιάφορος για την Καλυψή και τώρα χαρούμενος για την άνέλπιστη εδτυχία του γυρισμού, νά μήν πρόσεξε κάν... Η θεά πάντως θάνταμείφτηκε κάπως, άν όχι για τά βάσανα του πόθου τουλάχιστο για τό άσυζήτητο παραπέταγμα της άγάπης της.

Ό άποχωρισμός δέν είχε ζωγραφίσει τίποτε φανερά συγκινητικό στην όψη της νύμφης.

Όσο πάλι για τόν Όδυσσεά τούτος τό ξαίρουμε δά καλά πώς ποτέ δέ συγκινηθήκεν απ' αυτή την ύπόθεση... Μιά άφέντρα φιλόξενη κανευδώνει τό ναυαγό που τό κύμα έριξε στά βράχια του νησιου της. Τό πνεύμα της έλληνι-

κής ξενίας και ή συμπάθεια για τόν κατατρεγμένο φρόντισαν τόν ταξειδευτή σάν ή μάνα ή καλή τό γιό της που φεύγει σέ μακρινούς τόπους...

«τέταρτον ήμαρ έην, και τῷ τετέλεστο άπαντας τῷ δ' άρα πέμπτω πεμπ' από νήσον δια Καλυψή είματ' άμφίεσσασά θυώδεα και λούσσασά. έν δέ οι άσκόν έθηκε θεά μέλανος οίνοιο τόν έτερον, έτερον δ' ύδατος μέγαν, έν δέ και ήα κωρύκω' έν δέ οι όψα τίθει μενοεικία πολλά, ούρον δέ προέηκεν άπήμονά τε λιαρόν τε γ η θ ό σ ο ν ο ς δ' ούρω πέτασ' ιστία όιος Όδυσο [σεδς.» (E, 262—269)

(Τέσσερες μέρες πέρασαν και τάχε όλα τελέψει. Την πέμπτη, απ' τό νησι ή θεά τόν άποχαι-

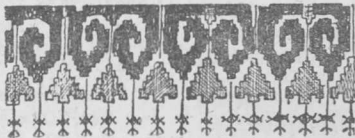
ρετούσε. Τούδωσε ρούχα εδωδιαστά τόν έλουσε μονάχη, τούβαλε μέσα σ' ένα άσκι μαύρο κρασι και σ' άλλο μεγάλο τούβαλε νερό και μέσα σέ ταγάρι κι' έν άεράκι άπόλυσε γλυκόπνευστο και πρίμο. Άνοιξε τότε τά πανιά χαρούμενα ό Δυσσεάς...)

Όταν στόν όριστικό χωρισμό ενός άντρα και μιáς γυναίκα ό ένας είναι γ η θ ό σ υ ν ο ς κι' ή άλλη γεμάτη καλωσύνη και λησμονιά, άνίκανη για μιá ύστατη αντίσταση, για μιá άπελπισομένη έστω εκδίκηση, σ' αυτούς άνάμεσα δέ μπορεί νά ύπάρχη πιά έρωτας. Η σχεδόν θεά νίκησε μέσα της την άνθρώπινη γυναίκα.

Σά δέ λυπήθηκε ό άλλος για τόν έρωτά της, γιατί νά τόν λυπηθή άδικα αυτή; Γιατί νά θρηνήσει και νά χτυπηθή για κάτι που δέ γεννήθηκε στην πραγματικότητα αλλά μόνον στην καρδιά και τή φαντασία της;

Έτσι σκεφτεται ή θεά, ένθ' στή γυναίκα—άνθρωπο ό λόγος σέ τετοιες σιγμές δέν ύπάρχει για νά σκεφτή φρόνιμα, αλλά τούτη μόνο συναισθάνεται, άπελπίζεται (άσκοπα ίσως) και χάνεται έτσι πολλές φορές άβοήθητη, έξ αίτίας της άπομόνωσής της απ' την όρθολογίστρα πραγματικότητα...

[Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι]

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Φεύγουν χειμώνες κι' άνοιξες, περνούν τὰ καλοκαίρια,
κι' ἐγὼ μακρὰ σου πάντοτε, χωριό μου ζηλευτό!
Τὸν οὐρανὸ τὸ γαλανὸ καὶ τὰ λαμπρὰ σου ἀστέρια
ποῖς ξέρει πότε θὰ τὰ ἰδῶ, πότε θὰ τὰ χαρῶ;

Πότε τὸ γλυκοχάραμα μὲ τὴ δροσιὰ τ' Ἀπριλῆ
καὶ τοῦ βουνοῦ σου τὶς πλαγὲς τὸ μαγεμένο δεῖλι;
Πότε τὸν ἥλιο τοῦ Μαγιοῦ, τὸ πράσινο χορτάρι
τὸ θέρισμα, τ' ἄλώνισμα, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι·

Τὰ πανηγύρια, τὶς χαρὲς, τὸν τρύγο σὰν γιορτάσι;
—ποῖς τᾶξῃσε καὶ μπόρσεσε, ψυχῆ, νὰ τὰ ξεχάσῃ;—
Ποῦναι τὰ γέλια στὶς αὐλές, τὸ γνέσιμο στὶς σκάλες,
ἢ παιδική μας ξενοιασιά κι' οἱ παιδικὲς τρεχάλες;

Κλείνω τὰ μάτια καὶ μὲ μ'ᾶς ὅλα μπροστά μου στέκουν.
Κοπέλλες οὐνομήλικες ἀράδα, ἀράδα πλέκουν,
βιάζονται, καὶ στοιχήματα, βάζουνε στὸ γενεσίδι
ποῖα θὰ σχολάσῃ πῶ νωρὶς, νὰ φκιάσῃ τὸ στρωσίδι.

Θέλω νὰ παραβγῶ κι' ἐγὼ στὸ γνέσιμο νὰ τρέξω,
τὶς μέρες καὶ τὶς ὥρες μου σὰν νῆμα νὰ τὶς πλέξω.
Μὰ ὅσες φορὲς κι' ἂν μέτρησα τὶς ὥρες ποὺ διαβαίνουν,
ποτέ μου δὲν τὶς τέλειωσα, γιὰτ' ὅλο κι' αὐγαταίνουν...

Κι' ὕστερα ἀπὸ τὸ μέτρημα μιὰ νοσταλγία μοῦ μένει
κι' οἱ μέρες νὰ στιβάζονται καινούργιες καὶ παλιές.
Κι' ἀναρωτιέμαι μοναχῆ, μὲ τὴν καρδιὰ σφιγμένη,
πόσοι χειμώνες θὰ διαβοῦν καὶ πόσες Πασχαλιές;

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

15.—ΣΤΟ ΣΠΙΤΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΩΤΗ

Τὸν τρίτο χρόνο φύγαμε ἀπ' τὴν κυρὰ Βαγγελή. Ἡ καλὴ σπιτουνοκοιρά μας εἶχε συμπεθερέψει πιά μὲ τῆ Χαρινουὶ τῆ φουρνάρισσα παίροντας τὴ θυγατέρα τῆς νύφη στὸ Σωτήρη κι ἔτσι δὲν περίσσευε θέση γιὰ μᾶς σ' ἐκείνη τὴν καμαρούλα ποὺ ξέρετε. Εἶχαμε κιόλας μεγαλώσει λιγάκι, συζητούσαμε δυνατὰ τώρα, δεχόμεσταν κάπου κάπου κι ἐπισκέψεις, δὲν ἤμασταν ἡσυχί σὰν πρώτα. Ἔτσι βρήκε ἀφορμὴ ἀπ' τὸ γάμο τοῦ γιοῦ τῆς ἡ κυρὰ Βαγγελή και δὲ μᾶς δέχτηκε ἄλλο στὸ σπίτι τῆς. Ἦταν και τὸ ἄλλο, δὲ μᾶς εἶχε ἀνάγκη πιά, γιατί ὁ Σωτήρης ἀνοίξε δικό του μαγαζάκι.

Μὰ κι ἐμεῖς δὲν κοπιάσαμε πολὺ γιὰ νὰ βροῦμε καινούριο σπίτι. Στὴν ἴδια γειτονιά, λίγο παραπέρα, μπροστὰ σ' ἓνα πηγάδι, κἀθονταν ἡ Παπαφώταινα. Ἦταν μιὰ μεσόκοπη, μικρόσωμη μαυροτυμένῃ ἀπ' τοὺς Μελισσουργοὺς, ποὺ τῆς εἶχε πεθάνει ὁ ἀντρας κι ἔμεινε μὲ τέσσερα παιδιὰ. Τ' ἀγαποῦσε ὅμως κι ἤθελε νὰ τὰ μάθει γράμματα. Γι' αὐτὸ εἶχε διαθέσει τὸ μισό τῆς σπίτι και τὸ νοίκιαζε σὲ μαθητοῦδια, προτιμώντας τὰ Τζουμερκιωτόπουλα, σὰν πατριωτάκια τῆς ποὺ ἦταν.

Πηγαίμε κει, δὲν ξέρω μὲ τίνοσ προξενιά, τέσσεροι ὄλοι ὄλοι: ὁ Νάκος κι ἐγὼ πρώτοι, σὰν ἀρχηγοὶ πιά, μὲ κάποιον ἀέρα, και μαζί μ' ἐμᾶς δυὸ νεόφερτοι χωριανοὶ τῆς πρώτης γυμνασίου, συγγενικά μας παιδιὰ. Κοιμούμασταν καταγῆς πάντα, μὰ αὐτὴ τῆ φορά τὸ πάτωμα ἦταν σαγιδένιο, γιατί τὸ σπίτι ὀρισκόταν ψηλά: κι ἦταν ἡ πρώτη φορά ποὺ μέναμε σ' ἀνωί. Εἶχε ὀ-

μως ἐδῶ κι ἐκεῖ χαραμάδες, ἔτσι ποὺ ὁ ἀέρας περνώντας ἀποκάτω, στὸ διάδρομο τῆς εἰσόδου, καθὼς ἐρχόταν ἀπ' τῆ χαλασμένη αὐλόπορτα, ἔφτανε συχνὰ στὶς ἀδύνατες πλάτες μας και μᾶς ἔκανε νὰ ριγοῦμε κάτω ἀπ' τὶς τριμμένες βελόντες.

Γραφεῖο εἶχαμε κανονικό πιά, στὸ διπλανὸ μεσοχώρισμα, κι ὄχι σὰν ἐκεῖνο τὸ περαινὸ τραπέζι στῆς κυρὰ Βαγγελῆς, ποὺ τόχαμε χωρίσει σὲ τέσσερα και καθγαδιζάμε γιὰ λίγους πόντους και σκουντιόμασταν κάθε τόσο μὲ τοὺς ἀγκῶνες. Τὸ νέο γραφεῖο ἀνῆκε στὸ γιὸ τοῦ σπιτιοῦ (μιὰ τάξη μεγαλύτερη ἀπὸ μᾶς), ἀλλὰ στὴν ἀπουσία του τὸ μεταχειριζόμεσταν κι ἐμεῖς, εἶχαμε πάρει αὐτὴ τὴν ἀδεια σιωπηρά. Ὁ ἴδιος φέρνονταν πάντα εὐγενικά μαζί μας, μὰ χωρὶς νάνοι περήφανος ἀπὸ φυσικοῦ του, πολὺ σπάνια μᾶς μιλοῦσε ἀπευθείας κι ἄς καθόμεσταν στὸ ἴδιο σπίτι. Ἀπὸ τάξη σὲ τάξη κρατιόταν κάποια ἀπόσταση και τὸ νὰ παραβῆς τὸν κανόνα θεωροῦνταν ἀπέπεια. Ἐνας μαθητῆς τῆς τρίτης, νὰ ποῦμε, —ἀκολουθώντας αὐτὴ τὴν ἀγραφὴ ἱεραρχία, ἀνάλογη μ' ἐκείνη ποὺ ἔχουν στὸ στρατὸ—φρόντιζε νὰ μὴν ἔχη νταραβέρια, τουλάχιστον φανερά, μὲ μικρότεροσ του. Αὐτὸ γινόνταν ἀκόμα κι ἀνάμεσα σ' ἀδέρφια, ἀπὸ φόβο δήπως οἱ μεγάλοι ξεπέσουν μπροστὰ στὰ μάτια τῶν συνταξιωτῶν τους.

Ἀπ' τὰ παιδιὰ τῆς Παπαφώταινας ξεχώριζε προπάντων ὁ πρώτος, ποὺ ἔλειπε τώρα στὴν Ἀθήνα, φοιτητῆς. Ἐμεῖς δὲν εἶχαμε προφάσει νὰ τὸν δοῦμε στὸ πρόσωπο ἀλλὰ τὸν ξέραμε καλὰ ἀπὸ κάτι ἔργα τῶν χειρῶν του. Περὶφημα εἶχαν μείνει

στό γυμνάσιό μας τὰ τετράδια τοῦ Τέλη Παπαφώτη. Κρατοῦσε στὸν καιρό του σημειώσεις ἀπ' τὴν παράδοση τῶν καθηγητῶν (μαθηματικοῦ καὶ φυσικοῦ), μὴν ἀφήνοντας νὰ τοῦ πάει λέξη χαμένη, συμπληρώνοντάς τους κάποτε κι ὁ ἴδιος.

Ἦταν πραγματικὴ ἰδιοφυΐα, δαιμόνιο πνεῦμα, αὐτὸς ὁ νεαρὸς Μελισσοῦργιώτης, γέννημα χωριοῦ ἀπὸ τετραπέρατους κερατζίδες, τσομπαναραίους, καμιά φορὰ κι ἀλογοσούρτες. Τὰ τετράδιά του μὲ τὴν ὠραία γραφὴ τους καὶ τὰ κόκκινα χαράκια ἀπὸ γύρω, ἀριστούργημα καλλιγραφίας, κυκλοφοροῦσαν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι σὰ χειρόγραφα Εὐαγγέλια, γιατί τὰ ζητοῦσαν ἀπ' τὸν ἀδερφό του κι ἐκεῖνος τάδινε ὅπου ἤθελε. Μὰ κοντὰ στοὺς τελευταίους εἶχαν νὰ ἀφελθοῦν καὶ οἱ τριγυρινοὶ τοῦ, ἀντιγράφοντας ἀπὸ τ' ἀντιγραμμένα ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, ἔτσι ὅπως τὴν ἡμέρα τῆς Δαμπρῆς ἀνάδουν ἔλοι τὴ λαμπάδα τους ὁ καθένας ἀπ' τὸ διπλανό του. Ἔτσι ἔπερναν καλοὺς θαμνοὺς ἀπ' τὸν αὐστηρὸ καθηγητὴ, κι ἔλοι τους λίγο πολὺ εὐγνωμοῦσαν αὐτὸν τὸν προκομμένο μαθητὴ πού ἔκαμε καλὸ κι ἀπὸ μακριά.

Τώρα ἐκεῖνος σπούδαζε στὴν Ἀθήνα μαθηματικὰ κι ἐμεῖς μέναμε στὸ σπίτι του, στὸ ναὸ τῆς σοφίας. Κι μάνα του, ἡ τυχερὴ μεσ' ἀπ' ἕλες τίς γυναῖκες πού τὸν εἶχε συζῆσει, μᾶς ἔπλενε τὰ ρούχα, ἐμᾶς τῶν βρωμιάρηδων, γιὰ νὰ στελενε ἀμέσως τὰ λίγα λεφτά μας στὴν πρωτεύουσα, νὰ σπουδάσει ὁ καλὸς τῆς, ὁ ἀκριβὸς Ἀριστοτέλης. Κι ἐκεῖνος δὲν τοῦ φτάνουν οἱ ἀλγεβρικές ἐξισώσεις κι οἱ διαφορετικοὶ λογισμοὶ πού ἀραδιάζουν στὸν πίνακα οἱ ἀφηρημένοι καθηγητᾶδες. Παρακολουθεῖ καὶ στὸ Ἀστεροσκοπεῖο, παίρνει στὰ χέρια του τὸ τηλεσκόπιο καὶ θυθίζεται στὸ χάος, μελετᾷ τὰ συστήματα τῶν ἀστέρων, προσπαθώντας ἴσως ν' ἀνακαλύψει κανέναν πλανήτη, καμιά κουκίδα τ' οὐρανοῦ, νὰ τῆς δώσει τ' ὄνομά του.

Μὰ δὲν ἔχει κοντὰ τὴ μάνα του νὰ τὸν κοιτάξει. Κι αὐτὸς ξεχνιέται στὰ τρελά του ξενύχτια, στ' ἔργιο τῆς μελέτης. "Ἀχ, γιὰ σου λίγο καὶ τὸν ἑαυτὸ σου, ἄμυαλο παιδί τῶν εἴκοσι χρονῶ μὲ τὴ θεία σπίθα, μὲ

τὴ σφραγίδα τῆς σοφίας. Πιὲ καὶ κανένα γάλα ζεστό;—δὲ σὲ τρομάζει αὐτὸς ὁ ξερόδηχας; Κοιμήσου καὶ κἀνα βράδυ ἰωρὶς, ἄσε στὴν ἄκρη τὰ βιβλία. Κοίταξε καὶ κανένα ζωντανὸ πλάσμα, δὲν πρόκειται νὰ σοῦ κάμει κακὸ. Δὲ λυπάσαι τὰ νιάτα σου; Δὲ λυπάσαι τὴ μάνα σου; "Ἀχ, ἀχόρταγε ἐραστὴ τῆς ἐπιστήμης! Πέρσι ἔχασε ἡ μαρούλα σου τὸν ἄλλον, τὸ μικρὸ, καὶ τώρα σκίζει τὰ μάγουλά της γιὰ τὸν πρῶτον. Πάει, τὸν ροκάνισε κι αὐτὸν τὸ ὑπουλο σαράκι πού θρέφεται μὲ τὸ αἷμα τῆς φαμελιάς τους.

—"Ἀχ, Τέλη μου! "Ἀχ, παιδάκι μου! Τὶ μαχαιριά ἦταν ἐτούτη! Πῶς νὰ βαστάξω ἡ ἔρμη...

Καὶ γύρω στὴ μαυροφόρα κλαῖν ὁ Κώστας ὁ σγουρομάλλης μὲ τὸ λυπημένο βλέμμα κι ἡ ὄμορφη Νίτσα ἡ μελαχρινὴ (σὰ νὰ μαντεύει κι αὐτὴ τὸ ριζικὸ τῆς), κι ἐμεῖς πού ζοῦμε στὸ σπίτι τοῦ πένθους, μὲ τὸ μαῦρο πανὶ στὴν δξώπορτα, μᾶς φαίνεται πῶς ἀκούμπησε καὶ τὰ φτερά του τὸ πουλὶ τοῦ θανάτου, ὁ σκληρὸς ἀρπαγας τῶν πρόρων σωφῶν.

Ἐμεῖς ὥστόσο κοιτάζαμε τὴ δουλιὰ μας, ὁ ξένος πόνος περνοῦσε ξώπετσα ἀπὸ μᾶς.

Δὲν πονηρεύομασταν οὔτε νὰ σηκώσουμε τὰ μάτια στ' ἀντικρινὸ ντουβάρει, σ' ἐκεῖνο τὸ κοιλιαστὸ ἀνωί ὅπου κατοικοῦσε ἡ Τουρκοβασίλικὴ μὲ τ' ὄνομα, μιὰ μπαμπόγρια μὲ σακουλιασμένα μάγουλα, πού δὲν τῆς ἔλειπε τὸ τσιγάρο ἀπ' τὸ στόμα καὶ πού μιλοῦσε πάντα βραχνά. Οἱ τοῖχοι ἦταν κι ἐδῶ θαμμένοι μὲ κόκκινη μπογιὰ, οἱ γυναῖκες πού κάθονταν μέσα ξυπνοῦσαν ἀργὰ καὶ βάφονταν μὲ φκιασίδα μπροστὰ στὸ παράθυρο. Ξένοι ἄντρες μπαίναν ἐκεῖ μέσα τὴ νύχτα ἢ φεύγαν μὲ τὸν ἥλιο ρεμπέτηδες στὸ παρουσιαστικὸ, ἀνοίγοντας καθγάδες μὲ τὴν Τουρκοβασίλικὴ, πού ξεφώνιζε ἀποπίσω τους μὲ πρόστυχα λόγια.

Παράξενα πράγματα γίνονταν ἐκεῖ μέσα, μὰ ἐμεῖς δὲν ξέραμε καθαρὰ τί συμβαίνει οὔτε ρωτάγαμε ποτὲ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Οἱ ἄλλοι δυὸ πού μέναν μαζί μας μ' ἔλο πού ἦταν μικρότεροι ἀπ' τὸ Νάκο κι'

έμένα, φαίνονταν πιδ πονηρημένοι από μας. Ὁ ένας είχε αδερφό χωροφύλακα με θητεία διετία κι εκείνος έρχόταν συχνά εις έμας ανάμεσα στις θάρδιες πού φύλαγε.

—Μωρέ, τί γραμματσούδικα παιδά πού ειστ' έσεις! μάς πείραζε, καθώς τυλιγόταν με τή μαντύα του κάτω στα σανίδια. Ἀφήστε με, μωρέ νά κλείσω λίγο τά μάτια, γιατί' έχω περесьία, θά πάω σκοπός στις φυλακές . . .

Ἡ ἄδερφός του με τόν ἄλλον ἴσως έπειδή δέν είχαν συνηθίσει ἀκόμα τό κλίμα, ὄλο είχαν ποнокέφαλο κι ὄλο τούς έπιανε θέρμη. Ἀφηναν συχνά τό μάθημα στή μέση, γιατί δέ μπορούσαν νά σταθοῦν ἀπ' τό ρίγος, ἀπ' τήν «τρεμ' ντάνα», και γυρίζοντας στό σπίτι τουλουπώνονταν με τή θελεντζούλα, τήν πίστρωναν γύρω ἀπ' τό κεφάλι και δογγώντας στό πάτωμα περίμεναν νά περάσει τό κακόν. Δέν είχαν ἐδῶ κανέναν δικόν τους οὔτε βρίσκονταν καμιά γυναίκα ψυχόπονη, νά τούς βάλει στό μέτωπο παγιά με ξεῖδι, νά τούς φύγει ἡ καούρα. Μόνον τους γιατροπορεύοναν τρώγοντας ξινόροῖδα ἀπό κείνα πού είχαν φέρει ἀπ' τό χωριόν, και νομίζοντας πώς μ' αὐτά θά καταπέσει ἡ θέρμη.

Ἡ Ἄνακος είχε τήν ἰδέα πώς έκαναν κίβλας τόν ἄρρωστο γιά νά γλυτώσουν ἀπ' τά μαθήματα.

—Δέν εἶδες πώς ἄρρωσταίνουν κάθε δεύτερη μέρα; με ρωτοῦσε φιλύποπτα.

Προτιμούσαμε νά πιστεψουμε αὐτό παρὰ πώς ὑπόφεραν ἀπό ἔλονοσία, καθώς διαπίστωση ὁ σχολιατρος, πού δέν ξέρω πώς τὸ ἀνακαλύψαν μονάχοι τους. Ἐμεῖς, πού είχανε δυό χρόνια στό γυμνάσιο, δέν ξέραμε νά ὑπάρχει τέτοιο πράμα ἀνάμεσά μας; ὁ καλός εκείνος λειτουργός έπαιρνε τό μισθόν χωρὶς νά θορυβεῖ γύρω ἀπ' τ' ὄνομά του.

—Νά ἰδεῖς πού θά μείνουν ἀπροβίδοστοι, προφήτεια ὁ Ἄνακος γιά τούς ἄλλους δυό, καθώς ἔγινε κίβλα στό τέλος τοῦ χρόνου.

Δέ θέλαμε νά δεχτοῦμε κανένα ἐλαφρυντικόν στήν περίπτωση τους, γιατί κι εμεῖς είχανε βέβαια τό ἴδιο χάλι ἀπό μικρά, με δέν καθήσαμε ποτέ νά δημιουργήσουμε ζήτημα, γιά νά λείπουμε ἀπό τό σχολιόν και νά παίρνομε ἀπουσίες. Ἡ ἔλο-

νοσία έκανε τή δουλιάν της κι εμεῖς τή δική μας.

Οἱ ἄλλοι δυό, ἀπό τούς ταχτικούς ποнокέφαλους, δέν είχαν ὄρεξη νά διαβάσουν κι ὄλο θγαίναν στήν ἀγορά. Τραβούσαν κατὰ τήν πλατεία, ἐκεῖ γύρω ἀπ' τά χάνια, ὅπου ξέραν πώς έρχονταν γυναῖκες ἀπ' τὰ χωριά μας κι ἀπλώναν τό σαμαροσκοῦτι ἡ τίποτε δίμιτο γιά πούλημα.

—Τί κάθεστε δῶ μέρα; μάς ἔλεγαν. Ἡρθε ἡ Δένη τοῦ Λαμπράκη, ἡ δέν ξέρω ποιὰ ἄλλη ἀπ' τό μαχαλά μας.

Μά εμεῖς είχανε συνηθίσει πιά στήν ξενιτιά και δέ μάς έκαναν τόση ἐντύπωση οἱ χωριανοί μας.

Μάς ἀρκῦσε νά βλέπουμε τυχαία στό παζάρι τούς ξανθομαλλήδες Ζαρκαδαῖους, πού ζοῦσαν ψηλά στή ράχη τοῦ χωριοῦ μας, τό μαχαλιότη μας τόν Κίτσο Γιάννη τόν πρατάρη, πού ὄλο τόν κουδαλοῦσαν στα δικαστήρια ἐξαιτίας τῶν λιβαδιῶν και πού ὄταν μάς τύχαινε στό δρόμο ἔβανε τί φωνές ἀνεμίζοντας τή λερὴ του μανίκα:

—Ἄ, ὄρε ζαλοβαρεμένα! Μάθεταν κανα σακὶ γράμματα ἡ ἀκόμα;

Ἡταν ἀνοιχτόκαρδοι, φιλόξενοι ἄνθρωποι οἱ ὀλάχοι και κανα Σαβατόβραδο ἔβγαينا ὄξω στα κονάκια, ὅπου εἶχα δικούς ἀπ' τό μέρος τῆς μάνας μου. Εἶχαν ἐκεῖ τὰ καλύβια τους ὁ μπάρμπατος μου ὁ Θύμιος, ἡ θεϊάκω ἡ Δημήτρω και κάτι πρωτοξάδες ἀπ' τῆ Φανερωμένη. Ἐτρωγα καλὰ ἐκεῖ, ἔπινα γλυκόν γάλα και ξαλάφρωννα τό μυαλό μου ἀκούγοντας τὰ κουδούνια τῶν προβάτων στις ἡσυχες πλαγιές. Γυρίζοντας έφερνα και κανένα κομμάτι χλωροῦρι, γιά νά δοκιμάσουν κι' ἄλλοι: πού δέν είχαν συγγενεῖς κτηνοτρόφους.

Μά οἱ ἄλλοι δυό είχαν περιέργεια νά χωθοῦν στα μυστικά τῆς πολιτείας. Δοκίμαζαν φαγιά πού στοιχίζαν ἀκριθὰ, κι ἄς μὴν είχαν περσότερα ἀπό μάς. Γεύονταν συχνότερα και τό κρέας, τήν ἀπαγορευμένη τροφή. «Σήμερα ἔφαγαν φρικασέ» σοῦ λέγαν. Τί τους χρωστοῦσες!

Ἡνα μεσημέρι ὁ Νίκος (αὐτός πού θά δήλωνε μονιμότητα στό στρατό, θά γίνονταν με χρόνια ἀνθυπασιότης, ὁ πρῶτος φυσικά τοῦ χωριοῦ μας!) μάς ἔβαλε τό Νάκο κι ἐμένα και τόν τέταρτο συμμαθητή

μας, σχεδόν με τὸ σταγιδ, στὸ μπακάλιο τοῦ Μπακόλα, ὅπου σύχναζαν οἱ κιτρινοπρόσωποι καμπίσιμοι μετὶ τῆς ξυπόλυτης γυ. αἴκης τους.

—Βάλε μας ἀπὸ ἓνα κρασί! διάταξε τὸν ὑπάλληλο.

Ὅταν ἐκεῖνος μᾶς ἔφερε ἀπὸ μιὰ κούπα γεμάτη, ἐμεῖς, ποὺ δὲν εἶχαμε ξαναπιεῖ παρὰ μόνον ἀπὸ καμιὰ δαχτυλιὰ, στεκόμασταν τώρα ἀναποφάσιστοι καὶ σὰ μετανωμένοι.

—Μιὰ καὶ κάτω! δίνει τὸ σύνθημα ὁ Νίκος, ἀδειάζοντας τὸ μαυροκίκινο γλυκόγευστο ὑγρὸ.

Δὲν εἶδαμε πότε φτάσαμε κίβλας στὸ σπίτι, ἐμεῖς οἱ δυὸ μεγαλύτεροι τουλάχιστο. Ἐχοντας ἀκούσει πὼς μετὶ τὸ κρασί μεθοῦν καὶ κάνουν ζούρλιες, ἀρχίσαμε νὰ τρέχουμε σχεδόν, γιὰ νὰ μὴν ξεσπάσουμε σὲ καμιὰ τρέλα—θεὸς φυλάξει! Ἐφτανε ἡ σπατάλη ποὺ εἶχαμε κάμει.

Τὸ καθετὶ ποὺ ξοδεύαμε χωρὶς νὰ μᾶς εἶναι ἀπόλυτα χρήσιμο, μᾶς δημιουργοῦσε κατόπι ἱστορίες μετὶ τῆ συνείδησής μας. Ἡ ταχτική τοῦ σπιτιοῦ μας, ἡ πατροπαράδοτη οἰκονομία γινόταν ἐλεγχος καὶ τύψη, ἡθική μας εὐθύνη.

Γιὰ νὰ μπορῶ νὰ παρακολουθῶ τὰ ἐβδομαδιαία φύλλα, ὑποβάλλομαι σὲ μαρτυρικές, ἀφάνταστες στερήσεις. Καὶ τιμωροῦσα ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ μου, ἀμείλιχος κριτῆς του. «Σήμερα—ἔλεγα μέσα μου—ἔδωσες μιὰμισση δραχμὴ γιὰ τὸ «Μπουκέτο». Λοιπὸν δὲ θὰ φᾶς στὸ μαγεριδ οὔτε μεσημέρι οὔτε βράδι. Θὰ περάσεις μετὰ καναδυὸ πορτοκάλια ἢ μετὰ σαρδέλες πασιές. Τὸ φαί, ἔτσι κι' ἄλλιως, δὲν ἔχει ἀξία. Τὰ περιοδικὰ ὅμως μένουν, στιβάζονται σὺν τὰ προικιά». Ἀργότερα, ἐπειδὴ δὲν τάβγαζα πέρα μοναχὸς μου, κανόνιζα νὰ μοῦ ἀγοράζει τὸ «Θεατὴ»—ἄλλο μεταλλεῖο—κάποιος συμμαθητῆς μου ἀπέναντι ὑπηρεσίας. Μ' εἶχε βάλει νὰ τοῦ γράψω ἓνα ποίημα μετ' ὀνομά του (καλὴ ἀρχή!) ποὺ δημο-

σιεύτηκε σὲ κατώτερο περιοδικὸ, τὴ «Σφαίρα»· καὶ ἀπὸ τότε πλήρωνε τὴ φιλοδοξία του ἢ καλύτερα τὴν εὐγνωμοσύνη του σὲ μένα μετὰ δραχμὲς ἕξ τὸ μῆνα, ἐλπίζοντας πάντα καὶ σὲ ἀνανέωση τῆς δικῆς μου συνεργασίας.

Ἐνα ἔξοδο γέρο ἔκαμα γιὰ ἔντυπο καὶ αὐτὸ θὰ τὸ θυμάμαι σ' ὄλη τὴ ζωὴ μου. Ἦταν γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Κρυστάλλη.

Ἐκεῖ στὸ διδλοσιπωλεῖο τοῦ Σκαμνέλου ὅπου συχνάσαμε ἐμεῖς οἱ φιλότεχνοι καὶ ποὺ ἀπορῶ πὼς μᾶς ἀνεχόταν ὁ μαγαζάτορας ἀφοῦ δὲν εἶχε καμιὰ ὠφέλεια ἀπὸ μᾶς, θρῖσκόταν στὸ ράφι δυὸ τόμοι μετὰ κόκκινο ξύφυλλο, ποὺ ἦταν οἱ στίχοι καὶ τὰ πεζὰ τοῦ Κώστα Κρυστάλλη, ἔκδοση Κολλάρου. Ἀπὸ καιρὸ τόχα στὸ μάτι μου καὶ ὄλο ἔλεγα νὰ τ' ἀγοράσω. Ἀλλὰ δὲν πετύχαινα μαζωμένα λεφτά. Κι οἱ μῆνες περνοῦσαν, χωρὶς νὰ μοῦ λιγοστεύει καθόλου ὁ πόθος οὔτε καὶ νὰ νιάζεται κανένας ἄλλος γιὰ τὰ ἔργα τοῦ ἀτυχοῦ Κρυστάλλη.

Τέλος, μιὰ μέρα ποὺ εἶχα πάρει ἀπ' τὸ ταμεῖο τὸ μισθὸ τοῦ πατέρα μου, ἀποφάσισα νὰ ρωτήσω γιὰ τὸν τύπο, ἐγὼ ἤξερα καλὰ τὴν τιμὴ:

—Πόσο κάνει κεινο κει;

Ὁ μακαρίτης (φαντάζομαι) Σκαμνέλος μοῦ ρίχνει μιὰ δύσπιστη ματιὰ—μονάχα γιὰ μελάνη μᾶς εἶχε μουστερήδεις—καὶ κατεδάξει τοὺς δυὸ τόμους τινάζοντάς τους τὴ σκόνη:

—Εἰκοσπέντε δραχμὲς, ποὺ γράφει ἀπέξω, καὶ δυόμιση προμήθεια, τὸ ὄλον εἰκοσεφτά καὶ μισή.

Ποῦ δρῆκα τὴ δύναμη νὰ τοῦ μετρήσω ὄλο αὐτὸ τὸ ποσό; Μετρεμάμενα δάχτυλα πῆρα τὸν ἔντυπο θησαυρὸ κι' ἔφυγα σὰ νὰ με κυνηγοῦσαν ἐρινύδες. Γιὰ μέρες, γιὰ βδομάδες εἶχα τὴ συναίσθηση πὼς κριμάτισα βαριά, πὼς δὲ θάβρισκα συχώρηση σ' αὐτὸν τὸν κόσμον. Καὶ γιὰ νὰ ἐξιλεωθῶ, ἔκαμα πολυήμερη νηστεία μετὰ τῆς φτηνότερης ἐλιῆς ποὺ θρῖσκονταν στὴν Ἄρτα.

ΕΑΡΙΝΗ ΕΛΕΓΕΙΑ

Κι' ἦρθε ἓνα πουλί νὰ κελαδήση
πάνω στ' ἀνθισμένο τὸ κλαδί.
Πῶς νὰ πάη ἡ ψυχὴ νὰ τοῦ θυμίση
—σὰν κομμένο ρόδο—ἓνα παιδί;

Ἄνθισε στὴ γλάστρα ἓνα λουλούδι
κι' ἔλαμψε τῆς ἀνοιξῆς ἡ αὐγή.
Νὰ μιλήσης—πάει—γιὰ ἓνα ἀγγελούδι
μέσ' σὲ μιὰ πηχοῦ'α στέροφα γῆ;

Φάνταξεν ὁ κάμπος μὲ τὴν γλόη
καὶ τὶς παπαροῦνες, μιὰ ὁμορφιά.
Πῶς νὰ πῆς ἐσὺ γιὰ τὴν ἀλγή
τὴν πικρή, στ' ἀνθρώπου τὴν καρδιά;

Τὶ νὰ πῆς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ ἐντύθη
μυριοπλουμισμένη φορεσιά...
Ἐνα δάκρυ ἀνάβλυσε ἄπ' τὰ βάρθη
καὶ τὸ παίρνει ἐκείνη γιὰ δροσιά.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

"Όταν γίνεται λόγος για τόν Σπ. Λάμπρο, ἀθελά του θυμάται ὁ καθένας τὸ ἱστοριοδι-
φικό του ἔργο καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν του δράσεων γενικά στὸν ἱστορικό τομέα. Παπαρρηγόπουλος—
Λάμπρος εἶναι τὰ δυὸ ὀνόματα ποὺ καλύπτουν μὲ τὴν αἴγλη τους κάθε ἄλλο ὄνομα στὸν τομέα
τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Ἄν ὁ πρῶτος μὲ τὴ γλαυφρότητα τοῦ ὕψους του καὶ τὴν ὀξυτάτη ἱστο-
ρική κρίση—στηριγμένος σὲ πολλὰ στὸ ἔργο τοῦ Γκρότος—μπορεῖ νὰ ἀξιώσῃ τὰ πρωτεῖα σὰν
ἱστορικός συγγραφέας, ὁ δευτέρος λιγώτερο γόης στὸ ὕψος καὶ γιὰ τοῦτο λιγώτερο λαμπρός,
εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἱστοριοδίφης.

"Όμως ὁ Λάμπρος ἐκτός ἀπὸ τὶς ἱστορικές καὶ ἱστοριοδιφικές ἐργασίες του ὑπῆρξε
καὶ ἕνας ἀξίος τεχνοκρίτης καὶ ἕνας ποιητής. Συχνὰ οἱ ἱστορικές του διατριβὲς περιέχουν ὥραιες σελι-
δες κριτικῆς τῆς τέχνης. Ἄλλὰ καὶ ἰδιαίτερα βιβλία καὶ συντομώτερες ἐργασίες του εἶναι ἀψιερω-
μένες ἐξ ὀλοκλήρου στὴν κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας, ὅπως ἡ μελέτη του γιὰ τὸν ποιητὴ Γ. Ζαλο-
κώστα καὶ ἡ διατριβὴ του γιὰ τὸν Βηλαρά. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διαφωνῇ σὲ ὀρισμένα σημεῖα μὲ
τόν Σ. Λάμπρο, ὅπως—ὅσο μικρός καὶ ἂν εἶναι—μὲ ὁποιοδήποτε μεγάλο, ἀλλὰ δὲν κρίνεται
ἢ μεγαλωσύνη κανεὶς ἀπὸ τέτοιες τυχόν διαφωνίες.

"Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν του πορεία πρὸς τὸν Παρνασσὸ ὁ Λάμπρος παραιτήθηκε πολὺ νωρίς.
Εἶναι μετριοφροσύνη ἢ συναίσθηση πραγματικῆς ἀδυναμίας; Καὶ παράττης τὴν ποίηση, ἐπειδὴ
τόν ἐτράβηξε πρὸ πολλῶ ἡ ἱστορικὴ γνώση, ἢ ἐπειδὴ κατάλαβε νωρίς, ὅτι ἔπρεπε νὰ τραπῇ πρὸς
ἄλλους πνευματικούς δρόμους; "Ότι καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὁ Λάμπρος ἦταν ἕνας ποιητής μὲ ἀληθινὸ
ποιητικὸ ταλέντο.

"Ἡ ἀνθολόγησις τῶν πεζῶν ἐγίνε πάντω σὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὴν "Ἠπειρο καὶ μὲ "Ἠπει-
ρῶτες λογοτέχνες. Ἔτσι νομίσαμε ὅτι προσφέρουμε κάποια θετικὴ προσφορά στὰ "Ἠπειρωτικὰ
γράμματα ἰδιαίτερα. Γιατὶ μιὰ ἀνθολόγησις τοῦ Λάμπρου σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς συγγραφι-
κῆς δραστηριότητός του θὰ χρειάζονταν τῆς στήλης ὅλου τοῦ παρόντος τεύχους τῆς «Ἠπ. Ἐστίας»
καὶ ἀσφαλῶς δὲν θ' ἀρκοῦσαν.

"Ἐδῶ θὰ ἦταν δυνατό νὰ σταματήσωμε τὸ σύντομο σημεῖωμά μας γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ
ἀφοῦ ἀνέβηκε ὅλα τὰ σκαλοπάτια τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κλίμακας, ἐγίνε πρωθυ-
πουργός τῆς χώρας σὲ μιὰ κρίσιμώτατη γιὰ τὸ ἔθνος μας ἐποχῇ. Ἄλλὰ δὲν μπορούμε νὰ πα-
ρασιωπήσωμε τὴ θαρραλέα του στάση κατὰ τὰ Νοεμβριανά, ποὺ ἀκριβὰ τὴν ἐπλήρωσε τότε
ὁ τόπος. "Όμως τὸ παιδί τῆς Πίνδου, ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ ζήτημα, ἔδειξε τὴν τόλμη του καὶ τὴν
ἐθνικὴν του περηφάνεια. Ἀκριβώτερα πλήρωσε ὁ ἴδιος, τὴν παλληγκαριά του. Ἡ Βενιζελικὴ μετα-
πολίτευσις τὸν ἐξέφρισε στὴ Σκιάθου, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἀφήνοντας ἕνα μεγάλο κενὸ στὸν ἐπιστη-
μονικὸ κόσμον τῆς χώρας, στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν καὶ στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιον, ποὺ
τόν εἶχε τιμῆσει πολλὰς φορὰς μὲ τὸ πρυτανικὸ ἀξίωμα, στὸν Ἠπειρωτικὸ, τέλος, κόσμον, ποὺ
ἦταν τὸ κόσμημά του. Συνεχίστης τοῦ ἔργου τοῦ Παπαρρηγόπουλου στὴν ἱστοριογραφία τοῦ
Σάθου καὶ τοῦ Ζαμπέλιου στὶς Βυζαντινὲς του ἱστοριοδιφικῆς ἐργασίας καὶ τοῦ Μαστοροῦ μὲ
τόν «Νέον Ἐλληνομνήμονα», ὁ πρὸ λαμπρός κρῖκος τῆς μεγάλης ἀλυσίδας τῶν Ἠπειρωτῶν
βιθασκάλων τοῦ γένους, πολύτλας καὶ πολύτροπος καὶ ἀκάματος σὰν τὸν μυθικὸ τῆς Ἰθάκης
βασιλεῖα, θῆμα τῶν πεποιθήσεών του καὶ τοῦ «ἀθάνατου» ἐλληνικοῦ μισαλλοῦδακτισμοῦ, ἀφῆσε
τὴν τελευταία του πνοὴ στὸ ποιητικὸ νησί τῶν Βορείων Σποράδων. Ἄξιο τέλος ἐνός ἱστορικοῦ
μελετητῆ, ποὺ θέλησε στὸ ἡλιόγερα τῆς ζωῆς του νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος δημιουργός τῆς ἱστορίας...

ΘΑ ΠΗΓΑΙΝΩ...

Ἐκεῖ ὅπου ροδοδάφνη καὶ χλωρὸς κισσὸς ἀνθεῖ,
ὅπου λούεται τὸ ἔαρ εἰς ζεφύρους ἀρωμάτων,
ὅπου αἶρεται τὸ πνεῦμα παραδείσους ἀναπλάττον,
θὰ πηγαίνω, μὲ προσμένει ἢ παρθένος ἢ ξανθὴ.

Ἐκεῖ ὅπου ἀρμονίας γλυκὺς τόνος ἀντηχεῖ
καὶ τὸ πρῶινόν της ἄσμα μελωδεῖ ἢ Φιλομήλα
καὶ εἰς ἄνθη καθημένη, κεκρυμμένη ὑπὸ φύλλα,
θὰ πηγαίνω, μὲ προσμένει τῆς ψυχῆς μου ἢ ψυχῆ.

Ἐκεῖ ὅπου ἄνθη ραίνει ρύαξ ρέων χλοερᾶ
καὶ νωπὰ τὰ φύλλα φέρουν μικρὰ θρύμματα ἀδαμάντων.
ὅπου θάλλουσιν αἱ λεῦκαι, ὑπὸ τὴν πυκνὴν σκιάν των
θὰ πηγαίνω, μὲ προσμένει ἢ ψυχῆ μου ἐν χαρᾷ.

Ἐκεῖ ὅπου κατὰ πρῶτον τὴν ἠτένισα δειλὸς
καὶ μοὶ ἔρριψεν ἐκείνη πρῶτον βλέμμα τῆς ἀγάπης,
θὰ πηγαίνω. Μὲ προσμένει ἀνθηρὸς τῆς γῆς ὁ τάπης,
θὰ πηγαίνω. Μὲ προσμένει ὁ ἀστὴρ μου ὁ καλὸς.

ΚΕΦΑΛΗ ΕΣΤΕΜΜΕΝΗ, ΚΑΡΔΙΑ ΝΑΥΑΓΟΣ

«Οἴμοι! Παρῆλθε τὸ ἔαρ πλέον,
κι' εἰς φύλλα ρόδων δὲν στίλβει δρόσος.
ἽΟ ὀφθαλμὸς μου δὲν παύει κλαίων'
ἔφυγεν ἔρως σφοδρὸς καὶ τόσοσ!

»Καὶ τῆς καρδίας ἢ ἡρεμία
μὲ πόνου κύματα ἀντηλλάγη,
καὶ τὴν ταράσσει ἢ τρικυμία
ἀγριωτέρα ἢ τὰ πελάγη.

»Δὲν ἔχεις λάμπιν λοιπὸν, σελήνη,
σύ, οὐρανέ μου, ἀστέρα ἕνα;
ἽΟπου ἂν στρέψω, σκότος καὶ δίνη'
δὲν βλέπω ξύλον, οὐδὲ λιμένα.

»Σῶσον με, κόρη, δός μοι σανίδα'
λάβε μισθὸν σου τὰ δάκρυά μου,
τόσσην ἀγάπην, τόσσην ἐλπίδα,
τοσοῦτο μέλλον, τὸν ἔρωτά μου.

»Δὲν σὲ εἰλείπει θυσία τόση;
Δίκαιον ἔχεις' ἤδη πρὸ χρόνων
ζῶην, καρδίαν σοὶ ἔχω δώσει.
ἽΑλλ' ἔχω νέα δάφνην καὶ στόνον,

»Τὴν δάφνην λάβε· εἰς σέ ἀνίκει.
Ποιοῦν κρανίον δὲν θέλει στέφος.
Εἰς σέ τὰ πάντα, εἰς σέ ἡ νίκη·
Ἐμὲ ἄς πνίξῃ κῦμα καὶ νέφος.»

Ταῦτα ἐλάλει ὁ νεανίας.
Πᾶς ὁ ἀκούων τὸν ἐλυπήθη·
πᾶσα καρδία πλὴν τῆς καρδίας
τῆς ἀναισθήτου συνεκινήθη.

Ε. Ἀσωπίου «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» 1871

Μεταφράσεις

Ο ΝΕΑΝΙΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΡΥΑΚΑ

(Ἐκ τῶν τοῦ Σχιλλέρου)

Πρὸ τῆς πηγῆς ἐκάθητο μελαγχολῶν ὁ νέος
κ' εὐώδη ἄνθη ἔπλεκεν εἰς στέφανον γλωρόν,
κ' ἔβλεπε πῶς ἀνάρπαστα ὑπὸ πνοῆς βορρῆως
εἰς τῶν γλαυκῶν ἐσύροντο κυμάτων τὸν χορόν.
«Ὁμοίως αἱ ἡμέραι μου παρήχοντο ἐν βία,
ὡς φεύγει καὶ παρέρχεται τοῦ ρυάκος ὁ ροῦς,
ὁμοίως ἡ νεότης μου ὠχραίνεται ταχεῖα,
ὡς ἀπανθοῦντας βλέπομεν στεφάνους δροσερούς.

»Μὴ μ' ἐρωτᾶτε διατι ἡ λύπη μὲ μαραίνει
εἰς τὴν πρωίαν τῆς ζωῆς τὴν ἔτι χουσανγῆ.
Τὸ πᾶν ἀγάλλεται, τὸ πᾶν ἡ ἀνοιξίς εὐφραίνει,
ὅταν μὲ ἄνθη πρόσφατα στολίζεται ἡ γῆ.
Ἄλλὰ οἱ φθόγγοι οἱ πολλοὶ, ἀλλ' ἡ ζωὴ ἡ τόση
τῆς ἐξυπνώσεως φύσεως, ἥτις γελᾷ χαρὰν
εἰς τοῦ ἀλγοῦντος στήθους μου τὰ βᾶθη δὲν γεννώσι
οὐδὲν εἰμὴ ἀπόγνωσιν βαρεῖαν καὶ σκληράν.

»Τὶ πρὸς ἐμὲ αἱ χαρμοναί, τὶ πρὸς ἐμὲ τὰ κάλλη
ὅσα σκορπίζει χαροπὸν τὸ ἔαρ πανταχοῦ;
Μίαν χαρὰν ἐγὼ ζητῶ, οὐδὲ μ' ἀρέσκει ἄλλη·
εἶναι ἐγγὺς καὶ πάντοτε μακρὰν μου τοῦ πτωχοῦ.
Μὲ πόθον τοὺς βραχίονος ἀνήσυχος ἀπλόνων,
εἰς τοὺς ἀέρας φάντασμα ζητῶ ἀγαπητὸν.
Ἄχ! δὲν τὸ φθάνω· τὸ κενὸν περιλαμβάνω μόνον,
καὶ μένει ἡ καρδία μου ἀπαράσσοσα φορικτὸν.

» Κατάβηθι περικαλλής, χαρίεσσα νεάνις,
 τὸ μέγαρόν σου φεύγουσα τὸ μέγα καὶ κλεινόν.
 Μὲ ἄνθη ἐκ τῆς δαυμιλοῦς τοῦ ἕαρος στεφάνης
 τὸν κόλπον σου, ὦ φίλη μου, θὰ στρώσω τὸν σεμνόν.
 Ἄκουσον ὄλον ἀντηγεῖ τὸ ἄλλος ὑπ' ἁσμάτων
 καὶ κελαρύζει διαυγὲς τὸ ρεῖθρον τῆς πηγῆς.
 Χωρεῖ καλύβιον μικρὸν, καὶ ἐκ τῶν μικροτάτων,
 ἐν ζευῆος ἀγαπώμενον μετ' εὐτυχοῦς στοργῆς».

Ε. Ἀσωπίου «Ἀττικόν Ἡμερολόγιον» 1871

Εἰς Ὀρφανὴν Κόρην

Πῶς, κόρη, μελανείμονα ἐσθῆτα ἐνεδύθης,
 καὶ τὴν χαρὰν ἀπέβαλες, τὸν γέλωτα ἠονήθης,
 κι' ἐζήτησας εἰς δάκρυα τὰς διεγέρσεις λήθης,
 λήθης τῶν συμφορῶν;

Κι' ἀμέσως ἐλησμόνησας ὡσεὶ σκιὰν ὄνειρων
 τὰ παιδικὰ σου παίγνια, τὰ ἄσματα, τὸν λῆρον,
 κι' ἐπίστευσας, ταλαίπωρος, ὅτι ὁ βίος εἶρων
 καὶ ἡ χαρὰ ὠρῶν;

Ἄντι νὰ εἶσαι δ' εὐθυμος, νὰ εἶσαι ὄλη γίλωσ,
 εἰς τὴν ψυχὴν ἐνέπηξας τῆς θλίψεως τὸ βέλος,
 κι' ἔτρεψας εἰς κατήφειαν τοῦ βίου σου τὸ μέλος
 παρὰ χορδῶν, πικρὰν;

Πλὴν δίκαιοι οἱ θρηνοὶ σου στέναζε, κόρη, θρηνοί.
 Ἡ μήτηρ ἦν ἐλάτρευες, ἀπέθανεν ἐκείνη,
 κι' εἰς τὴν κόρην ἔμεινε διηνεκὴς ὁδύνη.
 Κλαίεις αὐτὴν νεκράν.

Τὶ ἔγιναν αἱ φίλαι σου τῶν ἡμερῶν τῶν πρώτων,
 αἱ μόναι μόναι μάρτυρες τῶν παιδικῶν ἐρωτῶν,
 ἐν αἷς δὲν ἦτο μουσικὸν ὁ ἔρωσ σου ὑπνωττον,
 ἀλλ' ὄργασμὸς ψυχῆς;

Αἱ φίλαι σ' ἐγκατέλιπον ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης,
 κ' ἐν ᾧ τῆς τύχης ἔρμαιον παρηγορίαν θέλεις,
 μακρὰν ἐκεῖνα ἔφυγον ὡς εἶδον ὅτι μέλλεις
 νὰ εἶσαι δυστυχῆς.

Τοιοῦτοι εἶν' οἱ ἄνθρωποι! Εἰς κόσμον τῆς ὁδύνης
 θωπεύουν καὶ λατρεύουσιν ὅσῳ τὸ νέκταρ πίνεις
 χαρᾶς καὶ ὀλβιότητος· πλὴν, δυστυχῆς ἂν μείνης
 στερεῖσαι τοῦ παντός,

Οὕτω καὶ σὲ παρήτησαν ὡς ἀπελείφθης μόνη
 κ' ἐν ᾧ δακρύων ἔμπλεως ὁ ὀφθαλμὸς ἐπόνει,
 οὐδένα συνεκίνησαν τοῦ στήθους σου οἱ πόνοι
 κί' ὁ μαῦρος κοπετός.

'Αλλ' ἄν αἱ συνομήλικες σ' ἀφήκαν ἀποτόμως,
 ἔαν σκληρῶς σὲ ἔφυγον, μόνη δὲν εἶσαι ὄμως,
 Σ' ἀνοίγεται εὐρύτερος τῆς ἀρετῆς ὁ δρόμος,
 ὁ δρόμος τ' οὐρανοῦ.

Σὲ ἐπιβλέπει ἄνωθεν μητρὸς ἀγίας ὄμμα,
 καὶ πρὸς τὸν Πλάστην εὐχεται φιλοστοργίας στέμα,
 νὰ ἔχης κάτω πάντοτε πτίλων καὶ ῥόδων στρῶμα,
 τὴν κοίτην τοῦ πτηνοῦ.

Δὲν εἶσαι, ὄχι, ἔρημος εἰς βάραθρον ἀβύσσου.
 Θερμῶς καθικετεύουσι τὸν πλάστην οἱ γοεῖς σου,
 νὰ ὀδηγῶσι πάντοτε τὰ καλλὴ τῆς μορφῆς σου
 τῆς ἀρετῆς φανοί.

'Εκεῖνοι σ' ἐπιβλέπουσιν, ᾧ κόρη, καὶ θανόντες,
 ὡς σὲ ἀγάπων πάντοτε περιπαθῶς καὶ ζῶντες.
 Ὅλοι δὲν σ' ἐνκατέλιπον· ἰδοὺ καὶ ἀγαπῶντες.
 Δὲν εἶσαι ὄρφανή,

'Ἐν Ἀθήναις
 Κατ' Ὀκτώβριον 1866

Ἐ. Ἀσωπίου:
 «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ δισέκτου
 ἔτους 1872

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΜΜΕΤΡΟΝ ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ «Ο ΚΟΜΗΣ ΤΩΝ ΣΑΛΩΝΩΝ»

(ΕΚΔΟΣΙΣ 1890)

ΣΚΗΝΗ Α.'

'Αλφόνσος : Ὅμως τὸ πρᾶγμα βλέπω εὐκατόρθωτον
 ὅσον ὠραῖον εἶναι καὶ ἱπποτικόν.
 Ἐκτὸς ἂν, Λουδοβίκε, ἔλησμόνησας
 ὅτι Φαδρίγγος εἶσαι, κ' αἰφνης ἔγινες
 ἀπὸ Καταλωνίου εὐτελῆς Γραικός.

Λουδοβίκος : Ἄλφόνσε τί νὰ σ' εἶπω; Εἶσαι πάντοτε
 ἀμέριμνος παίδιον, μ' εὐδάλυτα
 παίζον σφαιρία σάπανος. Ἐν ᾧ δεινῶς
 τὴν κομητεῖαν βλέπετε κινδυνεύουσαν,
 ὁ λέων τοῦ ἀγίου Μάρκου ἄγριον
 ἐν ᾧ τοξεύει βλέμμα, κ' ὁ Ἀντώνιος,
 ὁ νόθος τῶν θρασέων Ἀγκαγιολῶν,

τὰ Σάλωνα προθύμως θὰ κατέπιεν
ὡς εὐχαρίστως τρώγει τὰς ἐλαίας τῶν,
ἐν ᾗ οἱ Τοῦρκοι ἔξω τῶν ὁρίων μας
ἰᾶς ἀπειλοῦσι, καὶ ἄν ῥίψης βλέμμα ἐν
θὰ ἴδῃς ὄχι ἓνα, ἑκατὸν ἐχθρούς,
σὺ ἱππικούς ἀγῶνας ὄνειροπολεῖς
καὶ θέλεις ἄθλα ἐκ παρθενικῶν χειρῶν.

Φερνάνδος : Τοιαῦτα τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ποιηταὶ
βλέπουνσι ρόδα, μύρτους ὅπου χαίνουσι
χείλη βαράθρων

ΣΚΗΝΗ Β.΄

- Ἐπηρετής : Ἄνῆρ πρεσβύτης, πολὺς, ρακένδυτος
εἰς τὴν ἀλλήν προσμένει, ἐξοχώτατε
- Λουδοβίκος : Ἄγνωστος εἶναι κι' ἔρχεται μεσάνυκτα;
Τὸ ὄνομά του;
- Ἐπηρετής : Εἰς τὰς ἐρωτήσεις μας
ν' ἀποκριθῆ ἀρνεῖται καὶ ἀκρόασιν
ζητεῖ
- Λουδοβίκος : Ἄς ἔλθῃ
- Φερνάνδος : Πλὴν τίς εἶναι ὁ ἐλθὼν
νυκτὸς μεσοῦσης ἡδῃ;
- Λουδοβίκος : Ὅστις ποτ' ἂν, ἢ
ἀνάγκη πάντας νὰ δεχώμεθα καλῶς
.

ΜΕΡΟΣ Β.΄—ΣΚΗΝΗ ΙΑ.΄

ΛΥΚΟΘΑΝΑΣΗΣ

ᾠ! εἶθε ὅπως ἠνωμένα βλέπομεν
τὴν δάφνην τοῦ Ἀγγέλου καὶ τὸ ξίφος του,
ὁμοίως νὰ στολίση δάφνην τάχιστα
τὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων ὄλων πανταχοῦ,
καὶ ὅπως πάντες μίαν πίστιν ἔχουσιν
ὁμοίως ἔθνος ἐν νὰ συγκροτήσωσιν,
.

ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

(Απόσπασμα)

Ὁ Βαλαωρίτης ὑπῆρξε πολιτικός ἀνὴρ πλήρης πατριωτισμοῦ, βαθὺς τῶν γραμμάτων γνώστης, ὑπέραχος τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας ἐν τῇ Ἴονίῳ Βουλῇ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Βρετανικῆς προστασίας, βραδύτερον δὲ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων, ἔδωκε δὲ χρῆμα καὶ ἐθελοντὰς τῷ 1868 εἰς τὴν Κορὴν κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Ὄθωμανικοῦ ζυγοῦ ἀγῶνα αὐτῆς. Ἐκ τῆς Ἀγίας Μαύρας, οὐ μακρὰν τοῦ βράχου ἔνθα ἡ παράδοσις ἀφηγεῖται ὅτι ἡ ἐρωτόληπιος Σαπφὼ ἐπήδησεν εἰς τὰς Ἴονίους ἀκτὰς, ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἀπέναντι ὄρη τῆς Αἰτωλίας μέχρι τοῦ μακρυνοῦ ὁρίζοντος τῶν Ἠπειρωτικῶν κορυφῶν. Ἦτο ὡσὰν ἀπόγονος τῶν ἀρματωλῶν τῆς Ἠπειρωτικῆς Βαλαώρας, ἀρμοδιότερος παντὸς ἄλλου ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψος μεγαληγόρου βάρδου τῆς Ἠπείρου, ἀναβίωσιν πάσας τὰς δόξας αὐτῆς καὶ ἀπεικόνισιν πάντα τὰ μαρτύρια. Ἴσως, καθ' ἃ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, «Ἴσως μὲ ἔλκουσι πρὸς τὴν Ἠπειρον τὰ ὅσα τῶν προγόνων, ἴσως συνήθισα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας νὰ βλέπω ὑψόμενον ἐνώπιόν μου τὸν γηραιὸν Πίνδον ὡς προσφιλεῖ σκιὰν τείνουσαν πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρα· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ ὅτι, καὶ ἂν εἰς μόνος παλμὸς ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, θέλω ἀφιερῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἠπειρον».

Ὅχι μὲθ' ἑνὸς μόνου παλμοῦ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς ἐξίμνησε τὴν προσφιλεῖ εἰς αὐτὸν γῆν, ἀλλὰ μὲθ' ὅλης τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας. Ὁ ποιητὴς ὅστις ἐν τῇ περὶ γραφῇ τῶν βασάνων τοῦ ἀρματωλοῦ Βλαχάβα κατακρεουργηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ συνθλίβει τὴν καρδίαν καθὼς ὁ Στράους ἐν τῇ Σαλώμῃ του κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καρατομήσεως τοῦ Ἀγίου Προδρόμου, ὁ ἀοιδὸς ὁ ἐνσπείρων τὸν τρόπον ἐνῶ ἀφηγεῖται τὰ παρασκευαζομένας ὑπὸ τῶν Ἀθιγγάνων, τῶν δημίων τοῦ σαιράπου τῆς Ἠπείρου, βασάνους, ὁ ραψωδὸς ὁ ἀνεγείρας εἰς τὴν πατριωτικὴν θυσίαν τοῦ καλογήρου Σαμονῆλ «monumentum aene perennius» κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ ἀριστοεργηματικῶς ἐν τῇ Κυρᾷ Φροσύνῃ του εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἐκείνην τοῦ Ἀλῆ μετὰ πάντων τῶν μυστηριωδῶν αὐτῆς ἐγκλημάτων, κατώρθωσε νὰ ψυχολογήσῃ τὴν ἀσύλληπτον τοῦ τυράννου ὄντότητα. Βλέπομεν αὐτὸν ἀπεικονίζοντα τὰ σκότη τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεχέοντο πάντα τῆς ἐμφύτου σκληρότητος τὰ κτηνώδη ἔνστικτα μετὰ τῆς μανίας τοῦ πάθους γεροντικοῦ ἔρωτος, μετὰ τῆς ζηλοτυπίας πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ τέκνον αὐτοῦ, ἀφοῦ εἶχεν ἐρωτευθῆ τὴν εὐνοουμένην τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ γυναῖκα. Ἀλλ' εἶνε ἡμέραι τρόμου καὶ κατάρας διὰ τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τὴν κυριαρχίαν ἐκείνην κατὰ τὰς ὁποίας ἀναπτύσσεται παρὰ τῷ ποιητῇ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ πρὸς τὴν Κυρᾷ Φροσύνην ἔρωτος τοῦ τυράννου, τὸ προοιωνίζον τὴν τραγικὴν μοῖραν.

Μετὰ μνημειώδους μεγαλοπρεπείας ὁ Βαλαωρίτης ἀναπαριστᾷ ἐν τῷ προοίμῳ τοῦ ἔπους αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ τὴν κυριαρχίαν, κατώρθωσε δὲ νὰ ἐκφράσῃ δι' ὀλίγων στίχων ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ εἰς ὀλοκλήρους τόμους περὶ τῶν θλίψεων τῆς ἑλληνικῆς ἐκείνης πόλεως κατὰ τὰς ὀδυνηροτάτας αὐτὰς ἡμέρας.

«Ἐπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
 ἐσθύσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
 Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθεῖα στὴν ἀγκαλιὰ της
 Γιατ' εἶνε χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάση.
 Τραγοῦδι δὲν ἀκούεται, ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει,
 ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος καὶ μνημα τὸ κρεβάτι,
 Κ' ἡ χώρα κοιμητήριον, κ' ἡ νύχτα ρημοκλήσι».

Ἐὰν ὁμως θελήσωμεν νὰ κατέλθωμεν ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ Ἑλικῶνος εἰς τὰς σελίδας τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅπως σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ τι ἦτο τοῦ Ἀλῆ τὸ σεράγιον καὶ τῶν Ἰωαννίνων ἢ κοινωνία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀρκεῖ ν' ἀνοίξωμεν τὸ βιβλίον τοῦ Πουκεβίλ προξένου τῆς Γαλλίας παρὰ τῷ σατραπῆ. Ὁ Γάλλος εὐπατριδῆς ἐγγώρισε κάλλιον πανιὸς ἄλλου τὴν Ἑλληνικὴν Ἡπειρον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὴν ἀδημονίαν νὰ ζήσῃ ἐπὶ πλεῖστα ἔτη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἐκείνην.

«Ὁ Ἀλῆς» λέγει ὁ Πουκεβίλ, ὁ περιγράφων τὴν τυραννίαν αὐτοῦ καὶ τὸ περιβάλλον ὡς ζωγράφος ὅστις λαμβάνει ἐκ τῆς πυξίδος τὰ σκοτεινότετα χρώματα, «ὁ Ἀλῆς ἀνεβίβασε τὴν διαφθορὰν εἰς περιωπὴν ἀρχῆς. Νυχθημερὸν τὸ ἄντρον τοῦ τέρατος τούτου, ἐτέρου Κάκου, εἶνε προσιτὸν εἰς τὴν διαβολὴν, τὸ ἔγκλημα, τὴν δολοπλοκίαν. Ἡ φρουρὰ αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ δολοφόνων, οἱ ἀκόλουθοι αὐτοῦ εἶνε τὰ διεσφαρμένα τέκνα τῶν θυμάτων τῆς θηριωδίας αὐτοῦ, οἱ κατάσκοποι αὐτοῦ εἶνε εὐτελεῖς βλάχοι ἔτοιμοι εἰς τὴν διάπραξιν πάντων τῶν ἐγκλημάτων, οἱ ἔμπιστοι δὲ αὐτοῦ εἶνε δηλητηριασταὶ καυχώμενοι διὰ τὰς ἀθεμίτους αὐτῶν πράξεις. Ἱερόσυλοι λειτουργοὶ Θεοῦ τοῦ ζῶντος γίνονται δεκτοὶ εἰς τὰ σκοτεινὰ μυστήρια τῶν συμβουλίων αὐτοῦ ὅπως ἀποκαλύψωσιν αὐτῷ τῆς ἀθωότητος τὸν στοχασμὸν καὶ τῶν ἔξομολογήσεων τὸ ἀπόρητον. Μειαμψισμένοι ὑπὸ πᾶσαν μορφήν κατὰσκοποὶ ἀναζητοῦσι καὶ ἐρευνῶσι τὰ μέρη ἔνθα εἶναι κεκρυμμένα τῆς χήρας καὶ τοῦ ὄρφανοῦ τὰ χρήματα. Ἡ δειλὴ παρθένος κεκρυμμένη ἐν τοῖς σκοτεινοῖς διαμερίσμασι τοῖς προωρισμένοις διὰ τὸ φύλον αὐτῆς δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τὰ διαπεραστικά αὐτῶν βλέμματα. Αὕτη ἀποσπᾶται β' ὡς ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγκάλης, ἀποσπᾶται τὸ τέκνον ἔλπις ἐναρέτου οικογενείας, ἡ δὲ τιμὴ, τὸ κάλλος, ἡ αἰδῶς θυσιάζονται εἰς τὰ αἰσχιστα πάθη. Αἱ χάριτες, αἱ εὐνοια, οὐδέποτε ἀμοίβουσι τὸν ἐναρέτον, πλὴν παρὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν, τὴν ἀποκηρύττουσαν τὴν ἐντιμότητα, ἡ φιλεῦσπλαγχνος φιλανθρωπία κατοικεῖ ἀκόμη τὴν πόλιν ταύτην, τὴν ὁποίαν λυμαίνεται ἡ σκανδαλωδεστάτη ἀνηθικότης».

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΤΡΙΒΗΝ ΠΕΡΙ Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

...Καὶ πρῶτον γεννᾶται τὸ ζήτημα διὰ τί ἄλλα μὲν τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἔγραψεν εἰς τὴν ἐπιμελημένην τῶν λογίων γλώσσαν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ. Περὶ τοῦ διγλώσσου τούτου εὐρίσκουεν σημειώσιν τινα αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ μεθ' ἧς συνυθεύει ἐν τῷ Μνημοσύνη δημοσιευόμενον τὸ ποημάτων τοῦ φίλου αὐτοῦ Δ. Βαλαβάνη τὸ ἐπιγραφόμενον τὸ Ὀνειρόν μου.

«Δὲν φρονοῦμεν—λέγει αὐτόθι—ὅτι ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ ἴηαι ἡ γλῶσσα »τῆς ποιήσεως ἐν γένει, διότι στερεῖται πολλῶν ὄρων καὶ ἀδυνατεῖ νὰ περιγράψῃ »ναυμαχίαν λόγου χάριν, ἐκτὸς, ἐκτὸς ἐὰν λάβῃ τοὺς ὄρους ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀλλὰ τότε ἀποβάλλει τὴν πρωτότυπον χοριὰν καὶ καθίσταται μιξοβάρβαρος. »Διατεινόμεθα ὅμως ὅτι πρέπει νὰ τὴν μεταχειρισθῶσιν οἱ ποιηταὶ μας εἰς μι- »κρὰς μόνον ποιήσεις, διότι ἄλλως οἱ πολλὰ ἐπιγενέστεροί μας δὲν θέλουσιν εὐ- »ρει οὐδ' ἴχνος αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου ἐν ᾧ εἶναι ἐπιδεικτικὴ ὕψους ἔχει ἀδιαφιλο- »νίκητον προτέρημα τὴν σγχώνευσιν τῶν φωνηέντων, διότι ὁ λαὸς ὁμιλῶν τὰ συγ- »χωνεύει. Τοῦτο προσίθησι πολλὴν χάριν, πολλὴν ἁρμονίαν εἰς τὸν ἔμμετρον »λόγον». Τὸν κανόνα τοῦτον ἐτήρησεν ὁ Ζαλοκώστας ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐν γέ- »νει καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν πάντα μὲν τὰ ὀλιγόστιχα ποιήματα αὐτοῦ γεγραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, πάντα δὲ τὰ μακρότερα εἰς τὴν τῶν λογίων, πλὴν τοῦ Φώτου καὶ τῆς Φρόσως καὶ τοῦ ποιήματος Σπαθὶ καὶ Κορώνα, πεποιημένων εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἀγνοοῦμεν τὸ διὰ τί. Ἀλλὰ πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ τὰς δύο γλώσσας ἔγραψεν ὁ ποιητὴς μετὰ γλαφυρότητος καὶ χάριτος ἀβιά- »στου, ὡς ἐκάστοτε ἀναλύοντες τὰ ποιήματα παρετηρήσαμεν, καὶ ὅτι πρόκειται ἐν ἀμφοτέροις παράδειγμα μιμῆσεως, καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ διότι ἀποφεύγει τὰ γλωσσηματικά εἴτε τὴν μίαν εἴτε τὴν ἄλλην γλῶσσαν γράφων.

Τὸ ὕφος τοῦ Ζαλοκώστα εἶνε βραχὺ μὲν καὶ συνεσταλμένον, ἀλλ' ἔντιον καὶ εἰκονικόν. Αἱ εἰκόνες αὐτοῦ, ἀληθῆ ἀντίτυπα τῆς φύσεως, ἔχουσι ὕψος καὶ κάλλος καὶ ποικίλλουσι κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις, οὔσαι γλυκεῖαι μὲν καὶ ἐπιχάριτες ὅπου περιγράφεται φύσις γλυκεῖα ἢ εἰκονίζεται λεπτότης αἰσθημάτων, τραχεῖαν δὲ καὶ μέχρι τοῦ ἀγρίου προβαίνουσιν ὅταν παρίσταται φύσις ἀπότομος ἢ σκαγρα- »φοῦνται χαρᾶκτῆρες ἄγριοι καὶ ἀπηγεῖς. Δὲν εὐρίσκομεν ὀρθὴν τὴν γνώμην τῆς Ἑλληνικῆς Βαρθολομαίου Πάλλῃ «ὅτι εἰς τὸ τέκνον τῶν κορυφῶν τοῦ Πίνδου »καὶ τῶν Δωδωναίων δασῶν ἡ ποιητικὴ μούσα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμφανισθῇ ὀδο- »στεφῆς καὶ τὸ μειδίημα τῆς ἠδυπαθείας ἔχουσα εἰς τὰ χεῖλη.» Διότι ἡ μὲν Μοῦ- »σα τοῦ ποιητοῦ ἐπιδεικτικὴ καὶ ἀβρότης καὶ τρυφερότης, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν μερῶν ὅπου δύναται νὰ εἶναι τοιαύτη ἀλλὰ τὸ τραχὺ ἔγκειται ἐν τῇ φύσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ συνήθως παρισταμένων σκηνῶν, μαχῶν δῆλα δὴ καὶ ἀγώνων.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν τεκτονικὴν καὶ ἁρμονίαν τῶν στίχων εἶνε ἄμεμπτος μόνον δύναται τις νὰ ψέξῃ αὐτῷ ὅτι ἐνιαχοῦ τῶν ποιημάτων τῶν γεγραμμένων εἰς δημο- »τικὴν γλῶσσαν καὶ τοῦ Χανίου τῆς Γραβιάς ἡ ὁμοιοκαταληξία κατὰ τὰς βαρυνκα- »ταῖ ηκούσας τῶν λέξεων περιορίζεται εἰς μόνον τὸ τελευταῖον φωνῆεν μὴ ἐπεκτει- »νομένη κατὰ πᾶσαν τὴν συλλαβὴν. Ἄλλως ὅμως οἱ στίχοι αὐτοῦ εἰσὶν ἄριστα ἐσφυρηλατημένοι καὶ αἱ ὁμοιοκαταληξίαι, αἵτινες εἰσὶ κόσμημα καὶ οὐχὶ δεσμός τῆς ποιήσεως αὐτοῦ, προβάλλουσιν ἐνίοτε ἀπροσδόκητοι καὶ ὠραῖαι. Οἱ δὲ ὀρθο- »μοὶ τῶν μέτρων, προσφεύεις εἰς τὴν ὕλην συνήθως, εἶνε ἁρμονικοὶ καὶ οὐχὶ σπανίως πρωτότυποι. Ἄξιον δὲ σημειώσεως νομίζομεν ὅτι οὐδέποτε ὁ ποιητὴς μεταχειρί- »σθη τὸν ἐκκαιδεκασύλλαβον (εὐράμετρον τροχαικόν) στίχον, ὃν ἀποκαλεῖ που ἀηδῆ...»

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΑΠΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΝ ΤΗΣ 25ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1905

«... Σταυρός και Ἑλλάς ἦσαν ἡ διφυῆς λατρεία τοῦ δουλεύοντος γένους. Πρὸς αὐτὴν ἐποδηγέται τοὺς πιστοὺς ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ· πρὸς αὐτὴν ἐχειραγῶγει τοὺς δακρύοντας μαθητὰς ὁ διδάσκαλος ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ ἐρημικοῦ ἐκκλησιδρίου· πρὸς αὐτὴν ὤξυνε τὰ ὄπλα τῶν μαχομένων ὁ ἀρματωλὸς ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐσθῆτι τῆς ἀρχαίας δόξης, ἡ ἐπιστροφή τῆς τεταπεινωμένης Ἑλλάδος εἰς τὸ κλέος τῆς ἀρχαιότητος, ἰδοὺ τὸ λεληθὸς ἀλλὰ μόνιμον πρόγραμμα τοῦ δουλεύοντος, ἰδοὺ τὸ σύμβολον τῆς ἀναστάσεως.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους δὲν εἶνε παράδοξον, ὅτι εὐθὺς ὡς ἤρchiσε κατὰ μικρὸν παρασκευαζόμενος ὁ μέγας ἀγὼν, ἡ ἰδέα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀνεξωγογήθη ἐν τῇ διανοίᾳ τῶν πεφωτισμένων ἡγετῶν τῶν δουλεύοντων καὶ ἐχρησίμειυσεν ὡς ἄλλο ὄπλον πρὸς τὸν μέλλονι ἀγῶνα. Ὁ Ρήγας τὴν ἀναπαράστασιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ἐθεώρησε συμβάλλουσαν εἰς ἐξέγερσις τοῦ ἔθνους οὐχ ἦττον πολεμικῶν παρασκευῶν, καὶ διὰ τοῦτο μετέφρασε τὸ δράμα τοῦ Μεταστασίου. Τὴν δὲ ἀνάμνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέλαβεν αὐτόχημα ὡς ἐξ-γεγῆριον, καὶ διὰ τοῦτο παρεσκευάσε πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς δουλεύοντας τὴν ἐξ ἀρχαίου ἐν Βέννη δακτυλιολίθου εἰκόνα τοῦ μεγάλου Μακεδόνο βασιλέως, ὅστις καθ' ὅλους τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξεν εἰδωλον ἥρωος διὰ τὸν ἑλληνισμόν. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἡ διαφώτισις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ καλῶν βιβλίων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ὑπῆρχε μία τῶν προθέσεων τοῦ πρωτομάρτυρος, ἣν ἐξετέλεσεν ἔπειτα θαυμασίως ὁ Κοραΐς. Τέλος δὲ ἡ σημαία τῶν ἐπαναστατῶν ἦν ὠριζεν ὁ μέγας Θεσσαλὸς διὰ τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ συνιάγματος, τῆς Νέας πολιτικῆς διοικήσεως, ἔφερε τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους μὲ τρεῖς σταυροὺς ἐπάνω ἐν χαρακτηριστικῷ συνδυασμῷ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸν νεώτερον χριστιανικὸν ἑλληνισμόν. Δικαιολογῶν δὲ τὸ ἐν τῶν χρωμάτων τῆς σημαίας ταύτης, τὸ πορφυροῦν, ἔγραφε, καὶ πάλιν εἰς τὸν ἀρχαῖον πλὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ ἀναφερόμενος. «Τὸ κόκκινον σημαίνει τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν καὶ αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὸ ἐμετάχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἔνδυμα πολέμου, θέλοντες νὰ μὴ φαίνωνται αἱ πληγαὶ ὅπου ἔτρεχον αἷμα διὰ νὰ μὴ δειλοῦν οἱ στρατιῶται.» Λίαν δὲ χαρακτηριστικὸν εἶνε ὅτι αὐτῆς τῆς Φιλικῆς εταιρείας προηγήθη ἡ Φιλόμουσος εταιρεία, ἣτις τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ Πήλιον ὠριζεν ὡς ἕδρας ἀρχαιολογικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἐμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς προπαρασκευὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους. Ἡ γλαυκὴ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ οἱ εἰκόνας τοῦ Κενταύρου καὶ τοῦ Ἀχιλλέως ἦσαν καὶ τούτων τῶν προδρομῶν τῆς ἐλευθερίας τὰ ἱερὰ σύμβολα. Καὶ ἔπειτα ἡ Ἀθηνᾶ ὑπῆρξε τὸ σύμβολον τῶν σφραγίδων τοῦ ἀγῶνος, καὶ Ἀθηνᾶ ὀνομάσθη μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀπελευθερώσεως ἐν τῶν νομισμάτων τοῦ πρώτου τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτου, αὐτῶν ἐκείνων, ἐφ' ὧν ὁ Καποδιστριας ἐπέθηκεν ὡς σύμβολον τὸν φοῖνικα, ἀνατρέχων εἰς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος τοὺς μύθους, ὅπως ἀνέυρη τὸ ὄρνεον τὸ συμβολίζον τὴν ἐκ τῆς τέφρας ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους.

Οὐδὲ περιορίζεται ὁ συνδυασμὸς οὗτος τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· εἰς μόναν τὰς παραμονὰς τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑστεραίας τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ λυκανοῦς τῆς ἀπολυτρώσεως οὐδὲ ἡμέραν μίαν ἔπαυσεν ὁ ἑλληνισμὸς πιστεύων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπεκδεχόμενος τὴν ἀναβίωσιν τῆς νέας. Ἐν ταύτῃ ζήσομαι ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς τὸ σύνθημα τοῦ δουλεύοντος γένους, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ταύτην ἔτρεψα τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐθύς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὡς εὐγνώμων υἱὸς ὁ νέος ἑλληνισμὸς...»

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΑΣ
ΕΠΙ ΤΗ ΣΤΕΨΕΙ ΤΩΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΤΩΝ ΡΗΓΑ,
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΚΟΡΑΗ

Ὅχι ἀπὸ τῶν κήπων οὓς ἀρδεύει τὸ ὀλιγοστὸν ὕδωρ τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τοῦ Κηφισσοῦ, ὧ νεανίσκοι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀπεράντων λειμώνων τῆς ἀχανοῦς ἑλληνικῆς πατρίδος, ὅσων στεγάζει ἡ κυανόλευκος καὶ ὅση στενάξει ὑπὸ τὸν ζυγὸν, προσῆκε νὰ δρέψητε τὰς δάφνας, δι' ὧν θὰ κοσμήσητε σήμερον τὰ μέτωπα τοῦ Ρήγα, τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Κοραῆ.

Οἱ στέφανοί σας ἔπρεπε νὰ εἶνε μεγάλοι ὅσον αἱ χῶραι, ἅς περιλαμβάνει ἡ χάρις τοῦ Θεσσαλοῦ πρωτομάρτυρος, εὐώδεις ὅσον τὸ θυμίαμα, ὅπερ ἀνέπεμπεν εἰς τὸν δημιουργὸν ὁ ἐπὶ τῆς ἀγχόνης κρεμασθεὶς πρωθιεράρχης, ἀειβλαστεῖς ὡς αἱ ἀθάνατοι ἀλήθειαι αἱ ἐκπηγάσασαι ἐκ τῆς γραφίδος τοῦ μεγάλου Χίου, ὅπως στέψητε ἐπαξίως τὰς κορυφὰς τοῦ δουλεύοντος γένους, ἐν αἷς ἐκυφορήθη ἡ μεγάλη ἰδέα τῆς ἀπολυτρώσεως.

Ἐπῆρξαν ὁ Ρήγας καὶ ὁ Γρηγόριος τόσον μεγάλοι, ὥστε ὁ θάνατός των ἐγέννησε τὴν ζωὴν, ὥστε νεκροὶ ἀνέστησαν ἐκεῖνοι τὸ ἔθνος, ὥστε εἰς τὸ αἷμά των τὸ τίμιον ἔρριζώθη τὸ καλλίεισμον δένδρον τῆς ἐλευθερίας. Ἐπῆρξαν τόσον μεγάλοι ὥστε καὶ λίθινοι νομίζεις ὅτι ἐμπνέουσι τοὺς ἐνσάρκους ἡμᾶς καὶ ἰσχύουσι νὰ κινήσωσιν εἰς νέαν ζωὴν τὰ στήθη ἡμῶν τὰ νεκρωθέντα. Ἐχομεν ἀνάγκην νὰ θερμανθῶμεν ἀπὸ τῶν λίθων αὐτῶν, ἐν οἷς σφύζουσιν ἀκόμη οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας, ἣν κατεπλημύρει ἡ ὑπεραιμία τῆς φιλοπατρίας. Ἐχομεν ἀνάγκην οἱ λιποδρανεῖς ἐν ὄραις κινδύνου καὶ πατριωτικῆς ἀναισθησίας καὶ ἐθνικῆς λιποθυμίας νὰ ἐνετισθῶμεν τῆς φωνῆς τῶν μεγάλων νεκρῶν.

Διότι εἶσθε σεῖς οἱ ζῶντες καὶ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ λίθοι.

Κίνησε λοιπὸν τὰ χεῖλή σου, τὰποστάζοντα τὸ μέλι τοῦ πατριωτισμοῦ, ὧ μεγάλη τῶν Φερῶν γόνε' ἔντεινον τοὺς στίχους σου διὰ νὰ ψάλης καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά' κροῦσον τῆς ἐμπνευσμένης σου λύρας τὰς χορδὰς διὰ νὰ καλέσης τὸ γένος ὅλον.

Σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση καὶ Νότον καὶ Βορῆα
γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νάχωμεν μιὰ καρδιά.

Καὶ σύ, ὁ δ ἄδοχος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Στεργίου, τοῦ Φωτίου καὶ

τοῦ Ἱερεμίου, δὲν ἀπέθανες νεκρούμενος, ὃ πρωτόθρονε τῆς ὀρθοδοξίας. Ἡ ἀγ-
χόνη σου ὑπῆρξε σὺνθημα καὶ ὄπλον τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δεδουλωμένων . . .

Καὶ ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸν ἀγῶνα καὶ ἐν ᾧ ἔχονεν τὸ
αἷμα τῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας, ἐστήριζες τὸν ἀγῶν' αὐτῶν σύ, ὃ σοφὸν βλάστημά τῆς
Χίου, εἰς τοῦ ἀρχαίου κλέους ἀνερχόμενος τὰς ἡμέρας καὶ ἐξ ἐκείνων ἀντλῶν διδά-
γματα χάριν τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ γένους.

Ἐμπνευσον ἡμᾶς καὶ πάλιν, ὃ Φεραῖε ποιητὰ εὐλόγησον ἡμᾶς καὶ πάλιν,
ὃ Βυζάντιε πατριάρχα' δίδαξον ἡμᾶς πάντοτε, ὃ σοφὲ τῆς Χίου.

Ἀναστήσατε σεῖς οἱ μεγάλοι νεκροὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ζώντων τὸ ἴνδαλμα
τῆς πατρίδος. Ἀναμνήσατε ἡμᾶς ἐν τῇ μεγάλῃ ἡμέρᾳ, ἣτις ἀνατέλλει αὔριον, πῶς
ἐλευθεροῦνται τὰ ἔθνη. Διδάξατε τοὺς νέους τοὺς στεφανοῦντας τὴν πολίτιμον κε-
φαλήν σας, ὅτι δὲν πρέπει νάρκεσθῶσιν εἰς τὸ νὰ στεφανῶσι τοὺς ἀξίους στεφά-
νων, ἀλλὰ καὶ νὰ γείνωσιν αὐτοὶ ἄξιοι, ὅπως στεφανωθῶσι ποτε, ἐπιτελοῦντες προ-
σηκόντως τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ὡς ἐμπρέπει εἰς Ἕλληνας μνήμονας τῶν
μεγάλων ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος καὶ παρασκευάζοντας τὸ μεγαλεῖον τοῦ
μέλλοντος.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΔΙΑΛΕΞΙΝ ΠΕΡΙ ΒΗΛΑΡΑ

Ἄλλὰ καθ' ἃ ἀπαραίτητος ἐν τῇ ἐρωτικῇ αὐτοῦ στιχοπλοκίᾳ εἶναι ἡ ἐμφά-
νησις καὶ ἡ μνεῖα τοῦ Θύρσιδος καὶ τῆς Δάφνης, τοῦ Δάφνιδος καὶ τῆς Φυλλίδος,
οὕτως ὡς φανταστὴ δέσποινα τῆς καρδιάς του, ὡς Κυρά του, παρουσιάζεται ὡς τὸ
πλεῖστον ἡ Χλόη. Ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ βλέπομεν πολὺ μᾶλλον τὸν Ἔρωτα ἢ
τὸν ἔρωτα, ἀναμνήσεις κλασικὰς μᾶλλον ἢ κραδασμοὺς καρδιάς ἰσχυρῶς συγκλονου-
μένης ὑπὸ βάρους ἐρωτικοῦ. Παριστάμεθα πρὸ ψυχρῶν ἀναπλάσεων ποιμενικῶν
ἐρώτων κατὰ τοὺς ζηλωτὰς τῆς σχολῆς τῆς ἀναζητοῦσης τὰ πρότυπα αὐτῆς ἐν τινι
φανταστικῇ Ἀρκαδίᾳ Ἐπιτυχέστερα δὲ εἶναι τὰ ἄλλως μακρότερα αὐτοῦ ἐκεῖνα
ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ συνιστάμενα ἐκ διστίχων ἐνθυμωζόντων τὰ κοινῶς λεγόμενα
λιανιοτράγουδα ἢ τὰς μαντινάδας τῶν Κρητῶν. Ὡς ἐν τοῖς πολλάκις περιπαθε-
σιαίτοις ἐκείνοις δημοτικοῖς διστίχοις, οὕτω καὶ ἐν τοῖς τοῦ Βηλαρᾶ ἡ κυριαρχοῦ-
σα ἰδέα παρουσιάζεται ὑπὸ πολλὰς μορφὰς καὶ μὲ τι νέον πάντοτε. Κέκτηται δ' ἀ-
ληθῶς ὁ Βηλαρᾶς τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἀρετὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως,
ἣτις δὲν πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἑαυτὴν, ἀλλὰ νὰ προβαίῃ παρατέρω ἐν ἐκάστη
στροφῇ καὶ νὰ παρουσιάζῃ νέας ἰδέας νέας εἰκόνας. Εἶναι δ' αὕτη ἀρετὴ, ἣς ἀμοι-
ροῦσιν οὐκ ὀλίγοι ποιηταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος, προσοχθίζων ἐνίο-
τε διὰ τῶν ἐπαναλήψεων, ἐφ' οἷς καὶ ἐσαυτοῦ ἐπιπικρῶς. Τὸ λυρικὸν δὲ τοῦτο προ-
σὸν μετὰ τῆς ἀρμονίας τοῦ στίχου καὶ τῆς συναισθήσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶναι τὰ
κυριώτερα δῶρα τῶν ἐρωτικῶν τοῦ Βηλαρᾶ ποιημάτων.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Στὸ διογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ Σ, Δάμπρου γράφτηκε ἀπὸ ἀβλεψία ὅτι «ἐξωρίστηκε
στὴ Σκίαθο ὅπου καὶ ἀπέθανε». Πρέπει νὰ διορθωθῇ: «ἐξωρίστηκε στὴ Σκόπελο, ὅπου ἀσθένησε,
ἀλλὰ λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του μεταφέρθηκε εἰς τὴν Κηφισιά, ὅπου καὶ ἀπέθανε».

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Κατά τὸ συνέδριον τῶν μελῶν τῆς Ἱατροχειρουργικῆς Ἑταιρείας, τὸ συγκροτηθὲν κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα εἰς τὴν πόλιν μας, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς καὶ πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Οἰκονόμου, ὁμιλῶν, συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ αἰτήματος τοῦ ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἰωαννιῶν, περὶ ἰδρύσεως Φιλοσοφικῆς Σχολῆς εἰς Ἰωάννινα. Νομίζομεν ὅτι τὸ αἶτημα τοῦτο πρέπει νὰ παύσῃ πλέον ἀποτελοῦν θέμα θεωρητικῆς μόνον ἐνασχολήσεως, διότι εἶναι πραγματοποιήσιμον. Ἐὰν δὲ ἡ Ἑπειρος ζητεῖ ὑπὲρ ἑαυτῆς τῶν ἐ-ἰλυσίν του τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπὸ στενὸν τοπικισμὸν ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς συνεχίσεως μιᾶς πνευματικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸν τόπον αὐτὸν, καὶ τῆς οικονομικῆς ἀναξωρογονήσεώς της ὡς ἀκριτικῆς περιοχῆς. Ἡ πρωτεύουσα δὲν ἔχει τίποτε νὰ ζημιωθῇ ἀπὸ τὴν ἵδρυσιν εἰς Ἰωάννινα Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἡ Ἑπειρος τοῦναντίον ἔχει πολλὰ νὰ ὠφεληθῇ. Καὶ διότι πρόκειται διὰ τὴν Ἑπειρον ἔχομε πεποίθησιν ὅτι τὸ Κράτος θὰ προσέξῃ τὸ ζήτημα, διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ὁποίου ἐκφράζει εὐχὴν καὶ ὁ πνευματικὸς ἀκριτικὸς κόσμος.

I. N. N.

ΠΟΛΥΣ ΘΟΡΥΒΟΣ ΔΙΑ ΤΟ ΤΙΠΟΤΕ . . .

Μὲ τὸ σύνθημα: «Καταργήσατε τοὺς περιττοὺς τύπους! Προσέξατε τὴν οὐσίαν!» εἶναι καιρὸς νὰ ἀρχίσῃ ἡ διόρθωσις μερικῶν ἀτόπων τῆς παιδείας μας. Τοῦτο ἄλλωστὲ δὲν προϋποθέτει κατὰ στρωσιν προγράμματος μακρᾶς πνοῆς οὔτε συνδέεται μὲ ζήτημα πιστώσεων. Μὲ βάσιν τὸ καλῶς νοούμενον συμφέρον τῆς μαθητιώσης νεολαίας μας καὶ γνώμονα τὸν κοινὸν νοῦν πολλὰ τρωτὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ λείψουν, ἂν οἱ ἰθύνοντες ἐλάμβανον ὑπ' ὑπ' ὄψιν τὰ δεδομένα τῆς πείρας καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Καὶ ἐξηγουόμεθα: Ὁ Μάτιος εἶναι ὁ μῆνας τῶν γυμναστικῶν ἐπιδείξεων, μὲ τὰς ὁποίας κατ' ἔτος συνδέεται καὶ ἡ ὀργάνωσις ἀθλητικῶν ἀγώνων μεταξὺ μαθητικῶν ὁμάδων πολλῶν σχολείων τῆς αὐτῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας ἢ πόλεως. Κάθε χρόνον τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὰ σχολεῖα μας ἀρχίζει πολυήμερον πανηγύρι, μία ἀναστάσις, πὸν προκαλεῖ χαλάρασιν τῆς κυρίας παιδευτικῆς ἐργασίας. Ἐπιλογὴ τῶν μαθητῶν, δοκιμαστικὰ παραδείξεις, πρόκρισις ἀθλητῶν, ἀσκησις τῆς χορωδίας κλπ. καὶ τέλος ἡ prova Generale εἰς τὸ Στάδιον ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, ὅλα αὐτὰ ταλαιπωροῦν ἀσκόπως ὄχι μόνον τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς γυμναστὰς, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν διδασκτικὸν

προσωπικὸν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς διδασκτικῆς ἐργασίας κατὰ τὸν κρίσιμον αὐτὸν μῆνα πρὸ τῶν ἐξετάσεων. Ἄλλὰ ποῖον τέλος πάντων σκοπὸν βαθύτερον ἐξυπηρετεῖ αὐτὴ ἡ θεατρικὴ ἐμφάνισις τῶν σχολείων μας πὸ ἐνθυμίζει βυζαντινὸν Ἰππόδρομον, καὶ κατὰ τὴν προάγει τὴν φυσικὴν ἀγωγήν τῶν μαθητῶν μας; Κἀθε καλῆς πίστεως συζητήσεως θὰ συμφωνήσῃ, νομίζω, μαζί μου ὅτι—πλὴν τῆς δημιουργίας μιᾶς φευγαλέας καὶ πλαστῆς κάποτε ἐντυπώσεως μὲ τὴν μαζικὴν παράταξιν καὶ ἀσκησιν τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν οὐδὲν ἄλλο οὐσιαστικὸν κέρδος προκύπτει τόσον διὰ τοὺς ἐπιδεικνυομένους, ὅσον καὶ διὰ τὸ νοῦμον κοινὸν, πὸν παρακολουθεῖ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν ἀγώνων. Ὡς εἶναι γνωστὸν, αἱ γυμναστικὰ ἐπιδείξεις εἰσῆχθησαν πρὸ 40 σχεδὸν ἐτῶν εἰς τὰ σχολεῖα μας—ὄτε τὸ πρῶτον μετεφτεύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰ. Χρυσάφη κ. ἄ. ἡ σοσηδικὴ γυμναστικὴ,—ὡς μέσον προπαγανδιστικὸν διὰ τὴν διάδοσιν καὶ ἐδραίωσιν τοῦ νέου συστήματος φυσικῆς ἀγωγῆς. Ἡ καθιέρωσις δηλαδὴ τῆς ἐορτῆς ταύτης ὑπῆρξε μέτρον ἀνάγκης καὶ εἶχε προσωρινὸν χαρακτῆρα. Σήμερον ὅμως, ὅποτε τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει γίγει κοινῶς παραδεκτὸν, πρὸς τί ἡ ἐορτὴ τῶν ἐπιδείξεων, ἡ ἀπαιτούσα τόσου χρόνου καὶ τόσων κόπων σπατάλην πρὸς βλάβην τοῦ κυ-

ρίου έργου τῶν σχολείων μας; Εἰς περίοδον ἀνασυγκροτήσεως ὀλικῆς καὶ πνευματικῆς σημασία πρέπει νὰ ἀποδίδεται εἰς τὴν θετικὴν ἐργασίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς φωνασκίας καὶ τὰς τυμπανοκρουσίας. Δὲν ἀρκεῖ ὅτι τὰ σχολεῖα μας λειτουργοῦν ὑπὸ δυσμενεστάτας συνθήκας, ὅτι στεροῦνται ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ, στεγάζονται εἰς στενοὺς καὶ ἀνθυγιεινοὺς χώρους, δὲν διαθέτουν βιβλιοθήκας καὶ ἐποπτικά μέσα διδασκαλίας; Εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὸν τὸν ἀνεπαρκῆ χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον μένουσιν ἀνοικτὰ καὶ ἐργάζονται, νὰ τὸν κολοβώνωμεν ἔτι περαιτέρω μὲ τὴν ὀργάνωσιν ἀχρήστων ἐφορτῶν καὶ ἐπιδείξεων, αἱ ὁποῖαι οὐδένα παιδαγωγικὸν σκοπὸν ἐξυπηρετοῦν σήμερον; Ἐάν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεταί κάπως ἐπισημῶς ἡ λήξις τῶν μαθημάτων γυμναστικῆς κατ' ἔτος, ἡ ἐφορτὴ αὐτὴ θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ τελεῖται εἰς τὸν περιβόλον ἐκάστου σχολείου, σεμνὴ καὶ ἀπέριττος, ἐνώπιον τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, χωρὶς νὰ προηγηθῆ ξεχωριστὸν τοῦ σχολείου διὰ τὴν συγκομιδὴν ἀπιθάνου κέρδους. Μία τοιαύτη ἐφορτὴ τῆς γυμναστικῆς εἰς κάθε σχολεῖον χωριστὰ θὰ εἶχε κάποιον νόημα τέλος πάντων, διότι θὰ ἦτο μία εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνῆ τὸ σχολεῖον ὄχι μὲ ἀνευθύνους παράγοντας ἀλλὰ μὲ τὴν οἰκογένειαν, καὶ θὰ εἶχον τὴν δυνατότητα οἱ διδάσκοντες νὰ προβαίνουν κατὰ τὴν ἐφορτὴν ταύτην εἰς ἀνακοινώσεις καὶ ὑποδείξεις πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας. . . . Τότε θὰ ἐφαίνετο καθαρὰ καὶ ἡ ἐργασία ἡ συντελούμενη ὑπὸ ἐκάστου γυμναστοῦ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ, ἐνῶ σήμερον καὶ πᾶσαι τῶν σχολείων εἰς τὸ γῆπεδον τὰ πάντα συγχέονται εἰς τὴν ἴδιαν χοάνην καὶ ἐκλείπει τὸ μέτρον κρίσεως. Ἄς ἀφήσωμεν, ὅτι συμβαίνουν καὶ παρὰ τράγο ὁ δα καὶ ἐνίοτε ἔνεκα τῆς στενότητος τοῦ χώρου καὶ τῆς μοιραίας ἐπικρατοῦσης ἀφείας δημιουργοῦνται παρεξηγήσεις φθείρουσαι τὸ κύρος τοῦ σχολείου. Δὲν νομίζουν οἱ ἀρμόδιοι ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἀνασκουμπωθοῦμε ὅλοι κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποδοτικῆς καὶ οὐσιαστικῆς ἐργασίας μέσα εἰς τὸ σχολεῖον ἀφήνοντας κατὰ μέρος τοὺς ἐξωσχολικοὺς πειραματισμοὺς; Εἰς τὴν Ἑλλάδα διετυπώθη τὸ ρητὸν «φείδου χρόνου», ἴσως διότι οἱ ἀρχαῖοι προγονοὶ μας, μεγάλοι ἀληθῶς εἰς πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἐπιτεύξεις, εἶχον τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐξοδεύουν πολὺν χρόνον εἰς ἐφορτάς καὶ πανηγύρεις. Ἀργότερον εἰς τὴν Ρώμην ἀργόσυχολος ὄχλος ἐζήτει ἀπὸ τοῦς ἀρχοντάς του panem et spectacula, διὰ νὰ πληρῶσῃ τὸ

κενὸν τῆς ψυχῆς του. Τὸ σημερινὸν ὅμως πνεῦμα τῆς αὐστηρᾶς προσηλώσεως εἰς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐργασίας καὶ ὑποχρεώνει νὰ ἀπαλλάξωμεν οὐκ εἰς τὴν παιδείαν μας ἀπὸ τὸν φόρτον περιττῶν ἐφορτῶν, ὡς εἶναι καὶ αἱ γυμναστικαὶ ἐπιδείξεις, διότι αἰξωσχολικὰ αὐτὰ ἀποσχολήσεις διδασκόντων καὶ διδασκομένων οὐ μόνον συντελοῦν εἰς τὴν σπατάλην πολυτίμου χρόνου καὶ τὴν ἄσκοπον κατανάλωσιν δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ ἐκτρέπουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ κύριον ἔργον τῶν. Καὶ ἔτσι ἀγεταί τις νὰ ἐνθυμηθῆ τὴν παροιμιώδη ρῆσιν τοῦ βοσκοῦ, ποῦ ἔβλεπε νὰ ψωφοῦν τὰ νηστικὰ προβατὰ του καὶ ἐν τῇ ἀφελείᾳ του διηρωτάτο: «Μὲ τὸν ἥλιο τὰ βγάξω, μὲ τὸν ἥλιο τὰ μπάζω τὶ ἔχουν τὰ ἔρμα καὶ ψωφᾷ;» Λοιπὸν καιρὸς νὰ γίνωμεν ὀλιγώτερον φιλέροτοιο καὶ περισσότερον φίλεργοιο. . .

Γ. Ι. Π.

*

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Ἀπὸ ἐπαφῆς ποῦ εἶχε συνεργάτης τοῦ Περιόδικου μὲ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κων/πολῆς Ὁμέρ Δουτφῆ Μπαρκάν, διαπιστώνεται ὅτι ἐντονώτατα γίνεται στὰ κέντρα τῆς Τουρκικῆς Ἐπικρατείας, ἡ ἀνάπλαση τῆς Ἱστορίας τῶν Ὁσμάν, μὲ κυριώτερη τῶρα βάση τὸ οικονομικὸ φαινόμενον σὰν ἕνα ἀπὸ τοὺς σοβαρότερους παράγοντες τῶν γύρω του περιστάσεων. Ἀπὸ τῆς ἔρευνας αὐτῆς τῶν Τούρκων Ἱστορικῶν, ποῦ τονώνονται ἀπὸ τὴν ζωηρὴ παρέμβαση τοῦ ἐπίσης Καθηγητῆ καὶ Ἱπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας κ. Γκιπροϋλοῦ, οἱ ἱστορικῆς ἔρευνες τῆς Πατρίδας μας ἔχουν τεράστια νὰ ὠφεληθοῦν. Στὴν Κων/πολιν, εἶναι συγκεντρωμένα ἀρχεῖα τοῦ Κράτους ἀπὸ τὸ 15 τοῦλάχιστο αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς Τούρκους ἐρευνητῆς, εἶναι, ὅπως ἐπίσης διαπιστώνεται, ζωηρὴ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀνταλλαγῆς ἀρχεῖα καὶ στοιχείων καὶ συνεργασίας γιὰ μιὰ ἀναθεώρηση καὶ συμπλήρωση τῶν ἱστορικῶν δεδομένων.

Ἐπάρχει, νομίζομε, ἕνας Ὁργανισμὸς πνευματικῶν ἀναλλαγῶν καὶ ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν δύο φίλων σήμερα, χωρῶν. Δὲ θὰ μπορούσε νὰ τονωθῆ κάπως ἡ ἀντιστοιχὴ προσπάθεια; Ἡ θέληση ὑπάρχει καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

Δ. Σ.

*

Η ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Δὲ μπορεῖ παρά νὰ αἰσθανόμαστε σὰν ἠπείρωτες καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι πικρὰ, γιατί, καὶ ἀπὸ τὴν τελευταία ἀκόμη ἐκδοσὴ τῆς Ἀνθολογίας τοῦ Ἑρακλῆ Ἀποστολίδου, ἀπουσιάζει ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία.

Ὁ ἀνθολόγος, ἔχει βέβαια δικὰ του κριτήρια ἀλλὰ καὶ ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία εἶναι μιὰ πολὺ

γνωστή, και στο Πανελλήνιο ακόμα ποιήτρια, που τιμά το Ήπειρωτικό όνομα στη Θεσσαλονίκη, με γενικότερη αντανάκλαση και καθολικότερης μορφής έκτιμηση. Πιστεύουμε ότι μέσα από το μακροχρόνιο και πλούσιο έργο της, είναι πολλά τα ποιήματά της που θα μπορούσαν να αξιώσουν τη διάκριση να ανθολογηθούν από τον Ήρακλή Αποστολίδη.

Και — έπαναλαμβάνουμε, σαν Ήπειρώτες και πνευματικοί άνθρωποι, αισθανόμαστε μεγάλη πικρία από το ότι αυτό δεν έγινε.

Η Ή. Ή.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δ. Ε. Εδάγγελιδης. — «*Η Παναγία των Χαλκίων*» Έκδοση της Έταιρείας των φίλων της Βυζαντινής Μακεδονίας — Θεσσαλονίκη, 1954.

Το καινούργιο βιβλίο του Ήπειρώτη Καθηγητή του Πολυτεχνείου Δ.Ε. Εδάγγελιδη, είναι μια τεχνοκριτική μελέτη και έρμηνεία της αρχιτεκτονικής και της διακόσμησης (άγιογραφίες, ποικίλιαμα κτλ.) της παλαιότατης (μέσα ένδεκατου αιώνα) Βυζαντινής Έκκλησίας της Θεσσαλονίκης Παναγίας των Χαλκίων, της γνωστής στην Ιστορία ως Καζαντζήλαρ Τζαμί, (τέμενος των καζαντζήδων, κατασκευαστών καζανιών και χαλκωμάτων οικιακών σκευών), που είχε έτσι ονομασθεί, από τον καιρό που η Έκκλησία, είχε στην κατάκτηση της Θεσσαλονίκης καταληφθεί από τους Τούρκους, κι' αυτό, γιατί έγειρόταν στα βιοτεχνικό εκείνο τμήμα της, όπου ήταν συγκεντρωμένα τα καζαντζήδικα.

Η Ιστορία της Έκκλησίας αυτής, είναι συνηφασμένη με τα Ιστορικά της πόλης, και κατά την αναστήλωσή της, που έγινε από τον συγγραφέα με τη συμβουλευτική βοήθεια του Άριστ. Ζάχου στα 1933, αποκαλύφθηκαν, στο εσωτερικό της πολλά υπέτιμες τοιχογραφίες, που είναι από τα σημαντικότερα στην Ελλάδα λείψανα τους του 11ου αιώνα.

Ό σ., στο διαφωτιστικότατο βιβλίο του περιγράφει λεπτομερειακά την αρχιτεκτονική του Ναού (σελ. 11—26), και κατόπι τη διακόσμηση του (σελ. 37—70) μ'ας δίνει τα γενικά βιβλιογραφικά του θέματος στοιχεία, και στο τέλος παραθέτει έπεξηγηματικό τεχνικό πίνακα καθώς και απόψεις και αντίτυπα φωτογραφικά, τόσο της Έκκλησίας, όσο και της ζωγραφικής της.

Το βιβλίο γενικά, είναι μια σπουδαία συμβολή στη μελέτη της βυζαντινής Έκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και τοιχογραφίας. Τό ιδιαίτερο του όμως χαρακτηριστικό, είναι ότι, από πρόθεση του σ. δεν αποσιεύεται μονάχα στους μυημένους και τους ειδήτας, για να πλουτίσει τις τεχνικές ή άλλες γνώσεις τους, αλλά και στους άμυητους, και σε όλους εκείνους τους κοινά μορφωμένους, οι οποίοι θα ήθελαν να άνοξουν τα

μάτια της ψυχής τους, για να δεχθούν συνειδητά εκείνο που ονομάζουμε βυζαντινή λατρεία! Γιατί οι Ναοί και οι τοιχογραφίες του Βυζάντιου, δεν είναι μια άπλη μονάχα τεχνοτροπία. Είναι τα έκφρασταικά μέσα μ'ας θαθείας θρησκευτικότητας, μ'ας, χωρίς ίσως προηγούμενα θρησκευτικής άνάτασης, που σκοπούσε να ένωση και να συνδέσει με τό αίσθημα και με τη γνώση, τον άνθρωπο με τον θεό. Οι Βυζαντινοί ναοί και Βυζαντινές τοιχογραφίες, μ'ας επιβάλλονται, μ'ας έλκύουν, μ'ας γαμίζουν την ψυχή με άκαθόριστα αισθήματα εδλάθειας και κατάνυξης. Όμως συνήθως δεν καταπατιανόμαστε, να άναλύσουμε, το γιατί όλων αυτών των αισθημάτων στο αντίκρυσμα αυτών των δημιουργιών. «Τις έχουμε πάντα μπροστά μας, τις προσκυνούμε τις θαυμάζουμε, μονάχα όμως ή ή κατανόησή τους θα βαθύνη το αίσθημα και θα ολοκληρώση τη συγκίνηση που μ'ας προκαλούν».

Μονάχα έτσι ο θεατής, θα ένωθ ή ψυχικά με το βυζαντινό καλλιτέχνη και τον βαθύτατα εδλαβικό και λατρευτικό του κόσμο. «Ιστορία» ονομάζουν οι Βυζαντινοί τη διακόσμηση και τη ζωγραφική των ναών τους, και Ιστορήμα τη σχετική τεχνική. Κι αληθινά: αν θελήσης να άναλύσης και να μελετήσης, έξηγγόντας τις σε κάθε τους λεπτομέρεια, βυζαντινές τοιχογραφίες (π.χ. αυτές του Μοναστηριού των Φιλανθρωπικών, στο Νησί των Γιαννίνων), θα μπορούσες να συγγράψης σειρά δλόκληρη από τόμους, που θα «Ιστορούν», όχι μονάχα το θρησκευτικό θέμα, αλλά και πληθώρα άλλων του Βυζαντινού βίου.

Τα σχετικά κεφάλαια του βιβλίου: Ή σημασία και το νόημα των αρχιτεκτονικών μορφών (σελ. 26—37) και το νόημα και ή τεχνοτροπία της ζωγραφικής, του Ναού της Παναγίας των Χαλκίων, είναι μια ήβελμηνη προσπάθεια μνήσης στο αίσθημα και το στοχασμό του Βυζαντινού καλλιτέχνη. Και είναι αληθινά συναρπαστικά: ύπάρχει εκεί, και πολλή ποιήση και έντονη γοητεία, αλλά και μελέτη βάθους και έμπειρία, δξυμένο και λεπταίσθητο κριτικό και άναλυτικό πνεύμα, και εδλάθεια και άνάταση.

Τό βιβλίο αυτό, είναι μια έρμηνεία. Και με πολύ καμωμένη συναίσθημα.

Δ. Σ.

*

Γ. Δ. Καχριμάνη: «*Βιβλικές Μορφές*»

Σε άπλη αλλά πολύ φιλόκαλη έκδοση κυκλοφόρησε ή ποιητική συλλογή του κ. Γ. Δ. Καχριμάνη με τον τίτλο «Βιβλικές μορφές». Όλα τά ποιήματα της συλλογής είναι άπροσπάσματα της Καινής Διαθήκης στα όποια ο ποιητής δίνει ποιητική μορφή και τά παρουσιάζει με άρμονία ποιητικής έκφρασης. Όλα πηγάζουν από μια θαύτητερη, από μια γνήσια συγκίνηση, έχουν ψυ-

χικό βάθος, ανώτερη πνοή κι' οι νότες τους σταλάζουν στην ψυχή θείο βάλαμο.

Ἡ ποίηση τοῦ κ. Κακριμάνη ἔχει μιὰ ἰδιότυπη μορφή, ἕνα προσωπικό τόνο μέ φιλοσοφικό βάθος. Ὅσο μπαίνει κανεῖς βαθύτερα στόν κόσμο τῶν στοχασμῶν τοῦ ποιητῆ νοιώθει μιὰ ἀπέραντη γαλήνη νά τόν πλημμυρίζη, μιὰ πνευματική καί ψυχική ἡρεμία, κι' ἕνα φῶς νά φωτίζη τὸ δρόμο του, τὸ φῶς τῆς Θρησκείας τοῦ Ναζωραίου, ἕνα φῶς πού ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο σέ μιὰ ζωὴ γεμάτη νόημα κι' ὁμορφιά. Αὐτρωμένος ἀπὸ τὴν ὕλη ὁ κ. Κακριμάνης ἀνυψώνεται πάνω ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα στόν κόσμο τοῦ πνεύματος κι' ἐναρμονίζει τίς ποιητικές του ἐκδηλώσεις μέ τίς θαυθεῖς ἀπαιτήσεις τοῦ ψυχικοῦ του κόσμου.

ANT. KANAKAPHS

★

Στέλλας Ἐπιφανίου Πετράκη: «Ὁ γυρισμός τοῦ Ἄρχοντα» Ἀθήνα. 1953 (;

«Ποτέ σου μὴ περιφρονᾷς τὸ κάτω σκαλοπάτι, γιατί σ' αὐτὸ πρωτοπατεῖς καὶ θγαίνεις στό παλάτι», προλαμβάνει τὸν ἀναγνώστη σὰ προλογικά φύλλα τοῦ βιβλίου τῆς ἡ Στέλλα Ἐπιφανίου Πετράκη.

Κι' εἶναι πολὺ πετυχημένη ἡ μεταφορὰ ἐκεῖ τῆς σοφῆς λαϊκῆς παρατήρησης τοῦ ἀνώνυμου Κρητικοῦ στιχοπλόκου: Ἡ ἤθογραφία, εἶναι, τὸ πρῶτο σκαλοπάτι τοῦ ἐντεχνου πεζοῦ λόγου, (Κρητικό ἠθογραφικό εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου τῆς). Κι' ἂν εἶναι νὰ ἐφαρμόσουμε τὸ δίστιχο στὴ δική τῆς σχετική προσπάθεια, θὰ προσθέσουμε ὅτι ἡ Σ.Π., στὸ βάρος τῆς λαϊκῆς σοφίας, ἔρριξε μ' αὐτό, καὶ τὸ πρόσθετο τῆς σεμνότητάς τῆς: Γιατί, ἐκτός πού ὁ **Γυρισμός τοῦ Ἄρχοντα**, δὲν εἶναι τὸ πρῶτο τῆς βιβλίου, ὅπως δὴποτε, στὸ εἶδος του, δὲ βρισκεται σίγουρα στὸ πρῶτο ἀκόμα σκαλοπάτι.

Στρωτὴ ἡ περιγραφή καί ἡ γλωσσο τῆς —καὶ τὰ δύο τους, μέ ἕντονο τοπικό χρῶμα—καὶ ἀξιοπρόσεχτο—πιστεύουμε—λαογραφικό στοιχεῖο τῆς—πατρίδας τῆς (;

Κρήτης—δίνει στὴν ἐργασία τῆς αὐτῆ ἡ Σ. Π.: Ἀφηγήσεις πού διαβάζονται εὐχάριστα ἀπὸ ἄλους, καὶ ἡ ἀφηγήτρια φροντι-

σε νὰ προκίση τὸ βιβλίο τῆς μέ ἐρμηνευτικό στὸ τέλος ἀλφαθητικό λεξιλόγιο.

Θὰ πρέπει, ἡ Σ. Π. νὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειά τῆς, εἰσάγοντας σιγά—σιγά καὶ στοχαστικά, προσωπικά στοιχεῖα, στὰ ἠθογραφήματά τῆς.

Δ. Σ.

★

Νικηφ. Γ. Ζήση, Δημῶλου «Τὸ πνεῦμα τῆς νέας ἀγωγῆς καὶ τὰ πρῶτα σχολικά βήματα»

Μέ τὸν τίτλο αὐτὸν ὁ Ἡπειρώτης Δάσκαλος, πού μετεκπαιδεύεται στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κ. Νικηφόρος Ζήσης, κυκλοφόρησε ἕνα νέο παιδαγωγικό βιβλίο, πού τωπώθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 124 σελίδες.

Μέσα στίς πρῶτες περίπου 25 σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ κ. Ν. Ζήσης διαπραγματεύεται ἀρκετὰ διαφωτιστικά γιὰ τὸ θέμα τῆς προσωπικότητος, τὸ ὁποῖο πολὺ ὁμορφα συσχετίζει μέ τὴν νέα ἀγωγή. Κατόπι ἀπ' αὐτὸ ἐξετάζει μέ ἀρκετὴ ἐπιτυχία καὶ ἀποσαφηνισμένο τρόπο τὴ συνάφεια, πού ἔχει τὸ σχολεῖο πρὸς τὴ ζωὴ. Τὸν κύριο ὅμως ὄγκο τῶν σελίδων τοῦ βιβλίου τοῦ καταλαμβάνουν τὰ κεφάλαια, πού ἀναφέρονται στὴν πρώτη ἀνάγνωση, στὴ γραφὴ καὶ στὴν πρώτη ἀρίθμηση μέ τὴ μέθοδο Μοντεσόρι καὶ Ντεκρολύ. Δεπτομερειακὴ ἰδιαίτερα ἐξέταξη γίνεται τοῦ θέματος τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς, γιὰ τίς ὁποῖες ἀναπτύσσει, ὄχι μόνο τὴν ἱστορικὴ τους ἐξέλιξη, ἀλλὰ καὶ τίς φιλοσοφικές θεωρίες, πάνω στίς ὁποῖες στηρίζονται τὰ νέα συστήματα Μοντεσόρι καὶ Ντεκρολύ.

Ἐκεῖνο, πού παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ζήση εἶναι, ὅτι τοῦ λέπει ἡ ἀπαράτητη γλωσσικὴ συνέπεια. Δηλαδή τὴν ἴδια λέξη τὴν συναντᾷ κανεῖς γραμμένη μέ διαφορετικούς τύπους γραφῆς π. χ. ἡ ἀνάγνωση, ἡ ἀνάγνωση, ἡ ἀνάγνωση. Νομίζω ὅτι ἡμεῖς τουλάχιστο οἱ ἐκπεδευτικοὶ δὲν πρέπει, μέ τὴν ἀσυνεπεία μας αὐτὴ νὰ συμβάλλουμε στὴ γλωσσικὴ ἀναρχία. Ἀκόμα μπορεῖ κανεῖς νὰ παρατηρήσῃ ὅτι σέ μερικὰ κεφάλαια δὲν ἔχει τηρηθῆ ἡ πρόποσα ἀρχιτεκτονικὴ διάρθρωση τῶν ἰδεῶν, πρᾶγμα, πού φανερόναι κάποια σπουδὴ τοῦ συγγραφέως. Εἶναι αὐτὸ φαινόμενο πολλῶν ἀπὸ μᾶς τοῦς δασκάλους στίς πρώτες μας προσπάθειες στὴν ἐκτύπωση τῶν πρώτων τῶν παρθενικῶν μας, ἄς ποῦμε, ἔργων.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως τὴν ἐργασία τοῦ κ. Ζήση τὴ διακρίνει θάρρος καὶ ζωντάνια στὴν ἐκφραση τῶν νοημάτων. Ὅλα τὰ σημεῖα σχεδόν, πού θίγει εἶναι σωστά ἀπὸ ἐπιστημονικὴ θεωρητικὴ ἀποψη, ἀλλὰ καὶ μέ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς διαγνησμένα, γιατί παρουσιάζει εἰκόνες τῆς ἐργασίας του στὸ σχολεῖο. Εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ πιὸ σπουδαῖο προσόν γιὰ ἕνα παιδαγωγικό βιβλίο, γιατί βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη δάσκαλο νὰ παρῆν τὸ σωστό δρόμο ἀνὰ διδακτικὴ πορεία, χωρὶς νὰ μπερδεύεται καὶ νὰ παραπαλεῖ, ὅπως συμβαίνει

πολλές φορές όταν περιορισθῆ μόνο στή θεωρητική μελέτη τῶν παιδαγωγικῶν θεμάτων.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ζήση εἶναι χρησιμώτατο γιὰ τοὺς εκπαιδευτικοὺς, γιατί ἀποτελεῖ κι' αὐτὸ ἕνα βασικὸ λιθάρι, πῶς στὸ ὅποιο θεμελιώνεται ἡ νέα παιδαγωγικὴ κίνηση στὴ χώρα μας σχετικὰ μὲ τις νέες ιδέες καὶ τὰ νεότερα συστήματα τῆς διδασκαλίας στὰ παιδιὰ τῆς πρώτης σχολικῆς ἡλικίας (Μέθοδος Μοντεζόρι—Ντεκρόλυ).

Οἱ παιδαγωγικὲς ἀντηχοῦσε τοῦ κ. Νικηφόρου Ζήση μὲς ὑπάρχονταί πολλά πράγματα στὸν τομέα τῆς ἐπιστημονικῆς διδακτικῆς ἐργασίας στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

*

Παυλίνας Πετροβάτου: «Τὰ φίδια τῆς ἀγάπης του» Κεφαλλονίτικη ἠθογραφία. Ἀθήναι 1953

Ἡ κ. Παυλίνα Πετροβάτου δὲν εἶναι ἄγνωστος ἀναγνωστικὸ κοινὸ. Καὶ μὲ τὴν κινηματογράφηση μιᾶς νουβέλλας τῆς, τὸ περίφημο «Κλειδί τῆς Εὐτυχίας», ἔγινε γνωστὴ στὸ εὐρύτερο κοινόν. Δὲν εἶναι, συνελπῶς, μιὰ πρωτοφανὴ ἐρωτηματολόγιος. Τὸ καινούργιο τῆς βιβλίου «Τὰ φίδια τῆς ἀγάπης του», ἔρχεται νὰ προστιθῆ στίς προηγουμένους πνευματικῆς τῆς ἐκδηλώσεις, πού ἐκφράζονται μὲ μιὰ συλλογὴ χρονογραφημάτων καὶ μὲ τὴν νουβέλλα—θεατρικὸ ἔργο—«Τὸ κλειδί τῆς εὐτυχίας».

Τὸ θεατρικὸ αὐτὸ ἔργο εἶναι μὰ πραγματικὴ νησιώτικη (κεφαλλονίτικη) ἠθογραφία, μὲ ζωντάνια καὶ παλμός, εἶναι ἕνα γνήσιον ἔργο τέχνης.

Αὐτὰ τὰ προτερήματα τὰ βιβλίου καὶ στὸ καινούργιο τῆς βιβλίου «Τὰ φίδια τῆς ἀγάπης του». Εἶναι καὶ τὸ ἔργο τῆς αὐτοῦ, μιὰ «κεφαλλονίτικη ἠθογραφία». Τὴν ἱστορία του—μιὰ κοινὴ ἐρωτικὴ ἱστορία, πού καταλήγει σ' ἕναν ἀτυχὸ γάμο—τὴν συνθέτουν ὀλίγα πρόσωπα. Γι' αὐτὸ ἡ συγγραφεὺς φανερώνει κι' ἄλλες πτυχῆς τοῦ τιλέντου τῆς. Τὴν ἔλειψε δραστικὴ τὴν ἀντικατέστησε μὲ μιὰ ἀξιοσημειωτὴ παρατηρητικότητα καὶ μὲ μιὰ γερὴ περιγραφή τῆς ψυχολογίας τῶν προσώπων τοῦ ἔργου. Σὲ πολλὰ σημεία, ἡ ἠθογραφία αὐτὴ τῆς ἐκλεκτῆς καλλιτέχνης, παρουσιάζεται σὰν μιὰ ψυχογραφία. Ἀλλὰ δὲν λείπει τὸ ἠθογραφικὸ στοιχεῖο, πού ὑπογραμμίζεται ἐντονα σὲ ἀρκετὰ σημεία. Ὑπάρχουν στὸ βι-

βλίον αὐτὸ περιγραφῆς, τόσο ζωντανῆς, πού ἀσφαλῶς, θὰ φέρουν τὰ δάκρυα στὰ μάτια τῶν Κεφαλλονιτῶν ἀναγλωστῶν, πού θὰ βλέπουν, μὲ τὰ μάτια τῆς φαντασίας τους, νὰ προβάλλουν ζωντανὰ μὲν τὰ χωριά, οἱ πόλεις καὶ τὰ τοπία τοῦ πληγωμένου ἀπὸ τὴν ὄρηγ τοῦ Ἑλλησπόντου νησιοῦ. Καὶ τὴν συγκίνησιν αὐτὴν θὰ τὴν γενικεύουν καὶ θὰ τὴν ξαπλώνουν στὴν ψυχὴ κάθε ἀναγλωστῆ περιγραφῆς γεμὰ ἐς ποίησιν, ὅπως αὐτῆς:

«... Ἡ θάλασσα πού ἀπὸ πρῶς εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐκδηλώνει χορευτικὲς διαθέσεις, πῆρε τώρα ἀγκαζὲ τὰ μελτεμάνια γιὰ βαλλιέρους τῆς καὶ πηδούσε ἡ εὐστροφὴ ὅλη τὴ νύχτα. Ὡς πού τὸ πρῶν κατάκοπη, πτώμα λές, παρέδωκε τὰ ὄπλα στὸν ἥλιο, πού πρόσβαλε πίσω ἀπὸ φανταχτερὰ συννεφα μεγάλου πρῶτος μὲ διάθεσιν νὰ φωτίσει τὸ στερέωμα αὐτὸς καὶ μόνο αὐτὸς...»

«Νὰ τὸ Ἀργαστόλι, καθαρό, κοκκίτικο, ἀμφιθεατρικὸ χτισμένο μ' ἀκουμπισμένα τὰ νῶτα του στὸ μικρὸ δάφο γιὰ ν' ἀντίξει ν' ἀντίξει τὸ μεγάλο βουνόν, πού στέκει τόσο κοντὰ κι' ἀπέναντι. Σὰν γιγάντιος, σὰ ζηλότυπος σύζυγος Κεφαλλονίτης, ἀπλώνει τὴ θεοποιεῖα σ' ὅλο τὸ νησί, μὰ πῶς πολὺ ἐρωτευμένος μὲ τὸ Ἀργαστόλι τὸ κρατεῖ λές περιορισμένο κοντὰ του, τὸ παρατηρεῖ κατὰματα, τὸ ἐποπτεύει καχύποπτα καὶ τοῦ κόβει τὸν ἀέρα καὶ τὸ κέφι τόσο, πού οἱ Ἀργαστολιώτες φημιζονται γιὰ τὴν ἀκεφία τους.»

Νοιώθοντας μεγάλη χαρὰ ἀπὸ τὴν καινούργια δημιουργία τῆς κ. Πετροβάτου, σέλωσιν ἡ συγγραφεὺς τὸ παρήγορον μήνυμα τῆς ἐπαρχίας, πὼς βιβλία μὲ τὴν ἀξία τοῦ καινούργου τῆς ἔργου, δὲν ἀφήνουν ἀσυγκίνητο τὸ πνευματικὸ κοινόν τῆς πού, ἀν καὶ μακριὰ ἀπὸ τὰ πνευματικὰ κέντρα, μπορεῖ νὰ ἐκτιμῆσιν κάθε ἀξιόλογον πνευματικὴ προσφορά.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

*

Τάκη Σιωμοπούλου: «Ὁ Παλαμὸς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ παράδοση». Ἀνάτυπο «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» Ἰωάννινα 1953.

Ἡ ἀξιόλογον ἐργασία τοῦ κ. Σιωμοπούλου δείχνει βαθεὴ γνώση τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, καὶ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού τόσο ἔχει διαποίσει μὲ τις ἀξίες του τὸ Παλαμικὸ ἔργο. Ὁ κ. Σιωμοπούλος δίνει μιὰ προσεκτικὴ ἐμπειροστατημένη εἰκόνα τῶν πλείστων ριζῶν τοῦ ἔργου αὐτοῦ, πού μὲ τὴν εὐρυτητα τοῦ ἀγκάλιασε τὰ ὀσφιδέστερα διδάγματα καὶ στοιχεῖα τῆς παραδόσεως μας, κίποτε τὰ πῶς ἐκφράσονται καὶ ἀνα-

μεσά τους συγκρουόμενα και έχθρικά. Και πάλι από το βιβλίον του κ. Σιωμόπουλου, πού έχει υπ' όψει του και όλη τήν περί Παλαμά βιβλιογραφία και τις πηγές του έργου του, βγαίνει ή ίδια εικόνα του Παλαμά συνδιαλλαχτή των αντιθέτων, καθολικού νου και αισθαντικού σφαιρικού οφθαλμού, πού ανασυνθέτει διττή προσέκρησιν στο ασύγκριτο αισθητήριό του. Το βιβλίον του κ. Σιωμόπουλου πραγματικά θ' αποστελούσε καλή συμβολή για τήν μελέτη του Παλαμά, μά και για τή διδασκαλία του Παλαμά στα γυμνάσια.

Κ. ΚΥΡΡΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΧΕΛΩΟΣ, Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ

Ἀγαπητή «Ἠπειρωτική Ἑστία»

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλάκις ἡ Αἰτωλία ἐν τῷ ἱστορικῷ της βίῳ συνέθεσε τὰς τύχας αὐτῆς μετ' ἐκείνας τῆς κατὰ βορρᾶν ὁμόρου της Ἠπείρου, ἀποτελέσασα μάλιστα ὑπὸ τὰ διαδοχικὰ Ἠπειρωτικὰ καθεστῶτα συχνὰ καὶ διοικητικὸν τμημὰ αὐτῆς καὶ παλαιότερον μὲν, ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερον ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ. Πολλὰ καὶ ἀδιάκοπα ἦσαν τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργει ἡ στενὴ μετὰ τῆς Ἠπείρου γειτονία της. Ἀναγκαστικῶς λοιπὸν οἱ μελετηταὶ τῶν ποικίλων Ἠπειρωτικῶν ζητημάτων συναντοῦν εἰς τὰς ἐρεῦνας των τὴν γείτονα Αἰτωλίαν, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ὡς ἐκ τούτου μνημονεύεται κατὰ καιροῦς εἰς τὰς ἐκλεκτὰς σελίδας σου. Ἔτσι, ἐνῶ μόνιμος κατέστη πλέον ἡ παρουσία εἰς αὐτὰς τῆς μορφῆς τοῦ θρυλικοῦ ἐκείνου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, εἶδομεν πρότινος δημοσίευμα περὶ τοῦ περᾶσματος τῆς Κυρᾶ—Βασιλικῆς ἐκ τῆς Αἰτωλίας καὶ τοῦ θανάτου της ἐν αὐτῇ (τεῦχος 23ον, σελ. 259—263) καὶ προχθὲς ἀκόμη μνείαν περὶ τῆς Αἰτωλικῆς πόλεως Ἀχελώου (τεῦχος 24ον, σελ. 364).

Ἡ πόλις Ἀχελῶος ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ὡς ἔδρα Ἐπισκόπου καὶ ἦτο μίᾳ ἀπὸ τὰς ἐγγεῖς ἐν Αἰτωλίᾳ, Ἀχαρνανία καὶ Ἠπείρῳ Ἐπισκοπᾶς, τὰς ὁποίας περιελάμβανε ἡ ἀρχαιοτάτη Μητρόπολις Ναυπάκτου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ἐπὶ Λέοντος, ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναφέρεται ὡς τοιαύτη, ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν ἰδίαν

δικαιοδοσίαν. Πού ὁμως ἔκειτο, πότε ἐκτίσθη καὶ πότε κατεστράφη ὁ Ἀχελῶος δὲν εἶναι γνωστὰ. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους μνείαν τούτου ἔχομεν παρὰ τῷ Ἰσπανοεβραίῳ Βενιαμὶν τῷ ἐκ Τουδέλλης. Περιηγηθεὶς οὗτος τῷ 1153 τὴν Ἑλλάδα πρὸς καταγραφὴν τῶν ἑκασταχοῦ αὐτῆς Ἑβραίων ἀναφέρει εἰς τὸ ἐκδοθὲν ὁδοπορικόν του: «Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἐταξιδεύσαμεν ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Λευκάδα. Ἐκείθεν ἐβασίλευμεν πρὸς Ἀ. καὶ ἐσυναντήσαμεν τὸν Ἀχελῶον, πόλιν ἐνθα ὑπάρχουν δέκα περίπου Ἑβραῖοι. Εἰς ἀπόστασιν δὲ ἡμισείας ὥρας εἶναι τὸ Νατολικὸν (Αἰτωλικὸν). Καὶ μετὰ ταξιδιον μίᾳ ἡμέρας ἐφθάσαμεν εἰς Πάτρας». Ὁ Καντακουζηνὸς ὀνομάζει τὸν Ἀχελῶον «πόλιν παρὰ τὸ Ἀγγελόκαστρον». Οἱ περιηγηταὶ Ζάκ Σπὸν καὶ Τζώρτζ Χούλλερ (1675—1676) εἰς ταξιδιωτικὸν των β βλίον γράφουν: «Ἀχελῶος, πόλις ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομα της ἀπὸ τὸν ποταμόν. Ὁ Ἐπίσκοπός της διαμένει εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον καὶ ἔχει δικαιοδοσίαν ἐπὶ τοῦ Ζαπαντιοῦ, Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ». Ὁ Μητροπολίτης Ἀρτης Σεραφεὶμ Ἐπὶσκοπός—Βυζάντιος, ἀπαριθμίζων τὰς Ἐπισκοπὰς τῆς Μητροπόλεως Ἀρτης καὶ Ναυπάκτου, γράφει εἰς τὸ «Δοκίμιόν» του: «Ἀχελῶος ἢ Ἀγγελόκαστρον, πάλαι ποτὲ πόλις τῆς Αἰτωλίας, κειμένη πλησίον τοῦ ὁμοῦ ὕμυ ποταμοῦ, ἧς ἐρείπια ἄχρι τοῦδε σώζονται, γνωστὸς δ' αὐτῆς Ἐπίσκοπος εἶ: Ἰωακείμ τοῦνομα, ἀκμάσας ἐν ἔτει 533». Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς φρονεῖ ὅτι Ἀχελῶος ἐλέγετο τὸ Ἀγγελόκαστρον, χωρὶς ὁμως καὶ γὰρ ὑποστηρίζῃ τούτο μετὰ θετικότητος. Τὸ ἴδιον καὶ κάπως ἀρίστως ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Κ. Σάβας, χωρὶς νὰ μνημονεύῃ τὴν πηγὴν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔσχε τὴν πληροφορίαν ἀσπασθεῖς φαίνεται τὴν γνώμην τοῦ Ἀραβαντινοῦ. Ὡστε ἱκαναὶ τῶν ἀσφαῶν τούτων πληροφοριῶν ἀποδέχονται ὅτι ὁ Ἀχελῶος δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ μετὰ Ἀγγελόκαστρον πόλις.

Ὅμως ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Παραχελωίτιδος—τῆς πεδιάδος, δηλαδὴ τῆς δημιουργείσης διὰ τῶν προσγῶσιων τοῦ ἐπ' αὐτῆς κατερχομένου Ἀχελῶου ποταμοῦ καὶ ἐκτεινομένης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης καὶ παρὰ τὸν κάτω ροῦν τοῦ ποταμοῦ—καὶ ἐν τῇ και-

νοτική περιοχή του χωρίου Μάστρου υπάρχει μονήρης λοφίσκος καλούμενος «'Επισκοπή» με ἐπ' αὐτοῦ βυζαντινὸν τρίκλιτον βασιλικὸν ρυθμοῦ μετὰ νάρθηκος (25X12 μ.) γὰρ τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου (12 αἰῶνος;) Στηριζόμενοι κυρίως ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ 'Ισπανοεβραίου Βενιαμὶν δὲν εὐρίσκομεν ἄστοχον τὴν τοποθέτησιν τοῦ 'Αχελῷου ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ «'Επισκοπῆς», κληθείσης οὕτω διότι ἀσφαλῶς θὰ ἐχρημάτισε ποτε ἔδρα 'Επισκόπου. Διότι καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ κεῖται αὕτη, ὥστε οὗτος γὰρ δώση τὸ ὄνομά του καὶ εἰς αὐτήν, καὶ τὸ Αἰτωλικὸν ἀπέχει πράγματι περὶ τὴν ἡμίσειαν ὄραν ἀνατολικῶς αὐτῆς καὶ ἴσχυη προγενεστέρου βίου (βυζαντινὰ νομίματα, ἀρχιτεκτονικὰ ἐκ λευκῶν λίθου μέλη κ.λ.π.) δὲν σπανίζουν σήμερον εἰς τὸ περὶ τὴν «'Επισκοπὴν» πεδινὸν ὑπέδαφος τῶν ἀφθόνων προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, ἡ παρὰ τῷ λαφῶ διατήρησις τοῦ τοπωνυμίου ὑποδηλοῖ τῆς ἱστορικοῦ σκευτικῆν παλαιότεραν προέλευσίν του. Τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς δὲ ταύτην ιδιότητα ἡ «'Επισκοπή» διετήρησεν ἕως τώρα ἡσο μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου, μέχρι δὲ τοῦ 1873 διέμενε μονίμως ἐν αὐτῇ μοναχὸς τῆς (Νεόφυτος ἐκαλεῖτο ὁ τελευταῖος), εἰσπράττων παρὰ τῶν ἄνοικιαστῶν τὸ ἐνοικιον διὰ τοὺς ἀγρούς, ἀκούετα δὲ καὶ σήμερον ἐκεῖ ἡ τοπωνυμία «'Αγιοταφῆτικα» ἐπὶ ἀγρῶν ἀποτελούντων μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁπότε ἡγοράσθησαν παρὰ τῶν ἐντοπίων, ἰδιοκτησίαν τοῦ Πααγίου Τάφου.

Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Πουκεβίλ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνά τὴν 'Ελλάδα περιηγήσεώς του ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐπὶ τῆς «'Επισκοπῆς» εἰκοσι οἰκογένειαι.

Ἐὰν ἡ ἐπακριδὴς τοποθέτησις τῆς πόλεως 'Αχελῷου ἀποτελεῖ καὶ σήμερον ζήτημα ἐν τῇ Αἰτωλικῇ τοπογραφικῇ ἀρχαιολογίᾳ, εἰς τὰς διχαζόμενας παλαιότερας περὶ 'Αγγελοκάτρου ἀπόψεις προστιθεμένης σήμερον καὶ τῆς ἰδικῆς μας περὶ «'Επισκοπῆς», ὅμως οὐδεμίαν πιθανότητα συγγεντρώνει ἡ ξένη πρὸς τὰς ὀλίγας σωζόμενας φιλολογικὰς εἰδήσεις περὶ 'Αγρινίου θειλῆ ἐκδοχῆ τῶν σελίδων σου (ἔν. ἄνωτ., σὴμ. 9).

Διὰ τὴν κατάχρησιν τοῦ πολυτίμου χώρου σου ζητῶ συγγνώμην.

Μετὰ τιμῆς καὶ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν
Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑΣ

*

Η ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ 1584

'Αγαπητῆ «'Ηπειρ, 'Εστία».

Γεννήθηκε σὲ πολλοὺς ἡ—εὐλογη—ἀπορία, γιὰτὶ, σὰ μὲ τὸν τίτλο «'Η ἐνθύμησις τοῦ 1584», ἀπὸ τὸ τεῦχος σας τοῦ 'Απριλίου ἐ. ἔ. δημοσιευόμενα σημειώματά μου, κατατρίβουμαι σὲ ἔρευνες γιὰ τὸ ἄν, ἡ λέξις τοῦ κειμένου της καὶ, εἶναι ὀρθὰ διαβασιμῆ, ἢ προκειται γιὰ κακὴ ἀνάγνωσιν τοῦ εἰς ἡ ἄ π ὀ. καὶ δὲν προτιμῶ νὰ προστρέξω στὸ Φαλιῆριον τοῦ Ναοῦ τοῦ 'Αγ. Παντελήμονα ὅπου εἶναι καταχωρημένη ἡ ἐνθύμησις, γιὰ νὰ ξαναδιαβασῶ μὲ ἐντακτικότερη προσοχῆ, αὐτοῦσι τοῦ παλῆο ἐκεῖνο κείμενο.

'Ἐχω ἀληθινὰ ἐκεῖ ἀναζητήσει τὸ λειτουργικὸ ἐκεῖνο εἶβλιον ἀνωχὸς ὅμως, χωρὶς ἐννοικὸ ἀποτέλεσμα. Βρῆκα μονάχα ἓνα παλαιὸ Φαλιῆριον—καὶ πιθανότατα εἶναι αὐτὸ τοῦ ἀναζητῶ—ποῦ ὅμως, δὲν ἔχει σήμερα, οὔτε παράφωλα, οὔτε ἀρχικὰς, σελίδας. Στὶς τελευταῖες αὐτὰς, θὰ ἦταν πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ διαβάξαιμε τὴ χρονιά τῆς ἐκδόσεώς του, καὶ συνεπῶς, νὰ προσδιορίζαιμε κάπως τὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὅποια ἔγραψε ὁ συντάκτης τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ 1584.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΙΣ Σ' ΕΝΑ ΚΗΡΥΓΜΑ

'Αγαπητῆ μου «'Ηπειρωτικῆ 'Εστία».

'Ἐφυα ἀπὸ τὰ 'Ιωάννινα γεμάτος ἀγάπῃ καὶ συγκίνησιν ἡλικῆς συναγωνισμὸς σὲ αἰσθήματα καὶ σὲ προσφορὰς. Καὶ ἡ κοινωνία τῶν 'Ιωαννίνων μεστη ἀπὸ εὐαισθησία καὶ ἀπὸ ἀξία ἐνδιαφέροντα. 'Εἶσι καὶ σὺν ἀκοαστήριον μὲ ἔθερμανε καὶ μὲ κατέκτησε. Καθὼς σὰς μίλαγα γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸν δημοῦργημα ἀλλὰ καὶ τὸ μεγάλον δημοῦργον ποῦ λέγεται «ἀνθρωπος», διακηρύσσοντας τὴν πίστη μου πῶς μὲ τὴν εὐαισθησία τοῦ 'Ελληνικοῦ Χώρου καὶ τὴν εὐαισθησία τῆς 'Ελληνίδας θὰ ξαναβροῦμε τὸν «ἐν ἡμῖν Θεὸν ἀλλὰ καὶ τὸν «ἐν ἡμῖν ἄνθρωπον», θάρρῳ πῶς εὐρίσκα τὴ δικαιοσύνη μου ἀπὸ τοῦτη τὴν πλοῦσιαν σὲ αἰσθήματα, σὲ ἀνθρωπιά, σὲ πνευματικότητα, καὶ σὲ λογιολογικὰ ἐνδιαφέροντα (μεγάλῃ ἢ προσφορᾷ τῆς «'Ηπειρωτικῆς 'Εστίας») τῆς κοινωνίας τῆς πολιτείας τῶν θρόλων ποῦ προσφέρεται σὲ δράση ἀλλὰ καὶ σὲ δραματιοῦς.

ΙΩΑΝΝΗΣ Π. ΚΟΥΤΣΟΚΕΡΑΣ

*

ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΑΝΘΙΜΟΣ ΚΤΕΝΙΑΔΗΣ

Φίλη «'Ηπειρωτικῆ 'Εστία»,
Θὰ παρακαλέσω θερμὰ νὰ δημοσιευ-

θοῦν τὰ πιδό κάτου συμπληρωματικά τοῦ βιβλίου μου «Τὸ Μετόχιον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Ἰωαννίνων», στοιχεῖα τὰ ὅποια με ἐπιστολῇ του μοῦ κατέστησε γνωστὰ ὁ συνεργάτης σας κ. Ἀλέξανδρος Διβαδεύς: «... Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Αἰκατερίνης Ἰωαννίνων Ἀνθίμος Κτςινιάδης, ἑταῖρος τοῦ ὄθου Τμήματος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ἀ' Διευθύνσεως τῆς Ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως Ἡπειρ. Ἐταιρεία, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἐπίκουρος» εἶχε διαθέσει ὀχι μόνον τὸ Ναὸ, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρο τὸ συγκρότημα τοῦ Μετοχίου τοῦ γιὰ ἐξυπηρέτησι τῆς ὀργανώσεως. Ἐκεῖ κρύφτηκαν προσωρινὰ διάφοροι καταδικωμένοι στὰ χρόνια 1906—1912. ἐκεῖ ἐναποθηκεύθηκαν προσωρινὰ ὄπλα καὶ πυρομαχικά, ἐκεῖ γινόνταν συσθερίσεις τμημάτων, στὸ Ναὸ αὐτὸ ὄριστήκαν πολλοὶ ποδὲ ἔχον μυηθῆ, καὶ γυνικά καμμιὰ ἐπικίνδυνη συμπαραστασι δὲν ἀρνήθηκε ὁ ἀτρόμητος ἐν ἑνὸς Κρητικὸς στὴν Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία. Προσφέρθηκε μάλιστα νὰ κατασκευασθῆ κρύπτη κάτω ἀπὸ τὸ γυναικωνίτη γιὰ ἐναποθήκευσὸ ὄπλων—πράγμα ποῦ δὲν κρίθηκε σκόπιμο—καὶ γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν, χρησιμποιήθηκε τὸ σπίτι τοῦ Χαραλάμπου Παπα ποῦ ἦτο στὴν περίβολο τοῦ Μετοχίου».

Μὲ ἐκτίμηση
ΓΕΩΡΓ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»,

Γεράσι Ζήγος δόκιμος ἀξιωμα. Χωρὸκῆς Ἀθῆναι.—«...εἶμαι κατενοουσιασμένος ἀπὸ τὴν ὕλην τῆς καὶ με χαρὰ διαπιστώνω ὅτι ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» κατέστη πλέον ὁ σταθερὸς συνδετικός κρίκος μεταξὺ τῶν ἀποθῆμων Ἡπειρωτῶν καὶ τῆς προσφιλοῦς Ἡπείρου μας.»

Τασία Καρατζέλη, Θεσσαλονίκη.—«...αἰσθάνομαι βαθειὰ ἱκανοποίησι καὶ ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ ὑπέροχο περιοδικὸ με τὴν ὄρατα ἐμφάνισι με τὸ πλοῦσι λογογραφικὸ, λογοτεχνικὸ καὶ συναρπαστικὸ ὄλικο του, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν τόπο μου, καὶ ἀπὸ συμπατριώτας μου, ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Σὰς συγχαίρω γιὰ τὴν ὑπέροχη προσπάθειά σας ποῦ τιμᾷ τὴν Ἡπειρὸν μας.»

Εὐδόξος Θ. Τσολάκης, καθηγητῆς Θεσσαλονίκη.—«...νὰ σὲ συγχαρῶ γιὰ τὴν μὴκρην, μ' ὄλες τίς ἀντιξοότητες, στὸν τρίτο χρόνο τῆς ἐκδόσεως σου, καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τὸ μεγάλο καλὸ ποῦ κάνεις στὴν πατρίδα μας.»

Κώστας Δαφνῆς, λόγιος. Κέρκυρα.—«...Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» καλύπτει ὄσο πάει καὶ περισσότερο τὴν πνευματικὴ ἔκφρασι τῆς Ἡπείρου. Εἶναι ὄχι μόνον ὄργανον ἱστορικῆς ἐρεῦνης, ἀλλὰ καὶ πολιτιστικῆς καλλιέργειας...»

Δ. Πάνος, τραπεζιτικὸς, Ἀθῆνα.—«...τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πνευματικὸν ἔργον, ποῦ τιμᾷ τὴν ἰδιαιτέρα μας πατρίδα.»

Σπ. Χρ. Παπαγεωργίου, Καλεντινή.—«...δὲν

πρόκειται νὰ παύσω, ὄσο ζῶ...νὰ εἶμαι συνδρομητῆς...»

Ἄντ. Μ. ἐφημερίς «Φῶς» Καῖρου.—Τὰ Γιάννινα, παλιὸ καὶ ἱστορικὸ κέντρο ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητος, συγκεντρώνουν τὰ τελευταία χρόνια καὶ πάλι τίς πνευματικὰς τὸς δυνάμεις γύρω ἀπὸ ἓνα ἀξιόλογο περιοδικὸν τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία», ποῦ γιαιτὴν ἡ ἄλλη φορὰ μιλῆσαμε. Ἡπειρωτῆς ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀπ' ὄλη τὴν Ἑλλάδα, δουλεύουν γιὰ ν' ἀκουστῆ καὶ πάλι ἡ φωνὴ τῆς πατρίδος τὸς, ἐρευνῶν τὰ μπερδεμένα μονοπάτια τῆς ἱστορίας, ἐγράζον στὸ φῶν ἀγνωστοῦς θησαυροῦς ἀπὸ τὸ παρελθόν, γράφον ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ πλουτίζον, ὁ καθένας με τὸν τρόπο του, τὸ πνευματικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κεφάλαιον τῆς ἐνδοξῆς αὐτῆς ἑλληνικῆς χώρας.

Δρ. Κύπρος Χρυσάνθης, ἐπιστημονικὸς συγγραφεὺς καὶ λογοτέχνης Λευκωσία.—«...Ἰπάρχει στὸ περιοδικὸν σας κάτι ποῦ πιθανὸν ἐσεῖς νὰ μὴ τὸ βλέπετε: Ἰπάρχει ἡ ἀρρενωπότητα τοῦ γνήσιου Ἑλληνα, χωρὶς τοῦς ἐξοθέτους γλυκασμοῦς καὶ τὰ ὑποπτα εὐρωπαϊκὰ ἀκρίσματα... Ἀπὸ τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» φαίνεται ἀκόμα μιά φορὰ πὸς ἡ ἑλληνικὴ ὑπαιθρος ἐξακλινεῖ νὰ χεῖ ἀνώτερο ἦθος, ἔχει ἀκόμη τὴν ἑλληνικὴ ἀρετῆ.»

Κρίτων Ἀθανασούλης, λογοτέχνης. Ἀθῆναι.—«...Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἐστία» μὰς προσφέρει πολλὰ, ποῦ μὰς γνώρισε αὐτὴ τὴν ἔξαιρετικὴν πλεῖαδα τῶν διανοουμένων τῆς Ἡπείρου, κ' ὅπως κ' ἄλλοτε εἶπα, ἡ προσφορὰ τῆς στὰ γράμματα εἶναι σοβαρὰ.»

Σ. Δανάρης, ἀρχαιολόγος Ἀθῆναι.—«...Σκέφτομαι πόση εὐθύνη ἀναλάβατε καὶ πόσο μεγάλη εἶναι ἡ προσφορὰ σας στὸν Ἡπειρωτικὸν κόσμον καὶ στὸν Ἑλληνισμό.»

Ἡὸ Δακίριος, λογοτέχνης—ἱατρός. Ἀθῆναι.—«...στοῦς αἰτιῶν διαλεχτοῦς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ σ' ὀλόδροσο καὶ ἀμείναντο μπροσὸν αὐτοῦ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» ἐκκράζω τὸν ἀνυπόκριτον θαυμασμόν μου...»

Π Ν Ε Υ Μ Α Τ Ι Κ Η ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Προκήρυξις διαγωνισμοῦ

Ὁ «Κρίκος» τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ Ἀποθῆμου Ἑλληνισμοῦ τὸ ὄποσον διανοῖ ἐφέτος τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἐκδόσεως του καὶ ἐπιούρει διαρκῶς ἀξζανόμενον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἐκλεκτὸν περιεχόμενον του καὶ τὰ ἐγδιαφέροντα νέα του ἄδλον τὸν ἀποθῆμον Ἑλληνισμόν, με τὸ τεῦχος τοῦ μηνὸς Μαῖου προκηρύσσει ἓνα πρωτότυπον Διαγωνισμόν με μὲγάλα χρηματικὰ βραβεῖα, εἰς τὸν ὄποσον μπροσὸν νὰ συμμετάσχουν εἰ Ἑλληνας ἀναγνωστοῖται τὸν περιοδικῶ ἀπὸ ὄλον τὸν κόσμον.

Ἡ Διαγωνισμὸς αὐτοῦ ἔχει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τοῦς Ἑλληνας τοῦ ἐξωτερικοῦ καθὸτι προτενοῦνται θέματα τὰ ὄποια περιστρέφονται

γύρω από την ζώην και τὰ ζητήματα τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Αἱ διαλέξεις μας

—Τὴν 9ην Μαΐου ἐδόθη εἰς τὸ ἐνταῦθα Στρατιωτικὸν Θέατρον ἡ 8η κατὰ σειράν διλέξις τῆς περιόδου αὐτῆς ὀργανωθείσα ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» μὲ ὀμιλητὴν τὸν ἐκλεκτὸν συνεργάτην τῆς Καθηγητῆν καὶ λογοτέχνην κ. Δημ. Σιωμπούλου καὶ θέμα: «Τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάλλη». Τὴν διλέξιν ἡ ὁποία ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν παρηκολούθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, ὁ κ. Α. Α. Πάλλης ἐλθὼν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ πυκνὸν ἀκροατήριον.

—Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἐχαρίστως προαγγέλλει διὰ τὴν 9ην Ἰουνίου μίαν ἀκόμη ἐνδιαφέρουσαν διλέξιν τῆς μὲ ὀμιλητὴν τὸν Βολιώτην ἱστοροδίφην—λόγιον κ. Κίτσον Μακρῶν καὶ θέμα: «Ἡπειρωτὲς τεχνίτες στὸ Πήλιο» πὺ πλαισιώνεται μὲ εἰκοσι φωτεινὰς προβολὰς.

Ἡ συναυλία τῶν πολεμιστῶν

Τὴν 23ην Μαΐου ὁ «Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Πολεμιστῶν» ἔδωκε ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀρχιμουσικοῦ ὑπολήγου κ. Ἀναστ. Ρεμούδου εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον συναυλίαν μὲ συμπραξίν τῆς Στρατιωτικῆς Μουσικῆς 8ης Μεραρχίας, τῆς χορωδίας τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου Θηλέων τοῦ μουσικοσυνθέτου κ. Λάκη Κέκεση καὶ τοῦ Μουσικοῦ συγκροτήματος Κέντρου «Ἄλσος» ἡ ὁποία ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν.

Ὀμιλία τοῦ Ἰατροῦ κ. Χρ. Κίτσου

Τὴν 30ην Μαΐου ὁ ἰατρός κ. Χρῆστος Κίτσος ὀμίλησεν εἰς συγκέντρωσιν γονέων καὶ κηδεμόνων γενομένην εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Καπλανεῖου Σχολῆς μὲ θέμα: «Σωματικὸν, πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν κίνδυνος τῶν παιδιῶν μας» μέτρα προφυλάξεως». Ἡ ὀμιλία ὀργανώθη ὑπὸ τοῦ Β' Δημ. Σχολεῖου Ἰωαννίνων.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΑΪΟΥ

(Μάιος 1954)

1. Οἱ ἐργάται τῆς Ἡπείρου ἐώρτασαν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ νόμου καὶ τῆς τάξεως, τὴν ἐργατικὴν Πρωτομαγιάν.

—Ἐκυκλοφόρησαν τὰ νέα χαρτονομίσματα, τὰ ὁποία εἶναι ὅμοια μὲ τὰ παλαιά, ἀλλὰ χωρὶς τὰ μηδενικά.

2. Παρουσία τῶν ἐπισήμων ὁ Μακαριώτατος κ. κ. Σπυρίδων κατέθεσεν εἰς Ἰωάννινα τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ νέου μητροπολιτικοῦ μεγάρου τῆς πόλεως.

3. Εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἡ λογοτέχνης—ἰατρός δις Ἡὸς Λαμπρῆ, ἔδωκε, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» διλέξιν μὲ θέμα: «ποῦ ἐδρῖσκειται ἡ ἐδύχια», ἥτις ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν.

4. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου

συνεκροτήθη εἰς Ἰωάννινα σύσκεψις τῶν ἐπιπροσώπων τῶν ὀργανωμένων τάξεων, εἰς ἣν παρέστησαν καὶ ὁ Γεν. Διοικητὴς κ. Τσιτσάρας καὶ ὁ Δήμαρχος κ. Θεοδωρίδης, καὶ καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῶν στρατώνων εἰς τὴν πόλιν.

5. Μεταξὺ τοῦ Ὑπουργεῖου Δημοσίων Ἔργων καὶ τῆς Ἐταιρίας «Ρολάνθα» ὑπεγράφη ἡ σύμβασις διὰ τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα τῆς Λαφίστης.

6. Νέα κακοκαιρία ἐνέσκηψεν εἰς τὴν Ἡπειρον μὲ ραγδασιότατος βροχὰς καὶ σφοδρὸς ἀνέμους. Χιὼν ἐκάλυψε πάλιν τὰς κορυφὰς τοῦ Μιτσικελιοῦ καὶ τῶν Τζουμέρκων. Εἰς τὴν Πρέβεζαν ἐπροξενήθησαν σημαντικαὶ καταστροφαὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν.

7. Ἐνεκρίθη πίστωσις 3.500 δρχ. (νέων) διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν χωρίων Δειᾶ, Βαβοῦρι καὶ Ἀσπροκλήσιου, ὅπου θὰ σταγασθοῦν οἱ ἐπανελθόντες ἐξ Οὐγγαρίας ὄμηροι.

—260 ἐμποροεπαγγελματίαι Ἰωαννίνων ἀπηύβησαν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν Μακαριώτατον ἔνθεντο διαμαρτυρίαν, αἰτοῦντες τὴν κατάργησιν τῶν καλλιστελιῶν.

8. Ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἀπεστάλη ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Δήμους καὶ Κοινότητας τοῦ Ν. Ἰωαννίνων ὅπως συνδράμουν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μνημεῖου τοῦ Φιλικοῦ Τσακάλωφ.

9. Καθ' ἅπασαν τὴν Ἡπειρον ἐτελεσθήσαν μνημόσυνα ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς κατοχῆς.

—Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν θέατρον Ἰωαννίνων ἐδόθη διλέξις ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Σιωμπούλου μὲ θέμα «τὸ ἔργον τοῦ Ἀλ. Πάλλη». Κατ' αὐτὴν παρέστη καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ποιητοῦ κ. Α. Α. Πάλλης.

10. Εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Ἡπείρου συνεκροτήθη μεγάλη σύσκεψις καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ θέμα τῆς τιμῆς τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, μετὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς πόλεως ἐκ τοῦ ὑδροηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου Δούρου.

11. Ἐπανήρχισαν καὶ συνεχίζονται ἐντατικῶς αἱ ἐργασίαι διανοίξεως τοῦ δικτύου τῶν δασικῶν ὁδῶν Ζαγορίου.

12. Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀκτινολόγος ἰατρός κ. Β. Χρήστος διέθεσε διὰ τὴν ἰδιαιτέραν του Πατρίδα Ἀσημοχώριον Κονίτση 30 ἑκατομ. δρχ. δι' ἀνέγερσιν ἐκκληρίας. Διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν προσέφερε καὶ τὰ πατρικά του κτήματα.

—Ὁ ἐν Παρισίοις ἐγκατεστημένος κ. Μπαλαντάκης διέθεσε 20 ἑκατ. δρχ. διὰ τὴν κατασκευὴν ὕδατοθεξαμενῆς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Λαδώνην.

14. Ὁ ἡπειρωτικὸς λαὸς ἐπεφύλαξεν ἐνθουσιωδαστάτην ὑποδοχὴν εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα, ἀφιχθέντα εἰς τὴν Ἡπειρον, πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν στρατιωτικῶν μονάδων τῆς.

15. Αἱ ἡπειρωτικαὶ ὀργανώσεις Ἀθηνῶν ἐπεσκέφθησαν τὸν Ὑπουργὸν Βιομηχανίας κ. Πρωτοπαδάκην καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἐναρξίν ἔρευναν εἰς τὴν Ἡπειρον, πρὸς ἀνεύρεσιν πετρελαιοειδῶν.

16. Ὁ Β. Ε. Σ. ἀπέμεινεν εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνα πρόξενον συμπολίτην καὶ ἐκλεκτὸν συ-

νεργάτην μας κ. Κ. Μέρτζιον, τὸ ἀργυροῦν μετάλλιον ἐξαίρετων πράξεων, διὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπαναπατρισθέντων ὁμήρων ἐξ Οὐγγαρίας φροντίδας του.

17. Ἀφιέκοτο εἰς Ἰωάννινα ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας κ. Ταράϊ.

18. Ἡλεκτρικὸν ρεύμα ἀπὸ τὸν Λοῦδρον ἤρχισε διουցούμενον καὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀρτης.

19. Ὁ εἰς Ἀδστόριαν ὁμογενὴς κ. Γ. Βάσσης ἀπέστειλε εἰς τὴν Κοινότητα Δολοῦ 8.500.000 δραχ. δι' ἐπιτάξεις κοινωφελῶν ἔργων.

20. Δόγη κρουσμάτων πολυμορμλιτιδος ἐμφανισθέντων εἰς Θεσσαλονίκην ὑπὸ τῶν ὑγειονομικῶν ἀρχῶν Ἡπείρου ἐλήφθησαν τὰ κατάλληλα μέτρα.

21. Ὁ Νομομηχανικὸς Ἰωαννίνων προέβη εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἀναλαβόντος τὴν κατασκευὴν τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων Λαφίστης ἐργολᾶσου κ. Λοράνδου.

22. Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον Ἰωαννίνων ἐδόθη συναυλία ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ πολεμιστῶν Ν. 751, τῆς συμμετοχῆς τῆς Στρατιωτικῆς μουσικῆς ΓΨΙ Μεραρχίας, τῆς χορωδίας Γυμνασίου Θεγλέων καὶ ἄλλων καλλιτεχνῶν τῆς πόλεως.

24. Εἰς Ἰωάννινα συνεκροτήθη τὸ Β. Συνέδριον Κοινοτικῶν ὑπαλλήλων Ἡπείρου καὶ Β. Δ. Ἑλλάδος.

25. Διὰ τηλεγραφημάτων τῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αἱ ἐργαζόμεναι τάξεις τῆς Ἡπείρου, ἐξεδήλωσαν τὴν προθυμίαν τῶν να ἐγγραφοῦν εἰς τὸ ἐθνικὸν παραγωγικὸν δάνειον.

26. Δαπάναις τοῦ Δήμου Ἀρταίων ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις εἰς τὴν πλατείαν τῆς 24 Ἰουνίου Ἡρώου τῶν πεσόντων, τὴν φιλοτέχνησιν τοῦ ὁποίου ἀνέλαβεν ὁ γλύπτης κ. Νικόλας.

*

Κ. Μέρτζιον Βενετία.—Τὰ πῆραμε· θὰ περιληφθῶν στο ἀνάτυπο. Εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅτι γράφετε, εἶναι τὸ μόνο τιμημα τοῦ μόχθου μας, τὸν ὅποιον οἱ πολλοὶ δὲν ὑποφιάζονται ἔως.

Γ. Βαλλ. Ἀθήνα.—Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Θὰ σὰς στείλωμε ὅτι ζητήσατε μέσῳ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χαρ. Τρικούπη 2 ἀντιπροσώπου μας κ. Βασ. Γρηγοριάδη, Γράφουμε.

Χρ. Εὐαγγ. Μεσολόγγι.—Σὰς στείλαμε τὰ ὅσα ζητήσατε. Περιμένουμε γράμμα σας· εὐχαριστοῦμε δι' εὐχάς.

Βασ. Σιαφ. Φάρσαλα.—Μὲ ἀγωνία παρακολούθησαμε τὸ δρᾶμα τῆς Θεσσαλίας· ἀπὸ τῆς πρώτης μέρες ρωτήσαμε γιὰ σὰς καὶ μὲ ἀνακούφιση μάθαμε ὅτι μόνον ὑλικὴς ἦσαν οἱ ζημιές σας. Θάρρος! Γιὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς μελέτης σας ποῦ βραβεύθηκα θὰ ἐπανέλθουμε. Τὴν «πομπή» θὰ δημοσιεύσουμε ἀργότερα.

Κυρ. Χρυσ. Λευκωσία.—Εὐχαριστοῦμε

θερμὰ γιὰ ὅλα. Ἀτυχῶς τὸ γράμμα σας ἐφθασε ἔταν ἡ ἐκτύπωση τοῦ τεύχους αὐτοῦ· ἔχει προχωρήσῃ ἀρκετά. **Ἄλ. Διβ. Ἀθήνα.**—Ἦλθε ἀργά, ἀτυχῶς· Νομίζομε ὅτι πρέπει νὰ πλαισιωθῇ μὲ 2 τοῦλάχιστον κλισιά. Ὁ ἀρχιτέκτων κ. Καραντινὸς ἐλπίζουμε ὅτι θὰ προθυμοποιηθῇ νὰ σὰς τὰ δόσω.

Σ. Τσιμ. Θεσσαλονίκη.—Θὰ σὰς στείλωμε καὶ τὰ προηγούμενα. **Ἀνθ. Ζολ. Ἀργίνο.**—Τὸ ποιμᾶσας ἦρθε ἀργά· τὸ κρατούμε γιὰ προσεχῆ εὐκαιρία. **Α. Μάλμ. Χανιά.**—Σὰς στείλαμε καὶ τὸ βιβλίο καὶ τὸ τεύχος τοῦ περιοδικοῦ, προσφορὰ μας γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη σας. **Δημ. Δολ. Κουβαίτι.**—(Περαικὸς Κόλπος) Σὰς στέλνωμε ταχ)κῶς τῆς τιμῆς τῶν βιβλίων ποῦ γράφετε. Εὐχαριστοῦμε θὰ σὰς ἐυπηρετήσομε γιὰ ὅτι γράφετε **Ὀλυ. Φατ. IV. Σμύρνη.**—Ἀθήνα.—Τὸ πῆραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. **Γ. Σταμπ. Ἀθήνα.**—Εἴμαστε ὅλοι ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν μας, ποῦ μὲ ἀνυπομονησία περιμένουμε τὴν ἐπανάληψή της. Ὁ κ. Σ., σὰς ἔγραψε. Τὸ βιβλίο σας τὸ πῆραμε καὶ οὐχαριστοῦμε. **Κ. Βλάχ. Ἀθήνα.**—Βασικά, βρισκόμαστε ὑπέλιμη τὴν προσφορὰ σας καὶ θὰ συνηνοθηθῶμε μαζὺ σας γιὰ τῆς λεπτομέρειες. Εὐχαριστοῦμε. **Κ. Κουτσ. Ἀθήνα.**—Πάντοτε λεπταίσθητος καὶ λυρικό ἐθνεγενικό· δὲν κίναμε παρὰ τὸ στοιχειῶδες καθήκον μας. Πάντοτε, εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὰ ὅσα γράφατε.

Η. Δαμπ. Ἀθήνα.—Μὰς συγκινοῦν βαθύτατα οἱ ἐκδηλώσεις σας. Λάβαμε 30 σώματα· θὰ σὰς γράφομε ἰδιαίτερος. **Φιλ. Βατ. Ἀθήνα.**—Τὰ λάβαμε καὶ εὐχαριστοῦμε θερμὰ. **Α. Γκιολ. Ἀθήνα.**—Πῆραμε· εὐχαριστοῦμε. Σὰς στείλαμε ὅτι ζητήσατε. **Σ. Δαν. Ἀθήνα.**—Γιὰ τὴν διάλεξιν σὰς γράφαμε. Σὰς περιμένουμε ἀνυπόμονα. **Γιανν. Ἀναστ. Μπίρμπαϊγκιμ (Ἀγγλία).**—Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ Χουίλερ δημοσιεύεται. Ὁ κ. Σ. βρῖσκει πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ μαθαίναμε ἀν ὁαυτοῦ Σηλητευτικός, ἔχει διαφορὰς μὲ τὸν δημοσιευμένον στὰ Ἡπειρ. Χρονικά· δὲν τολμᾷ ὅμως νὰ κάνη καμμιὰ πρόταση. Ὁ ἴδιος σὰς πληροφορεῖ ὅτι γιὰ τὸ Μελέτιο Γεωγράφο, ἔγραψε ὁ Κ. Μέρτζιος στὰ Ἡπειρ. Χρονικά τοῦ 1936 (σελ. 322). Στείλτε μας ὅτι βρήτε αὐτὸ ἐνδιαφέρον. Θὰ προσφέρετε ἔτσι πολλὰ στὴν Ἡπειρ. Ἱστορία. **Μ. Περ. Ἀθήνα.**—Οἱ θερμότερες ὁλων μας εὐχές, σὰς συνοδεῦουν. Πῆραμε ὅτι μὰς στείλατε. **Φ. Μαστ. Ἀθήνα.**—Ὅτι μὰς στείλατε, δημοσιεύεται. **Κρ. Ἀθαν. Ἀθήνα.**—Πῆραμε καὶ εὐχαριστοῦμε πολὺ. **Δ. Ἐμπ. Δευσιδά.**—Πῆραμε καὶ συμμορφωθήκαμε... κ. **Σπυρόπ.** Ἀγναντα.—Εὐχαριστοῦμε, πῆραμε καὶ θὰ κίναμε τὰ δέοντα. **Π. Σπανδ. Θεσσαλονίκη.**—Πῆραμε καὶ τὰ πέντε· γρήγορα θὰ ἔχετε εὐχάριστα νέα μας. Περιμένουμε καὶ συνεργασία σας.

Ἀθαν. Μπερ. Ἀθήνα.—Εἶναι ἀξιόπεινη ἡ νεοθεσμικὴ ἐπιστημονικὴ σας προσπάθεια ἀλλὰ, προσώρα, ἔξω τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ περιοκοῦ μας. Λυπούμαστε ποῦ δὲν ἔχομε τὴ δυνατότητα τῆς ἀνταλλαγῆς.

Γ. Θεοδ. Ἀθήνα.—Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ ὅλα. Συγχαρητήρια γιὰ τῆς ὁμιλίες καὶ τὰ ἀρ-

θρα σας στον «Ήλιο» άτυχώς έχει τυπωθή τό ιστορικό μέρος του τεύχους Μαΐου όταν λάβαμε τό γράμμα σας.

Κ. Κωνστ. Γουριά.—Ευχαριστούμε δημοσιεύεται. **Κ. Τσίλ. Κων/πολη.**—Ευχαριστούμε για τις καλές σας διαθέσεις. Τά όσα μάς στείλατε, μάλλον άκατάλληλα για τό κλήμα του Περιοδικού μας. Στείλτε μας κάτι άλλο. **Ίω. Άχιμ, Η-ρουμενίτσαν.**—Λείπουν οι πηγές και τό παρουσιάζουν άτεκμηρήτως.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Χαρ. Κατσιμηήτρου. Άντιστρατήγου έ. ά.: «Ή Ήπειρος προμαχόσα» (Ή όρασις τής 8ης Μεσαρχίας κατά τόν πόλεμον 1940—41) Άθήναι 1954, σχ. 80 σελ. 275.

Δημ. Β. Εθαγγελίδη. «Ή Παναγία τών Χαλκίων» Έκδοση Ήταιρείας φίλων Βυζαντινης Μακεδονίας (άριθ.4), Θεσσαλονίκη 1954, σχ. 80 σελ. 144.

Deno John Geanacoplos: «The battle of Pelagonia—1259» by Harvard College (U. S. A.), προσφορά κ. Άγαμ. Κομμάτα, Water Town, Mass.

Dr. Gilbert—Robin: «Ήθεραπεία τών έλλατωμάτων και τών κακών έξων στο παιδι» 15ον έργον τής σειράς «Ψυχολογία και ζωή» του Ίνστιτούτου Ίατρικής ψυχολογίας και ψυχικής υγιεινής. Τόμος Δ', Άθήναι 1954 σχ. 80 σελ. 160

Βασ. Δ' Ζώγκου. «Ή θέσις τής Άλβανίας εις τήν παρούσαν σύρραξιν» Άθήναι 1945 σχ. 80 σελ. 96.

Άγγ. Ν. Παπακόστα. «Ή άλύτρωτος Ήπειρος» έκδοσις Πανηπειρωτικής Άδελφότητος Άθηνών, Άθήναι 1951 σχ. 160 σελ. 64.

Συλλόγου Μπενέ Μπριθ. «Γιοσέφ Έλιγιά—1892—1931», έπιμέλεια Γ. Κ. Ζωγραφάκη, Θεσσαλονίκη 1934, σχ. 80 σελ. 96 (προσφορά κ. Άγγ. Ν. Παπακόστα).

Κύπρου Χρυσάνθη. «Οί Όδές τών ταπεινών πλασμάτων» (ποιήματα) Κύπρος 1951.

Ίδίου. «Έπιλύχια», ποιήματα, Δευκωσία 1951

Ίδίου. «Άποθεώσις και χορικά», ποιήματα Δευκωσία 1953.

Ήδης Λαμπήρη. «Ο Άνθρωπος του μέλλοντος», κοινωνικό μυθιστόρημα, Σταμπουλ, 1950 Σχ. 80 σελ. 240.

Δημ. Οικονομίδου. «Ή έρμηνεία τής ζωγραφικής τέχνης έν Ρουμανία», Άθήναι 1953.

Ίδίου. Τά δημοτικά άσματα τής «θλιμένης τρυόνας», Άθήναι 1953.

Δ. Α. Πετροπούλου. «Πνευματικές σχέσεις Έλλήνων και Βουλγάρων στον 19' αιώνα», Άθήναι 1954,

Εθαγγ. Δθι Μπόγκα. «Ή κραδασμική κατάσταση του σύμπαντος», μεταψυχική μελέτη, Άθήναι 1954,

Γιώργου Δ. Καλφούντζου. «Έμεις ποδ μέναμε» Διηγήματα. Άθήνα 1953, σχ. 80 σελ. 72.

Δημ. Θ. Πάνου. «Όράτιος Πλάνκετ, ό μέγας Ίρλανδός συνεταιριστής», Άθήνα 1953, σχ. 160 σελ. 88.

Άθ. Γ. Γεωργιάδου. «Πρός νέας σκέψεις», μελέτη, Μυτιλήνη 1953.

Γεωργ. Α. Οικονόμου. «Τό μετόχιον τής Άγίας Αικατερίνης Ίωαννίνων, 1630—1954», Ίωάννινα 1954.

Ίδίου: «140 εφεργάτες τής Μητροπολιτικής Έπαρχίας Ίωαννίνων, 1599—1949», Ίωάννινα 1954.

Χρήστου Σωκρ. Σολομωνίδη. «Τό θέατρο στη Σμύρνη, 1657—1922», Άθήνα 1954, σχ. 80 σελ. 360. (με 58 εικόνες έκτός κειμένου)

Άγγελικής Χατζημιχάλη. «Υποδείγματα Έλληνικής Δακτομορμικής», έκδοσις «Πυρσού» Άθήναι 1929 σχ. 40 σελ. 56.

Ίδίας: «Μορφές άπό τή Σωματιακή όργάνωση τών Έλλήνων στην Όθωμανική Αδτοκρατορία», Άθήναι 1953.

Ίδίας: «Αί έκδηλώσεις και ή μορφή τών έργων τής λαϊκής τέχνης στις Κυκλάδες», Άθήναι 1935.

Ίδίας: «La maison Grecque» Athenes 1949.

Ίδίας: «La sculpture sur bois», Athenes 1950.

Ίδίας: «Aspects de l'organisation Economique des Grecs dans l'empire Ottoman» Athenes 1953.

Κ. Δ. Μέρτζιου. «Άρχαϊκά άνάλεκτα», (άνάτυπον «Έλληνικών» τής Έταιρείας Μακεδονικών σπουδών) Θεσ/νίκη 1953.

Jean Lhermitte: «Ο τέκεφαλος και ή σκέψις» 16ον έργον τής σειράς «Ψυχολογία και Ζωή» του Ίνστιτούτου Ίατρικής Ψυχολογίας και ψυχικής Υγιεινής. Άθήναι 1954 σχ. 80 σελ. 180.

«Διογραφία», Δελτίον τής Έλληνικής Διογραφικής Έταιρείας, Τόμος ΙΕ' τεύχος Α' Άθήναι 1953.

«Θεολογία» Τριμηνιαία έκδοσις Ίεράς Συνόδου, τομ. ΚΕ' τεύχος Α' Άθήναι 1954, σχ. 80 σελ. 176.

Σοφ. Δ. Δώλη. «Ιστορική εισαγωγή εις τό πρόδλημα τής άμαρτίας» Άθήναι 1954, σχ. 80 σελ. 104.

Γ. Κ. Σταμπολή. «Δελτινό στα Έλληνικά άκρογάλλια» (ποίησις), Άθήναι 1948, σχ. 80 σελ. 164.

Τάκη Σιωμοπούλου. «Τραγούδι τής ζωής» (ποιήματα) Άθήνα 1946, σχ. 80 σελ. 80.

Φοίβου Άνθέμη. «Χιμαρικές σκιές» (ποιήματα) Άθήνα 1954 σχ. 80 σελ. 48.

Χρ. Γ. Εθαγγελάτου: «Τά μεγάλα γεγονότα τής Ιεράς πόλεως Μεσοοργάνου» Άθήναι 1954.

Συλλόγου «Έλληνικόν Φώς». Άπολογισμός τής α' πενταετίας, Άθήναι 1954,

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΥ ΔΟΓΙΟΥ κ. Κ. ΔΑΦΝΗ: α) Κερκυραϊκά Χρονικά 1952 (έκδόται Κ. Δαφνης—Ν. Καρύδης) β) Ειρήνης Δανδρινοϋ: «Ή Κερκυραϊκή Σχολή»

Κέρκυρα 1953. γ) Κωνστ. Ζαβιτσιάνος—
δ άνθρωπος και τὸ ἔργο του» Κέρκυρα
1952. δ) Γερ. Χυτήρη: «Κωνστ. Θεοτόκης»
Κέρκυρα, 1953. ε) Θεμ. Τσάτσου: «Τὸ ἱστο-
ρικό στοιχείο στὴν ποίηση τοῦ Κωστή
Παλαμά» Κέρκυρα 1953. (ἐκδόσεις Κερκυ-
ραϊκῶν Χρονικῶν)

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Στέργιου Σκιαδά. «Παλιρροίες», ποιήματα, Ἀθή-
να 1954, σχ. 8ον μ. σελ. 56.

Τίλλας Μπαλῆ. «Ἐρημικὴ τριλογία» (ποιήματα)
Ἀθήνα 1954 σχ. 8ον σελ. 96.

Ἄλκη Παπᾶ. «Ἀγάπες» (ποιήματα) 1954.

Γεωρ. Ι. Καλούτση. «Νέα τέχνη καὶ Ἑλληνικός
πολιτισμός» (μελέτη) Ἀθήνα 1954.

Βασίλη Λιάκα. «Ἐπαρξή» (ποιήματα) Ἀθήνα,
1954.

Γιώργου Ἰωάννου. Ἠλιοτρόπια (ποιήματα) Θεσ-
σαλονίκη 1954,

Ν. Α. Καρούζου. Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ
(ποιήματα) Ἀθήνα 1954.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: Ἀθηναῖοι: «Ἀκτινες» 148, 149ον.
«Νέα Οἰκονομία» 1, 2, 3, 4ον «Κρυστάλ-
λης, 61ον. «Πολιτικά Φύλλα» 8, 9, 10, 11,
12ον. «Ἐθν. Ἐπιθεώρησις» 83, 84ον. «Ἐκ-
κλησία» 4, 5, 6, 7, 8ον. «Νέοι Θεομοί» 36,
37, 38ον. «Πνευμ. Ζωή», 22ον. «Ὁ Πάν»,
Μάτος—Ἰούνιος. «Σημερινὰ Γράμματα» 1ον

«Πνευματικὴ Γενιά», 1ον. «Ἡ Γυναίκα»,
113ον. «Ὁ κόσμος τῆς Ἑλληνίδος. Μάι-
ος.—Θεσσαλονίκη: «Μορφές», 87, 88ον.—
Λευκωσία: «Κυπριακὰ Γράμματα», 226,
227ον.—Χανίων: «Κρητικὴ Ἔστια», 41, 42ον.
Λονδίνου: «Κρῖκος», 40, 41ον.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: Διδασκαλικὸν Βῆμα, Ἀθήναι.
Ἡπειρωτικὸν Μέλλον, Ἀθήναι. Σε-
νοδοχειακὸν Βῆμα, Ἀθήναι. Πανηπ.
Ἀγόν, Ἀθήναι. Θεσπρωτικὰ Νέα, Ἀθή-
ναι. Φωνὴ Πρωγόνου, Βήρσιανη. Θεσπρω-
τικὸν Βῆμα, Ἡγουμενίτσα. Στρατιωτικὰ
Νέα, Ἀθήναι. Ἐθνικός Ἀγών, Κήρους.
Ἡπειρ. Ἀγὼν καὶ Βόρειος Ἡπειρος.
Ἰωαννίνων.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ μελέτη τοῦ συνεργάτη μας κ. Γιώργου
Πράτσια για τὸν ποιητὴ Τάκη Τσιάνο, ποὺ δι-
αβάστηκε καὶ στὴ στέγη Καλῶν Τεχνῶν καὶ Γραμ-
μάτων, νὰ γίνουν οἱ ἐξῆς διορθώσεις: σελ. 296 α'
στήλη: πάλι ἀντὶ πάλλοι· σελ. 298 α' στήλη:
φουρτοῦνες ἀντὶ φορτοῦνες· ὅλες οἱ ὑποτακτικὲς
μὲ εἰ ἀντὶ η'.

Στὴ σελ. 352 α' στήλη, οἱ χρονολογίαι 1778
καὶ 1788 νὰ διορθωθοῦν σὲ 1788 καὶ 1798· στὴ
σελ. 486 στήλη β' στίχ. 20: σ π ι α ν ἄ τ α ἀντὶ
σ π α ν ἄ τ α καὶ σ τ ῆ σελ. 487, στήλη α' στίχ.
21 ἡ πᾶυλα νὰ μετατεθῆ πρὶν ἀπὸ τὸ πιατόνε.

ΜΙΑ ΘΕΡΜΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΟΣΟΥΣ ΜΑΣ ΓΡΑΦΟΥΝ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» εἶναι ὑποχρεω-
μένη νὰ ὑπομνήσῃ μερικὰ πράγματα, ποὺ θάπρε-
πε νὰ μὴν τὰ λησμονεῖν οἱ ἀγαπητοὶ φίλοι καὶ
συνεργάτες της. Εἶναι μερικοὶ β α σ ι κ ο ἰ κ α ν-
όνες, ποὺ ἰσχύουν γιὰ ὅλους μας:

Κάθε χειρόγραφό μας, ποὺ προρρίζεται γιὰ
τὸ τυπογραφεῖο, γράφεται μονάχα σ τ ῆ μ ι ἄ
δ φ η τ ο ῦ χ α ρ τ ι ο ῦ.

Ἀφήνουμε πάντοτε, στὸ πλάι ἀριστερὰ, λευ-
κὸ π ε ρ ι θ ῶ ρ ι ο 4-5 ἑκατοστ.

Γράφουμε ὅσο μπορούμε πιὸ κ ἄ θ ἁ ρ ἄ καὶ
ε ὐ α ν ἄ γ ν ω σ τ α. Ἀποφεύγουμε τὸ πολὺ πυ-
κινὸ γράψιμο, ὥστε στὰ μεταξὺ τῶν σειρῶν δια-
στήματα νὰ χωρᾷ κάποια τυχὸν διορθώση, προ-
εθῆκη ἢ ὑπογράμμισή κλπ. Ὅσοι ἀπὸ μᾶς δὲν
ἔχουν σταθερὸ χέρι προτιμοῦν χαρτὶ ριγωμένο.
Ἀποφεύγουμε τὸ μελῦδι καὶ τὸ πρόστυχο χαρτὶ
ποὺ ποτίζει.

Τὸ προτιμότερό εἶναι νὰ δίδουμε δ α κ τ υ-
λ ὅ τ ρ α φ ῆ μ ἔ ν ῆ τῆ συνεργασίᾳ μας, ὅταν μᾶ-

λιστὰ ὁ γραφικός μας χαρακτήρας εἶναι δυσ-
ανάγνωστος. Ὁ στοιχειοθετὴς δὲν εἶναι ὑποχρεω-
μένος νὰ μαντεύῃ τὰ γραφομενὰ μας καὶ δὲν εὐ-
θύνεται—οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ διορθωτής—ἀν τὸ κα-
κὸ μας γράψιμο τοὺς ὀδηγῆ σὲ παραναγνώσεις.
Στὴ δακτυλογράφησιν ἀποφεύγουμε τὸ φιλό χαρ-
τὶ (τοιγαρόχαρτο), τηροῦμε τὸ ἀπαραίτητο π ε ρ ι-
θ ῶ ρ ι ο καὶ προτιμοῦμε τὰ ἀ ρ α ἰ ἄ δια σ τ ῆ-
μ α τ α τῆς γραφομηχανῆς.

Ἡ παραμέληση τῶν βασικῶν αὐτῶν κανόνων
δοσχεραίνει ἀφάνταστα τὸ ἔργο τῶν ἐπιμελητῶν
τῆς ὕλης, τῶν τυπογράφων καὶ τῶν διορθωτῶν,
προξενεῖ μεγάλες ἀνωμαλίες στὴν ἐκδόσή μας,
ἀλλὰ κυρίως ἀ δι κ ε ἰ τ ἄ ἴ δ ι α τ ἄ κ ε ἰ μ ε ν α
καὶ τοὺς συ γ γ ρ α φ ε ἴ τ ο υ ς.

Ἀποροῦμε μάλιστα πῶς μερικοὶ καλοὶ μας
φίλοι—καὶ μάλιστα νέοι—μᾶς ἐμπιστεύονται τὰ
χειρόγραφα τοὺς ἐντελῶς ἀνεπεξέργαστα καὶ προ-
χειρογραμμένα—γραμμένα, λές, μονάχα γιὰ τὸν
ἑαυτὸ τοῦ!...

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδόται: Ἐδῶν, Α. Φανατοσέλης Δαγκλῆ 17, Μιχαὴλ Χαρί, Μάνος Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τοπογραφεῖου: Πέτρος Κ. Πασχάλης, Πρῶτου Μοναχοῦ 7.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙΠΛΩΝ

ΠΕΤΡΟΣ ΣΕΠΕΤΑΣ & ΥΙΟΣ

ΚΡΕΒΒΑΤΟΚΑΜΑΡΕΣ—ΣΑΛΟΝΙΑ—ΤΡΑΠΕΖΑΡΙΕΣ—ΚΑΡΕΚΛΕΣ
ΝΤΙΒΑΝΙΑ—ΓΡΑΦΕΙΑ—ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ Κ.Λ.Π.

ΣΕ ΝΕΑ ΣΧΕΔΙΑ ΜΕ ΤΙΜΑΣ ΑΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΟΥΣ
ΚΑΙ ΕΥΚΟΛΙΑΣ ΠΛΗΡΩΜΩΝ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΑΝΝΙΓΓΟΣ (έναντι γραφείων Ι.Κ.Α). ΙΩΑΝΝΙΝΑ Τηλ. 2-53

**New*
PERSONAL

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ
ΗΠΕΙΡΟΥ

Δ. Θ. ΚΙΤΣΙΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τηλ. 3-18

Άλλο ένα προϊόν της

Remington

ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΑΝΕΙΟΝ

ΛΑΧΕΙΟΦΟΡΟΝ

Ἄντι νὰ ἔχετε τὶς οἰκονομίας σας «νεκρὰς» εἰς τὸ «σεντοῦκι» χωρὶς νὰ σᾶς ἀποδίδουν τίποτε:

ΕΠΕΝΔΥΣΑΤΕ ΤΑΣ ΑΓΟΡΑΖΟΝΤΕΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ
Η ΛΕΙΑ ΚΑΘΕ ΜΙΑΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΝΑΙ:

150 ΔΡΑΧΜΑΙ

5 ΔΟΛΛΑΡΙΑ

Ἡ εἰς τὸ ἄρτιον ἐξόφλησις των καὶ ὅλα τὰ κέρδη τοῦ Λαχείου πληρώνονται εἰς δραχμὰς μὲν ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίσημον τιμὴν ποὺ ἔχει τὸ ΔΟΛΛΑΡΙΟΝ.

Ἐπι πλεόν χωρὶς νὰ διακινδυνεύετε νὰ χάσετε οὔτε μιὰ δραχμὴ ἀπὸ τὸ κεφάλαιον:

- 1) Θὰ πέρνετε τόκο 5%.
- 2) Θὰ μετέχετε τοῦ λαχείου μὲ πολλαπλᾶς κληρώσεις διεκδικοῦντες τὰ μεγάλα κέρδη εἰς δραχμὰς, τρακτέο, λαϊκὰ αὐτοκίνητα.
- 3) Θὰ ἔχετε πολλὰ φορολογικὰ ὠφελήματα.
- 4) Θὰ μορῶητε νὰ τὶς χρησιμοποιήητε εἰς ὅλας τὰς συναλλαγὰς σας ἀντὶ μετρητῶν.
- 5) Καὶ τέλος οἱ τίτλοι θὰ εἶναι ἀνώνυμοι καὶ διὰ τῆς ἐλευθέρως διαπραγματεύσεώς των θὰ μορῶητε νὰ τοῖς ρευστοποιήητε οἰανδήποτε στιγμὴν ἔχετε ἀνάγκην.

ΣΥΝΟΛΙΚΩΣ ΘΑ ΔΙΑΝΕΜΗΘΟΥΝ ΕΝΤΟΣ ΕΠΤΑΕΤΙΑΣ ΔΙΑ
ΛΑΧΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΟΣΑ ΔΡΑΧ. **36.893.000**
(**36.893.000.000** ΠΑΛΑΙΩΝ ΔΡΑΧΜΩΝ)

ΕΠΙ ΠΛΕΟΝ ΔΕ ΤΡΑΚΤΕΡ **112**
ΚΑΙ ΛΑ·Ι·ΚΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ **112**

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καλυτέρα καὶ ἐπικερδεστέρα τοποθέτησις τῶν οἰκονομιῶν σας ἀπὸ: ΤΑΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ. ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΑΤΕ ΕΓΚΑΙΡΩΣ ΤΗΝ ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΣΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΑΝΕΙΟΝ

προσερχόμενοι εἰς ὅλας τὰς Τραπεζὰς ἢ τὰ Ὑποκαταστήματά των, ἢ τὰ Δημόσια Ταμεῖα, ἢ τὰ γραφεῖα τῶν Ταχυδρομικῶν Ταμιευτηρίων, ἢ τὰ ἐπίσημα Χρηματιστικὰ Γραφεῖα.

ΤΕΤΑΡΤΗ 9 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΑΙ ΔΕΚΑ ΗΜΕΡΑΙ ΤΗΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΕΙΣ ΤΟ

ΛΑΧΕΙΟΦΟΡΟΝ

ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΝ ΔΑΝΕΙΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ 9^{ΗΣ} ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ 19^{ΗΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ

Φροντίσατε να εξασφαλίσετε μίαν όμολογίαν. Με 150 δραχμάς πού θα δώσετε δι' έκαστην όμολογίαν, εξασφαλίζετε εις τόν έαυόν σας μίαν μικράν άποταμίευσιν πού ένδέχεται να γίνη μεγάλη περιουσία με τά κέρδη τοϋ Λαχείου. **ΚΑΙ ΕΞΑΣΦΑΛΙΖΕΤΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΝΑ ΕΥΤΥΧΕΣ ΜΕΛΛΟΝ.**

ΣΑΒΒΑΤΟΝ 19 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΓΚΡΕΚΑ*

"Έχω τὰ
ώραιό-
τερα
δόντια

χάρης
στήν

ΚΟΛΥΝΟΣ

Έάν θέλετε νά ἔχετε καί σεῖς λευκά καί
γερά δόντια
Μήν ἀμελήτε — Πλένετε πρωί καί βράδυ
τὰ δόντια σας μέ τήν παγκοσμίως ἀνεγνω-
ρισμένη ὀδοντόκρεμα ΚΟΛΥΝΟΣ.
Ζητᾶτε ἐπιμόνως τήν ΚΟΛΥΝΟΣ
καί ἀποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις.

Η ΠΡΩΤΗ ΦΡΟΝΤΙΣ ΤΟ ΠΡΩΪ
ΚΑΙ Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΟ ΒΡΑΔΥ

ΓΕΝ. ΑΝΤ. Δ^{ΟΙ} ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΙ

ΑΡ. ΑΔ. 65796/18779